

CRONICA

revistă de cultură

Nr. 12, dec. 1998

Cîntec de Crăciun

Din an, în an sosesc mereu
La geam cu moș Ajun.
E ger cumplit, e drumul greu,
Da-i obicei străbun.
Azi cu strămoșii cînt în cor
Colindul sfînt și bun.
Tot moș era și-n vremea lor
Trîrul moș Crăciun.

E sărbătoare și e joc
În casa ta acum.
Dar sînt bordeie fără foc
Și mîne-i moș Ajun
Și-acum te las, fii sănătos
Și vesel de Crăciun,
Dar nu uita cînd ești voios
Române, să fii bun.

O, ce veste minunată

O, ce veste minunată
În Betleem ni s-arată
Că a născut prunc,
Prunc din duhul sfînt.
Fecioara curată

Că la Betleem Maria
Săvîrșind călătoria,
În sărac lăcaș, lîng'acel oras,
A născut pe Mesia.

Pe fiul cel din vecie
Ce l-a trimis Tatăl mie,
Să se nască și să crească,
Să ne mîntuiască.

Madona Română - miniatură din secolul al XVII-lea aflată în Biblioteca Apostolica Vaticana

*În lumina bucuriei cu care întîmpinăm
Sărbătorile de suflet ale datinilor
strămoșești, revista "Cronica" urează
tuturor colaboratorilor și cititorilor săi
un Crăciun fericit și semnificative împliniri
în Noul An 1999!*

*La mulți ani tuturor, sub steaua încrederii
și a speranței!*

Est și Vest acum 50 de ani Percepții rolleriene

Andi MIHALACHE

În Răsăritul comunist, anii 1947-48 consacrau cultul negativ al Occidentului. Complementar, idolatria propagandei "democrat-populare" se orienta către imperiul ideologic al Moscovei: un super-stat aspirând la o cultură care să îl particularizeze ca civilizație. Periclitată de contactul cu valorile alianțelor occidentale, cultura sovietică se replia în grabă, printr-o profilactică strategie a rupturii. A.A. Jdanov reactiva autarhismul slavofil tocmai în ideea conservării status-quo-ului cultural/ideologic din teritoriile abia ocupate.

Apărut în 1947, manualul coordonat de Mihail Roller^{*)} anunța deja remanierea istoriei în funcție de exigentele momentului. "Lagărul socialist" nu reprezenta, vezi bine, o conjunctură politică, ci rezultatul fureșei și dorit al unei îndelungi comunități de civilizație și destin, al unor tradiții comune exprimate acum în adaptarea sincronă și benevolă a aceluși ideal de societate (comunități). Partidul distribuie românilor un alt trecut, dezvăluindu-le o altă identitate, strict orientată, o altă istorie, non-europeană dintotdeauna, cu un singur prieten, Rusia, și un vesnic dusman, Occidentul. Istoriograful românesc își cerea să demonstreze că "războiul rece" și amozitatele dintre Vest și Est nu erau aleatorii, ci exprimas o lege infailibilă și deveniri istorice, un algoritm indispensabil pentru înțelegerea oricărei epoci abordate. Istoricul este obligat să se în considerare alături de primatul absolut al factorului "intern"/social-economic - și politizarea/moralizarea apoi a factorului "extern". O cauză "externă" era din start favorabilă nouă dacă provenea din interiorul granițelor ideologice ale "lagărului socialist". În schimb, un fenomen care, având ca proveniență teritoriul taberei adverse, era trecut, din oficiu, în contextul internațional meru nefavorabil istoriei noastre.

Procesul verbal datînd din 23 septembrie 1949 sintetiza discuțiile - organizate de Institutul de Istorie și Filologie al Academiei R.P.R. - privitoare la întocmirea programei cursului universitar de Istorie R.P.R. (!) Reiese felul în care Mihail Roller înțelegea problema continuității daco-romane, redusă mai mult la aspectul ei demografic, economic. Nu însă și etnic sau politic deoarece s-ar fi relativizat influența slavă, stăpînirea cnezatelor rusești la Est de Carpați etc. Buni creștini, excelenți agricultori, nomazi și sedentari totodată, slavii veneau în ajutorul daco-românului aflați în criză de idei. Spre deosebire de românii "cotropitori" repudiați ca misionari ai expansionismului apusean, slavii apar în postura de părinți-fondatori ai națiunii. La rîndul său, statul kievean se constituie cu scopul de a lupta pentru eliberarea noastră de sub dominația bizantină, pentru ca românii, slab organizați, să poată afla, în sfîrșit, o metodă sigură de trecere la feudalism.

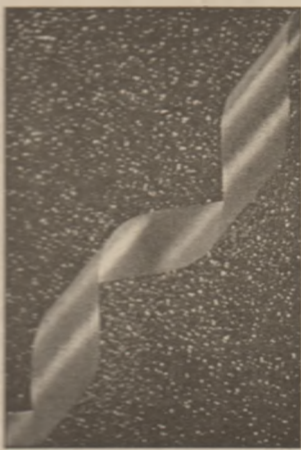
Raportată la marile momente ale modernității noastre (1848, 1859, 1877, 1918 etc.), prietenia româno-rusă era urmărită într-o corelație explicită cu oportunitățile politicii externe a Romanovilor. Atunci cînd globalitatea referinței etnice - Rusia, rușii - nu putea oferi o apreciere pozitivă, se apela la secvențialitatea disocierilor de ordin social. Dacă tarul și nobilimea reacționară nu ne erau favorabili, cu siguranță că românii se puteau baza pe "masele populare" ruse, conduse de revoluționarii-democrați, care ne aprobau întru totul. Semnificațiile lui 1918 sînt negate în virtutea meșchinului interes de clasă al burghezicii. Elitele românești dintotdeauna jertfiseră idealurile naționale în favoarea propriilor capricii. Doar opoziția celor asupriți ori intervenția salvatoare a Rusiei impuneau conducătorilor români respectarea dezideratelor colective.

Viziunea "de bloc" asupra lumii preschimba istoriografia - cea contemporană, mai ales - într-un reportaj politic. Pînă în 1953 cel puțin, critica Occidentului era o temă de sine stătătoare a discursului istoric. Lumea, așa cum arăta ea la sfîrșitul anilor '40, bipolarizată ideologic, avea drept cauză primă actul instaurator al Revoluției din octombrie 1917. Un început absolut, conținînd în universalitatea

mesajului său toate împlinirile viitoare. Actualitatea "democrat-populară" era, prin urmare, un dat preexistent, istoria conținîndu-l ca virtualitate. Prezentul lumina definitiv trecutul și elimina orice necunoscut a viitorului: românii își puteau privi destinul dintr-un unghi retrospectiv. Într-o sedință din 1952, Mihail Roller nu ezita să confirme rolul pedagogic al urii și implicarea istoriografiei noastre în acest demers: "sîntem deja în întîrziere și cu privire la întocmirea lucrării de demascare a imperialismului american, englez, german etc. Valorificarea materialului existent va aduce o contribuție la cultivarea urii împotriva imperialistilor americani și englezi care caută să împiedice prin metode barbare lupta pentru independență a popoarelor". Tot ceea ce se făcea în lume fără participarea Uniunii Sovietice era, negresit... împotriva Uniunii Sovietice. În acest complot universal, guvernele românești jucau rolul unei simple agenturi imperialiste. Întrucît fascismul s-ar fi născut din criza definitivă a democrației parlamentare, țările europene cu un astfel de sistem sînt asimilate, toate, extremei drepte, în virtutea unei potențialități maladive.

Prososietismul - devenit între timp patriotism - se definea prin antioccidentalism. Complementaritatea lor marca activitatea științifică din ultimii ani ai lui Stalin. Un regim politic revoluționar ideea de cauzalitate istorică. Pentru ce lozina "factorului intern", opusă "cosmopolitismului", să nu legitimizeze cumva autohtonismul, valorile "internationalismului" trebuia să preîntîmpine căderea în "sovinism" sau "nationalism" de tip titoist. Hegemonismul moscovit specula "războiul rece" în scopul instrumentării - la nivel conceptual și propagandistic - a unui elivaj cultural/istoric menit să transforme spațiul românesc într-o simplă prelungire a "continentului" sovietic.

*) Cine era Mihail Roller? Evreu de origine, Mihail Roller s-a născut la Buhusi, în mai 1908. Primii ani de școală îi petrece în Bacău. La Moscova, spune legenda, își încheie studiile universitare. Hagiografia îl vedeau aderînd la comunism încă din 1926, la numai 18 ani. Segmentul interbelic al carierei sale este dominat de publicistica militantă și de presa ilegală. Cum nu puteai să fii revoluționar fără să fii subversiv, scria, sub felurite pseudonime, la gazetele stîngiste (mai mult sau mai puțin) din întreaga țară. La București ("Cuvîntul liber", "Arena" etc.) se iscălea "Petre Mihail", la Piatra Neamț ("Frontul Muncii", "Mihail Șora", la Botosani ("Soarele", "Valul", "Raza", "Clopotul") era "Mihail Rotaru". Apărea uneori și sub numele "Bistriceanu". Primele preocupări istoriografice datează din 1938 și se leagă de istoria mișcării muncitorești. Consecrarea lui, dacă putem spune așa, se va produce după 23 august 1944. Din 1949, la numai 41 de ani și fără vreo activitate științifică notabilă, Roller devenea membru al Academiei R.P.R. și vicepreședinte al acestei instituții. Pînă în 1955 cel puțin, va fi mentorul și cenzorul ideologic al noii istoriografii. Experimentînd "calea proprie" spre comunism, Dej declanșează un amplu și îndelung proces de reînnoire (și etnicizare!) a cadrelor din conducerea P.M.R. Faptul că Roller nu fusese inclus în delegația plecată la Congresul istoricilor de la Roma (1955) era, deja, un semn al declinului său. Va fi nevoit să se mulțumească cu funcția de director adjunct al Institutului de Istorie a Partidului. Condamnarea științifică/politică a diletanțismului său a survenit în iunie 1958, cu acordul tacit al unei delegații sovietice conduse de L.V. Cerepnin. Dar peste cîteva zile, la 21 iunie 1958, se va sinucide. Decesul a fost pus pe seama unei "îndelungate suferințe". Posteritatea îi va fi rezumată lapidar, într-un necrolog publicat de revista "Studii" (3/1958). Nimeni nu și-a asumat răspunderea semnăturii. S-a preferat pseudonimul colectiv "un grup de tovarăși".

Două zile la "Barnes & Noble"

Gheorghe I. FLORESCU

Prima librărie americană în care am intrat, în martie 1984, abia ajuns la Rochester, New York, a fost una din rețeaua "Barnes & Noble", care funcționa la instituția unde urma să predau ca Fulbright Scholar, timp de doi ani și jumătate. De acolo mi-am cumpărat mai multe cărți, iar studenții mei își procurau cele necesare, inclusiv ori în primul rînd cărțile. Reîntors, în august 1998, la Rochester, am vizitat, bineînțeles, librăria, fără a mai cumpăra vreo carte, întrucît m-a întristat faptul că nu am mai întîlnit acolo nici un cunoscut.

Cîteva zile mai tîrziu, într-o dimineață ploioasă, un fost coleg mi-a oferit o plimbare cu masina prin oraș, revăzînd astfel locuri știute, ajungînd în cele din urmă în "Pittsford Plaza", unde, pe lîngă alte transformări însemnate, a apărut o modernă librărie "Barnes & Noble", perpendiculară pe "Marine Midland Bank" și paralelă cu un nou "Wegman's". Așadar, numai clădirea băncii e cea veche. Uriașul magazin alimentar pare să supravegheze, în permanență, ceea ce se întîmplă la librărie, acolo unde omul uită adeseori de mîncare și bani. Colegul meu de odinioară, un distins intelectual, m-a invitat să vizitez noua librărie, care este, realmente, un palat al cărții. Cu cîteva zile mai înainte, plimbîndu-mă prin New York, profesorul Vladimir F. Wertsman mă informase că firma "Barnes & Noble" s-a impus în ultimul timp în domeniul vînzării de carte, disputîndu-și întîietatea cu o altă celebră rețea de librării. Dar clădirea "Barnes & Noble" din New York, care a provocat explicațiile companiei mele de atunci, nu se putea compara cu modernul și impresionantul edificiu din "Pittsford Plaza". Cînd am intrat în librăria care punea în umbră o bancă și un magazin alimentar, am avut impresia că mă aflam într-un templu, unde omul vine să se reculegă, admirînd, răsfoind sau citind chiar o carte. Fiind vorba de o vizită scurtă, am admirat imaginația librărilor, frumusețea coperților, lăsîndu-mă pradă impresiilor de moment, care nu erau însă foarte clare. M-am oprit, o clipă, la secțiunea de literatură universală, pentru a întîrzi apoi în fața rafturilor rezervate istoriei lumii și istoriei Americii. Undeva, într-un colț, în stînga intrării, se afla un sector al literaturii de călătorii. Mi-am aruncat ochii pe hărțile frumos colorate, iar speranța de a întîlni, undeva, într-un titlu, numele României, s-a transformat în consolare, înlocuită, imediat, de o curiozitate explicabilă. Aș fi vrut să știu dacă în volumele despre Europa erau capitole consacrate României. Mi-am amînat curiozitatea pentru altă dată, întrucît îmi propusesem deja să revin, pentru a revedea pe îndelete acest teritoriu al minții, care nu poate fi "descoperit" numai cu ochii.

M-am reîntors la "Barnes & Noble" șapte-sprezece zile mai tîrziu, adică pe 27 august, cînd, abia sosit, m-am îndreptat către sectorul literaturii de călătorii. Pe lîngă memorialistică, de unde România lipsește - explicabil am zice - în aceleași rafturi elegante sînt etalate albume impresionante și ghiduri de călătorii. Deschid, pe rînd, volumele dedicate Europei și constat că România este prezentă. În urmă cu 14 ani o căutasem zadarnic, întrucît Europa se oprea atunci la Budapesta. De această dată însă, surpriza este alta. Din capitolul dedicat României, lipsește cu desăvîrșire Moldova. Nici măcar nordul acestei provincii, cu celebrele mînaștiri, nu este amintit undeva. Ca o compensație, parcă, Transilvania beneficiază de un spațiu separat, ca și cum ar fi altceva decît România. Curioasă viziune! Despre Iași nu se amîntește nimic. Alte ghiduri, pe care le răsfoiesc cu răbdare, sînt gîndite după aceleași "reguli", fapt care mă face să cred că prin această separare forțată, întîmplătoare numai în aparență, se urmărește avansarea unei pretenșii realități, ale cărei consecințe le putem presupune doar, înainte de a încerca să stăruim asupra gravității lor. Întrebarea care se impune de la sine este de ce Transilvania, care e o componentă intrinsecă a României, a fost transformată în ceva care intenționează să sugereze o irealitate? Trăindu-se astfel o temă delicată a istoriei acestei regiuni distincte a Europei, se pot insufla și deci crea chiar premisele apariției unei noi "probleme", teritoriale, dar nu numai. Din fericire, un alt ghid mă liniștește întrucîtva - pe moment, desigur -, deoarece în cuprinsul capitolului *România* apare un subcapitol intitulat *Moldova* și *Bucovina*. Dar și în acest caz se perpetuează o veche "diversiune", peste care, din păcate, trecem fără a încerca să o corectăm. Surprinde ori poate așa mi s-a părut doar, insistența tratării României pe provincii, trăsîndu-se "granițe" inexistente în realitate. România a apărut, așadar, în Europa, dar surprinde mulțimea de "diviziuni" care o fac să pară o zonă a cărei diversitate nu este una geografică mai ales, ci una de altă natură, sugerată doar, dar capabilă să-l dezorienteze pe un străin. Și

să nu uităm că, în principiu măcar, cititorii cărora li se adresează aceste opuri sînt străini.

Întîrzi, după aceea, în fața standurilor de literatură universală și americană, reținînd titluri și nume de autori necunoscuți mie. Unii vor traversa, fără îndoială, Atlanticul, cu propriile cărți, însă alții vor ajunge pînă la noi doar atunci cînd vor intra în tratatele de literatură universală sau a Lumii Noi. Un timp mai îndelungat zăbovesc la secțiunile *Istoria Americii* și *Istoria universală*. Cum era și de așteptat, istoria Americii este exemplificată de cărți interesante, dintre care mi-aș dori măcar cîteva. Nu la fel stau lucrurile în cazul istoriei universale, unde numărul titlurilor nu este cel așteptat și nici tematica nu excelează prin diversitate și nouitate. Răsfoiesc multe volume, dar mă opresc la unul dedicat Balcanilor, unde se vorbește și despre România. Totul este tratat la modul general, iar informația nu depășește ceea ce deja era cunoscut. Documentat și "altfel" mi se pare un op dedicat lui Hitler, unde s-a apelat la documente și nu dintre cele arhicunoscute. În apropierea acestor secțiuni se află cîteva mese pe care sînt expuse cărți ieftine, fiction în deosebi dar și alte genuri. Găsesc undeva volumul autobiografic, într-o ediție de buzunar, al lui Iacocca, pe care l-am cumpărat în 1984 sau 1985 și l-am expediat la Iași, ajungînd însă la un individ care controla coletele venite din străinătate, pentru a-și însuși conținutul lor fără nici un fel de scrupule. Astăzi însă, "personajul" care mă interesa atunci pentru fantastica sa ascensiune financiară mi-a devenit un străin, astfel încît abandonez cărtușia învechită, nu fără unele regrete. În cele din urmă, răscolind șiruri lungi de romane de duzină, care nu au interesat pe cineva mai mult de un sezon, descopăr ediția din 1990 a *Guinness Book of World Records* (New York, Toronto, London, Sydney, Auckland, Bantam Books, 678 p.), într-o versiune broșată, care costă 88 de cenți, cărora li se adaugă alți șapte, adică acea "sale tax" de 8%, percepută în statul New York. Nu puteam pleca din acest imperiu al memoriei imprimate în foaia albă numai cu însemnările făcute în grabă și cu titlurile cărților pe care îmi propusesem să le citesc cîndva. Am mai zăbovit puțin, atent la muzica pe care abia atunci o sesizăm, privind încă o dată chipul lui Oscar Wilde, de pe posterele care încearcă să personalizeze fiecare carte, și am părăsit, obligat de îndatoriri personale, un loc pe care intenționam să-l revăd.

Pe 3 septembrie eram din nou la "Barnes & Noble", însă fără ochelari. M-am plimbat prin librărie, învidiindu-i pe cei care - tineri mai ales - așezați comod în niște fotolii uriașe, citeau nestingheriți de nimeni și de nimic. Alții răsfoiau albume de artă sau cărți de fotografii. În dreapta intrării, se afla cofetăria "Starbucks Coffee", unde nu puțini dintre vizitatorii citeau la o cafea, iar alții discută, sorbind o băutură răcoritoare, ori ascultă muzică. Clădirea are și etaj, dar numai pe laturi, deci întregul spațiu este vizibil și se ajunge acolo pe o scară rulantă. Profit de ocazie, vizitînd și acea parte, pe care nu o văzusem. Acolo descopăr un sector rezervat istoriei. Chiar și fără ochelari, identific cele două volume ale valoroasei monografii *History of the Balkans* (Cambridge, London, New York, New Rochelle, Melbourne, Sydney, Cambridge University Press), de regretata Barbara Jelavich, în cuprinsul cărora pot fi citite titlurile mai multor subcapitole dedicate României. Printre altele, remarc și *Red Horizons*, ale lui Ion Mihailescu Păcpa. Istoria Rusiei este bogat reprezentată, urmînd Polonia, țările baltice etc. În trecere numai, admir cîteva enciclopedii și dicționare, așezate într-un loc special. Obligat de lipsa ochelarilor, îi urmăresc pe posibilii cumpărători, care nu pierd vremea explorînd ori privind, ci se îndreaptă, grăbiți în aparență, către sectoarele unde știu că vor găsi cartea pe care o caută. Nimeni nu vorbește, nimic nu te deranjează, iar fiecare carte este exact acolo unde trebuie să fie. Și chiar este acolo. În cele din urmă însă mă întorc "acasă", deoarece, fără ochelari, am făcut un efort pe care îl resimt. Dar voi reveni.

Continuare în pag. 4

Dinamica vieții creștine

Bogdan Mihai Mandache: - *Secolul al XX-lea nu a fost marcat numai de războaie mondiale și de apariția totalitarismelor, ci și de evoluții pe scena religioasă. Secolul pe care să se încheie corespunde unei reînnoiri sau unei epuizări a câmpului religios?*

Marie-Anne Vannier: - Deși civilizația noastră devine din ce în ce mai tehnică, iar religia nu mai are un rol de prim-plan, secolul nostru corespunde unei reale reînnoiri a câmpului religios. Manifestările obișnuite se epuizează, dar apar expresii noi, diferite, așa cum au fost cele manifestate în timpul zilelor mondiale ale tineretului, desfășurate anul trecut la Paris, când tinerii au dovedit un adevărat elan religios. Liturgia de la Longchamp ne face să gândim la imensul popor evocat în Apocalipsă. Pe de altă parte, pe un plan speculativ, mai precis, din partea filosofiei, problema religioasă este luată în considerație, nu doar de hermeneutică, ci și de perenialism, de exemplu, care studiază caracterul unic al experienței religioase care este însăși experiența absolutului în interiorul contingentului.

- Înnoirea de care aminteați exclude pe deplin supoziția că trăim o eclipsă a sacrului? Cum mai putem astăzi defini homo religiosus?

- Aparent putem gândi că există o anumită eclipsă a sacrului. Este adevărat că nu mai sîntem în vremea cînd se înaltau catedrale. Mai mult, formele obișnuite ale sacrului au fost deseori abandonate, dar ele sînt de multe ori căutate de cei tineri. În același timp, o altă formă de religiozitate se impune tot mai mult, tot mai direct, în relație cu ceilalți. Cum spunea André Malraux, secolul al XXI-lea va fi spiritual și nu va fi deloc. Dar această spiritualitate este fondată pe o antropologie originală, în care omul este în dialog nu numai cu alții, ci chiar cu Dumnezeu său. Este o întreagă antropologie care se cuvine a fi regîndită pentru a defini astăzi homo religiosus.

- Ați consacrat prim dvs. carte, la origine teza de doctorat, schemei creatio, conversio, formatio în opera Sf. Augustin. Care aspecte ale teologiei sale sînt mai bine evidenciate prin acest demers?

- Schema creatio, conversio, formatio, care luminează deopotrivă teologia creației a Sf. Augustin și teologia salvării, are în același timp o dimensiune antropologică. De aici Augustin dezvoltă o întreagă viziune asupra omului: cea a unui om creat și care se desăvîrșește, în măsura în care, prin conversiune și chiar prin conversiune reînnoită, el recunoaște și cooperează la opera creatorului său. Prin aceste afirmații, Augustin este foarte modern.

Mai mult, această schemă nu este accidentală, ci sustine gîndirea sa. Augustin, care face parte din marii convertiți, dar a cărui conversiune a durat aproape 14 ani, devine, în calitate de episcop, responsabilul catehezei de botez, "convertitorul din Hipona". Această orientare a vieții sale nu putea să nu-i marcheze opera. Este ceea ce el exprimă prin schema creatio, conversio, formatio. El speră că experiența sa va fi trăită și de alții; aceasta a fost misiunea pe care a asumat-o ca episcop, dar în manieră mai generală el are în vedere să determine prin aceasta dinamica vieții creștine.

Augustin - Eckhart: diferențe de accent

- Care este raportul între filosofie și teologie în opera lui Augustin?

- Dacă Augustin a fost unul dintre primii, dacă nu chiar primul, care a precizat raporturile între credință și rațiune prin formule celebre: Credo ut intelligam și Intellego ut credeam, sau prin punerea în aplicare a expresiei intellectus fidei, el nu mai este tot atît de modern în privința raportului filosofie - teologie; el nu disociază cele două domenii care, în epoca sa, nu erau autonome. Mai mult, dat fiind că neoplatonismul a marcat din plin demersul său de convertire și că Augustin a cunoscut experiența lui Dumnezeu plecînd de la un demers neoplatonician: celebrele sale tentative de extaz platonice (Confesiuni VII, IX), el nu a separat filosofia și teologia, dar, în însuși miezul experienței sale, a văzut diferența dintre cele două domenii și le-a distins plecînd de la metafora patriei și a căii: "să discern și să disting ce deosebire este între presupunere și mărturisire, între cei care văd încotro trebuie să meargă și între cei

tertium non datur

care nu văd pe unde trebuie mers și care nu văd calea care duce la patria fericită, nu numai pentru a vedea, ci pentru a locui într-însa" (Confesiuni VII, 20, 26). El reia și dezvoltă această metaforă în Predica Dolbeau 26. El se opune orgoliului filosofilor și preconizează umilinta implicată de creștinism.

- Sînteti autoarea a numeroase studii despre Meister Eckhart. În 1996 ați coordonat numărul consacrat misticilor renani de "Revue des sciences religieuses". Cum era firesc, majoritatea studiilor a fost dedicată operei lui Eckhart. Ce semnificație a avut pentru teologul renan șederea la Strasbourg?

Marie-Anne VANNIER: Secolul nostru corespunde unei reale reînnoiri a câmpului religios

- prezentare și interviu de Bogdan Mihai MANDACHE

Marie-Anne Vannier (n. 1957) este conferențiar la Facultatea de Teologie Catolică a Universității de Științe Umane din Strasbourg; conduce două importante publicații religioase: "Revue des sciences religieuses" și "Connaissance des Pères de l'Eglise". Este autoarea următoarelor volume: *Creatio, conversio, formatio* chez S. Augustin, Fribourg, Ed. Universitaires, 1991; *S. Augustin et le mystère trinitaire*, Paris, Cerf, 1993; *L'expérience du Saint-Esprit*, Paris, Cerf, 1998; *Dieu le Père, mystère de charité*, Paris, Cerf, 1998. A scris numeroase studii despre Sf. Augustin și Eckhart; este semnatara multor articole publicate în lucrări cum ar fi: *Encyclopédie des religions*, Bayard, 1997; *Dictionnaire encyclopédique du Moyen Age*, Cerf, 1997; *Dictionnaire critique de théologie*, P.U.F., 1998.

- Sederea lui Eckhart la Strasbourg, între anii 1313-1324, și care mult timp a rămas în umbră, constituie o adevărată turmentă a vieții sale: din Lesemeister (maestru în a citi, profesor la Universitatea din Paris), el devine Lebemeister (maestru de viață). Însărcinat cu asistenta sîpirituală a călugărilor din Strasbourg și de pe valea Rinului, prins în zbuciumul Spiritului Liber, Eckhart rostește în limba germană, celebrele sale Predici (multe din ele au fost notate de ascultătorii lui) avînd ecou și în zilele noastre. Fără această ședere la Strasbourg, poate că Eckhart nu ar fi fost astăzi cunoscut. Ar fi fost un gînditor medieval printre alții, dar cu siguranță nu ar fi dat această antropologie originală care se află în miezul predicilor sale.

Fără îndoială, Eckhart nu propune noi teze la Strasbourg, cît adaptarea tezelor sale pariziene unui public larg. Astfel figura omului nobil, a omului detașat, care este însăși figura omului desăvîrșit și care este centrală în învățămîntul pe care l-a profesat la Strasbourg, este expresia antropologiei sale. Pornind de la figura omului nobil, a omului detașat, Eckhart propune creștinului un orizont: cel de a deveni un alt Crist. Mai mult, el răspunde implicit prin aceasta susținătorilor Spiritului Liber, care voiau să ajungă la o contemplație imediată, independentă de acțiunea concretă în lume. Pornind de la aceasta, Eckhart asociază figurii omului nobil pe cea a Marthei, în Predica 86, care "era în lume, fără a fi în lume", care acționa asupra lucrurilor fără a fi prizoniera lor. Ceea ce preconiza Eckhart nu era o detașare pasivă, ci o detașare în interiorul acțiunii prin care ființa umană se realizează.

În maniera proprie, el reia și interpretează schema creatio, conversio, formatio în termeni de Entbildung, Einbildung, Uberbildung. Aici Eckhart propune o creație verbală analogă celei a lui Augustin, dar axa acestei scheme este detașarea și nu conversiunea. Este vorba de o indiferență de accent în funcție de schimbarea epocii. În vreme ce Augustin trăia într-o epocă în care convertirile erau condiția supraviețuirii și dezvoltării comunităților, nu același lucru era valabil în Evul Mediu. Eckhart trăia într-o lume creștină și îi revenea mai curînd misiunea de a redescoperi dinamismul vieții creștine, de aici și trecerea pe care o preconiza de la detașarea, la constituirea ființei și la realizarea ei plenară.

Sfîntul Duh nu poate fi cuprins în categoriile noastre

- În pregătirea Marelui Jubileu al anului 2000, potrivit scrisorii apostolice Tertio millennio adveniente, fiecare an este dedicat unei persoane a Sfintei Treimi; anul 1998 a fost închinat Sfîntului Duh și prezenței sale sfîntitoare, întrucît el actualizează în Biserică din toate timpurile și din toate locurile Revelația unică adusă de Cristos oamenilor. La începutul acestui an

ați publicat o carte avînd ca subiect experiența Sfîntului Duh...

- Acest "divin nerecunoscut", cum este numit adesea, Sfîntul Duh este în același timp ipostaza Trinității cea mai apropiată nouă, dar și cea mai enigmatică. La prima vedere, ne este dificil să-l definim și, într-un anumit sens, în chip fericit, căci Sfîntul Duh nu poate fi cuprins de categoriile noastre! Înfățișarea lui Isus ne este familiară datorită Evangheliilor. Tatăl ne este de asemenea relativ apropiat datorită dialogului pe care Isus îl poartă cu el pe parcursul vieții sale. Dar Sfîntul Duh unde să-l găsim? Nu este nevoie deloc să străbătuim lumea pentru a-l găsi, el este, de exemplu, în această "adiere de vînt lin" pe care o aștepta Iliie pe muntele Horeb (III Regi 19, 12). Duhul Sfînt este deseori foarte aproape de noi, dar nu-l recunoaștem.

Pentru a ne ajuta, Sfînta Scriptură ne propune imagini evocînd Duhul Sfînt: cele ale vîntului, puterii creatoare, suflului, răsufării, focului, uleiului. Ca și respirația care ne permite să trăim, Duhul Sfînt este prezent în adîncul inimii noastre și ne dă o viață nouă. El este expresia unei prezente iubitoare, a tandreții lui Dumnezeu, lumina care luminează toată făptura umană, cel care numai divinizează, ci și umanizează și fraternizează oamenii. Că știm sau nu, că vrem sau nu, Duhul Sfînt este dat și, în anumite momente, el se manifestă mai clar și ne transformă în profunzime; îi recunoaștem fructele: "Iar roada Duhului este dragostea, bucuria, pacea, îndelungă-răbdarea, bunătațea, facerea de bine, credința, blîndețea, înfrînarea, curăția" (Galateni 5, 22-23).

Duhul Sfînt este a treia persoană a Treimii. Pentru a explicita aceasta, Irineu din Lyon scria: "Tatăl decide și comandă, Fiul acționează, Duhul hrănește și sporește încît omul încetul cu încetul să progreseze către perfecțiune". Pentru a ne face o idee despre viața Treimii, putem privi icoana lui Andrei Rubliov, unde fiecare persoană este așezată în realitatea sa prin privirea iubitoare a ce-

lulalt. Astfel Isus Cristos și Duhul Sfînt sînt inseparabili. Fiul trăiește în interiorul Treimii într-o atmosferă a iubirii. Pentru a da seama de aceasta, Părinții Bisericii au recurs la metafora celor trei inele sau a celor trei sori care se întrepătrund, dar care dau aceeași lumină.

Prin Duhul Sfînt, Fiul capătă condiția umană și se arată oamenilor la botez, la Schimbarea la Față, în sinagoga din Nazareth. Duhul Sfînt este indisolubil de Isus, trăiește în el, în patimile și în Învierea sa. Mai mult, prin coborîrea Duhului Sfînt asupra comunității apostolice în Ziua Cincizecimii, Fiul trimite "darurile împăcării" lui Dumnezeu cu credincioșii prin jertfa Sa.

Cu excepția lucrărilor Cardinalului Yves Congar și a altor cîtorva teologi, astăzi teologia nu mai manifestă un interes deosebit pentru acest subiect care era capital în epoca patristică și medievală. De aceea în cartea mea am căutat să regroupez principalele texte ale Tradiției. După ce am reamintit marile texte biblice și conciliare relative la Duhul Sfînt, am reluat cele mai frumoase pagini ale Părinților Bisericii și ale autorilor medievali consacrate acestei teme. Textele alese sînt ecoul unei adevărate experiențe a Duhului Sfînt, ele schișind marile teme ale teologiei și celebrării sale. Am căutat să ofer fiecăruia o idee despre cum a fost înțeles, celebrat și trăit Duhul Sfînt.

- Se vorbește tot mai insistent despre ecumenism. Cunoașterea scrierilor Părinților Bisericii deschide calea adevăratului ecumenism?

- Chiar dacă astăzi se vorbește puțin despre ecumenism decît în anii '80 ai veacului nostru, ecumenismul a ocupat totdeauna un loc important în discursul teologic și s-a realizat un anumit progres în domeniu. Părinții care trăiau în vremea cînd Biserica nu era divizată, sînt o bază de dialog, o sursă de referințe comune dincolo de clivajele Orient-Occident, de exemplu. Ei deschid căile unității Bisericii. Pe acest plan, redescoperirea lor este importantă, ea deschide căile unui dialog ecumenic autentic.

- Putem vorbi de un nou dialog filosofie - teologie.

- De cîțiva ani se realizează un nou dialog efectiv între cele două discipline. Acest dialog nu este radical nou, căci interogația filosofică intervine totdeauna în metoda teologică și Revelația este totdeauna un punct de plecare și un orizont pentru filosoful creștin. Dar nu mai sîntem în epoca în care filosofia era subordonată teologiei. Nu mai sîntem ca în anii '30 în căutarea unei filosofii creștine. Cum spunea Jacques Maritain avem mai mult tendința de "a distinge pentru a uni". Pe acest plan, noua Enciclică *Fides et ratio* se face în același timp ecoul situației contemporane și deschide căile viitorului, propunînd să privim filosofii Indiei, Chinei... Această Enciclică va avea cu siguranță consecințe importante pentru dialogul între filosofie și teologie.

Andrei Rubliov: "Treimea"

P.P. Carp și criza antidinastică (II)

Cătălin TURLIUC

Când în *Ausburger Allgemeine Zeitung* apărea scrisoarea trimisă de prințul Carol unui imaginar amic, situația politică din țară se tensionase extrem de mult, făcând ca întreg edificiul politic să devină friabil. Acuzele cele mai importante, din această scrisoare, semnata de principele Carol, aduse întregii clase politice românești, erau cuprinse în următorul pasaj: "Mă întreb ce folos am putut aduce acestei frumoase țări. Și iarăși mă întreb: a cui este vine? A mea care nu am cunoscut caracterul poporului, sau a poporului care nu vrea să fie condus, deși nu e în stare să se conducă singur... Această nefericită țară, care a fost întotdeauna îngenunchiată sub cel mai aspru jug, a trecut deodată și fără mijlocire de la un regim despot la cea mai liberă Constituție din Europa... ceea ce este o nenorocire pentru românii ce nu se pot lăuda cu virtuțile cetățenilor ce se cer pentru o formă de stat quse-republicană... Primesc miine adresa Camerei care este o capodoperă de viclenie fanariotă. Primirea unui astfel de document, în care Corpul legiuitor îndrăznește să vorbească suveranului său de devotament condiționat, nu se poate justifica din partea mea decât prin situația financiară a țării de bancrută...". Cei mai inflamați de aprecierile la adresa "virtuților cetățenesti" și a trecerii de la un "regim despot" la "cea mai liberală Constituție din Europa" au fost, firește, liberalii (roșii - cum erau numiți în epocă). Într-un înflăcărat discurs la Cameră, deputatul liberal Nicolae Blaremberg acuză direct un principe care-și părăsește țara și de aceea propune adoptarea unei motiuni cu următorul conținut: "Camera nu poate ține această scrisoare decât drept apocrifă și-și exprimă totodată nestrămutata-i credință către Constituția pe care și-a dat-o singură".² Mihai Kogălniceanu, propune la rândul său o altă motiune mai temperată care în cele din urmă este adoptată.

Toate aceste dispute politice se desfășurau pe fondul agitat al "afacerii strousberg" și al devastatoarelor înfrângeri administrate Franței de către trupele prusace. "Sora mai mică" era profund îngrijorată de soarta Franței și a lui Napoleon al III-lea, iar opinia publică, filofranțeză în străfunduri, manifesta o tot mai mare distanțare față de țara de origine a pincepelui Carol. Pe acest fundal s-au petrecut incidentele de la sala Slătineanu (casa Capsa de mai târziu) din capitală, când colonia germană, în frunte cu ambasadorul von Radowitz, a organizat sărbătorirea zilei de naștere a împăratului Wilhelm al Germaniei. Un grup de manifestanți a spart geamurile localului și a strigat lozinci republicane. În fața acestei situații, ambasadorul german s-a prezentat imediat la Carol, care a înțeles că el era personajul vizat și a vrut să abdice imediat în fața locotenentei domnești care-l întâmpinase la venirea în țară. Prin înțelepciunea politică a lui Lascăr Catargi, abdicarea a fost evitată și un nou guvern s-a format sub conducerea sa.

Noul guvern, "cea mai tare expresie a ideii conservatoare în limitele constituției de la 1866" - cum l-a caracterizat Titu Maiorescu -, a reușit pe parcursul celor cinci ani cât a rezistat în fruntea țării să-i asigure acesteia stabilitatea și să consolideze implicit monarhia.

P.P.Carp își vedea acum cu bucurie amicii politici în fruntea țării și, desigur, rolul său în destinele politicii românești avea să se schimbe. În vederea soluționării spinoaselor chestiuni legate de "afacerea Strousberg" noul prim ministru, Lascăr Catargi, a numit în postul de agent al României la Viena și Berlin pe tânărul P.P.Carp (20 martie 1871), cel care făcuse deja dovada talentului său diplomatic în funcția ministerială pe care o ocupase anterior. P.P.Carp va negocia acum direct cu "cancelarul de fier" al Germaniei, Bismarck, ducând la bun sfârșit misiunea încredințată alături de prietenul său junimist Theodor Rosetti.

Între timp, în primăvara lui 1871, membrii Junimii sub conducerea lui Maiorescu au decis intrarea pe scena politică a țării la invitația lui George Costaforu (ministrul de externe în guvernul Catargi). Acest fapt va avea consecințe enorme asupra carierei politice a lui P.P.Carp care, în scurt timp, va deveni pilonul acestei noi grupări conservatoare. Aflat în post la Viena, seniorul de la Tîbănești, va saluta decizia colegilor săi, dar fără voia sa, în curând, va fi implicat - în lipsă - într-un nou moment tensionat de pe scena politică românească.

NOTE:

1 Apud, C.Gane, *P.P.Carp și locul său în istoria politică a țării*, vol. I, București, 1936, p. 139.

2 *Memoriile Regelui Carol I al României*, vol. II, București, 1993, p. 153.

Mircea Eliade văzut de contemporani

Ionel SAVITESCU

Mircea Handoca este un neobosit cercetător și editor al lui Mircea Eliade. Având acces la arhiva savantului Eliade, rămasă în țară, încă din 1981, Mircea Handoca s-a ocupat în decursul anilor de selectarea, inventarierea și publicarea unor materiale, care astăzi contribuie la o mai bună cunoaștere a perioadei de tinerete a lui Mircea Eliade. Astfel, după un volum de *Contribuții bibliografice*, 1980 (reeditat în 1997), consacrat lui Eliade și bibliografia receptării lui Eliade în țară și străinătate adusă la zi, Mircea Handoca realizează și o interpretare proprie, *Mircea Eliade - Cîteva ipostaze ale unei personalități proteice*, 1992, pentru ca acum să înmănuncheze într-un volum compact o suită de *Convorbiri cu și despre Mircea Eliade*, volum într-un totu binevenit, pentru că, dacă, în genere, fiecare lector al operei eliadesti își formează o părere personală, e bine, în principiu, să cunoaștem și opiniile unor foști colegi de generație, prieteni și cărturari de excepție. Exponent al generației '27, pe care Ionel Jianu o caracterizează astfel: "Năzuința noastră era să acordăm o dimensiune universală culturii românești" (p. 172). Mircea Eliade a reușit prin efortul sustinut de cîteva decenii să fie în centrul atenției unei elite intelectuale mondiale, iar dacă Nobelul nu i-a fost atribuit, aceasta s-a datorat numai unor restricții de acordare a prestigiosului premiu. Dintr-un succint Cuvînt înainte aflăm cîteva din avaturile suferite de actualul volum, proiectat să apară în martie 1982, cînd Eliade împlinise 75 de ani. "N-a fost să fie!" ar fi spus C.Noica, pentru că volumul alcătuit inițial din 22 de interviuri, s-a plimbat pe la diverse edituri, pentru că, în final, editura Humanitas s-a interesat să-l publice, numărul interviuștilor sporind la 32, la care se adaugă Addenda. Ca o primă remarcă, observăm faptul că volumul include numai interviurile realizate de Mircea Handoca, dar se putea adăuga și acelea luate de alte persoane cu sau despre Mircea Eliade. Faptul în sine nu are o prea mare importanță, pentru că, și așa, ce ne este oferit întrece așteptările noastre. Se cuvinte menționat faptul că Mircea Handoca elucidează enigma inițialei R. (Rica Botez), fostă colegă de facultate cu Eliade și însoțitoare a grupului de tineri în escapadele lor bucureștene și în vizita la Iași, 1926. În mai toate aceste interviuri cei chestionați remarcă pasiunea, setea faustică a tânărului Eliade pentru lecturi și acumularea de cunoștințe, pe care să le topească ulterior în opere de referință. Însăși alegerea Indiei ca loc al studiilor a constituit o șansă a lui Eliade spre universalitate. Sergiu Al.Gorge vedea o vocation la Mircea Eliade pentru cultura marelui subconștient: "El s-a dus în India pentru că avea o insatisfacție față de cultura occidentală...", p. 43.

Într-adevăr, Eliade avea convingerea că gîndirea începe înainte de despotism. Totuși, după studii, Eliade a preferat confortul și avantajele civilizației occidentale, chiar dacă știa că, în Himalaya îl așteaptă un kutiar. Revenind în 1931, din India, întoarcere efectuată la bordul unui vapor, în compania lui G.Tucci, care-l invidia pentru sansa de a studia la 22 de ani cu Surendranath Dasgupta, Mircea Eliade va oscila între două atracții: pasiunea de cercetător și interpret de mare finete a unor fenomene religioase aparținînd tuturor confesiunilor lumii și aceea de creator al unor opere literare personale. Dacă Eliade a reușit să capteze atenția prin eruditele sale studii, fiind socotit unul din marii istorici ai religiilor, iar denumirea Catedrei de Istorie a Religiiilor de la Universitatea din Chicago cu numele său, încă din timpul vieții constituie o recunoaștere a

meritelor sale, nu același lucru s-a petrecut cu opera sa literară. Dintre romanele tineretii, *Maitreyi* este socotit o capodoperă, *Nunta în cer* este romanul perferat al autorului, iar, *Noaptea de Sînziene*, ultima sa manifestare românească, nu a reușit să cucerească sufragiile pariziene. De fapt, Mircea Eliade era cît se poate de sincer încă din anii tineretii: "Niciodată nu mă angajasem, pînă acum, într-o lucrare comandată dintr-un domeniu care nu-mi era familiar. Cam toate cărțile pe care le-am scris le-am compus în grabă, silit de nevoile vieții, dar totdeauna am scris după propria mea alegere, fie că începem un roman sau un tratat filozofic" (*La țigănci și alte povestiri*, 1969, p.264). Mircea Eliade a contribuit la conturarea unor destine de cărturari: Sergiu Al. George, Anton Zigmund Cerbu, Arion Roșu, Ioan Petru Culianu etc. Cu mare interes se citește interviul cu Sergiu Al.Gorge, unul din marii specialiști români în sanșcrită, care i-a uimit pe savanții idieni și care a murit (1981), la puțin timp după o reîntoarcere triumfală din India, unde cu alt prilej o cunoscuse pe Maitreyi (1972) care a făcut o vizită în România, fiind însoțit de Constantin Noica, pentru că, apoi, să scrie o replică la cartea lui Eliade (*Dragostea nu moare*, 1992, traducere în limba română din care aflăm că, profesorul Dasgupta intransigent în ceea ce privește erotismul tinerilor își va părăsi familia în 1941, murind "în dizgarte", peste alți zece ani), vizitîndu-l pe acesta tîrziu, la anii senectutii. În volumul Dorinei Al. George, *Socul amintirilor*, 1994, sînt inserate cîteva fotografii în care Maitreyi se află în biroul din Chicago al lui Eliade, în 1973, eroina trăind pînă în 1990. Importante considerații asupra lui Mircea Eliade sînt emise de Zoe Dumitrescu-Buşulenga: "... capul întreg iradiază în uscăciunea sa ascetică un nimb de bodhdhishwat... Pe figura lui s-a pus peeceta sintezei între Est și Vest (pp. 156-157) sau Pericle Martinescu "... Eliade a căpătat fizionomia măștii unui Gide esențializat și ascetic, deși el îl cultivase în tinerete nu pe André Gide, cu faima lui de «satir» impenitent, ci pe Giovanni Papini, răzvrătitul metafizic" (pp. 182-183). Pentru Noica, unul din cei mai statornici și devotați prieteni, Mircea Eliade "este omul cel mai fascinant pe care mi-a fost dat să-l întîlnesc în viață și cel mai sporitor" (p. 234). Iar, Miah Soră, fost student preferat al savantului Eliade descrie afluența de la cursurile lui, asemănătoare cu aceea de la lecțiile lui Pirvan, Iorga, Nae Ionescu, G. Călinescu, pe toți precedîndu-i T. Maiorescu (v. Ion Petrovici, *Amintiri universitare*). În fine, Vintilă Horia este cel care se poate de tranșant: "Poate că nu a sosit încă timpul lui Eliade să abia peste o generație să izbutim să ni-l facem apropiat din toate punctele de vedere. Țin să accentuez acest lucru, deoarece toți, fără excepție, cei din generația lui Mircea Eliade, ca și dintr-o mea, am fost obligați de împrejurări să luăm poziție și nu puteam lua decît una singură: anticomunistul, ca atitudine critică, și românismul de cea mai bună calitate, clădit pe cea mai strictă poziție tradițională, care nu se putea să nu treacă prin învățătura holistică a lui Eminescu" (p. 160).

Bogate în informații, aceste *Convorbiri* cu și despre Mircea Eliade se citește pe nerăsuflate, ele contribuind la mai buna cunoaștere a operei și a omului Mircea Eliade.

Două zile la "Barnes & Noble"

Urmare din pag. 2

A doua zi chiar, deci pe 4 septembrie, într-o superbă zi de toamnă, am făcut încă o dată drumul între "Basilian Fathers" și "Barnes & Noble Booksellers", decis a rămîne printre cărți pînă la ora închiderii, adică 11 seara. Ajuns unul dintre cunoscătorii librăriei, mă grăbesc spre sectorul "European History", trecînd în revistă, foarte atent, toate titlurile. Predominante, așa cum remarcasem și eu o zi înainte, sînt cărțile de istorie a Rusiei. Dar nu lipsesc cele care privesc Italia, Slovacia chiar, dar și alte țări europene mai mici. Cînd credeam că România lipsește, am descoperit un volum intitulat chiar *Romania*, de Jerry Morton (The Jerry Lee Press, U.S.A., 1996, 112 p.), care e de fapt un album însoțit de text. În raftul respectiv, sînt două exemplare, iar, pe fiecare, autorul a scris: "I hope you enjoy this book" și a semnat. Jerry Morton este, cum singur se prezintă, scriitor, fotograf și profesor american, care a funcționat ca Fulbright Scholar la Universitatea din Timișoara, timp în care a realizat acest op. Fără a avea vreo valoare anume, cartea, care este un fel de jurnal zilnic, cu fotografii făcute la țară, oamenilor săraci cu predilecție, atrage totuși atenția. O altă carte, a unui cunoscut istoric, Frederick Kellogg este *The Road to Romanian Independence* (West Lafayette, Indiana, Purdue University Press, 1995, 265 p.) Nestor Ratesh este prezent cu *Romania: The Entangled Revolution*, Foreword by Edward N. Luttwak (Westport, Connecticut, London, Praeger, 1991, 179 p.). Titlul complet al memoriilor lui Pacea este *Red Horizons. The True Story of Nicolae and Elena Ceausescu's Crimes* (Lifestyle, and Corruption, Washington, D.C., Regnery Gateway, 1991, 456 p.), cu fotografia cunoscutului cuplu, la procesul de la Tirgoviste, pe copertă.

Printre cărțile de istorie europeană găsesc și Joseph Held, ed., *The Columbia History of Eastern Europe in the Twentieth Century* (New York, Columbia University Press, 1992, 435 p.), în care un capitol, intitulat "*The Multiple Legacies of History: Romania in the Year 1990*", este semnat de Trond Gilberg (p. 277-305). O altă carte interesantă pentru noi este și cea a lui E. Garrison Walters: *The Other Europe. Eastern Europe to 1945* (Syracuse, New York, Syracuse University Press, 1988), cu un capitol despre *Interwar Romania* (pp. 219-236).

La raionul "Foreign Language", am identificat, atunci cînd îmi pierdusem orice speranță, cinci dicționare și manuale de limbă română: Rodica Boțoman, *Discover Romanian. An introduction to the Language and Culture* (Columbus, Ohio State University Press, 1995, 408 p.), Andrei Bantas, *NTC's Romanian and English Dictionary* (Chicago, NTC Publishing Group, 1995, 374 p.), Mihai Mioiu, *Romanian - English - Romanian Dictionary* (New York, Hippocrene Books, 1996, Reprint 1998, 568 p.), *Romanian. Start Speaking Today* (Two audio cassettes and phrase book) și *Teach Yourself Romanian. A Complete Course for Beginners* (New Edition).

Rămîn mult timp la secția care grupează diferite enciclopedii și dicționare, toate, ori cele mai multe dintre ele, celebre în întreaga lume. Le cercetez pe fiecare, interesat fiind de titlul pe care unele îl

dedică lui Eminescu. Lipsit de șansă, deși cauza este alta, reușesc să găsesc și să copii numai două așa-zise articole, care se reduc la cîteva cuvinte. *Merriam-Webster's Biographical Dictionary* (Springfield, Massachusetts, Merriam-Webster, Incorporated, Publishers, 1995, p. 336) îi rezervă lui *Eminovici, Mihail* cinci rînduri din textul unei coloane înguste de dicționar, în care se spune că poetul român a pe... cat, între 1870 și 1883, poezii inspirate de folclorul și legendele românești, dar și de propriul pesimism. *Webster's New Universal Unabridged Dictionary* (New York, Barnes & Noble Books, 1996, p. 637) reduce totul la două cuvinte: *Eminescu*, n. Mihail, (Mihail Iminovici), 1850-89, Rumanian poet". *The Cambridge Encyclopedia* (1997), *Random House, Concise Encyclopedia* (1996), *The Cambridge Biographical Encyclopedia* (1998), Tom Payne, *Encyclopedia of Great Writers* (1997) etc. au renunțat la articolul pe care, altădată, unele dintre ele i l-au dedicat poetului, singurul scriitor român prezent în marile enciclopedii și lexicoane ale lumii. Gestul pare îndreptătit azi, cînd în țara sa Eminescu este desconsiderat ori pur și simplu refuzat de unii prețioși intelectuali, care recunosc public că nu știu nimic despre el. Și iată așa am ajuns să fim excluși sau să ne autoexcludem din celebre lucrări de referință, unde România nu va mai fi reprezentată de nimeni, în multe cazuri.

Dacă la Eminescu s-a renunțat, au pătruns însă, așa cum se întîmplă de obicei, alte nume. Citînd articolul *România*, din enciclopediile editate după 1989 - iar numărul acestora este impresionant -, am rămas surprins să aflăm că Laszlo Tokes a fost "liderul" "revoluției" din decembrie 1989. Deci el a fost acela care a condus evenimentele încheiate cu moartea atîtor români și împușcarea cuplului Nicolae și Elena Ceausescu. Deconcertat de o asemenea "descoperire", renunț a mai căuta ceva despre România, preferînd să răscoleș în grabă cărțile cu pret redus, anonime nu numai din punctul de vedere al conținutului lor.

Tîrziu de tot, cînd nu mai rămăsesem decât cîteva căutători împătîmiți, deci îndrăgostiți de carte, am renunțat la a-mi mai continua explorarea. Și pentru a-mi oferi ceva la sîrșitul unei zile grele, cînd rareori am realizat că eram singur, am cumpărat un volum frumos: *Words of Our Nation. A Reader for Americans*, Editat, with Introduction, by John Gabriel Hunt (New York, Avenal, New Jersey, Gramercy Books, 1993, 271 p.), cu texte celebre despre *The Birth of a Nation. North and South, All Across the Land, The Social Fabric și Patriotism and Praise*, pentru care am plătit 1,61 dolari.

Am părăsit "Barnes & Noble" împăcat cumva, dar și nemulțumit, căci știam că eram încă departe de a fi aflat tot ceea ce se ascundea în clădirea pe care o admiram acum, inundată de lumina tainică a serii. În plus, miine vor fi aduse alte cărți, de care nu voi auzi vreodată ori voi afla de ele peste cîteva ani, adeseori prea tîrziu. Cu cît mă îndepărtez de librăria unde m-am simțit cu însumi. "Barnes & Noble" pare un edificiu enigmatic, cum de altfel și este, în care se ascunde ceva ce nu poate fi cumpărat. Tocmai de aceea, orice librărie îmi provoacă o trăire tainică, simțindu-mă undeva între școală și biserică.

Cît din America am "descoperit", oare, în cele două zile petrecute la "Barnes & Noble" ?

O săptămână de marionete internaționale

Derulat la București, în perioada 24-30 octombrie, Festivalul internațional al teatrelor de marionete și-a propus să aducă pe cele două scene ale Teatrului "Tândărică" o suită din cele mai reprezentative esanțioane artistice ale păpusăriei mondiale a momentului. Intenția a fost pe deplin metarializată, căci atât organizatoric, cât și artistic desfășurarea reuniunii a stat sub semnul înaltei tinute, multumind toate gusturile și pretențiile. Plasat în continuare a alte trei ediții, desfășurate începând cu 1958, fila 1998 din istoria manifestării a căpătat numărul patru, iar organizatorii își propun câte o nouă ediție la fiecare doi ani. Ediția actuală a fost preocupată de noile tendințe din străvechea artă a mînuirii păpusilor, pe care a încercat, prin program, să le illustreze. 16 spectacole din țară și străinătate, patru workshop-uri, mai multe lansări de cărți pentru copii, expoziții ("Tândărică-trecut, prezent...", "Teatrul Leokadie Serafimowicz", afișele lui Michel Bouvet-Franta, autor al afișului festivalului), spectacole în aer liber în *Castelul cu păpuși* au făcut agenda festivalului foarte bogată.

În materie de spectacole, eele prezentate au depus mărturie artistică, asupra evoluției păpusăriei în pro-

fuzimea ei ca demers artistic și în privința diversificării genului înțeles ca divertisment, ca inventivă variație menită să atragă publicul. Teatrul Tândărică a prezentat o suită din cele mai semnificative montări ale ultimelor stagiuni (*Adunarea păsărilor*, *Bastien și Bastienne*, *Pasărea de foc*, *Bărbierul din Sevilla*) și premiera "Pasărea albastră" de Maurice Maeterlinck, regia Cristian Pepino, scenografia Cristina Pepino, muzica Gabriel Bassarabescu. Cea mai potrivită caracterizare cronicărească a acestei montări ar fi aceea a unei însușiri de momente bune și mai puțin bune. O ușoară neglijență, surprinzătoare pentru Cristina Pepino, care a convins de atâtea ori în materie de profesionalism și formă artistică, a dus la un spectacol inegal, împlinit doar pe momente. Extremele au fost, în planul reușitei, rezolvarea scenografică a satului și călătoriei copiilor, iar într-al soluțiilor facile, Stanul, Pisica (personaje cu prezentă extinsă în ansamblul reprezentației) și "Noaptea", complet lipsită de originalitate. *Pasărea de foc* de Igor Stravinski, pe scenariul și în regia Irinei Niculescu, scenografia Mihai Mădescu, mișcarea scenică Adina Cezar, a fost o încântare a privirii. Apelînd la bandă, pe care partitura textuală era susținută de Irina Petrescu, Florian Pittiș, Mihai Bisericanu și Valeriu Simeon, *Pasărea de foc* a fost un foarte bine cumpănit amestec de replică, efecte vizuale, muzică, mișcare. Momentele dintre copil și Pasăre au fost nu numai bine realizate tehnic, ci au avut și încărcătura poetică cuvenită, dozajul potrivit între elementele deja pomenite dînt un spectacol deosebit. Tot Teatrul Tândărică a prezentat și co-productia *Vasilissa*, realizată cu Teatrul belgian "Ombres et Silhouettes". Pornind de la o poveste de origine slavă, spectacolul a încercat, prin mijloace exclusiv nonverbale (singurul cuvînt care se rosteste de cîteva ori este numele Vasilissa), urmînd preocuparea teatrului partener ce se adresează mai ales copiilor surdo-muți, să "spună" istoria unei orfane ce reușește în cele din urmă să-și găsească fericirea. Scenariul, regia și scenografia semnate de Christian Ferauge și interpretarea lui Gabriel Apostol au fost interesante, mai ales în planul abundenței de modalități de expresie folosite și pe latura dimensiunii vizuale a spectacolului. Mai puțin clar a fost story-ul, urmărirea poveștii prin mijloace extraverbale, care nu li s-a prezentat prea limpede celor ce-au asistat la reprezentatie.

Compania spaniolă "Laconica" - Barcelona a adus în festival *Umbrele obiectelor găsite*, montare în care pe un ecran alb, mai precis în spatele lui, Alba Zapater și Merce Gost proiectau, într-o suită de numere fără legătură epică între ele, umbrele celor mai la îndemînă obiecte (fire de ată, sticle, un lighean cu apă, capacul de plastic al unui far etc.). Articularea întregului a fost asigurată de tehnica folosită, identică în cazul tuturor secvențelor, exploatănd elementul vizual ce unea momentele disparate într-un spectacol

de aproape o oră. *Teatrul de Stat de Păpuși din Varna* a prezentat, cam în aceeași manieră, *Jocuri de lumini și umbre*, un spectacol pe muzică de Camille Saint-Saëns (în prima parte, intitulată "Carnavalul animalelor") și Modest Musorgski (în cea de-a doua, numită "Tablouri dintr-o expoziție"). Scenariul și regia i-au aparținut Nicolinei Gheorghieva, care a migălit, cu cei nouă actori din distribuție, o plastică deosebită a mîinilor și degetelor, în prima jumătate a reprezentației, adăugînd-o și pe aceea a corpului, în cea de-a doua ei bucată. Rezultatul a fost o succesiune de năstrusnice jocuri de umbre ale degetelor, așezate în așa fel încît să "nască" vizual tot soiul de animale, și ale corpurilor, într-o adevărată expoziție de tablouri vivante.

De departe cel mai inovator a fost "one man show"-ul Laurei Kibel, "*Teatro dei Piedi*" din Roma, care a adus la rampă, apelînd la o recuzită ce încăpea într-o valiză, recitalul *Acolo unde te duc picioarele*, în care mîinilor, protagonistă le-a alăturat, dovedind o condiție fizică surprinzătoare și o abilitate pe măsură, și picioarele. Acestea deveneau personaje animate cu extremă pricepere, în momente lipsite de cuvinte, dar în care dezinvoltura artistei și umorul de bună calitate au cucerit publicul.

Cu sprijinul Institutului Francez, în festival a fost prezentat și Massimo Schuster, marionist care, împreună cu Eric Poirer, a jucat *Charta*, spectacol conceput cu figurine din hirtie, animate în patru numere distincte de diversă inspirație: "Cei doi frați corsari" după Al.Dumas; "Cum crește pădurea", cu personaje din basmele clasice: "Crimă la cabaret", din mediul citadin și "Sarajevo", pe tema războiului. Același Massimo Schuster a condus și un workshop ce a debutat cu proiectarea unui film despre istoria internațională a merionetei și a continuat cu punctarea celor mai importante elemente care definesc teatrul de păpuși azi.

Compania "Jordi Bertrand" din Barcelona a imaginat *Poeme vizuale* apelînd la literele alfabetului decupate din buret, care deveneau, prin regia lui Jordi Bertrand și mînuirea lui Miguel Gallardo, Zilda Torres și Olivier Benoit, personaje. Demarînd mai greu, reprezentația a cîștigat în dinamism și umor în partea ei de mijloc, finalul fiind pe modelul începutului. Spațiul de limbă engleză a fost inclus în program cu *Teatrul de păpuși Norwich din Marea Britanie*, care a optat pentru *Jack și vrejul de fasole* (regia Louis Boy, scenografia Rene Baker, muzica Santiago Perosanz, interpreți Luis Boy și Santiago Perosanz). Decorul refăcea interiorul unei camere de copil în care aventura lui Jack a fost animată prin intermediul jucăriilor din rafturi.

Partea practică a manifestării a fost asigurată de cele patru workshop-uri conduse de Philippe Genty-Franta, cel mai interesant, evidențiind un artist de marcă mondială, pentru care vizualul înseamnă, în spectacol, totul. *Roman Paska-SUA*, pe locul doi în planul interesului, Massimo Schuster - Franta și Cristian Pepino. Desi nu au fost workshop-uri în sensul autentic al cuvîntului, cele patru întîlniri au avut darul de a-i familiariza pe cei interesați, prezenți masiv, cu realizările unora dintre cei mai importanți marionisti ai momentului și de a-i pune la curent cu evoluția, spectaculoasă, a păpusăriei, în acest moment istoric al său. Concluziile ce pot fi trase după o săptămînă de "marionete internațională" confirmă ideea că în planul inovației arta păpusii a devansat din multe puncte de vedere evoluția teatrului dramatic. (Acesta din urmă, a și împrumutat, de altfel, mult din arta spectacolului cu marionete, lucru afirmat începînd cu Cordon Craig și, să zicem doar, Peter Schuman). Inovația a mers, în ultimele decenii, mai ales pe linia vizualului și a diversificării extreme a materialelor din care păpușa ori marioneta este realizată, elementul tehnic, cîștigînd importanță ca suport al artisticului. Pentru că, animată, păpușa poate spune întotdeauna incomparabil mai mult decît oricare actor hipertalentat.

Istorie în timp real

Asezată de istoricii literaturii la capitolul dramă istorică, *Viforul*, componenta de mijloc a trilogiei *Apus de soare* de Barbu Ștefănescu Delavrancea, îl are ca personaj central pe Ștefăniță Vodă, domn nu tocmai demn de înaintașul său patern, Ștefan cel Mare. Trilogia a făcut frumoasă carieră în dramaturgia autohtonă, fiind printre puținele de acest gen care a rezistat judecății timpului; chiar așa, un ușor aer desuet a cam scos cele trei scrieri ale lui Delavrancea, altfel interesante din punct de vedere dramatic, de pe afișele teatrelor, lăsînd plăcerea întîlnirii cu ele doar exegeților. Nu am cunosțință exactă de distanța în timp trecută de la ultima lor montare, dar talentatul Alexandru Darie a avut recent ambiția să readucă la rampă una dintre ele, cu o echipă de actori cu care nu mai lucrase înainte și la un teatru mai puțin familiarizat cu un asemenea gen dramatic, Teatrul bucurestean "Nottara". Ambiția n-a fost în sine, ci s-a vrut dovada perenității tematicii istorice și a posibilității de a face interesant scenic un text dat uitării. "Cheia întregii demonstrații stă în încercarea încăpătînată de a dovedi că nu știm să ne iubim valorile - puține - pe care le avem în domeniul literaturii dramatice. Există tot soiul de etichete care li se aplică în mod automat (...) cum este cazul lui Delavrancea, asociat în general cu desuetudinea, cu o solemnitate înghețată, cu patetismul și patriotismul local. Sper să demonstrăm contrariul", nota Darie în Caietul său de regie (cf. "Scena").

Montarea făcută de Alexandru Darie îi opune pe domnitor (slab, orgolios, adulterin, instigator la crimă) și boieri (oscilanți, cînd împotrindu-se vointei arbitrare a lui Vodă, cînd trecînd de partea capriciilor lui pentru a-și salva capetele), într-un spectacol maraton ce durează aproape patru ore. Textul lui Delavrancea nu este actualizat, el păstrează întreaga încărcătură istorică pe care dramaturgul i-a dat-o, iar decupajul scenic plasează în prim-plan eterna problemă a puterii, aceea transformată în tiranie a bunului plac, și a compromisiurilor care-o fac posibilă. Mecanismele puterii, acest balans între iresponsabilă dorință de putere a lui Ștefăniță și labilitatea grupului de boieri ce ar trebui să-l echilibreze, este cheia lecturii regizorale. Grija pentru reconstituirea istorică merge pînă la detalii, ca accesoriile costumelor, de exemplu, și nu este pierdută nici un moment din vedere.

Un element important în spectacol sînt luminile, un adevăr "lighting designer", cum este menționat și în foaia-program, închipuit tot de regizor. Căzînd în ploaie de spoturi, eclerajul creează un spațiu scenic jucat pe lumini și umbre de mare efect. Fumul, mirosul de tămîie li se adaugă, contribuînd la crearea unei atmosfere de tărîm ireal, poate chiar atemporal, unde un domn capricios își săvîrșește orgolioasa neputință prin intrigi demne de dramele lui Shakespeare.

Ștefăniță Vodă e interpretat de Stelian Nistor, iar personajul e construit pe latura lui infantilă. Pentru el puterea înseamnă nu responsabilitate, ci plăcerea de-a conduce un joc, care, indiferent de mijloace, trebuie să se încheie cu cîștigul Domului. Vodă se alintă băînd din picioare, jonglînd cu coroana, facîndu-și de cap cu Conte Irmsky (în fapt o femeie ascunsă în straie bărbătești), umilînd-o pe Doamna Tana și pe Oana, omorîndu-l pe Cătălin pentru că a tras cu arcul mai bine, înscenîndu-i trădarea lui Luca Arbore etc. Grupul de boieri e ca un organism cu mai multe capete: Luca Arbore (Mircea Albulescu, ținîndu-și în frîu charisma cu care ne-a obișnuit în atîtea alte dăți, temîndu-se parcă să nu-l umbrească pe Ștefăniță, dar altfel corect în datele personajului), logofătul Cosma Searpe (Constantin Cotimanis, metamorfozîndu-se ca atitudine de cîte ori moftul lui Ștefăniță i-o cere), vornicul Carabăț (Valentin Teodorescu, nostim în postura de luptător) și mai stersii paharnicul Săcuianu (Emil Hossu), pîrcălabul Petrică (Sorin Cocis), pîrcălabul Condrea (Mircea Jida), pîrcălabul Balos (Daniel Popescu), spătarul Hrană (Bogdan Vodă). Grupul activelor a fost mult mai omogen valoric: Dana Dogaru într-o "Oana" barometru al situațiilor de-acum și martor al unor vremi glorioase apuse: Cristina Toma, intruchipînd-o pe Doamna Tana cu intensitatea dramatică cuvenită și Clara Vodă, într-o postură antagonică, de curtezana lipsită de moralitate și certată cu Dumnezeu.

Postulatul lucrului în echipă a fost respectat cu strictete de Ducu Darie și de această dată. În cazul lui echipa înseamnă Maria Miu (excețentă scenografie și mai ales costumele), Adrian Enescu (partitură sonoră creatoare de atmosferă) și Oana Turbatu (dramaturgie și asistentă regie). În echipă s-a strecurat de această dată și apetenta regizorului pentru subiecte istorice, reconfirmată după "1794", ca și pasiunea de a aduce pe scenă elemente materiale ca apa, făciile, luminările, sîngele, prezente constante în montările lui Darie. Din păcate, căci mizanscena a avut cota ei incontestabilă de interes, au fost și momente facil rezolvate (ca aceea a uciderii ursului) și altele de "déja vu" (chiar dacă tot la Darie), ca finalul. Principala suferință a spectacolului este însă lungimea lui. Nu atît întinderea ca desfășurare temporală (la "1794" cele patru ore au zburat), cît lungimile obositoare din derularea lui. Ai frecvent senzația că trăiești istoria în timp real, dar e obositor, iar de la un punct chiar greu suportabil. Puțină ritmare s-ar fi impus, ca și cîteva repetiții în plus (actorii au întîns și ei foarte mult), căci la premieră publicul a fost pe jumătate (numeric) pierdut după pauză, cealaltă jumătate dovedind apreciabilă răbdare. Și chiar dacă toți cei prezenți în sală știau la ce să se aștepte, mergînd să vadă *Viforul*, e păcat ca nemişcării de formă să dezavantajeze consistența unui conținut.

Pagină realizată de Oltița CÎNTEC

Opera nu este un gen depășit

- notații la a V-a ediție a Festivalului de Operă și Balet

Mihai COZMEI

Nu este ușor să scrii despre un festival cu profil muzical. Și, mai ales, despre unul de operă și balet care a prilejuit întâlnirea și reînfrînarea cu numeroși interpreți, de-a lungul a opt spectacole (între 28 octombrie și 12 noiembrie a.c.), câteva dintre ele înscrise în sfera evenimentului. Un tânăr iubitor de muzică m-a întrebat, în preajma debutului celei de a cincea ediții a Festivalului de Operă și Balet, dacă inițiatorii acestui ciclu de manifestări (respectiv, membrii conducerei Operei Române din Iași) nu au greșit înscrind primele două momente în partea finală a integralei Cvartetelor de L.v. Beethoven, prin care prestigioasa formație cameră "Voces" sârbițoarea, în sala Filarmonei "Moldova", un sfert de veac de existență. Pe moment m-a îngrijorat și pe mine această necorelare a programelor celor două instituții muzicale. Din fericire, înscrisura consecutivă a acestor cicluri de manifestări în agenda artistică ieșeană nu a avut consecințe nefaste. Pentru că, în prezent, în Iași, există - o afirm mereu, cu bucurie - un numeros public, mai ales tânăr, care dorește și apreciază corespunzător atât muzica simfonică și de cameră, cât și spectacolele de operă, operetă și balet.

Cu o singură excepție, opera "Carmen" de G. Bizet (programată în binecunoscuta și de 8 noiembrie), am asistat la toate spectacolele Festivalului de Operă și Balet. Și am trăit, recunosc, momente de incitare artistică, dar și de nedumerire sau de surprindere insatisfacătoare. Deseori a fost strădania de a oferi spectatorilor producții care să depășească media artistică a stagiunii și să reflecteze valoarea colectivelor artistice și personalitățile acestora. Am scris și cu alte ocazii, iar acum insist în mod special: Iașul are în prezent una dintre cele mai bune orchestre de operă din țară; un ansamblu simfonic omogen, cu un sunet caracteristic, bazat pe caldă sonoritate a corzilor și a instrumentelor de suflat de lemn și pe strălucirea luminoasă și cu tot mai puține stridente a alămarilor; un colectiv instrumental subtil, cu o largă paletă dinamică, menită a susține protagoniștii, dar și dramaturgia muzicală a partiturilor; cu personalități ale căror intervenții solistice adăugă expresivitatea discursului sonor (dear partitura de violoncel are nevoie ceva mai multă acuratețe). Meritul formării stilului interpretativ al orchestrei revine dirijorilor permanenți. În primul rând maestrului Corneliu Calistru, al cărui har artistic, dublat de o bogată și substanțială experiență, asigură teatrului nostru liric o constantă aspirație spre împliniri de autentică valoare; revine, de asemenea, dirijorului și compozitorului Leonard Dumitriu care a pășit cu siguranță și o însemnată maturitate în perioada maturității sale interpretative. Opera din Iași are, totodată, un ansamblu coral întreg, bine condus muzical și scenic, dirijorul Valeriu Gidei menită să armonizeze din ce în ce mai elocvent sonoritățile camerale, rafinate, cu același specific pasional impus de repertoriul romantic. Și mai are teatrul liric ieșean, în sfârșit, un ansamblu de balet în adevăratul înțeles al cuvântului, care, în regia și coregrafia lui Gheorghe Stanciu (maestrul de balet, Carmen Stanciu) a realizat câteva spectacole reprezentative.

În desfășurarea festivalului s-au impus din nou o seamă de personalități ale artei interpretative, iar ca tinută generală, cel puțin trei-patru spectacole. Sema a fost deschisă cu baletul "Lacul lebedelor" de P.I. Ciaikovski (regia și coregrafia Gheorghe Stanciu, maestrul de balet - Dan Berthoi; conducerea muzicală - Leonard Dumitriu; scenografia - Adriana Urzuzescu), un spectacol de mare succes, potentat de această dată și de prezența a doi remarcabili protagoniști: Elena Zaiteva (Odette, Odille) și

Ghenadi Badica (Printul Siegfried), soliști ai baletului Operei Naționale din Chisinau. A urmat "Nunta lui Figaro" de W.A. Mozart, cu obișnuita distribuție ieșeană, echilibrată, dezvoltată, la care s-a adăugat baritonul Adrian Mărcan, solist al Teatrului Liric din Brașov (în Conte Almaviva, a demonstrat frumoase calități vocale, dar atitudini scenice mai puțin senioriale). Distribuția a fost coordonată muzical, cu gesturi hotărâte nu și suficient de plastice de dirijorul Koichi Inoue. Opera "Tosca" de G. Puccini, înscrisă în programul festivalului în ziua când se împlinneau patruzeci și doi de ani de la inaugurarea Operei de Stat din Iași (3 noiembrie), a avut ca invitați pe dirijorul Gheorghe Victor Dumănescu, de la Opera Română din Cluj-Napoca (matur, sigur și elocvent în conducerea conflictului dramatic), pe baritonul Emil

OPERA ROMANA IASI	
MINISTERUL CULTURII	
FESTIVAL DE OPERA SI BALET - editia a V-a	
Iasi, 28 octombrie - 12 noiembrie 1998	
Part. 28 octombrie, ora 20.00	Part. 29 octombrie, ora 20.00
LACUL LEBEDELOR	NUNTA LUI FIGARO
Part. 31 octombrie, ora 20.00	Part. 1 noiembrie, ora 20.00
TOSCA	OLANDEZUL ZBURATOR
Part. 2 noiembrie, ora 20.00	Part. 3 noiembrie, ora 20.00
POVESTIRILE LUI HOFFMANN	OPERA SI PRIETENII SAI
Part. 4 noiembrie, ora 20.00	Part. 5 noiembrie, ora 20.00
CARMEN	JOCUL DE-A SHAKESPEARE
Part. 12 noiembrie, ora 20.00	
AIDA	

Pinhireac (mereu stăpîn pe vocea și prestația sa scenică) și pe soprana Monica Teodorescu, solistă a Operei Naționale Române (din păcate, o Floria Tosca prea puțin convingătoare). Așteptată cu mult interes, opera "Olandezul zburător" de R. Wagner, susținută de colectivele Operei Române din Cluj-Napoca (4 noiembrie a.c.) s-a prezentat ca un spectacol obișnuit de stagiune, fără acea sărbătorească tensiune și acuratețe presupuse de orice deplasare într-un centru cultural de vechă tradiție, cum este Iașul, cu un public format prin vizionarea a peste 140 de lucrări de operă, operetă și balet (inclusiv, în 1966, "Olandezul zburător"). În plus, regizorul Rareș Trifan a impus personajelor și, mai ales, corului, o mișcare scenică nefavorabilă expresivității muzicale și a dat conflictului dramatic o rezolvare care nu a reușit să sugereze acel "noian de sentimente deschise către infinitul marilor simboluri cum se scrie în programul de sală. Drama wagneriană nu a fost servită nici de scenografia semnată de T. Th. Ciupe. Cît privește interpretii: Mircea Radu Sîmpetean (Daland) a avut un comportament muzical și scenic agitat, iar Rodica Toma (Senta), în ciuda calităților sale vocale, a cântat aproape tot timpul sub ton; Gheorghe Mogoșan (Olandezul), cu o frumoasă voce de bariton, a realizat momente impresionante, dar a fost lipsit de acea notă de mister presupusă de personalitatea căpitanului răătăitor. Valeriu Turcu (Erik), Ana Oros (Mary) și Florin Dărăban (Timonierul) au avut contribuții meritorii în realizarea rolurilor abordate. În ciuda unor decalaje, corul, în ipostazele sale diverse, a evoluat corespunzător rolului

atribuit de autorul operei. Menționez în mod special suflul wagnerian impus de orchestră care, condusă cu siguranță de dirijorul George Sbarcea, a pus în evidență caracterul simfonic al partiturii, contribuind substanțial la succesul spectacolului. Un succes de public, oricum, meritat.

Despre versiunea ieșeană a operei fantastice "Povestirile lui Hoffmann" de J. Offenbach am scris cu ocazia premierei. Apreciam atunci remarcabila pregătire muzicală a ansamblului (dirijor - Corneliu Calistru; maestrul de cor - Anton Bișoc), originala și eficienta scenografie (semnată de arh. Cătălin I. Arbore), precum și excelenta construcție regizorală (Anda Tăbăcaru-Hogea). În bună măsură, spectacolul și-a păstrat condiția artistică. Și totuși, o anumită doză de nesiguranță din evoluția unora dintre numeroasele personaje putea fi ameliorată (inclusiv în cazul interpretului oaspete, tenorul Florin Diaconescu, solist al Operei Naționale, ca și în acela al sopranei Cristina Simionescu, pentru care debutul în dificilul rol Olympia putea fi o notabilă împlinire).

Monodrama coregrafică "Jocul de-a Shakespeare", un joc grav, a fost pe drept cuvînt un spectacol extraordinar. Tânărul balerin Răzvan Mazilu a pus în valoare scenariul Liane Tugearu și coregrafia lui Ioan Tugearu, cu o uimitoare forță de expresie a gestului și o tulburătoare intuiție a sensurilor unor fragmente din dramele mereu contemporanului nostru Will (rostite de vocea inconfundabilă a lui Ștefan Iordache), precum și din creația unor mari compozitori (Puccini, Mahler ș.a.). Este un act de mare curaj să încerci a sugera, cu mijloacele aparent limitate dar atât de complexe și grăitoare ale artei coregrafice, idei și stări emoționale care aparțin celor mai dramatice întrebări și neliniști umane. Să încerci a sugera și să reușești într-un mod magistral. "Jocul de-a Shakespeare" a fost, îndubitabil, momentul de cea mai firească și desăvîrșită înfăptuire artistică înscrisă în programul festivalului ieșean.

În replică, spectacolul cu opera "Aida" de G. Verdi, monumental și strălucitor, a încheiat festivalul într-o desfășurare sărbătorească. Pregătită temeinic de dirijorul Corneliu Calistru (maestrul de cor - Valeriu Gidei), concepută pe coordonatele regizorale de bună tradiție ale regretatului Dimitrie Tăbăcaru (reluarea fiind asigurată de Anda Tăbăcaru-Hogea și Mihai Zaborilă), cu decorurile realizate de Constantin Rusu Langerfeld (costume, Lidia Radian, accesorii costume - Paolo Ducati), noua premieră a operei verdiene a înscris iarăși un frumos succes în activitatea Operei Române din Iași. Menționînd că orchestra și corul (acesta, augmentat prin participarea unor membri ai corului "G. Musicescu") au avut o foarte bună prestație artistică, nu minimalizez contribuția importantă a celor care au înfrunghiat personajele acestei lucrări: în primul rând soprana Mioara Cortez (Aida), care și-a conturat rolul

numai cu o vibrantă forță dramatică, dar și cu un rafinament vocal măiestrit dozat; apoi, în ordinea înscrisă pe afiș, contribuția mezzosopranei Evredica Filipovici (Amneris), aflată într-o frumoasă și convingătoare revenire artistică, a baritonului Nicolae Ilcenco (Amonastro), răzvrătit, vehement și demn; a basului George Solovăstru (Ramfis), dur și implacabil; în sfârșit, Cristian Waks (Regele Egiptului). L-am lăsat la urmă pe tenorul Filimon Siminic (Radames), pentru că datorită lui distribuția a fost lipsită de omogenitate. Mai mult, indispoziția sa vocală, pe care și-a controlat-o cu mare greutate, a transmis partenerilor o stare de încordare evidentă. Am un deosebit respect pentru acest interpret fără de care multe spectacole de operă nu ar putea avea loc. Cred însă că în fața unui rol de importanță, același din opera "Aida" se impunea o doză suplimentară de responsabilitate profesională.

Din programul ediției a V-a a Festivalului de Operă și Balet nu putea lipsi un schimb de idei cu privire la trecutul și prezentul teatrului liric ieșean. Condusă de d-na Silvea Stoiciu-Frunză, discuția a înregistrat intervențiile unui număr însemnat de muzicieni (printre care: C. Calistru, I. Voineag, Anca Florea, A. Tăbăcaru-Hogea, E. Pinhireac, Paolo Ducati ș.a.) și a fost o bună ocazie pentru lansarea volumului de memorii datorat ilustrului cîntăreț Garbis Zobian (în redactarea d-nei A. Florea), precum și a revistei "Melos", în noua și elegantă sa apariție.

La aniversară: Voces - 25

Cvartetul ieșean - "un rubin într-o montură specială"

Urmarea interviului realizat de Alex Vasiliu cu Bujor Prelipceanu (vioara I), Anton Diaconu (vioara a II-a), Constantin Stanciu (violă) și Dan Prelipceanu (violoncel) -

Alex Vasiliu: - Am observat că în anii din urma v-ați construit recitalurile pe baza repertoriului clasic (Haydn, Mozart, Beethoven, Schubert, Brahms). Cum explicați prezența lucrărilor de mult asimilate, restrîngerea repertoriului care, știind din anii trecuți, este mult mai amplu, cuprinzînd printre altele și capodopere ale muzicii secolului al XX-lea (Webern, Șostacovici, Enescu)...

Bujor Prelipceanu: - Domnule Vasiliu, aș vrea să ne reamintim timpurile trecute ale cvartetului "Voces" cînd aproape douăzeci și cinci de ani am fost, aș putea spune, obligați ca în toate recitalurile să includem, vrînd-nevrînd, o lucrare românească. Acest lucru a avut, de multe ori, un aspect benefic...

Alex Vasiliu: - Da, pentru că Enescu, Pautza, Bentoiu reprezintă valori - nu numai ale muzicii românești.

Bujor Prelipceanu: - Exact - și din punctul acesta de vedere vreau să vă reamintesc, cvartetul "Voces" a fost prima formație care a înregistrat pe discuri integrala mondială a lucrărilor camerale de George Enescu. De altfel, aș vrea să vă spun că noi avem la ora actuală vreo douăzeci și șapte de lucrări ale compozitorilor români - lucrări care ne-au fost dedicate. Deci, implicit, majoritatea au fost cîntate. Nu mai vorbesc de festivalurile "Cîntarea României", la care am participat de multe ori cu lucrări compuse în țara noastră. La un moment dat,

ne-am spus că obolul nostru față de muzica de azi și în special, față de sublinierea, față de muzica românească, noi ni l-am cam adus. Ar fi însă o mare nedreptate față de muzica universală (pentru că noi ne integrăm acestui context al universalității) ca noi, fiind cotați printre cele mai bune formații din Europa dacă nu și din lume, să nu avem o paletă cît mai largă și de muzică clasică. Nu este permis unui cvartet de talia noastră să nu fi făcut pînă acum integrala cvartetelor de Brahms, de pildă, sau integrala cvartetelor de Schubert. În ce privește integrala Beethoven - deja am realizat-o. Vedeti dumneavoastră, noi lucrăm, asimilăm încă un repertoriu care, din păcate pentru noi, ne-a fost inaccesibil pînă în 1990. O lucrare pe care am putut să o interpretăm în sfîrșit abia în ultimii ani pentru că pe vremea comunismului era interzisă este "Cele șapte ultime cuvinte ale Mîntuitorului pe cruce" de Joseph Haydn. Acest cvartet a fost prezentat în primă audiere în preajma sărbătorilor de Paști din anul 1996.

Să știți că repertoriul cvartetului "Voces", care cuprinde, de fapt, la ora actuală vreo două sute cincizeci de lucrări include cam 30% opus-uri românești și din creația contemporană universală.

Dan Prelipceanu: - În foarte multe festivaluri din străinătate ni se cere să avem o lucrare compusă în țara din care venim, deci din România, așa că din punctul acesta de vedere, fiți convinși că noi cîntăm în continuare suficient de multă muzică

românească și dacă fiecare artist român ar cînta atîta muzică românească pe cît cîntăm noi - am sta bine. Știți ce se întîmplă, cred că acum cîntăm mai multă muzică românească în străinătate decît acasă. Poate e un paradox dar mi se pare, pe undeva, normal.

Alex Vasiliu: - Cu ani în urmă ați dat recitaluri care au cuprins acele prea bine cunoscute și iubite ragtimes - rescrise pentru cvartet de coarde. Știu că vi se cere să cîntați astfel de lucrări, încît aveți reticente în a le mai programa. Credeți că ați coborî ștacheta prea mult dacă astfel de piese ar figura din nou în repertoriul dumneavoastră?

Bujor Prelipceanu: - E o întrebare interesantă. Să știți că, din păcate, noi nu prea am mai avut timp în ultima perioadă pentru divertismente de acest gen. Recunosc însă că ar face deliciu unei alte părți a publicului și, de ce nu? ar fi un stimulent pentru ceilalți să-și aducă aminte că putem zîmbi, putem glumi și în sala de concert unde se cîntă așa-zisa "muzică grea".

Dan Prelipceanu: - În străinătate, programele noastre de divertisment au "prins" așa cum "prin-deau" pe vremuri la noi concertele de Crăciun. Așa-numitul concert "Muzică clasică puțin altfel"

nu îl realizăm (nu foarte des) și așa-numita "mapă cu bisuri" nu ne părăsește niciodată în turneele noastre - oricînd putem acoperi un program de o oră - o oră și un sfert cu asemenea lucrări.

Aceasta a fost convorbirea cu muzicienii din cvartetul de coarde "Voces", care a împlinit la 8 aprilie 1998 un sfert de veac de existență. Longevitatea formației este, fără îndoială, un record. Dacă la vremea constituirii, "Voces Contemporană" (titlatura inițială) era una din cele peste douăzeci de astfel de formații de cameră - acum mai există în țară două-trei (una încheindu-se și avînd deja succese datorită pregătirii permanente cu muzicienii din "Voces" - mă refer la cvartetul "Ad Libitum"). Bineînțeles, calitățile esențiale ale "Voces"-ului reprezintă însă nu atît rezistența în timp, cît valoarea interpretărilor conferite opusurilor din aproape toată creația destinată a acestui tip de formație - patosul înfiorat al cîntului, rafinamentul nuanțelor, știința-simțul de a converti sunetele implicite și tăcerea în Muzică. Și mai are "Voces" un atu: respectînd litera, spiritul partiturii, cei patru interpreți evită caracterul "muzeistic" al creației ce vine din trecut secole, aducînd-o foarte aproape de simțirea, de climatul interior al celor ce le ascultă azi. Mai mult decît sobrietatea, claritatea și obedița seacă față de partitură, "Voces" posedă acel greu de atins echilibru între redarea intențiilor autorului și exprimarea temperamentului năvalnic, latin al interpretului ce nu și-a pierdut, după un sfert de veac, tinerețea gîndului, tinerețea sufletului.

De aceea, urarea "La Mulți Ani Voces!" este nu doar un gest de conivență la o aniversare, ci siguranța că alte "bancheturi spirituale" vor fi posibile datorită celor ce, într-o lume plină de atîta "fani" își merită cu adevărat numele de "fanatici ai muzicii de cameră".

Interviu și comentariu realizate de Alex VASILIU

Cărările visului

“Pictorul... mi-ar plăcea să fie un om desăvârșit în toate și mai ales cult”.

Leon Battista Alberti

Literatura elevată este o sursă inepuizabilă de inspirație pentru nașterea imaginilor vizuale.

Un argument pentru această afirmație o constituie expoziția MIHAELEI GRIGORESCU la “Galeria Căminul artei” din București.

În această epocă, a superficialității, a lucrurilor expediate, a hazardului și improvizăției, este uimitor să întâlnești pictură și obiecte de artă elaborate pe cărările visului, adică făurite cu fantezie și risipă de imaginație. Seriozitatea și profesionalismul, se simt din temeinica structurare a imaginilor, pictate cu disciplina artistică exemplară, o combinație fericită de picturalitate și decorativism.

Rareori am avut ocazia să văd o expoziție atât de densă cum este a MIHAELEI GRIGORESCU.

Opere literare fundamentale devin o sursă inepuizabilă de visare.

Imaginile, făurite cu risipă de fantezie, reușesc o maximă concentrare a formelor plastice, realizând o esențializare maximă. Am admirat diversitatea soluțiilor compoziționale pe care fiecare scriitor le inspiră scenografiei.

Viziunea cosmică eminesciană este evocatoare și sugerează nașterea lumilor. Vitrina cu jucării ionesciene este o replică plină de candoare la poeziile celebrului dramaturg. Copacul lui Kawabata cu rădăcinile suspendate în aer, așteaptă să se înalțe în văzduh urmărit de vîietul muntelui. Toamna lui Nichita Stănescu este evocată de o întîlnire de umbre, sugerînd două

surse de lumină care pot să ducă la o posibilă întîlnire. Delicată “Biserița umblătoare” imaginată de Stefan Bănulescu a pornit pe drumul zăpezilor, purtînd cu ea credința și lumina.

O lucrare alcătuită cu numeroase timbre identice, cu figura Regelui Mihai din tinerețe, este pusă în valoare de o insișă cu chipul actual al Maiestății Sale.

“Cutiuta cu cheite” de casete și casetute, de cutii și cutute, de ușițe și sertărase etc. este o propunere minunată. Priveam încîntat această “panoplie”, cu o mare diversitate de forme, una mai frumoasă ca alta și gîndeam cîte lucrări de valoare și cîte nimicuri au ferecat odinioară. O zăvoiră zadarnică, simbolică, deoarece fiecare lacăt putea să fie deschis fără efort deosebit. Cheițele sgrează cutia cu bijuterii, cu scrisori și fotografii, cu acte și cu alte nimicuri.

Simt arta scenografică în “Compoziția obiectuală cu năsturași” de diferite mărimi și culori. Mă gîndesc la cei îngălbeniți, mai purtați și mai atacați de trecerea timpului, dar și la cei nepăinați, parcă pregătiți pentru alte încercări.

“Degetarele” se odihnesc și ele aștepta turmurii, în care au împins acele în toate sensurile și au cusut vremelnice toți nasturii.

Cu forme diferite, lustruite de timp în tonalități diverse ele alcătuiesc un muzeu al amintirilor.

Nu putea să lipsească din această expoziție cel mai modern poet-prozator Mircea Cărtărescu, înconjurat de lumea frumoasă a amintirilor sale imaginare, cu fotografii de epocă fixate pe rama unei vechi oglinzi.

Am lăsat la sfîrșit lucrarea-lucrărilor, compoziția obiectuală inspirată din Marcel Proust. Aici rafinamentul scenografiei atinge cota cea mai înaltă. Macheta-vitrină conține toate elementele evocatoare: cărțuții, carnețele, ochelari, toc, cerneală încremenite pe cadranul unui ceasornic fără limbi, în care căutam timpul pierdut, și îl regăsim călăuziți de un firicel de iederă.

Compoziția lucrării este de mare complexitate și rafinament. Factura obiectelor, cromatică, proporția, plastica, totul este exemplar organizat.

Privind imaginile din această expoziție pătrundem în lumea visului fără sfîrșit, unde realitatea devine proiecția unei lumi interioare, încărcate de amintiri, de gesturi și de șoapte.

Lucrările Mihaelei Grigorescu din această expoziție, dedicate lui Corneliu Coposu, sînt un univers încărcat de taine, de tăceri și de visare.

Pentru rigoarea stilistică și conceptuală a lucrărilor autoarea merită întreaga noastră prețuire.

Dinamica formelor sculpturale

“Arta se cucerește... treaptă cu treaptă prin silință, perseverentă și studiu fără măsură”

Leon Battista Alberti

Există artiști consecvenți cu temele alese, care ani de zile trudesc la șlefuirea lor, pentru a dobîndi perfecțiunea.

DINU RĂDULESCU face parte din această categorie a sculptorilor stăpîniți de pasiunea realului, căutînd cu îndîrjire expresivitatea formelor umane și animale.

În expoziția deschisă la Galeria ORIZONT din București, putem admira atît sculpturi care se desfășoară liber în spațiu, cît și altele strînse, adunate, monolit.

Fin portretist, DINU RĂDULESCU se apropie cu discreție de PETRE TUTEA, filozoful chinuit și martirizat. Modelajul figurii este subtil, vibrant, trăit, ocolînd descriptivismul anatomic.

Am admirat, mai ales, portretul compozițional al gînditorului imaginat într-o atitudine retrasă, contemplativă.

Chipul sculptorului ION LUCIAN MURNU este redat cu înțelegere, dezvăluind personalitatea complexă a profesorului, care a modelat nu numai lutul, ci și generații întregi de artiști, unul din ei fiind chiar autorul acestei expoziții.

trei expoziții comentate de ION TRUICĂ

În “Autoportret”, o sculptură de mici dimensiuni, se simte puterea analitică a artistului, capacitate de a se privi și reda cu autenticitate în forme sculpturale.

O altă lucrare care trebuie reținută este “Cimpoierul”, o viziune compozițională expresivă bazată pe contrastul de volume. Fragilitatea corpului uman este contrabalansată de proeminența volumului instrumentului muzical.

Deosebit de expresive sînt etapele căutării “Cavalerului”, în care relația cal-călăret, devine o structură dinamică de volume curbe și contracurbe, modelate cu o dezinvoltură remarcabilă, în care formele anatomice rămîn doar la nivel aluziv.

În altă variantă a “Cavalerului”, DINU RĂDULESCU ajunge la simplificări curajoase, sugestiile anatomice se transformă în volume geometrice expresive, accentuînd caracterul monumental al compoziției.

Alteori, sculptorul descoperă “Cavalerul rînit” în blocul de marmură, o lucrare tensionată, cu o compoziție închisă, ușor traforată.

Trebuie reținută și compoziția “Dialog”, o înfruntare dramatică de forțe, simplificată pînă la esențializare volumetrică.

Neobosita trudă a creatorului este dublată de a gînditorului, mereu în căutare de soluții noi, originale, expresive.

Expoziția conține și desene, lucrate cu siguranță, cu o înțelegere perfectă a formelor umane, articulate în atitudini evocatoare, dinamice.

Lucrul ce mai important pentru un artist este legat de claritatea opțiunilor sale, care urmăresc esențializarea formelor, ce se cristalizează și devine STIL INCONFUNDABIL.

Semenii care văd și simt pot să găsească în sculpturile artistului proiecte de mare frumusețe, demne să înobileze parcurile și spațiul nostru urban.

șevalet

Viorica Toporaș

Marian MIHALACHE

Cunoscută publicului bucureștean prin cele două personale deschise la Teatrul de Comedie (1989) și la sala Dalles (1993), ca și prin participări la expoziții de grup, Viorica Toporaș a fost din nou prezentă în Capitală, în toamna anului trecut. De această dată cu o bogată suită de lucrări, avînd aceeași incitantă temă: Corida, în care, revenind la mai vechi preocupări, își amplifică benefic profilul artistic, într-o colocvială complementaritate cu realizările din trecut.

Expoziția de la Casa Americii Latine constituie un “tur de forță”, prin dinamismul scenelor aduse în prim-plan. Compozițional, imaginile amintesc inevitabil de icoanele cu Sf. Gheorghe ucigînd balaurul, ca și de Tauromahiile lui Picasso, și, desigur de relieful lui Medrea, evocîndu-l pe Dragoș în luptă cu zimbrii, după cunoscuta legendă a întemeierii Moldovei.

Ambianța spațială, formînd cadrul conflictului, rămîne abia schițată, în penumbra, tocmai pentru a ne concentra atenția asupra înfruntării celor două forțe.

Pictorița nu insistă pe figurile celor din

Expresivitatea mobilierului unicat

“Designerul trebuie să caute perfecțiunea formelor funcționale”

N.T.

Sîntem intoxicați de ceea ce vedem în magazinele de mobilă de ceea ce privim în revistele noastre de mobilă și uneori în cele străine. Mobilierul prezentat se situează în zona tradiției grosiere, a banalului și a stupidității sau, mai bine zis, a urîului.

O expoziție de design de mobilier este o manifestare artistică rar întîlnită la noi. Deci, apreciez curajul tînarului EMIL RĂGUȘILĂ de a prezenta iubitorilor de frumos realizările sale.

Materialele folosite sînt diverse: lemnul, ocupă locul principal, urmat de sticlă, apoi metal cromat și fierul forjat.

Din exponate, prin îndrăzneala viziunii se detașează scaunul cu spătar în formă de piramidă, avînd un plan orizontal ușor ondulat și altul de susținere semicircular. Este o piesă de mobilier bine proporționată, echilibrat saustinută cromatic în roșu și negru.

Prin forma expresivă se remarcă și o măsuță cu un plan orizontal din cristal transparent, susținut de o formă paralelipipedică, avînd patru puncte de sprijin

la extremități. Acest element de susținere e finisat cu furnir de nuc lăcuit, care îi dă un aer de prețiozitate plăcută.

Ingenios compusă este biblioteca, în care planurile orizontale dominante alternează cu altele oblice paralele, dinamice. Rezultă un ansamblu echilibrat, cu o formă geometrică de trunchi de piramidă, sugerînd prin forma avîntată sensul ascenderii în învățaturii.

Un scaun pliant din piele, compus pe o formă cilindrică, atrage atenția prin originalitatea viziunii.

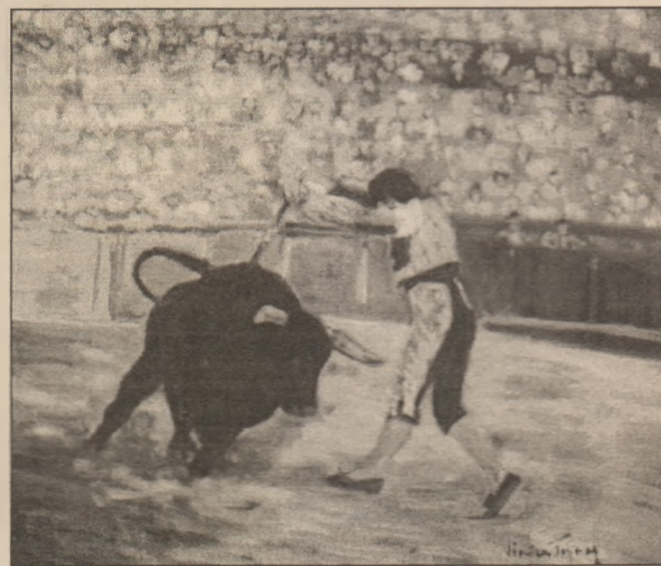
Fierul forjat este folosit cu rafinament plastic la picioarele celor două măsuțe, una în formă de miriapod, de o plăcută expresivitate.

Este demn de prețuit efortul lui EMIL RĂGUȘILĂ de a realiza un ansamblu ingenios de piese de mobilier, din care o parte pot să devină prototipuri pentru produse de serie.

Nu trebuie să uităm că mobilierul nostru de serie, care se bucură de succes de public, este gîndit ca acum 70 de ani, dînd senzația unor produse retro prezentate la expoziția retrospectivă cu artă din sec. XX.

Nu mai analizăm elementele de mobilier care imită stiluri clasice sau încearcă să le interpreteze, toate au o notă de vulgaritate și de prost gust agresiv insuportabilă.

Această expoziție deschisă la Galeria SIMEZA din București este necesară, utilă. Așteptăm altele și mai îndrăznețe. Poate se trezesc din amoroasă cea care hotărăse soarta mobilierului produs în țara noastră.

tribune, ale căror trăsături se topesc în entuziasmul specific acestor spectacole.

Mai totdeauna tînar, suplu, cu alungiri anatomice monumentale, amintind întrucîtva de El Greco, toreadorul parcă oficiază; într-o vestimentație festivă, pusă în valoare de fulgerarea unor accente de roșu grav și vibrant auriu, acest “prînt al arenelor”, cum îl și numește într-un tablou, apare stăpîn pe sine, cu mișcări sigure, agile, de balerin, în contrast cu patrupedul înfuriat, a cărui masivitate sugerează dezlănțuirea unei forțe orbe, anume stîrnită prin înțepături sîngerose, spre delirul temperamental al publicului spaniol.

Chiar cînd evocă epilogul tragic al unor asemenea violente ciocniri, artista apelează la mijloace discrete, subtile, evitînd cruzimile naturaliste. În Forța destinului, de pildă, alături de familia îndurerată din jurul catafalcului, face loc și unui taur, al cărui chip cu priviri umanizate, rugătoare, de parcă și-ar cere iertare dobîndește o forță de sugestie de neuitat.

Comemorări - Mircea VEROIU

La sfârșitul anului trecut, în a doua zi de Crăciun, ne părașea, la numai 56 de ani (s-a născut în 1941, în București), regizorul Mircea Verouiu, "aristocratul cinematografului românesc", cum inspirat l-a numit Marius Bodochi, interpretul lui Cara din *Craii de Curtea Veche*. Aparținând generației '70 - alături de Dan Pița, Stere Gulea, Dinu Tănase, Nicolae Mărgineanu, Iosif Demian, Mircea Daneliuc ș.a. -, Mircea Verouiu a marcat definitiv filmul românesc, creația sa fiind una de referință (și) în context european. Chiar dacă inegale ca valoare, filmele semnate Mircea Verouiu se constituie într-o operă de autor, dezvăluind o preocupare constantă pentru o estetică proprie, marcată (benefic) de calofilism, relevată și de opțiunea pentru adaptările cinematografice după opere literare de referință ale literaturii române (proza scurtă a lui Agârbiceanu, *Mara* de Ioan Slavici, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* de Camil Petrescu, *Adela* de Garabet Ibrăileanu sau *Craii de Curtea Veche* de Mateiu Caragiale).

Am avut bucuria, și privilegiul, de-al întâlni de două ori pe Mircea Verouiu, după întoarcerea sa din (auto)exilul francez. În 1994, cu ajutorul domnului Radu Stegăroiu, producătorul unora dintre filmele lui Mircea Verouiu, care mi-a mijlocit întâlnirea, m-am deplasat la București pentru un interviu. L-am întâlnit pe regizor la sediul Uniunii Cineaștilor. Terminase *Somnul insulei* și se pregătea să înceapă filmările la *Craii de Curtea Veche*. Deși marcat de haosul care ne înconjură, Mircea Verouiu lăsa impresia unui om fericit. Și cred că era fericit pentru că făcea film, singura sa rațiune de a fi. A doua întâlnire a avut loc la Cluj, în primăvara lui 1996, la premiera absolută a filmului *Craii de Curtea Veche*, prezentat la cinematograful Arta. Redau câteva fragmente din interviul realizat în 1994. Ca și filmele lui Mircea Verouiu, și interviurile se constituie, se transformă

pe nesimțite într-o confesiune. Să o urmărim, nu înainte de a aminti ceea ce îmi mărturisea scriitorul Mircea Nedelciu într-o convorbire din vara acestui an: "Sper ca acolo în Paradis, în aripa nouă unde s-au făcut platourile de filmare, unde se află Fellini și mulți alții. Dumnezeu să-l primească pe Mircea Verouiu și să-i dea o cameră de filmat, să continue Paradisul".

Filmografie

1971 - *Apa ca un bivol negru* (documentar, coautor), Diploma de onoare și Premiul Comitetului de selecție la Cannes; 1972 - *Nunta de piatră* (împreună cu Dan Pița, episodul Fefelega), Diplomă de onoare la Cannes, secția "Film et Jeunesse"; 1973 - *7 zile*; 1974 - *Duhul aurului* (împreună cu Dan Pița, episodul Mirza), Premiul pentru artă cinematografică la Festivalul de la Ciudad de Panama și Premiul special al juriului Festivalului de la Bergamo; 1975 - *Hyperion*; 1976 - *Dincolo de pod*; 1978 - *Minia*; 1979 - *Între oglinzi paralele*; 1980 - *Artista, dolarul și ardelenii*; 1982 - *Somnul sarpeului, Așteptând un tren*; 1983 - *Sfârșitul nopții*; 1984 - *Să mori rănit din dragoste de viață*; 1985 - *Adela*, Marele Premiul la Festivalul Filmului de autor de la San Remo; 1986 - *Umbrele soarelui*; 1994 - *Somnul insulei*, Premiul pentru regie la Festivalul Filmului de la Arcachon; 1995 - *Craii de Curtea Veche*; 1995 - *Scrisorile prietenului* (film TV); 1997 - *Femeia în roșu*.

1985 - Retrospectivă în cadrul Festivalului Filmului de autor de la San Remo (au fost prezentate opt filme). 1986 - Omagiu retrospectivă în cadrul Festivalului de la La Rochelle (au fost prezentate șapte filme). Douăzeci de premii în cadrul cinematografului românesc.

Numele lui Mircea Verouiu este prezent în *Dictionnaire du Cinéma*, ed. Larousse, p. 665.

Fragment dintr-un interviu

- Domnul Radu Stegăroiu, producătorul mai multora dintre filmele semnate Mircea Verouiu înainte de 1989 îmi povestea că plecarea dumneavoastră din țară, în 1986, a fost mai degrabă o îmbrâncire...

- Da, eu am mai discutat cu Radu și mi-a plăcut și mie termenul de îmbrâncire; din păcate, simt îmbrâncirea asta și acum. Sigur, de data asta o să fiu ceva mai rezistent și o să mă proptesc pe picioarele dindărâ... Domnule, ce se întâmplă? Atunci era un sistem distructiv nu numai în latura lui de interdicție, nu numai zona asta era supărătoare, erau supărătoare toate raporturile interumane. Acum lucrurile s-au schimbat în zona interdicției. La filmul pe care l-am făcut de când m-am întors - *Somnul insulei* - și la cel pe care îl încep acum - *Craii de Curtea Veche* - nu e vorba de nici un fel de interdicție, nimeni nu pretinde să fac altfel decât gândesc eu, responsabilitatea artistică îmi aparține în întregime. Dar a apărut o altă interdicție - cea legată de bani. Nici înainte nu dispuneam de fonduri nelimitate sau de fonduri mari, dar apăreau măcar acei bani care ni se promiseau, era un plan de stat și banii veneau. Deși acum banii sînt în continuare de la stat, nu mai apar. Toată această dezordine și acest lugubru haos care există la orice nivel, de la drumuri pînă la telefoane, de la industria grea la cinematografie, evident că ne atinge și pe noi. Dar vom rezista. Îmi dau seama că este singura modalitate de a trăi și că existența mea este legată de creativitate, de creativitatea în cinematograful de lung metraj în mod special. De ce spun asta? Pentru că lucrez și în publicitate, am și un curs la Academia de Teatru și Film despre publicitate, dar îmi dau seama că nu este domeniul care mă atrage, deși e departe de a fi un domeniu derizoriu așa cum multă lume crede (din păcate, și foarte mulți studenți). Dar îmi dau seama că lung metrajul este dimensiunea mea devărată. Așa am descoperit-o în Franța - și revin la povestea cu îmbrâncitul. Cred, încă mai cred, că nu am făcut rău sacrificînd o viață evident lipsită de griji, pentru că, spre deosebire de mulți dintre emigranți - și mai ales dintre cei care au plecat tîrziu din țară -, o duceam bine acolo. Am lăsat această viață comodă și aproape lipsită de griji, pentru viața mizerabilă de aici, cu speranța că voi

mai putea face câteva filme. Probabil nu mai mult de două, trei, căci foarte curînd guvernul va sugruma această subvenție pentru cinematografie, iar cînd va apărea un guvern de dreapta, nici nu ne mai putem gândi la vreo subvenție (presupunînd că va apărea vreodată un guvern de dreapta). Deci, dincolo de faptul că îmi este silă de tot ce vîd în jur, așa cum silă ne este tuturor, nu mă las cuprins de disperare pentru că am enormă șansă de a avea în jurul meu haloul acesta de creativitate care mă apără și mă ocrotește.

- Oarecum ați anticipat următoarea întrebare. Comentariul acid din *Somnul insulei* vizează (și) aspectele ale stării de fapt pe care ați găsit-o la întoarcerea în țară?

- Da, bineînțeles. E transparentă aluzia. Eu n-am însă deloc intenția să arăt cu degetul ce se întîmplă rău azi, acum, aici, cu omul cutare sau cutare. Eu cred, așa cum crede și Nedelciuc, că această insulă care este minunată de țară în care ne-am născut și în care trăiesc azi, e un teritoriu bîntuit de nefericire și nu cred că există vreo ieșire. Cred că e o chestie de miracol, mai bine spus de antinomie între bogăția imensă a țării și această stare. De altfel, fiindcă veniți din Ardeal, cred că formula care caracterizează perfect locul în care trăim este: Bună țară, rea tocmeală... Nici o altă zicală, nici o altă formulare din înțelepciunea populară nu creionează și nu caracterizează mai bine starea de lucruri de aici. Desigur, filmul acesta e valabil pentru todeauna și e valabil pentru tot ce se întîmplă și azi, se întîmplă și la noi. E plin de reguli și de legi cu spirit funciarmente și fundamental comunist, pornind de la ideea că elita e dușmanul maselor ș.a.m.d. E o viziune evident aiurită, care e înrădăcinată. Or, exact ca în faimosul roman cu orașul fără jidani, e o replică transgresată la nivelul unei gândiri. O țară fără elită e o țară care nu există. Or, ideea e să nu existe elite decât, cum bine știm, pe linia căpătuirii rapide. În *Somnul insulei* nici o secundă nu m-am gîndit să ascund, să ridic o barieră, să pun un hotar între ce era înainte și ce e acum: un dezastru care are altă culoare, dar dezastrul continuă, nu s-a oprit și nici nu vîd vreo șansă de a se opri.

(octombrie, 1994)

Revăd *Vulpe vîntor* al lui Stere Gulea. Seamănă cu "Balanta"; de fapt, cu toate peliculele noastre de după '89: ca tematică, limbaj "colorat", schemă de distribuție. Apar și-aici disidenții, securiștii, politrucii, obsedații sexual, străzile pline de cadavre, diversivniile de toate felurile. Nu e un film rău făcut, dar, ciudat!, în numai cîțiva ani, e deja... datat! Poate și unde, în filmul românesc, am trecut de la maniheismul de sînga la cel de dreapta. Maniheismul nu-i bun decît în basme & povești!

Unul dintre filmele mele de suflet rămîne *Cinema Paradiso* (Giuseppe Tomatore, 1988). Un film nu despre cum se face un film (din acestea au fost multe!), ci un film despre cum se proiectează un film. Despre iadul și paradisul din cușca proiectantului. Despre poezia și nostalgia unei lumi dispărute (cea a spectacolului tradițional de cinema). Minunat, Philippe Noiret!

Cîte secvențe antologice conține acest film! Cenzura - reprezentată de popa care sună din clopotel de cîte ori vede un sărut pe peliculă... sala de cinema ca reproducere a "macrocosmosului" de-afară (în întinerul ei lumea bea, doarme, plînge, rîde, face amor)... După ce orbeste, în incendiu provocat de un film care luase foc, Alfredo află de la discipolul său că a apărut și pelicula ignifugă: "Progresul vine-ntotdeauna prea tîrziu!" - exclamă operatorul. În fine, frumoasa poveste de dragoste conținută sau emoționantă scenă finală în care regizorul de azi (Jacques Perrin), fostul ajutor de proiectant, primește ca moștenire, de la cel ce i-a fost "baci" într-ale cinema-ului, o valiză cu... secvențe tăiate la cenzură!

Ce vice inpunu...

Mario și Magicianul (Brandauer 1994) nu are fascinația cărții lui Thomas Mann, dar te captează la maximum. Deși cunoscutul actor nu are experiență în regie stie să-ți țină trează atenția pînă la capăt, într-o aventură artistică deloc simplă. Clar, dar și învăluit într-un mister permanent, acest film mi se pare o lăudabilă pledoarie pentru elitism, pentru refuzul urii provinciale, al răutății gratuite, al intoleranței. În trena lui Mann, Brandauer stie să "ungă" cinefilul de rasă. Ceea ce nu-i puțin.

Răsfățați au mai fost, în ultima lună, iubitorii celei de-a șaptea artă! Dacă marile ecrane nu pot oferi mai mult decît o peliculă de valoare pe lună, filmologii-în-papuci (adică, adeptii micului ecran) au surpriză după surpriză! (asta atunci cînd știu și au răbdare să caute în programul t.v.). La doar cîteva zile după *Mario & Magicianul*, un *Scola: Drama geloziei* (1970). Cu trei vedete: Mastroiani, Vitti, Giancarlo Giannini. Amor în stil italian. Cu patimă, cu ironic, cu burlesc chiar, cu sînge curgînd șiroaie... Morala: dragostea cere și ea inteligentă, fler, diplomatic. Cu duioșie, dar și cruzime, pe alocuri, marele Ettore Scola creionează o lume paradoxală, lume marginală a Italiei anilor '60, în care un zidar, o florăreasă și un prizzar (făcător de pizza) se prind într-o sarabandă a erosului jalnic. Un del de *D-ale carnavalului*, cu 9 decenii mai tîrziu. Printre gropi de gunoi, bîlcieri, spitale, locuințe insalubre, șatre, măcelării, plaje cotoprite de armată, piețe de flori etc., eroii slalomează pînă la autodistrugere, necerîndu-și decît cutumiarul drept de-a iubi. Dar, cum zicea Poetul, "a iubi, aceasta vine, tare de departe-n mine!"...

A cunoaște, a iubi. Ignoranții n-au acces. Obsedant film!...

Spre deosebire de atît de des invocatul *Taxi Driver* (Scorsese, 1976), care azi nu mai spune nimic. De Niro și Jodie Foster - modesti. Iar finalul - (prea) înecat în bulion cu pretenții de sînge!...

S-au scremut cel puțin trei mari cineaști și, abia azi observăm, s-a născut un șoricel! (da' violent, tare!).

Impresionant documentarul lui Thomas Ciulei *Nebunia capetelor* (1997). O lungă confesiune, o rememorare tristă a perioadei de gratuită detenție a Lenei Constante. Victima povestește cu oarecare detașare atrocitățile, dar tocmai această aparentă distanțare te înfioară! Să faci 12 ani de închisoare doar pentru că ai fost prietenă cu Lucretiu Pătrășcanu, să fii umilită de inchiștorii epocii și de cei de-afară, în aceeași măsură, mai mult de un deceniu, apoi să poți fi optimistă, iată o performanță stîmabilă a eroinei filmului; și un atu al său.

Secvențe (Tatos, 1972) rămîne valabil. Bună, în special, lungă scena finală - răfuiala figuranților care fuseseră dușmani de moarte, pe vremuri. Excelentă secvența în care se prefăceau că discută, dînd din buze, în gol, după ce-și spusese răzvrătii!

Victima și călăul, colegi de figurație, pe un platou de filmare, la o aceeași masă, la care, în film, trebuia să dea impresia că se distrează: un conflict bine construit scenaristic. Excelenți individual, dar și în cuplu, Geo Barton și Ion Vîlcu. Buni - Diaconu, Emilia Dobrin, Budescu, Luminița Gheorghiu. Stîngaci, dar nu deranjant, regizorul și operatorul, în propriile roluri.

Amantii muzicii (Ken Russell, 1971) are pretenții mai mari decît reușese. Marcat de o anumită morbilitate, de un anume unghi maladiv din care vede erosul, regizorul mai face și o cumplită croare de distribuție: Chamberlain, în rolul lui Ceaikovski!

Am mai spus-o, cu alte ocazii: e foarte greu să dai viață, pe ecran, unui geniu. Nu-i ușor să fii Tolstoi, Balzac, Liszt, Chopin, Gauguin, Picasso. Imaginea de patriarh echilibrat pe care ne-o arată manualele de muzică & dicționarele, este contrazisă aici de demența și viciul rebarbativ al compozitorului. Oricît de multă muzică bună ar fi în off, oricît de spectaculoasă biografia lui Piotr Ilici, filmul lasă un gust amar, după *The end!*...

Lîngă valoarea muzicii lui Ceaikovski, un singur lucru se reține din această struto/cămilă cinematografică: interpretarea genialei (aici) Glenda Jackson. Temperamentală, disperată, feminină, rapace, imorală, adusă și ea, în final, la demență, de soțul imperfect... Pentru marea actriță, deci, Amantii muzicii, merită văzut. Parțial.

Sydney Pollack trece deliberat pe lîngă dramă în *Tootsie* (1982), probabil urmînd și succesul de public. Dustin Hoffman reușește un rol important al carierei sale, creație cu-atît mai valoroasă, cu cît travestiul este, întotdeauna, o piatră de încercare pentru un actor. Jessica Lange este minunată, dar parcă Oscarul e o pâlărie prea mare pentru ceea ce a făcut aici! Memorabile sînt ultimele zece minute ale filmului în care toți actorii principali sînt obligați de scenariu să-și schimbe complet jocul. Reușesc. O remarcă: cît de prestant e Hoffman în... femeie și ce mic, pricîjit, insignifiant e aici, ca bărbat! Iată un revers al medaliei care-l onorează pe purtătorul ei și te face să te-trebi de ce a luat Oscarul, Jessica?...

Pagină realizată de Bogdan ULMU
și Ioan-Pavel AZAP

Un nou Hamlet la Teatrul din Botoșani

Valentin COȘEREANU

"Hamlet" la Teatrul din Botoșani ar putea să sune oarecum hazardant. După primele trei minute de vizionare m-am gândit: "Am mai văzut ceva asemănător la Andrei Șerban. Mergea în '92, acum e firziul!" M-am înșelat însă. Regizorul Ion Sapdaru nu a adaptat un text, ci a creat un nou Hamlet, o nouă modalitate de a viziona teatrul lui Shakespeare. Un Hamlet atemporal sau al timpului nostru căci "... iată ce rămâne valabil și peste 400 de ani: Omul, viața, moartea" (Ion Sapdaru - Caietul program). Acestea toate ne-au ținut în tensiune crescândă pînă la sfîrșitul spectacolului participarea noastră a fost absolută.

Regizorul nu oferă un spectacol sofisticat, asadar nu complică lucrurile - cum se întîmplă adesea în astfel de montări - ci asistăm la o relatare coerentă, cu miez, într-o dicotomie a timpului ușor de pătruns. Spectacolul reușește să răstoarne planurile temporalității în așa fel, încît problemele timpului nostru sînt prim-planul, iar incursiunea înapoi, în planul timpului acțiunii shakespiariene, este o constantă subsidiară. O replică precum: "În Danemarca orice ticălos e și un duh nemernic" nu ne trimite la istoria acestei țări, ci în cea a timpului nostru. De aceea povestea aceasta este actuală după cum va fi și peste alți 400 de ani.

Dacă în celelalte montări ale lui Sapdaru remarcăm viziunea asupra întregului, aici este îngroșată, subliniată arta detaliului. Nimic nu este în plus. În acest mod, spectacolul dobîndește substanță; de la replică la gest, de la simbol la repersonalizarea eroilor. Regizorul nu i se potrivește atitudinea de homo ludens; în consecință, jocul este folosit doar atunci cînd este strict necesar. El uzează de joc doar cînd trupa ambulantă vine la curtea regelui - o face marcînd relația text-joc ceea ce imprimă spectacolului o mai mare greutate, valoare. "Shakespeare are egali, dar nimeni nu-l întrece" (Victor Hugo). Cu atît mai dificilă a fost misiunea regizorului. A reușit prin credință. Am avut ocazia să-l auzim pe Sapdaru mărturisind că are multe neîmpliniri. L-am simțit după premieră întrebător. Dar credința sa că a realizat un spectacol coerent a fost de neclintit.

Altfel toate montările - inclusiv cele cinematografice - ne-au obișnuit cu un Hamlet tînar - misterios - neliniștit - tulburat și care în același timp bulversează. Hamlet în concepția lui Sapdaru, interpretat de actorul Daniel Badale, e mic de statură, cu ochi halucinanți, pîrînd nebun, dar nu prea (Polonius spune: "O fi asta scrînteală/ Da' e cu socoteală"). Cît de ușor e să induci nebunia în optica comună, grosieră, se dezvăluie din dialogul Hamlet-gropar: "În Anglia n-o să se bage de seamă. Acolo toți sînt nebuni". Badale joacă un Hamlet adolescent dar pur. Nu este un braveur, ci un prematur încercat, devenit intransigent, crud chiar. Singurele momente de blîndețe, de naivitate le descoperim în relația cu Ofelia. Capacitate acestui actor de a trece de la o stare la alta și de a susține rolul pînă la capăt, este autentică.

Badale este însă un actor dificil, care dă impresia că trebuie ținut în frîu. Cîteodată pare a se îndepărta de intențiile regizorului, creînd riscul de a compromite întregul. Împreună cu Ofelia (Tatiana Zavialova) face un bun cuplu actoricesc. Cei doi se completează, comunică, alcătuiesc întregul scenic, construiesc ansamblul. Dragostea lor e altfel exprimată, este sugerată regizoral, uzîndu-se de dansul pantomimă și muzică adecvată care ajută spectatorul sensibil să descopere fluxul energetic, încercătura emoțională a cuplului. Nebunia Ofeliei e alegorică, iar cîntecul ei pur te poartă în afara lumii.

Celălalt cuplu, Claudius - Gertrude este realizat în contrast evident cu minunții copii Ofelia și Hamlet (singurii care nu poartă măști). Figurile celorlalți sînt aproape inumane, plate, sînt măști totdeauna aceleași. Nu au suferințe, nu au bucurii, sînt ca niște roboți programați. Claudius-Gertrude este cuplul odios, faptele lor sînt detestabile: lătratul lui Hitler, atitudinile Ducelui, vestimentația, vorbele desarte, aplauzele sacadate, florile agitate, muzica pentru vulg ș.a.m.d. sugerează altceva și altceva. Artificialismul grupului dictatorial este foarte bine surprins și jucat susținut, cu forță, bine legat de Marius Rogojonschi. Aici el este actorul care dă măsura forței sale interioare.

Unealta lui Claudius, Polonius, jucat bine de actorul Volin Costin, conferă savoare spectacolului. Se creează impresia că te afli în Moscova muncitorească din timpul lui Stalin: vestimentația, mersul tîrșit, aplecarea slugărnicească, modul de a purta mapa, batista roșie legată la brat, toate vorbesc, sugerează. El este secătura care știe despre toate regulile neregulei și mai știe că puterea sa stă în acestea. Are răbdare pentru orice - e singurul care cunoaște deznodămîntul, iar josiția lui nu are margini. Acțiunile sale, toate sînt acoperite. Actorilor ambulanti le plătește, îi pune să semneze pentru asta (!) apoi îi otrăvește. Nu are remușcări, e sigur pe sine ca un călău, ceea ce face este o a doua natură.

Cît privește scenografia, ea se folosește de elemente care suscită interesul, șochează. Fundalul scenei este negru de la început la sfîrșit. Cuburi "de gheață" sugerează ba creneluri de castel, ba mormîntul Ofeliei, ba o sală de duel etc. Duhul tălului e o pînză roșie întinsă, tremurîndă care traversează scena călăuzită de o mască. Cînd află adevărul Hamlet (panto)mimează strigătul din pictura lui Munch. Încîntă apoi faptul că duelul este și el un joc - pantomimă, susținut de tulburătoarea coloană sonoră.

Groparul (Mihai Păunescu), Laert (Florin Aionitoaic) și Preotul (Constantin Adam) fac bune figuri, cu chipuri individualizate.

Ceea ce a reușit Sapdaru în mod distinct este crearea unui final remarcabil prin translarea meditației "A fi sau a nu fi..." la sfîrșit chiar după terminarea piesei. Actorii ies la rampă și propun spectatorului un prim-plan static semnificativ: iată, noi sîntem cei care am jucat, iar apoi Hamlet face semn să se întreprindă aplauzele, își spune replica pentru ca apoi aplauzele să se intensifice.

culisele poeziei

Lectura amînată a unei scrisori

Vasile BAGHIU

În numărul din mai al *Cronicii*, în spațiul acestei rubrici, promiteam unui cititor interesat de mecanismul ascuns al producerii poeziei că voi încerca să aflăm pentru el opinia lui Himerus Alter în această privință. Problema era dacă prietenul meu ar putea să descrie pas cu pas ce ar trebui să facă un om oarecare pentru a ajunge la poezie, pentru a scrie poezie. Pornit din Honolulu pe la sfîrșitul lunii septembrie, răspunsul a ajuns abia acum, într-un plic obișnuit, la adresa de la sanatoriu. Nu m-am mirat că Himerus nu știe că nu mai locuiește la sanatoriu. E în firea lui să facă mereu cum îl taie capul, să nu țină seama de nimeni și de nimic, iar dacă în scrisoarea de șase pagini pe care am primit-o prin amabilitatea Elmei, încă internată la sanatoriul din munți, răzbate ceva din substanța cursurilor de poetică himeristă pe care el le ține în fața mării în fiecare dimineață, e cu atît mai bine deoarece faptul demonstrează că autorul cărților mele, cum îi place să mă calomnieze peste tot, nu e deloc străin de ideea de consecvență. E consecvent pînă și în obiceiul de a lipi timbrele în colțul din stînga-jos al plicurilor conform teoriei lui care spune că toate emoțiile pot fi provocate prin schimbarea continuă a elementelor realității. Un anarhist cu nimic mai puțin periculos decît un terorist profesionist. Dar să nu mergem prea departe. Se înțelege că devine riscant, iar curajul meu care altădată mă făcea să ard mormane de manuscrise (inclusiv hîrtii de-ale domnului Alter, firește) s-a convertit astăzi într-un soi de prudentă amestecat cu dragoste nelimitată și necondiționată pentru tot ce-i bizar. Astfel, rugina de pe balustrada de fier a scăriilor pentru pompieri din spatele sanatoriului mă predispozează la reverie, tot așa cum penele rămase pe cîmp în urma unui carnagiu păsăresc devin prilejuri de inconfortabile zvîrcoliri atrio-ventriculare. Sînt prudent, nu mă mai încumet chiar pînă la margine, îmi aplec doar capul cît pot de mult înainte, lungindu-mi și gîtul, ca să văd măcar o parte a prăpastiei. Mi-e frică degeaba, totuși. Spaima ia proporții fără temeii, în capul meu, pentru că în afară de cîteva trepte mai alunecoase din pavilionul răsăritean și două-trei cărări mai abrupte nu am șansa de a întîlni alte obstacole. Poetizez? Forțez nota? Sînt gata

gata să devin patetic? Foarte bine! Asta și vreau să fiu patetic și lăcimos, spre indignarea lui Alter, care-mi scrie într-o altă scrisoare că nu am nici un motiv să fiu supărat din cauza reacției disproporționate a profesorului Ion Bogdan Lefter la lectura eseului meu Considerații asupra condiției de azi a poeziei, lectură și reacție întîmplătoare în 14 noiembrie 1998 la Sighișoara, unde, după laudele profesorului Virgil Podoabă, Ion Bogdan Lefter a spus că este "de demnitate" lui să intervină împotriva "lipsei de obiectivitate științifică", împotriva "patetismului" și "nivelului județean" al textului meu, împotriva unui eseu care practic a dezmoștit spiritele la acel colocviu, împotriva unor "considerații" în fond. Așadar, dacă nu am nici un motiv să fiu supărat, nu-mi rămîne decît să consimt și eu la demnitate, la onoare etc. Am înțeles că nu-i voie să-i critici pe optzeciști, am înțeles că nu-i voie să spui pur și simplu niște lucruri de bun simț dacă nu le împodobești cu zeci de trimeri bibliografice, am înțeles că trebuie să scoatem subiectivitatea din literatură ca să nu atentăm la onoarea de... intelectual, onoare la care, la o adică, trebuie să tii. A fi pur și simplu scriitor nu mai înseamnă nimic pentru unii, în România. A gîndi cu propriul cap este un păcat. Abia a face slalomuri printre concepte înseamnă să tii la demnitate. A reflecta asupra poeziei din perspectiva experienței personale legate de poezie nu mai înseamnă nimic. Istoria literaturii este numai o istorie a științei literaturii. Așa gîndește domnul Lefter. Așa gîndește prietenul meu Alter. Ei fac parte din acea categorie de intelectuali care se uită de sus la tine doar pentru că au citit vreun autor pe care tu nu l-ai citit încă. Firește că rigoarea, cultura, erudiția sînt importante în interpretarea literaturii, dar literatura este totuși în primul rînd artă, iar intuițiile creatorilor, ale autorilor de poezie, proză sau teatru sînt adesea mai profunde și mai interesante decît multe exegeze pretentioase, pretioase și... demne. Nu vreau să-l supăr sau să-l contrarez pe domnul Lefter sau pe altcineva, dar sînt silit să constat că uităm repede celebra butadă "De la sublim la ridicol nu e decît un pas".

Cît despre scrisoarea din Honolulu, altă dată. Literatura amînă lucrurile. Întocmai cum viața le grăbește.

fildeșul din turn

Sergiu IOANICESCU

Iarăși s-a strîns mizeria-n hambare. Se pare că ne așteaptă o noapte lungă, cu atît mai mult cu cît "lumina" o plămădește din eclipsele și umbrele ei. I-a spus întinericului "bine" și a pus răul să-i vegheze iluzia. Nevoia și frica, luminate prin ea, au dus oamenii la un pas de orbire. Lumina purtată de Lucifer luminată de lumina lui Crist - iată marginile întinericului. Redobîndirea vederii Străimătății tale, a darului, a îndrăzneții și a cînteii tale în fiecare vinovat al tău. Zadarnic mai încercă lumina aceasta să scape din lațul privirii tale insetate.

*
*

Născut pe o insulă, cu un destin fără cusur, s-a lătit pretutindeni, încrezător în steaua sa norocoasă. O irezistibilă nevoie de pace i-a înarmat brațul războinic. Dar dacă von Clausewitz avea dreptate? Dar dacă "pacea-i un război purtat cu alte mijloace", iar Napoleon l-a ignorat? Zeci de ani să încerci a uita insula nasterii, pentru a muri apoi pe o insulă. N-a existat, în toate campaniile napoleoniene, o manevră mai nefericită decît aceea ca un insular, ca el, să se predea altor insulari. Ei l-au silit să se împace cu sine, să fie ceea ce ei însiși n-au putut fi și ceea ce noi încă mai invocăm în rugăciunile și în cîntecele noastre.

Dar și eu însumi m-am răzletit de cîțva timp. Am căutat, precum Faust, atîta nisip în aur. Depărțări meșteșugite mi-au alintat frica, iar descoperirile nu mi-au lipsit. Nevoia mea a fost suferința și trufia. Mă mai gîndesc uneori la insula singurătății mele, unde nu pridideam a-mi fi eu mie.

*
*

Nu mai puteam ieși din Caragiale. Dar cîți nu așteptam cu înfrigurare să intrăm în Caragiale? De fapt, din această cauză, nici nu mai putem ieși - puhoiul celor ce vor să pătrundă ne antrenează într-o busculadă ireversibilă. Dumnezeu mare, nu reușești s-arunci nici măcar un ac: a fi un mare scriitor nu se reduce, oare, la a ține în captivitate? Din cine mai putem ieși? Putem ieși din Shakespeare, din Cioran, din Eminescu? Din Balzac ori din Cehov? Ne-a grațiat vreunul? Ar fi o ipocrizie fără de pereche să ne revendicăm prizonieratu! în găzduirea lor. Să le denunțăm abuzul, acolo unde noi înșine ne avîntasem de bună voie. Atunci, de ce să pretindem reparații, pentru o ospitalitate îndeajuns onorată? Astfel! le răsplătește arta nerecunoștința

noastră? Faptul că ne regăsim cu toții în amărăciunea lor nu ne mai inspiră nici măcar o elementară grațitudine. Ne doare că nu mai putem ieși din Caragiale, tocmai pentru că nu ne putem abține să nu intrăm. Și, poate tocmai utopia evaziunii noastre a inventat arta.

Ai putea ieși din Caragiale, dacă marasmul ți-ar rămîne inaccesibil. Te-ai putea elibera, dacă "adăpostul" nu te-ar mai atrage. Ai regăsi ieșirea, dacă frontispiciul intrării n-ar mai fi atît de îmbietor. Dacă lașitatea n-ar mai fi recomandat: dacă mediocritatea n-ar mai deține sufragiul universal; dacă "valorile" tale ar redeprinde remușcarea; dacă stereotipia ar fi alungată și conformismul denunțat; dacă a fi altfel n-ar mai sîmți grimase; dacă a fi tu însuși n-ar mai fi o primejdie; dacă răul n-ar mai fi un "bine" demistificat și dacă "binele" n-ar mai fi răul din amonte. Ah, atîția "dacă", imposibil de convocat pe o singură planetă, într-o singură viață! Și Caragiale ăsta, atît de enervant, atît de primitor!

Botticelli: "Nașterea mistică"

Colinda - arhivarul fabulos al unei spiritualități

Emil CIRA

Motto:
"Și m-o blăstămat maica
Să fiu fiară sfântă-n țară"
(Colindă din Maramures)

Cerbul sihastru

Colinda povestește și despre un personaj ciudat, care e "fiară sfântă în țară". Fiara este de fapt un cerb care trăiește în spațiul necosmicizat al pădurii iar când își întâlnește tatăl care vrea să-l săgeteze ori să-l "puste" îi spune că e Sf. Ion.

De acest personaj se leagă istoria sihastrilor din timp antecreștin la Nordul Dunării. Ea ne este relatată prin ciclul colindelor cerbului într-un limbaj simbolic, care nu ne mai e accesibil fără cunoștințe de etnologie, etno-religie, psihologie abisală. Vom vedea că tocmai prin cerbul Sîntion trăitor în două orizonturi (el cunoaște și celălalt tărîm) se spun de altfel lucruri de adîncă spiritualitate, poate cele mai profunde din întregul corpus folcloric mesteț.

În lumea colindelor putem distinge două mari compartimente simbolice. Primul privește imaginea lumii (abisală), care se confundă parțial cu imaginea divinității. Aceasta din urmă are o structură duală. Al doilea compartiment îl alcătuiesc răsfrîngerile complexului "dogmatic" al imaginii lumii în viața de toate zilele. Trebuie subliniat că imaginea lumii cu structura duală a divinității reprezintă un construct religios, care oferă temei de la Nordul Dunării un model socio-religios atât pentru felul cum se clădește personalitatea omului în acel timp cât și pentru normele de comportament intracomunitar. Acest model deosebește două linii ale individualității, pe sexe, una feminină cealaltă masculină. La rîndul lor, fiecare din aceste linii, care pot fi și azi lesne diferențiate în colinde (avem astfel colinde ale fericii și colinde ale bărbatului) cunoaște clădirea o dispunere segmentară pe trei clase de vîrstă. În cazul individualității feminine avem segmentele: *stăruie*, *ferocitate mătăruie* (care naște) și *bătăruie*. Acestea sunt etapele de segmentare în infanță și în individualitatea masculină: *stăruie*, *adulc*, *bătăruie*.

Simbolul care este în colinde pentru clasa de vîrstă a tinereții este cerbul. Cerbul constituie grupul acelor care se află în stadiul de inițiere unei inițieri hotărîtoare, care-l pregătește în clasa de vîrstă a adulților.

Moartea cerbului semnifică moartea unei vîrste, ea reprezintă astfel o probă de inițiere trecută cu succes. Moartea lui e valorizată social pozitiv căci ea se încheie o etapă în viață, tinăra sau tinăru se poate clăditi de-acum, își asumă grijile și răspunderea omului matur.

Menționăm că părintii "ademenesc" ei înșiși cerbul, pregătindu-l cu dragoste "uciderea, moartea" îndemnându-l să coboare din spațiul necosmicizat al vîrstei fără grijă, în livadă, în spațiul culturii angajându-l prin aceasta social în existența normală, colectivă. E vorba de un program de socializare ori, cu un cuvînt demodat, de "umanizare"... Totuși din mai jos spune vorba limpede în acest sens:

... s'a blădatu,
La un puiet de cerbu,
Lei Domnului Doamne,
Că l-o săgetare (bis)
- În cel vîrfut de munte,
De mia de sute.
- Cerbul d-suză,
Tare se'ntristă.
El iarbă nu-și paste,
Nici muguri nu-și rupe,
Nici apă nu bea. (bis)
- Maica lui veniă
Si mi-l d-întrebă:
- "Da tu cerbu maichii,
Ce ești întristat,
De iarbă nu-ți paști
Nici muguri nu-ți rupi,
Nici apă nu-ți bei?"
Cerbul nici grăia:
- "Cum eu maica mea,
Cum eu iarbă'ăș paste,
Si muguri m'oi rupe,
Si apă m'oi bea?
..... bun bărbatu,
El s-a lădatu,
Că m'o săgetă,
În cel vîrfut de munte,
De mia de sute".
Maicăsa grăia:
- "Dacă-i rîndu așă,
Cobori tu mai jos,
Jos între livezi,
Între livezi verzi,
La muguri întregi,
La izvoare reci,
În mijloc d'izvor,
Tufă de bujor".
- Cerbul d-ascultă,
Jos îmi coboră,
Jos între livezi,
Între livezi verzi.
El iarbă-și păstea,
Si muguri rupea,
Lui sete-i venea,

La izvor mergea,
Vîrind apă să-și bea,
Jos în genunchiă,
- bun bărbat,
El l-a săgetat.
Cerbu'n sus săria,
Sus peste izvor,
Pică'ntre bujor,
Și din grai grăia:
- "Ba eu maica mea,
Precum m'ai pîndit,
P'ășa m'ai avut.
..... bun bărbat,
El m'a săgetat,
El m'o stăpini".
- Să fii sănătos,
....., cel frumos! -"

Aceștia sînt cerbii care mor, care s-au înscris fără dificultate în ciclul lui "stirb und werde", al transformărilor vîrștelor, al individualității normale, masculine. Tinăru (vîntorul) a ucis o vîrșă în el (cerbul). Textele colindei adaugă celor două linii, masculină și feminină și o a treia. Ea este a cerbului, căruia îi este frică să moară! În tinăru abia ieșit din pubertate cu un psihic labil, nefixat încă se aruncă violent și dureros constanța morții, teroarea ei, care-l împiedică să participe la ciclul firesc al individualității. Liniile lui o putem numi a cerbului sihastru. (Vom vedea mai încolo de ce).

Părintii n-au cum să-l ajute, ei asistă neputincioși la zbuciumul lui sufleteșc:

Nimic pușca de-l ochește,
Cerbu grai de om grăiește:
Ho, ho, ho, nu mă-mpușca,
Că nu știi de-s cerb ori ba;
Eu sînt fecior de cerb ori ba;
De părinti n-am ascultat,
Cînd de-acasă am plecat
Mămuca m-a blăstămat
Să fiu fiară de pădure.
Nouă ani și nouă zile;
Dac-acelea plini-le-oi,
La mămuca duce-m-oi,
De blestem să mă dezlege.
Mama-l mamă, si-înstelege.
Împăratu-e lucrămat,
Pușca din rîfni a scîpat,
Ochiu-n codru si-a rotit,
Si cerbulu i-a grăit:
- "Fiară, fiară codrioră,
Împărat nu te-omoară,
Că e tată și nu-i cine;
Blăstăma, blăstăma rămîne
Nu mai căntă-n zori de zi,
Să te-suză părintii,
Si cîntă cînd s-a-nsera,
Să te-suză maică-ta.
Că-i pă moarte, sîraca,
De dor de la dumnceata!"
Cerbul din gură mușca,
Si codrului se ruga:
- "Codre, codre, codrioră,
Fă-ți din frunze aripioare,
Si zboară la mămuca,
Si spune-i la mămuca:
Că o rog de-a mă ierta,
Că fiară nu mai pot sta."
Frunzele să-nstelegea,
Una alteia-i zicea:
- "Blăstămu de unde vine
Cum a fost așa rămîne!"
Cerbu mai tare zbiera,
Stelelor el se ruga:
- "Stelelor, surorilor!
Duce-viți la mămuca,
Si spuneti de-a mă ierta!"
Stea către stea cuvînta
Și cerbu înstelegea:
- "Blăstămu de unde vine
Cum a fost așa rămîne!"

Exceptînd explicația vinei de a fi plecat de acasă, care a atras blestemul mamei, textul e impresionant. (Baladele șarpelui, ale Letinului, pe care folcloriștii le numesc "fantastice", detaliază surprinzător "blestemul mamei"). Etnologii au observat foarte devreme acest aspect neobișnuit. Ei au calificat astfel cazul șamanului asemănător cerbului drept "un defect de fabricație al naturii". Acest defect a prilejuit omului o privire înspăimîntătoare în "dincolo", ocazia de a înregistra existența coplesitoare a invizibilului, de a încerca să înțelegre această dimensiune în zona luminoasă a conștiinței.

Textul... ne spune că blestemul mamei nu a îngăduit tinăruului angajarea în individualitatea normală. Chiar fără să ne livreze amănuntul cum a fost formulat de către mamă blestemul, putem descifra aici natura obstacolului. Dacă cerbul normal coboară din munte în livadă, în spațiul culturii omului, lăsîndu-se, nu fără preget, ucis spre a se integra în comunitate aidoma lui Făt-Frumos, care

"Nașterea Domnului", icoană bizantină din sec. al XIV-lea

revine după coborîrea în celălalt tărîm vesel în lumină spre a se căsători, cerbul sihastru seamănă, prin rateul lui, flăcăului tomnatec. S-ar putea spune că lui îi lipsește puterea interioară de a se rupe de părinți, de a părăsi casa, de a-și asuma viața. Ceea ce e chiar inversul situației din colinda înaintea citată, unde blestemul survine pentru că cerbul a ncerat să plece de-acasă.

Că flăcăii "tomnateci" erau în acest timp marginalizați social, că erau priviți ca niște "rebuturi", nu încape îndoială. Ei părăseau comunitate căreia îi aparțineau, se sihăstreau, adică ei umblau în spațiul necosmicizat al pădurii asemenea fiarelor. Durata sihăstriei lor e fixată într-un timp canonic de

"Nouă ai și nouă luni
Și p-adtea săptămîni".

Acest indiciu stă în directă legătură cu denumirea de "fiară sfîntă".

Textul colindei nu ne spune nimic despre practicile spirituale și nici în ce constau ele, exersate în sihăstrie pînă la obținerea lamurei unei noi conștiințe, care îngăduia "cerbilor" revenirea în comunitate. Arhivarul fabulos care este colinda nu omite să ne spună însă în ce consta sensul acestei experiențe.

Pentru a-i înțelege limbajul simbolic, care se deduce din imaginea lumii și imaginea divinității din acest timp, voi cita un text luminător în această privință. El ne va ajuta să valorificăm adecvat spunerile grave ale cerbului, căruia i-a fost frică să moară și care atunci cînd se-întîlnește cu tatăl lui, care vrea să-l săgeteze ca pe o sălbăticiune, îl roagă să nu-l ucidă căci el e Ionu Sîntionu și are un rost pe lume. Iată cum arăta imaginea divinității în momentul întîlnirii celor două sisteme simbolice arhaic și creștin:

Ia'n ești voi mari boieri,
Florile's d-albe de măru
De vedeți pe Dumnezeu,
Cum coboară de frumos,
De frumos, de cuvios.
Tot pe scări de lumînări,
Cu'n vestmînt pînă'n pămînt,
Și de larg în jur pămînt,
Dar în spate și în piept,
Scrisă-i luna și lumina,
Și soarele cu razele;
Iar din tîmple'n umeri,
Scriși sînt doi luceferi.
Iar din jos de mîncele,
Scrise-s stele măruntele.
Iar din jos de brîușor,
Scrișă-i marea Tulbureanca.

N-am dat în întregime textul. Am reținut pentru nevoile studiului doar structura duală a imaginii divinității, care se compune dintr-o parte luminoasă (soare, lună și stele) și o alta care-i mare tulbure! Colindele distribuie consecvent acestor două etaje anumite simboluri și funcțiuni.

Simbolurile prin care mai este exprimat în colinde etajul luminos (al conștiinței, ar spune psihologia abisală) sînt colina, pămîntul, care se ridică din apele primordiale (conform mitului emergent), pentru teologia egipteană antică acest moment reprezintă clipa în care divinitatea se revelează sub aspectul vizibil al tărîmului de aici. După C.G. Jung și E. Neumann el semnifică apariția conștiinței din inconștient. Antropologic emergenta colinei a fost echivalată cu procesul constituirii

subiectului), apoi grădina, livada, care sînt spațiul cosmicizat, împrejmuit al culturii și care se opune celui necosmicizat al pădurii ori al apelor primordiale, haosului și, în sfîrșit, pomul aflat în grădină. Pomul este simbol al insului, femeie sau bărbat în folclor (al Eu-lui), înrădăcinat în umed și cu crengile în lumină.

Categoria inconștientului este simbolizată prin mare, pădure ori loc pustiu, nelocuit de oameni. Simbol al Psyche-i, marea e cunoscut în colinde o serie foarte bogată. Balaur, zmeu, șarpe sau animale marine cum sînt peștele sau vidra reprezintă tot atîtea chipuri ale mării, echivalente ei. În acest punct poate uimi exactitatea cu care a fost circumscrisă substanța reală și reală totodată a mării de către colindă: duh de mare! El invadează grădina, el prăpădește crengile pomului aflat în grădină, împiedică rodirea, coacerea fură fructul.

Pe urma colindei, folcloriștii au denumit această structură "vestmîntul Domnului".

Partea luminoasă are preponderent funcții de identificare. Ele s-au păstrat admirabil în texte, ceea ce a prilejuit lui Petru Caraman un studiu excepțional despre tatuaj la daci și funcția lui de recunoaștere. Cînd Maria pleacă în căutarea lui Iisus (asemenea lui Isis în căutarea lui Osiris), ea-l prezintă unor drumeți străni ei (pot fi și colindătorii) în felul următor: Iisus poartă pe piept soarele, pe spate luna iar pe umeri doi luceferi. (În colinde portretul alterează uneori cu cel al ciobanului din Miorita, alteleori cu al herosului dacic. Portretul este un semn pentru ceea ce am putea numi identitate). Întrebîndu-i dacă l-au văzut, aceștia răspund întîi "Și de l-am văzut/ Nu l-am cunoscut" pentru a-i da de știre apoi că el a fost răstignit.

De ce nu l-au putut ei recunoaște, nu l-au putut identifica? Aceasta pentru că însemnele luminoase ale conștiinței au dispărut în moarte.

Părții acvatice îi revin funcții necoșnuite. Omul se naște din mare. Murind, el se întoarce "etnologic" în ea. (Cam de acolo vin și drumeții pe care-i interoghează Maria, și care-i comunică asemenea "știri"). E de observat că cele două capete, al vieții și al morții, nu se află în zona vizibilului ci în mare, în dimensiunea invizibilă, incomensurabilă a divinității. Oferind mai jos un exemplu privind nașterea, îl rog pe cititor să rețină mai cu seamă primele două versuri, care conțin "definiția" prin excelență a acestui etaj, a nemărginirii lui:

Vine marea cît de mare
Că de mare margini n-are!
Da' marea ce ne adună?
Tăt ne-adună-on boușor
Cu coamele de d'aor
Bou-n coame ce da poartă?
Legănuț de pătînut.
Da-n leagăn cine-i culcat?
Pruncuț mic nebotezat
Cu fășie de cea moale
Să nu-l strîngă la picioare.

Din restricții de spațiu trec peste textul din urmă lăsînd de-o parte simboluri și constelații simbolice (mare-taur-coame de aur-leagăn-copil) de o importanță excepțională și care vin din același timp ca și taurul egiptean care poartă între coame discul solar, simbol al conștiinței. Colinda reprezintă din acest punct de vedere un document unic, ea ne povestește despre cum își imaginea omul în neolitic nașterea. Corespondențe iconografice de acest gen cu enormul complex de reprezentări religioase în care taurul ocupa un loc central pot fi urmărite arheologic încă de la Catal Hüyük (Anatolia) în Creta minoică și la Nordul Dunării începînd cu cultura Vinca-Turdaș.

Simbol bivalent, marea are și funcțiuni malefice. Cum aminteam înainte, ea primejduiește pomul (omul). Și colinda de mai jos e un text cheie (capăt al unei serii vaste în colinde) pentru înțelegerea a ceea ce un teolog german denumea (într-o excegeță întinsă, pe seama "Genezei" din Vechiul Testament), "structurile răului":

"Colo-n jos pă mare-n jos
Hoi da lerui, domnuț bun
Este-on pomuț rămurat
Țîpă ramuri păstă mare,
Marca-o prins a da crîșca-le:
- Taci, tu, mare nu crîșca-le,
Unde-ți bați tu unda ta-le
Îngrădi-ne-om grădina-le
La picioare nintă-n floare
Pă la brat cu verdeață
Pă la păr cu calapăr".

Nu mă opresc nici asupra acestui text privind raportul conștient/inconștient, decît cu sumara mențiune a "atacului mării", una din însușirile ei nefaste, fapt pentru care omul a împrejmuit pomul și grădina cu un gard protector. (iarăși un simbol neolitic de largă răspîndire; îl putem interpreta "paradizic" ori cultural peratologic).

Colinda recunoaște ambiguitatea mării (a sacrului)... Dacă pe decoparte ea localizează în acest etaj sursa de energie (simbolul taurului) a vieții, pe care o alimentează, o-ntrține, pe de alta, cu o nedezmîntită intuiție ea o resimte ca amenințare (marea e tulbure!).

Închise în Weltbid-ul lor, textele nu compun o "teorie", nu pot explica fenomenul răului, totuși ele propun soluții... (O adevărată "obsesie" a colindelor. Poate cea mai importantă dintre ele e aceea care încearcă să constientizeze faptul că Eu-lui nu-i e îngăduită identificarea cu "pulsivile" mării!).

Pe fundalul sistemic al acestor simbolisme s-a clădit linia cerbului sihastru. Versurile care privesc măsuratul apelor trebuie să ne rețină atenția în chip deosebit. Textul sună așa:

Mîndru-ș cîntă-un cerb în codru
Așe cîntă de cu jele
De gîndești că codrul pierde.
Nime-n lume nu-i aude
Nume dalba-mpărăteasă
Ștînd cu coatele-n fereastră.
Împărăteasa s-a sculat
La-mpărat de știre-a dat
Și-mpăratu s-a sculat
Și pe față s-a spălat,
Pușca-n mîna a luat
Și la codru-a alergat
Și-a aflat cerbu culcat
Sub o cetină de brad.
Întinse pușca să-l împuște;
- Ho, ho, ho, nu mă-mpușca
Că io nu-s cine gîndești!
Io-s Ionu-Sfintionu
Și pă mine m-a mînat
Să măsur cu pămîntu.
Pămîntu cu umbletu,
Apele cu palmele.
Dacă-acele plini-le-oi
Jos în tară duce-m-o
Slujbe multe face-oi.

Tradus în limbajul nostru de azi măsuratul apelor cu palmele înseamnă îndeletnicire mistică cu dimensiunea mării, cu invizibilul, cu sacralul... A se observa și diferența de măsură: cerbul Sfintion măsoară apele cu palmele, iar pămîntul cu umbletu (în alte colinde cu stînjenu).

Dacă în basm descinderea scurtă în tărîmul celălalt a lui Făt-Frumos sfîrșește de regulă fericit, în cazul cerbului sihastru ea-i muncă aspră (de durată) a cunoașterii proprii laumtricități și prin ea a tainelor lumii.

El nu se va întoarce decît foarte tîrziu din "pustia" pe care a măsurat-o cu palmele. El va fi un altul, schimbat, îmbogățit de o experiență care nu poate fi comunicată noțional, ci doar prin simboluri.

Cerbiu sihastru revin social în sat, clădesc ori deschid biserici, ori mănăstiri, adună săraci la mese-întinse, uneori sună din clopot galben.

Cum spuneam, despre tehnicile spirituale folosite (excepțînd izolarea), despre procesul lămurii colinda nu ne transmite amănunte. Dar că acest proces mergea mîna în mîna cu forjarea lentă a unei noi personalități putem citi într-o colindă din Maramures:

"Mîndru cîntă-on cerb în munte
Nime-n lume nu-l aude,
Num-o doamnă dintr-o curte,
La-mpărat o alergat,
Împăratu s-o sculat,
Pușca-n pămîni o apucat
Și la codru-o alergat.
Întinse pușca să-l împuște
- Ho, ho, ho nu mă-mpușca
Că io nu-s cerb de pădure
Că m-o trimis tatăl meu
Ca să măsur pămîntu,
Pămîntu și cu ceriu,
Unde-a fi pămînt mai mult
Acolo să fac un dîmb.
În vîrșu dîmbului
Fîntînioara raiului,
Fîntînioara s-o-ngrădim
Tăt cu pari de bosîioc
Nuiele de bărbînoc,
Dă-i Doamne, gazdii noroc!"

De reținut în acest context în care avem deja o altă ordine a lumii - pămînt și cer - sub influența creștină este simbolul "dîmbului", al colinei. Este vorba de o manipulare individuală, psihică a mitului emergent după modelul divinității care trecînd în dualitate se revelează mistic iesînd din apele primordiale sub chipul colinei originare. "Cerbul sihastru" se clădește pe sine după un "model colinar".

În treacăt fie zis, cerbul vorbește limba de imagini a sudului mediteranean. El nu samanizează, nu e vraci. El nu aparține nordului eurasiatic. Mai mult, limbajul e conexat în chip direct celui creștin: biserici, mănăstire, iubirea de aproape. El va măsura de-acum încolo cu palmele cerul, îl va boteza pe Isus în Iordan, este: "nînasul lui Dumnezeu".

Cu această etapă cerbul sihastru a devenit deja amintire, eres popular...

Ar mai rămîne un lucru de stabilit: ce elemente de interferență în plan simbolic au permis cerbului (care e blestemat de mamă, care nu coboară în livadă, care nu vrea să moară, care-i salbatic, care-i sihastru măsurînd apele cu palmele, care clădește o colină, care revine în sat deschizînd biserici și sună din clopot galben) să fie identificat cu Sf. Ion?

Ca și în cazul Sf. Petru din colinde putem bănuși aici suprapuneri de atribute și comportament simbolic (oamenii de la Nordul Dunării, care se îndîneau în momentul creștinării cu un sistem simbolic străin trebuie să fi făcut eforturi de traducere greu imaginabile pentru noi azi. Trebuie să acceptăm ideea că ei n-au putut primi creștinismul într-o primă fază decît raportîndu-l la zestre simbolică pe care o moșteniseră și care funcționa aidoma unui filtru. Colinda ne pune la-ndeamnă multe amănunte despre modul cum s-a desfășurat îndîneirea între cele două sisteme simbolice arhaic și creștin, despre punctele de altoi în care s-a petrecut fenomenul pe care etnologii îl denumesc acculturatie).

Ce anume a permis deci identificarea? Va fi fost faptul că Sf. Ion "mînuia" apa și autohtonii au recunoscut astfel în el situația cerbului sihastru, care în plan simbolic avea aceeași "profesiune", măsuratul apelor? Datorăm acestei suprapuneri parțiale și curioase a comportamentelor simbolice ale celor doi amintirea atît de prețioasă pe care o păstrează colinda? Greu de spus... Totuși logica interferenței sistemelor simbolice induce o asemenea rezolvare...

Colindele referitoare la Sf. Ion, fiară sfîntă în tară (de aceleași epitepe se bucură și Maria și Isus; le consider contaminări ulterioare) reprezintă documente de prin ordin ale spiritualității privind spațiul de la Nordul Dunării atît înaintea creștinării cît și în perioada acesteia.

În absența documentului scris nu putem decît presupune rolul important pe care-l vor fi jucat acești iluminați, hermeneuți locali în receptarea, translaarea atît de dificilă a simbolurilor și răspîndirea mesajului creștin. Acest rol nu a fost diferit, cred, de acela pe care l-au jucat călugării irlandezi trecuți pe continent...

Alogenu (II)

Radu VOINESCU

Și iată că ne legăm, prin forța lucrurilor, și de originarii din alte etnii. Ion Vinea era, de fapt, Eugen Iovanaki. Iar nume grecești vom întîlni mai peste tot în știința și cultura românească. Muzeul tehnicii se numește "Dimitrie Leonida", un important institut de cercetare în domeniul virusologiei poartă numele "Ștefan Nicolau", descoperitorul momentului magnetic al electronului se numea Ștefan Procopiu. Victor Eftimiu era albanez, cum fusese și beyul de Samos, Ion Ghica, autorul unei opere exemplare pentru studiul literaturii noastre. Scrisori către Vasile Alecsandri (nu Alecsandrescu, observați!). Ion Barbu era Dan Barbilian, cum știu toți elevii de liceu. Iar dacă ne-am abătut spre partea armeană, nu mi se pare de prisos să amintesc de autorul romanului Adela, pontiful revistei "Viața românească", Garabet Ibrăileanu, de frații Jeni, Haig și Arșavir Acterian, de muzicologul Emanoil Ciomac, de întemeietoarea școlii de geriatricie, doctorita Ana Aslan, de pictorita Nutzi Acontz, de compozitorul Mihail Jora, descendent și el al unei familii armenesti sau, din secolul trecut, de generalul Mihael Cristodolu Cerchez, care s-a distins în Războiul pentru Independență. De origine armeană - cel puțin pe una dintre liniile de ascendență - se pare că a fost și Gheorghe Asachi, întemeietorul, la 1829, la Iași, al revistei "Albina românească", cel care scria, într-o poezie: "Un viu dor mă-naripează și mă-ndeamnă din junie/ Ca să-n cerc pe alăută, românească armonie" într-un timp cînd literatura română încă se chinuia a se naște.

Nu numai vlăstarele Orientului au lăsat urme în cultura noastră. Generalul medic Carol Davila a venit în România "ca francez" (se născuse la Padova și fusese educat în Franța), cum spune G. Călinescu. Organizarea învățămîntului medical în România este opera sa, ca și înființarea serviciului sanitar al armatei. A avut mari merite în timpul Războiului de la 1877, în care s-a angajat cu toată energia, ca un "bun român". Și-a găsit aici o patrie și a servit-o cu devotament. Va fi fost, de bună seamă, catolic, dar fiul său și al Anei Racoviță, descendentă a unei vechi familii boieresti, Alexandru Davila, este cel care a scris drama Vlaicu Vodă, în care conflictul major se desfășoară între ortodocși și "papistasii" al căror misionarism tindea să pătrundă în Valahia. Pe jumătate francez, după mamă, a fost Eugen Ionescu, sau Ionesco, autorul Rinocerilor și al Lectiei, zărit prin Paris, prin anii '70, de către Eugen Simion, umblînd cu soția pe stradă după obiceiul oltenesc (se născuse, de altfel, la Rîmnicu Vîlcea), adică bărbatul înainte și femeia urmîndu-l la citiva pași.

Și au mai fost și mulți alții. Egidio Massini, director al Operei Române, era italian, Eduard Hübsch, inspector, sub Carol I, al muzicilor militare, era austriac, Constantin Dobrogeanu-Gherea venea din Rusia, Nichita Stănescu, cel care a înnoit fundamentul limbajului poetic al limbii române în anii '60 descindea, pe linie maternă, dintr-o familie de ruși albi. Chiar Eminescu - Eminovici, de fapt - avea o origine incertă. Călinescu a transat foarte net chestiunea, decretînd că nu e important. Iar punctul său de vedere a fost aproape unanim acceptat pentru că, într-adevăr, omul contează mai puțin aici decît opera. Aceasta din urmă constituie angajarea, opțiunea lui. Alegînd un tip de cultură, alege să fii solidar cu poporul respectiv. Te integrezi. Naționalitatea poate deveni o problemă pur spirituală, mentală și nu una de sînge.

Cercetînd psihologia poporului român, Dumitru Drăghicescu afirma, într-o carte de oarecare celebritate, că

aristocrația a fost formată, la noi, dintr-o pătură suprapusă elementului autohton, provenită din neamuri cuceritoare. Cu timpul însă această nobilime de origine străină a ajuns să se identifice cu poporul pe care-l conducea. Să-și asume războaiele în numele telurilor acestuia, să guverneze în virtutea intereselor lui. Cu alte cuvinte, a ajuns să se identifice pînă și cu numele, pentru că, așa cum se știe, secole de-a rîndul, român era sinonim cu supus, cu serb.

Nu am făcut apel la datele de mai înainte pentru a sublinia unicitatea experienței românești. Și nici pentru că o consider exemplară. Doar motivul că o cunosc mai bine m-a obligat la aceasta. Fenomenul este propriu și altor culturi europene și nu numai. Dacă băgăm bine de seamă, amestecul neamurilor se face neîncetat, de milenii. Cel puțin de cînd avem izvoare. Iar dacă unele popoare au dispărut din istorie, nu înseamnă că s-au stins efectiv. Au fost asimilate. Ori s-au lăsat asimilate. Fie în masă - unde sînt astăzi sumerienii, babilonienii, partii, numizii, punii, celții, mezii, fenicienii, arameii, akkadienii, etruscii, tracii, sarmații, samniti, khazarii sau, ca să nu vorbim doar de cei care au constituit state stabile, civilizată, unde sînt hunii, alanii, gepizii, pecenegii, cumanii, vandalii, avarii, herulii? - fie în grupuri mici sau chiar individual. Ce s-a întîmplat cu atîta membri ai altor popoare și rase aduși la Roma și în toată Peninsula Italică? Simplu. S-au topit într-o plămădă unică, destul de unitară (dacă nu ne legăm de parcelarea dialectică excesivă a Italiei) ca să formeze un popor distinct.

Integrarea aceasta are loc și astăzi. Nu puțini dintre cei care ajung în Occident caută să-și însușească nu numai limba, ci și moravurile din țările unde s-au stabilit. Se pot vedea, la Paris - oraș multicultural prin excelență - sau la Hamburg sau la Londra familii provenite din lumea africană sau asiatică ori din estul european făcînd eforturi să trăiască după modelul familiilor franceze, germane sau britanice. Cu sfîșierile interioare fără de care nu se poate, acești oameni caută să se rupă de tradițiile din care provin și fac tot ce le stă în putință pentru a fi acceptați în comunitățile pe care și le-au ales. Mai mulți ofițeri francezi îmi spuneau că soldații lor cei mai disciplinați, cei care se oferă mereu voluntar pentru diferite treburi ce țin de viața unei cazărmi sînt cei care vin dinspre alte etnii stabilite în Hexagon, din familii care juridic și-au dobîndit statutul de cetățean dar care au nevoie să fie și valorizați ca buni cetățeni. Or, serviciul militar reprezintă poate ocazia cea mai favorabilă pentru a dovedi loialitatea față de țara de adopție. Reciproc, a fi încorporat în structurile militare ale unui stat constituie o probă de încredere față de noii veniți.

Integrarea, chiar cînd ambele părți o doresc, nu e nici pe departe ușoară. Rezistența noilor medii este suficient de mare. După cum nu trebuie să trecem cu vederea atît de ostilă unora a congenierilor de care aceștia se desprind. În linii generale însă, am impresia că societățile structurate modern (în paranteză fie zis, a existat o modernitate a secolului al doisprezecelea, a secolului al șaptesprezecelea etc.) sînt permisive în ceea ce-i privește pe cei care le asimilează normele. Nu știu dacă gresesc, dar cred că motivul de bază al curentelor xenofobe din aceste țări îl oferă cei care refuză cutumele celor care i-au primit. Întreaga Franță a fost zguduată de oroare în toamna lui 1994 cînd o adolescentă dintr-o familie de origine turcă a fost ucisă de frații ei pentru că intrase într-o discotecă. Ceea ce era normal în Europa, se dovedea un sacrilégiu în Anatolia. Această Anatolie păstorească, patriarhală, violentă subzista în inima unei civilizații moderne și își impunea normele.

Marginalitatea atît de des invocată de apărătorii minorităților alogene și imputată societăților civilizate se datorează în cea mai mare măsură tocmai noilor minoritari. Violentînd cu obiceiuri primitive o civilizație evoluată, comunitățile coagulate în marile centre din Apus în jurul unor nuclee barbar-tradiționaliste creează în psihicul celor în mijlocul cărora trăiesc senzația unor subterane intenții cuceritoare, dominatoare. Reacția, tot pe calea instinctului, nu întîrzie. Intoleranța apare mai degrabă ca aparținînd celor care se obstinează în menținerea unor practici de mult depășite de apuseni: discriminarea și exploatarea femeii, a copiilor, ritualuri religioase țînd de epoci revoluate, o atitudine cel puțin negativistă față de muncă și față de legile de tip european.

Alogenu este o permanență a lumii noastre. Acolo unde se întregăz, el infuzează noului său mediu o mai acută conștiință de sine. Nu este, privit din această perspectivă, nimic împlător în faptul că naționalistii cei mai înfocați pot proveni din rîndurile elementelor transplantate. Se spune despre Hitler că nu era arian și german. La noi, capul mișcării legionare, cel care a organizat Garda de Fier și i-a infuzat doctrina naționalist-ortodoxă (dincolo de ceea ce au scris și profesat gînditori de marcă ai vremii, un Nechifor Crainic sau un Nae Ionescu) se numea Corneliu Zelinski. Printre fruntașii mișcării s-au numărat un Remus Țîncoc, de origine aromână, și un Haig Acterian, despre care am mai vorbit, un important regizor de teatru al anilor '30, armean. Alogenu este un îndrăgostit. Simte nevoia să-și calmeze și să-și exprime atașamentul față de obiectul dragostei lui: o națiune de adopție în care se regăsește așa cum fiecare om recunoaște în trăsăturile celui iubit propriile sale însușiri. Este clar că integrarea alogenuului se face pe coordonata unor afinități. Cultura cea nouă este atunci o cucerire, o descoperire pas cu pas, o aventură cu un rezultat miraculos în care cel învingător, noul venit (Victoria este una interioară, în principiu), s-a implicat mental și afectiv.

Cunoașterea se transformă în sentiment. Nu o dată, cei care nu izbutesc să se facă acceptați într-o țară nouă suferă de un sindrom de inadapare, care are drept sursă incompatibilitatea și drept efect ura sau disprețul față de noii concetățeni, cărora le găsesc toate defectele pămîntului în comparație cu cei din mijlocul cărora au plecat. Se întorc, prin aderență. De fapt, totul s-ar putea să pornească de la alegerea greșită a locului de emigrare. În momentele de cumpănă, acești neintegrați sînt cei care pot crea mari probleme. Dintre ei se recrutează sabotorii, spionii. Un istoric de profesie ar putea argumenta copios cu exemple. Iar lucrul acesta administrațiile îl cunosc foarte bine de vreme ce își iau peste tot măsuri de siguranță, fie prin supraveghere, fie prin blocare sau îngustare a accesului în anumite funcții în stat. Nu se exclud, cu toate acestea, acensiuni spectaculoase. L-am amintit pe Corneliu Zelea Codreanu. Îl pot cita pe Alberto Fujimori, ales în 1990 președinte al Perului, desi este urmaș al unei familii de imigranți japonezi, acum cîțiva ani, datorită unui discurs extrem-naționalist, în detrimentul promotorului unor valori democratice, celebrul scriitor Mario Vargas Llosa, peruan sadea.

Și totuși. Se poate imagina cultura germană fără Franz Kafka sau Franz Werfel? Cum am putea să ne închipuim romanul englez fără Joseph Conrad? Ce ar fi opera franceză dacă ar lipsi Jacques Offenbach? Cum ar arăta literatura română a anilor dintre cele două războaie fără Mihail Sebastian și Max Blecher? Acolo unde gîndul lui este pozitiv și lucrarea lui constructivă, alogenu își cînsteste și originea și patria de adopție.

“Literatura însăși e-o singurătată activă...”

- interviu cu poetul **Emilian GALAICU-PĂUN**, realizat de **Cristina CÂRSTEA**

- *Dragă Emilian, locuind de la o bună bucată de vreme la Chișinău, am putut observa că aici, în acest spațiu geografic se bea foarte mult ceai și puțin (chiar prea puțin!) cafea... Există și un ceremonial de pregătire a acestuia și desigur, unul al savurării lui. Nu aș zice că nu există și un ceremonial al pregătirii cafelei, mie însămi fiindu-mi cunoscut, cu atât mai mult cu cât sînt o înveterată băutoare de cafea... Însă, treuie să-ți mărturisesc că este incomparabil... Deci, dragă Emilian, atunci cînd scrii, ce preferi: ceaiul sau cafeaua?*

- Din capul locului trebuie să mărturisesc că, pînă-n clipa cînd i-am auzit vocea lui Nichita Danilov într-o dimineață de duminică la telefon, nu-mi venea a crede că veți veni amîndoi să locuiți la Chișinău. Era prea mare minunea! Deși, dacă mă gîndesc bine, exista un precedent: Dorin Tudoran, “chișinăuizat” de vreo 5 ani. Așadar, bine ați venit - vorba altui Nichita, acum două decenii, pe peronul “Gării de trenuri” din Chișinău - de acasă-acasă!

S-ar cuveni să vorbesc mai întîi despre vinuri, de vreme ce v-am urât “bun venit”. N-am însă darul lui Păstorel; și apoi, vinurile trebuie băute, nu “discutate”. (O vom face cu proxima ocazie, nu?). La Chișinău, ca și pretutindeni în fosta U.R.S.S. -ă Mare, se bea în primul rînd cu vodcă (brrrr!), apoi cafea (proastă, un fel de nechezol evoluat; știu un singur local unde se prepară o cafea bună la nisip), și foarte puțin ceai veritabil. Ți-o spune un mare băutor de ceai, crede-mă. A propos, știi care-i diferența dintre un băutor de ceai și un băutor de cogniac și un băutor de whisky. Ceaiul (de fapt eu beau infuzie de ceai, ca un adevărat englez întors din Indii, așa cum îl descrie Orwell în tableta “O ceașcă de ceai foarte bun”) fiind, nu-i așa? cogniacul cu 5 stele al băutorilor intelectuale!

Doar că la ceai “se ajunge”. Am început-o ca orice muritor de rînd (cu pretenții intelectuale) - cu cafeaua. Eram printr-o opta sau a noua cînd am descoperit un mic depozit de cafea al tatălui meu. Ce mai, în cîteva săptămîni i l-am istovit! Paralel însă am simțit o vagă deosebire între ceai tare (mai degrabă, infuzie) și nessler coca-colonizator: ceaiul e ca o legătură de durată, cafeaua - un flirt. Așadar, am continuat să “flirtez”, dar anume “legăturii de durată” îi datorez, în mare, puțin-multa mea producție literară. În special poemele mele au teină în sînge.

(Între paranteze fie spus, nu știu cum “ți-a venit” întrebarea asta cu ceaiul; la Chișinău toată lumea știe că îmi tratez prietenii cu un Earl Grey sau un Yellow Label Tea veritabil, ceremonia ceaiului fiind în casa mea cam ceea ce sînt fanfara și covorașul roșu pentru un șef de stat oaspete).

- *Nu întîmplător ți-am adresat această întrebare. Am vrut să intrăm, oarecum, în atmosfera locului... Într-o paranteză fie spus, Chișinăul mi-a produs revelația unui spațiu încîntător din care nu lipsesc bulevardele largi, prăvăliile cochete, parcurile imense, lacurile, pescarii, vînzătorii de migdale și fistic, femeile frumoase, scriitorii, afaceriștii și mașinile luxoase. Probabil aceasta este impresia celui care vine “din afară”. Am văzut că, în trecut, mai precis în vremea textelor sacre, cei care iubeau un anumit spațiu deveneau aspri și intransigenți cu el. Este vorba, la tine, - mai precis în poezia ta, de o mare iubire pentru Chișinău sau de o dragoste “pe negativ”?*

- Am scris, în vara lui '93, poemul “Ch-ău” (antologat de dl Laurențiu Ulici în O mie și una de poezii românești), care începea cît se poate de supărat: “Ch-ău oraș de cîmpie pleoștit ca o balegă-n drum Ch-ău oraș dentunic oraș-ebonită pe care/ un nebun îl învîrte în degetul mic ca pe-un disc și un milion de picioare/ merg aleargă mereu de la margini spre centru pe cerc pe spirală/ unde golul se cascade...”. În vara lui '97 am fost pentru trei săptămîni în Madagascar, la Tananarive (malgașii prescurtează: Mada, Tana; eu le-am propus un nou proverb - Cum e Tana, așa-i și Mada!). Ei bine, am plecat din R. Moldova “disident” (sufletește) și m-am întors patriot! Am și spus-o la întoarcere, într-o declarație de presă: va trebui să-mi rescriu “Ch-ău”-ul, înlocuind pretutindeni umbrele

cu multă-multă lumină. Adevărul e că am iubit întotdeauna orașul meu, l-am simțit pe măsura mea, dacă pot zice astfel. Iar acum 4 ani am aruncat, familia mea, prima ancoră în solu-i primitiv - pe bunica-mea Emilia, înhumată la cimitirul “Doina”. Ceea ce înseamnă că nu-mi va fi ușor să ridic ancora într-o bună zi și să plec în lume. Și unde să plec? Dintre toate orasele pe care le-am văzut (Moscova, Berlin, Riga, Kiev, Varșovia, Paris, “micul Paris”, pentru a enumera doar cîteva capitale), doar Parisul m-a cucerit pour toujours. Am publicat ceva la Paris, cît despre cucent...

Dar răspunzînd la această întrebare, m-am surprins că trag tot timpul cu ochiul pe geam, unde o “toamnă de aur” îi conferă Orașului un aer de nobilă melancolie...

- *Dacă tot am discutat despre Chișinău, părerea mea este că aici are loc un fenomen de aculturatie. De regulă, acest fenomen produce o mare efervescență creativa. Tu ce crezi?*

Poetul Emilian Galaicu-Păun, pe atunci redactor la “Statul Tării” (1993), făcînd “greva scrisorilor” în Piața Marii Adunări Naționale

- De mai bine de-un deceniu în Chișinău se întîmplă “ceva”! Prin '87 - '88 spectacolul în așteptarea lui Godot al (pe-atunci vizitorului) teatrului “Eugène Ionesco” scootea Chișinăul din amorteala provincială; plasticienii de-o uimitoare modernitate din grupul “Zece” au transfigurat sălile de expoziție; “Ars poetica” și “Tngon” au adus o altă lume a sunetelor în capitala deprinsă cu kășchul folcloric și sovietic; poezii, ulterior adunate între copertile antologiei Portret de grup, au sincronizat poezia basarabeană cu poezia română de ultimă oră și nu numai. Există, din păcate, și o îndrîjită rezistență a celor care ne-ar vrea pe noi totuși încălțați în oprinci și doimind din “fluieras de soc/ de fag/ de os”. Iată, de exemplu, cum reacționează “Literatura și Artă” la apariția în Franta a antologiei domnului Sorin Alexandrescu Une Anthologie de la poésie moldave (Paris, 1996): “De parcă Parisul ar fi pentru noi un Eldorado, un model de perfecțiune poetică. Miră goana junilor noștri după tot ce vine dinspre Europa, inclusiv poezia așa-zisă “post-modernistă”. Am lecturat cu atenție, de nenumărate ori, “versificări” de acest soi și m-au mirat de fiecare dată maniera de exercițiu și lipsa totală de emotivitate al acestor scriituri (...). Bine e că intelectualii noștri, dar și reprezentanții altor pătri sociale, în majoritatea lor, rămîn străini față de fenomenul “post-modernist” (nr. 14/1997). Același organ (care? fierea?!), al US din Moldova nu a scăpat nici o ocazie să ia în căruță teatrul “Eugène Ionesco”, de departe cel mai competitiv (pe piața europeană și nu numai) produs al artei române din Basarabia postbelică. Totuși o revenire la sămănătorism sau la realism socialist, din fericire, nu mai e posibilă.

Acum dacă stăm să îndoim degetele, constatăm că (pauză) Chișinăul are teatru, pictură, muzică, poezie, toate - de nivel european, ceea ce-i lipsește fiind o atmosferă culturală care să întretină această “efervescență creativa”.

Artistul chișinăuian, de obicei, se realizează pe cont propriu, într-un mediu nici de “Republică” platoniciană, dar nici de Paris al începutului de secol. Cine rezistă, este!

- *Aș dori să trecem la cîteva întrebări directe: cum ai debutat? care era atunci, în pragul debutului tău, atmosfera literară?*

- Am debutat “cu sîngul” (nu, n-aveam nici un poem cu Lenin, comsomol, partid, Patrie Sovietică în volumul meu de debut!), cu placheta Lumina proprie (Ed. Literatura artistică, 1986), într-un timp cînd anual murea cîte-un secretar general al P.C.U.S. (Brejnev - în noiembrie 1982, Andropov - la începutul lui '84, Cernenko - în martie '85). Manuscrisul a fost “ras” la sînge; chiar și după ce am avut “bun-ul de tipar” a trebuit să scot două texte. Ca să vezi pînă unde mergea absurdul într-un poem, “Șarpele” aveam versurile: “Cu limba-mi care-i despicată-n două/ Două blesteme dintr-o dată spun”. Ei bine, cei de la cenzură își lăsa “gheara” pe marginea textului: “Ce aveți împotriva bilingvismului?”. Evident, în carte versurile cu pricina au fost înlocuite. Chiar în ziua apariției plachetei, m-am despărțit de Lumina proprie, știind că nici un text din ea nu va fi inclus năzodată în vreo antologie de autor. Colegii mei de generație mai virtuoși, Nicolae Popa, Lortna Bălteanu, ceva mai tîrziu Teo Chiriac, Vasile Gîmet, Grigore Chiper debutaseră strălucit. Abia Abece-Dor (1989), urmat la doi ani de Levitații deasupra hăului (1991), au făcut să-mi crească acțiunile la bursa pariurilor literare. Cu Cel bătut îl duce pe Cel zădărnit (1994) am cîștigat prima cursă importantă (Premiul US din Moldova, Premiul US din România în cadrul “Zilelor Blaga” la Chișinău).

Revenind la amîi debutului, mă gîndesc cu groază la nesăruș de a te fi născut într-o societate totalitaristă în care mai ales nu ți se permite a fi tu însuși. Căci puținele semne distinctive din Lumina proprie mi-au fost pur și simplu extirpate. Dacă vrei, sînt recunoscător sortii că am debutat atunci cu o carte slabă, astfel că partidul & comsomol nu mă luaseră la ochi, să mă fac “om” după chipul și asemănarea lor. Am crescut de unul singur, de la carte la carte, învățînd să-mi apăr fiecare virgulă, iar dacă trebuie, să-mi pun capul pentru cutare sau cutare text.

Ca să vezi, “istoria” mi-a făcut dreptate: aparută cu chirițice, Lumina proprie e, astăzi, de necită. Requiescat in pace!

- *Ce eveniment important din existența ta crezi că te-a determinat să scrii? Oare există în viața unui scriitor un asemenea eveniment - limită? Sau avem de-a face cu un datum?*

- E întrebarea pe care mi-am pus-o mie înstami de nenumărate ori. De fiecare dată găseam un alt răspuns, niciodată unul definitiv. Mă tem că totul, dar absolut totul! mă îndeamnă să scriu, scrisul fiind - brrrr! nu suport frazele pompoase, și totuși... - rațiunea mea de a fi. Bineînțeles “viata” și “creatia” nu sînt într-o relație de tipul: “dacă a, atunci b”. Nu e mai puțin adevărat că în textele mele (mai ales în Gesturi/ Trilogia nimicului, dar și în ultima carte de poeme, în curs de apariție) există multă “viață vie”, atît de vie, încît pare uneori ficțiune (episodul cu “melcul” din Gesturi e, pe jumătate, caz real!); și invers: “port” în mine o istorie adevărată de vreo 20 de ani, dar de fiecare dată cînd încerc s-o scriu, mă surprind că nu fac decît s-o “literaturizez” și atunci renunț. Pînă la urmă voi scrie o probabilitate pe-o istorie a renunțării de a o scrie!

Dacă mă gîndesc bine, singurul eveniment-limită din viața mea a fost chiar nașterea mea (nu sînt original, vezi: Tinerete fără bătrînețe și viață fără moarte). Restul e literatură...

- *Care este miza ta poetică? Ai avut sau ai un model literar? Ce poem consideri că te reprezintă?*

- Vreau (ăsta e cuvîntul!) o poezie fizică și metafizică în aceeași măsură; planșe anatomice în Fenomenologia spiritului! Kavafis încrucișat cu Dylan Thomas. Un poem, e pentru mine, proiecția ideală a corpului meu, cu tot cu lecturile acestuia. În același timp fiecare text (N.B.: eu nu scriu versuri, ci texte!) e ca o verigă a unui lanț ADN, după care poate fi reconstituit omul întreg. Ca să fiu

și mai exact: de cel puțin un deceniu eu lucrez la o singură carte de poeme (un fel de Cantos sau Fire de iarbă sau Florile răului sau...), Levitațiile... și Cel bătut... nu sînt decît niște capitole ale acesteia, la care se adaugă Dizolvarea cadavrului (vezi fragmentele din “România literară”, “Vatra” s.a.m.d.), Dacă vorbim de “miză”, ea este!

Am avut aștea modele literare cîte poeme bune am citit! Un poem bun e ca un stimulator - te face să vrei (să scrii, evident). Argezi, Bacovia, Stănescu, Caraion (ca să mă limitez doar la poezia românească) m-au făcut să mă simt, pe rînd, arghezian, bacovian, stănescian etc. De mai mulți ani mă regăsesc (cîtă dreptate are Gellu Naum: “Citesc ca să recunosc, nu ca să cunosc!”) în Mircea Ivănescu, Angela Marinescu, Virgil Mazilescu și, poate, în Leonid Dimov. Dintre poezii optzeciști, mă împart între Ion Mureșan și Nichita Danilov, via Aurel Pantea.

Mă reprezintă cartea în curs de apariție, din care fac parte Vaca, Dizolvarea cadavrului și.a. În jurul ei se va aduna Singura Carte, cîndva...

- *Pe lîngă poezie, practici eseul și proza. Te reprezintă ultimele două genuri literare tot atît de mult precum te reprezintă poezia?*

- Scriu literatură. A fost o șansă pentru poetul din mine cînd Al. Cistelecian mi-a propus să țin o rubrică de cronică literară la “Vatra” (în '93). Între timp (există ceva în timp?) s-a adunat de-o carte de cca 300 de pag. Poezia de după poezie se găsește, și ea în curs de apariție. Proza Gesturi/ Trilogia nimicului o datorez, în parte, lui Gheorghe Ierizanu, directorul editurii Cartier, care literalmente “a tras” de mine să-i dau o carte nouă. Am publicat și o piesă (vezi “Vatra” nr. 1/'98); de prin '93 țin un jurnal (mai mult de idei decît de evenimente). Pentru mine, poezia, proza, critica literară, eseul, mai puțin dramaturgia (dar mai știți!) sînt niște funcții vitale ale organismului meu, fiecare dintre ele avînd propria periodicitate. Nu pot renunța la nici una din ele înainte de timp (cine știe, poate ele vor renunța la mine?!), deși miza fiecăreia e diferită. Eseul și critica, bunăoară, îmi întretin igiena spirituală, luciditatea atît de necesară astăzi; proza, dimpotrivă, mă dă cu capul de realitatea abjectă din jur ca pentru a-mi verifica puterea de rezistență (am scris F(...)/M, aparută de curînd în “Contrafort”, cu senzația că “rad” de pe mine fiecare frază cîciob de lut, ca un adevărat Iov de peste timp spații, pentru că altminteri viața mă “rade” pe mine). Poezia... dă-mi voie să mă autocitez: “printre lamele/ de confesional ale versurilor, poezia-i privirea nălțată la ceruri a celui/ care se spovedește - oricui nimănui - sau, lăsată-n pămînt, grea, a celui/ care iartă - pe cine pe nimeni - în contumacie”. Adevărul e că, deocamdată, dintre toate activitățile mele, poezia este cea mai văzută. Și recunoscută.

- *Să revenim la... ceai! Ceaiul, dacă tot am adus discuția, se bea în grup dar există și băutori de ceai solitari. Chiar eu, în familie, am un băutor de ceai (verde!) din cea de-a doua categorie. Raportîndu-ne la literatură, în special la poezie, crezi că, la ora actuală, este convenabil să faci parte dintr-un grup literar sau să-ți asumi literatura ca pe un act singular?*

- Un solitar va fi singur și într-un grup de băutori de ceai, și într-un grup literar. Am foarte mulți prieteni, în toate generațiile, dar în literatură mă simt singur. Scriu poezia/ proza pe care, poate, aș fi vrut s-o citesc la altcineva, dar negăsind-o... Pe de altă parte am înfilnit niște texte, atît poeme cît și proză, pe care parcă le-aș fi scris eu, într-o altă existență. Cred că de aceea sînt sceptic la ideea lansării în valuri sau promoții. Mi se pare mai fructuoasă ideea de școală literară, dar oare există acum școli literare?... Fiindcă tot scriitori singulari au ieșit din “Școala de la Tîrgoviște”, din “Onirismul estetic”, din “Echinox” etc. Literatura însăși e-o singurătată activă, chiar și atunci cînd toată lumea i-a întors spatele. Din fericire, iată, stăm față-n față ne vorbim, optzecist cu nouăzecistă...

- *Și totuși, ce plăcut e samovarul...!*
- ... cînd ai cu cine sta de vorbă, la o ceașcă de ceai, dragă Cristina.

Chișinău, oct. '98

Bianca MARCOVICI

SCUTUL DE PETALE

acum am dobândit liniștea
răsufierea ușoară a celui
care
mă veghează

pielea de găină, statuie albă
devin
la ascultarea știrilor
necenzurate,
direct pe post
crima și dezmățul
în paralel
cea mai rușinoasă zi pentru America
petală albă

mi-e obrazul
după prea multă oboseală
după prea mult sentiment
pus de-a lungul anilor
pentru fiecare știre ucigătoare
după dezechilibrul produs
de lumina stranie a durerii
când trebuie să
mă încarc

cu o nouă răbdare
inofensivă, ostateca mării
pocnind ușor din glezne
cu picioarele goale

pe nisipul care te primește
ca într-o cupă
de-a lungul malului
Mediteranei
privind spre Dincolo

să-mi fac un scut din petale:
albe și albastre
să mă apăr de minciună și
de neisprăviți
de incultură și risipă
de aglomerații
și ridicol
de fals și dezinteres
gunoi și căldură.

prudentă și vid
de sfîrsit de sfîrsit -

*nedestăinuindu-mă devin
umbra mea de dincolo
cea care urcă pe dealul
Copoului
împăcată cu sine
mai ieri...*

cel care mă veghează
uneori
mă adoarme ca pe un copil
mic
pe acel cîntec al Scheherezadei
de Rimsky Korsakov.

a început să-mi fie necesar
acest simț al dedublării,
poți să te debarasezi
de lumina durerii
pentru un timp
în această proastă conjunctură
a sfîrsitului de secol
numai
căutîndu-ți adîncurile
îngăduite.

dar de unde vine lumina asta
atît de ucigătoare
sclipind atît de artificial
nelogică, stridentă
împroșcînd totul

fără să funcționeze

poesis

discernămîntul
ocult
al naturii umane!?

dar eu sînt înlăuntru lucrurilor
un biet sîmbure de caisă
ce se poate strînge între dinți

Poemul meu

Tu nu mai ești poemul meu
am încercat să-ți dăruiesc
un dram de visare,
să-ți domesticesc robotizarea,
dar n-ai primit nimic de la mine,
n-ai vrut să accepți rolul meu
de lehoză bătrînă,
n-ai vrut să intri în poemul meu,
m-ai pierdut ca la cărți, cu literă mică,
cu toate că-ți plac murăturile mele
îngrămădite în borcan...
și gustul sărutului meu
în diminețile îngîndurate -
n-am nici o pedeapsă pentru tine
ca să te doară...
tu nu ești în stare
să te regăsești într-o pasăre
cîntătoare -

Bunicul frunzelor

o frunză dintre noi a ucis
cu calm și îndărătnicie
cu mintea și trupul

frunza-prunc a găsit culoarul
vulnerabil
nici cîntecul păcii nu i-a șters
dorința urzită
a tras în bunicul frunzelor
de măsline.

copacul roditor nu l-a putut apăra
nu i-a zămislit un culcuș fertil
... și clipa irosită i-a fost
fatală.

eroarea, bine drămuțată, nu s-a poticnit,
a minat cuvîntul unanim, dorit cu ardoare,
l-a rănit.

Victor STEROM

CASA CERULUI

astfel vă spun
lumina
e o amintire
a norului
iar sunetul versului acesta
e un clopot
care urcă un munte de sare
prin sufletul meu *

dar eu n-am intrat
în labirintul acela
am tot mers înainte
și-am dat de urma prăpastiei
am strîns pumnii
și dinții în gură i-am strîns
și am văzut cum se rostogolește
pînă jos de tot
umbra lăsată de mine *

acest unic dreptunghi
prin care se scurge timpul
mai departe
l-am săpat eu însumi
verb cu verb
silabă cu silabă
clipă de clipă
pînă într-o zi
cînd s-a umplut cu mine *

îmbrățișat de întîmplarea
care-mi revine
în minte
alerg să prind un animal
care fuge
și nu se vede fugind
ci lasă în urma-i
o dîră fierbinte
de stea prăbușită *

acolo
pe o bucată de umbră
deasupra valurilor
m-a prins noaptea
trăiam intrarea
castelului pustiit
din memoria zeilor
apoi s-a rupt fibră cu fibră
muzica legăturii mele
cu țărîmul *

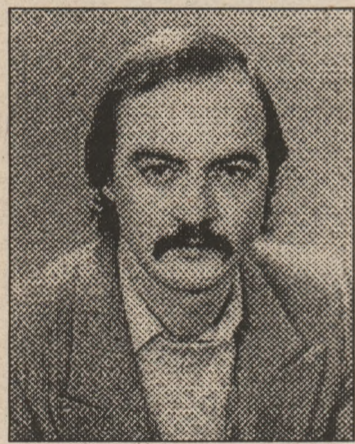
noaptea
îmi sufocă verbele în gură
urc treptele unui turn
îmi dă senzația că sînt orb
dar vîrful nu-l aflu
nici nu dorm
nici nu visez
ci doar împing hățușul de spaimă
de pe mine
împing hîrtoapă după hîrtoapă
într-o prăpastie surdă *

o vreme surd tuturor
și golului și morții
iar sufletul mi-l reazim
în plinătatea clipei următoare
apoi
încet încet
își face loc tăcerea
și plîng
și urlu
și tip desăvîrșit
la neputința suplă
ce-mi cade în picioare *

uite-l, Doamne,
am să zic
ți l-am adus
inima lui plină cu mierle
se mai gîndește la vers
"ce bucurie
în cîrja de argint
a păcătoasei mele erori" *

verticalitatea înșăși
eram
amintindu-mi că voi pluti
bătrîn și singur
cum ar fi un cocor
care nu se mai poate susține
deasupra oceanului
și își înnoadă zborul
cu zborul din valuri

Din volumul CASA CERULUI, în curs de
apariție la Editura GENEZE, Galați, ediție biling-
vă română-engleză, traduceri de Petru Iamandi.

Simion BOGDĂNESCU

AERUL DIN PRIVIRI

Mă lași să mă plîngă o vrăbie?!
Dar poate că ea ciugulește firele ploii,
Dar poate că ea înțeapă cu ciocul
firele de priviri de la morți!...

Vrabia îmi sărută Sora pe părul
galben, Vrabia îmi desenează
arii prin sînge, se uită la firele ploii
și ciugulește aerul meu din priviri!...

VASILISĂ TEODORĂ

Vasilisă, carnea ta
știe meri a descînta.
Sprijinită nu-i pe oase,
ci pe giugluri de mătase.

Sprijinită stă pe flori
de o boare de miori.
Ca o bună-dimineața
străvezie-ți arde fata
dumitrițe care sting
timpul gales din paing,
moale patrafir de oră,
Vasilisă Teodoră...

UITARE BIBLICĂ

Vai, mireasă, în amurg e-un altar
susținut de-o psaltire de greieri...

Dar de ce în amurg?

MERE BLİNDE

Din orișice punct voi veni
din orișice linie
mă voi găsi acolo
lîngă mere blinde
închis într-o poveste aleasă
și tăiat de zece mii
de săbii
de singurătate
în linii în puncte
în puncte în linii
lîngă mere blinde
la infinit...

CE-I?

Ce-i copilăria furnicii?
Ce sînt furnicile copilăriei mele?

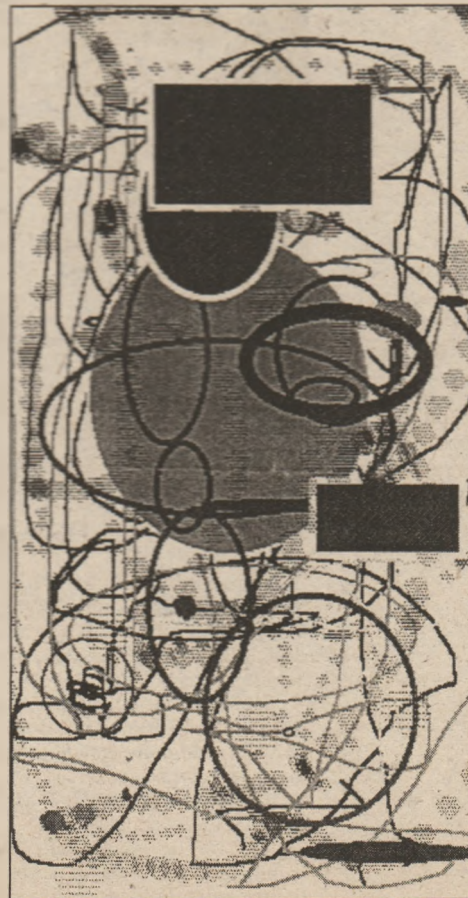
Morminte legănate?

Ce-i copilăria păpădiei?

Ce sînt păpădiile copilăriei mele?
Morminte destrămate?

Ce-i copilăria șarpelui?
Ce sînt șerpii copilăriei mele?

Morminte furisate?

Abisul calculatorului

Ioan Flora s-a născut pe 20 decembrie 1950 la Satu Nou, Banatul Sîrbesc. Școala primară, în comuna natală, iar Liceul, La Vîrșet. Absolvent al Facultății de Filologie a Universității din București. După absolvire, profesor la Liceul Economic din Alibunar. Din 1977, redactor la săptămînalul Libertatea și revista Lumina.

iar între 1991 și 1993, redactor șef al Editurii Libertatea din Pancovo. În 1993 se stabilește cu familia la București. Membru al Uniunii Scriitorilor din România, al Asociației Scriitorilor profesioniști din România și al Societății Scriitorilor din Serbia.

A colaborat, timp de peste două decenii, la cele mai importante reviste culturale din țară și din Iugoslavia, cît și la o serie de publicații din R.F.Germania, Polonia, Ungaria, Belgia, Cehoslovacia, Turcia, Franța, Suedia.

Volume de versuri:

- Valsuri, 1970
- Iedera, 1975
- Fișe poetice, 1977
- Lumea fizică, 1977
- Terapia muncii, 1981
- Fișe poetice, antologie, 1982
- Starea de fapt, 1984, 1986
- O bufnită tinăra pe patul morții, 1988
- Memoria asasină, antologie, 1989
- Tălpile violete, 1990
- Poeme, antologie, 1993
- Discurs asupra Struțocămilei, 1995

Volume de versuri traduse în alte limbi:

1. Rembo ili neko drugi (Rimbaund sau altcineva), în sîrbă de Jasna Melvinger, Editura Bagdala, Krusevac, 1975
2. Fizicki svet (Lumea fizică), în sîrbă de Milan Uzelac, Editura KOV, Vrsac, 1977
3. Fizicki svet (Lumea fizică), în macedoneană de Tasko Sarov, Editura Knizevna mladina na Makedonija, Skopje, 1979
4. Rana jezik (O rană, limba), în sîrbă de Florica Ștefan, Editura Matica Srpska, Novi Sad, 1980
5. Terapija rada (Terapia muncii), în sîrbă de Adam Puslojic, Editura Prosveta, Beograd, 1981
6. Telesny svet (Lumea fizică), în slovacă de Ondrej Stefanko, Editura Obzor, Novi Sad, 1982
7. Az anyagi vilag (Lumea materială), în maghiară de Kiraly Lazslo, Editura Forum, Novi Sad, 1984
8. Cinjenicno stanje (Starea de fapt), în sîrbă de Adam Puslojic, Editura Nolit, Beograd, 1985
9. Izdaja metafore (Trădarea metaforei), antologie, în sîrbă de Adam Puslojic, Editura Jedinstvo, Pristina, 1986
10. Izdaja metafore (Trădarea metaforei), antologie, în sîrbă de Adam Puslojic, Editura Dnevnik, Novi Sad, 1989
11. Mlada sova na samrtnoj posteji (O bufnită tinăra pe patul morții), în sîrbă de Adam Puslojic, Editura Nolit, Beograd, 1989

Traduceri: Vasko Popa, Poezii. I, II, 1983

Premii literare: Premiul Struga (acordat tinerilor poezi) 1978; Premiul Nolit, 1989; Premiul Societății Scriitorilor din Voivodina, 1989

A participat la mai multe festivaluri de poezie: Festivalul internațional de poezie de la Timisoara (1978), Serile de poezie de la Struga, Macedonia (1978, 1979, 1982, 1983, 1989), Întîlnirile internaționale ale scriitorilor de la Belgrad, Serbia (1985, 1991, 1994), Festivalul internațional de poezie de la Liège, Belgia (1988, 1998).

Din volumul Lumea fizică (1977)

Farfurie cu două tăisuri

Încotro, omule, încotro, lup turbat?
Răspunde și nu mai umbra
cu cioara vopsită; omul se eliberează prin muncă
și nu printr-un anume tip prozodic; spun:
nu invocînd omizii lîncede, nu invocînd sulful,
sarea și argintul viu.

Răspunde
cum să-nvîrtim stelele pe degete,
dacă viteii merg la abator cu gîtul înainte ori nu,
încotro să întoarcem fundul,
cum să nimerim ochiul cu degetul în beznă?

Răspunde, deci, și nu fii farfurie cu două tăisuri,
îngăduie-mi să respir și să iubesc,
să mă satur de ciorbă și salată verde.

Răspunde,
loveste-mă, dar răspunde,
taie-mă-n bucăți, taie-mă-n romburi!

Cîntec de vară

Descărcăm sacii de porumb o după-amiază întreagă.
Dar e o plăcere.
Pămînt negru îmi intră sub unghii; căldură, vomit.
Dar e mai mult decît o plăcere.
Argilă, prund, moloz, se-astupă fîntîna din colț.
E mai mult decît dacă ai îngropa omul de viu.

Porumb, vară violentă.
Trenul de patru, gustul de sudoare în gură;
nu i te poți sustrage.
Descărcăm porumbul, 73 de saci.

Joc de toate zilele

Nu prea e un joc de toate zilele
a sta singur sub stele,
sfîdînd legea gurii,
legea smirdarului sfrijit și lăturalnic.

Cîntărește bine,
nu musca din propriul tău trup,
nu merge cu colții înainte,
chiar dacă-ți putrezesc degetele
și urechea spumegă și se umflă.

Nu prea e un joc de toate zilele
a sfredeli cu privirea măruntaiele,
a-ți înoda limba,
a-ți scoate inima la păscut și a o pierde
pe cîmp.

Cîntărește bine, s-ar putea
să fii setos,
s-ar putea să fii deznădăcinat.

salonul literar

Poezie/Document

Negam, aseară tîrziu, ideea de parte sensibilă a unor lucruri și locuri concrete; ideea de parte sensibilă a mașinii 34, a Gării de Nord, a Pietii Kogălniceanu, a șirului de bănci din fața bisericii Filantropia. Toate astea, apa rîului, betonul, construcțiile metalice, grădinile publice, fericirea disimulată a tinerilor îmbrățișați tîn de tineretea mea contorsionată, orientată, tinerete cabalină, pietroasă, mi-am spus. Starea asta e pasibilă de crimă, toamnele au fost dintotdeauna vaste, gîndește, trebuie să revii la sine, tocmai te trezeși, încercam să-mi spun.

Dezbătuseși, după-amiezile, asupra unei posibile și drepte poetici: gestionarul, mecanicul, contabilul, peștele, țesătorea, animatoarea, casiera, medicul defectolog, femeia de serviciu, femeia cu crini cerată aplicată pe bluză, nota de plată, mersul trenurilor, vinurile proaste, aspectul de bilci al metropolei, parfumurile și mirosul și acreala transpirației SI NU MUME, SI NU MIRE, SI NU MARELE PĂSTOR, SI NU CRINUL CRUCII, SI NU LEMNUL CRUCII, SI NU HAR, SI NU PRUNC, SI NU ÎNVIERE, SI NU LAPTE DE CAPRĂ CU IZ MITIC, poezia-i document, s-ar putea să exagerezi, mor dacă mai citesc un vers.

Alungam, aseară tîrziu, fluturii de noapte, nu sînt lampă, îmi sugeram, nu simt nevoia de aripi, aș mînca niște carne crudă, tocată, piperată, asta de pe masă. De ce tremuri, mîna mea tremură, urlu, fii ca sarea, încearcă să te îndrepti de șira spinării, ești o ființă socială, trăiești, încă mai trăiești cu alții.

Citește ziarele, dă telefoane, cutureieră străzile, apasă tare pe clantă, cumpără-ți pieptene, scrie la fața locului: sînt drepturile tale, sînt singurele tale obligații.

Bunul tău nume gîdilă și sfîdează pe Bulevardul Magheru, printre fese, printre pălării și buze, ești o ființă socială, mîninci cu alții, te culci cu alții; râmii de partea lucrurilor și locurilor concrete, mi-am spus.

Din volumul Terapia muncii (1981)

Traficantul de tata

Nu te juca cu focul, nici poezia nu te poate scoate basma curată, nici tineretea, nici visarea și nici vremea cu soare. Tata își suflecă mînele, dă o dușcă de rachiu pe gît, se șterge pe la gură. Sump mai e cucuruzu-n Slovenia, spune, cartofii și merele, aici, la noi, în Banat. Lovește-te cu palma peste frunte, apucă-te de muncește și nu te mai juca cu focul, anii șaizeci și furia tinerilor, migrarea în Apus, spiritele neliniștite și implicațiile imposibile, nu, nu, spune tata și cămașa i se lipește de trup, pieptul i se zbate sub smocurile negre și ude, încarcă, spre seară, douăsprezece tone de porumb, în saci de cîte cînzeci de kilograme fiecare.

Miercurile, tata se-ntoarce de la drum cu camionul ras de mere pe jumătate stricate; sînt ele atinse de brumă, dar se sfărîmă-n gură și-s ca făina, le vorbește el vecinilor și-i îndeamnă la cumpărat; nu te juca cu focul, mersul țării înainte, conștiința, angajamentul, vezi-ți mai bine de casă și umbră, nici poezia nu te poate scoate basma curată, nici tineretea și nici Dunărea toată.

Tata face comerț cu porumb, cartofi și mere atinse de brumă; prindem picioare cu-nctul.

Copilărie

Știuleți de porumb, scripeți și cabluri, coșuri de nuiele, coceni și rogoz, hambarele luminate de finare, nopțile, de Sfînta Paraschiva. Șesul, argații dorm pe paie, prin magazii.

Cică s-ar fi ivit niște oameni strașnic de întunecați, cu ochi mici și roșii, cu securi la brîu, cu seringi și borcane încăpătoare. Pîndesc prin porumbiști; au fost văzuți de departe și de aproape, îți extrag sîngele și-l vînd nemților, pe mări, se spune.

Săteni avuți dar calici, ciorbă cu grăsimi de două degete, clisă și răchie îndulcită, îi fură somnul cu hăturile-n mînă. Uneori, pe la aminătat, văd cum tiganii cară de la noi din arie porumb cu sacii, iar bunicul Nicolae Birgeanu asmute cîinii și-i înjură de mamă.

Terapia muncii

Muncești și simți că te înviezi, nu duci lipsă de conștiință, munca e gimnastică și înviore, enunți și demonstrezi 19 teoreme de la Euclid încoace. Bate vîntul dinspre Dunăre, înnoptezi, faci contabilitate cosmică și socială, Europa agonizează, i se-mpute peștele la nas.

Un'-doi, un'-doi, repetă pentru sine, repetați, pentru sinele, pentru înșivă, un'-doi, un'-doi, terapie a muncii, sarmale și cuiburi de vrăbie și *langue de chat*, terapie spirituală și fizică, cum te-ai da cu șampon pe creier.

Iarăși vînt dinspre Dunăre, regulamente, precepte morale, iluminări, chiolhane, clasicii...

O faci oe mecanicul, pe gestionarul, pe căpitanul, pe licențiatul, dai dovadă pe patriotism și abnegatie, recuperezi tineretea pierdută-n prostii.

Trecu vara și nu ridicarăm casa, spui.

Din volumul Fișe poetice (1982)

Scriptor

Trec oameni obosiți.
S-ar putea spune că e o zi frumoasă.
Abia mai pot percepe
mișcările brațului tău de lumină.
Materia migrează.

Uneori, disting ușoare nuanțe de vorbire.
S-ar putea spune multe.

Iată-mă scriptor.

Iată-mă cronicar citadin.

A atinge, a zgîria un geam

Soarele apare și dispare.

Eu sînt de jur împrejurul lui, numai și numai
pentru a-l putea percepe.

A atinge, a zgîria un geam.

a refuza un concept.

Sînt aproape cinstit.

La ora asta, poezii mari degeneratează în vers.

O carte de etică

O carte de etică nu este etică.

O femeie este caracterizată

de înția sintagmă a acestei propoziții.

Uneori, moartea survine și nu se îndreaptă
nicăieri.

Sînt oameni în jurul meu

Adevărați, drepti.

Gesticulînd,

comentează texte lirice bine scrise.

Simțurile se impun.

Sînt flacăra necesară

Tocmai aici continuu să fiu.

Prin fața mea trece o doamnă bine.

Cerul este albastru, util.

Nici o frază adevărată.

Ioan FLORA:

Din volumul Starea de fapt (1984)

Claustrat pe boltă

O, trup al meu, abrupt și imprevizibil,
n-aș prea spune
că dai dovadă de simț practic,
nu știi să fii insistent, să fii categoric suprimînd
gîndacii ce-ți mișună prin burtă și se trag spre inimă;

nu știi să păsești cu dreptul,
te consumi în gesturi și ambitii inutile,
în spaime și zigzaguri,
cîtă vreme lumina crudă de aprilie
îți sfîchiiuie genunchii și țimpletele
și te-apuci
să deretici și cauterizezi imagine răni;

într-un tîrziu,
să proptești cu spatele peretii proaspăt tencuiți,
cu vîzul - miile de furnici
îmbrăcînd cămașa aceasta de șarpe de rîu,
trecînd-o ca pe-un tînăr trunchi de fag șoseaua.

O, trup al meu, ropotitor și imprevizibil,
zău că nu știi să fii categoric,
să profiți de unghii, de salturi și tăis,
să-ți smulgi inima din rădăcini,
să te claustrezi pe propria-ți boltă
și să cauți să-ți de răcoare.

Triumful morții

Un posibil interlocutor ideal

Lui Ionel Popovici

Distingi într-un colț al lucrării,
printre armuri și coase,
printre pelerine și sulți și cranii
și lucioase membre de fildes,
acel minuscul corp încăleștat și alb,
cu genunchii aduși sub bărbie -
îți propui scena să o treci pe curat.

Pictezi, așadar, cîmpul de primăvară tîrzie,
inciziile de verde și aur,
o mișcătoare casă albă,
un zeu,
un posibil interlocutor ideal.

Singur, disperat de singur,
îi vorbești, îl înfrunți, i te destăinui,
îl auzi respirînd,
îl vezi scormonind cu degetul pînza îngroșată,
cerul de tuci de deasupra.

Vezi zvîcnind șerpi în colturile gurii lui.
Aștepti să-și dea arama pe față.

CUVÎNTUL CARE UNEȘTE

Pagini culturale editate
de Revista "Cronica"
în colaborare cu
Fundatia Română pentru
Ajutor Umanitar
„Mihai Viteazul” Nr.
decembrie 1998 17

Poeți din Bucovina de Nord
Vasile POSTEUCA (1912-1972)

Bucovina

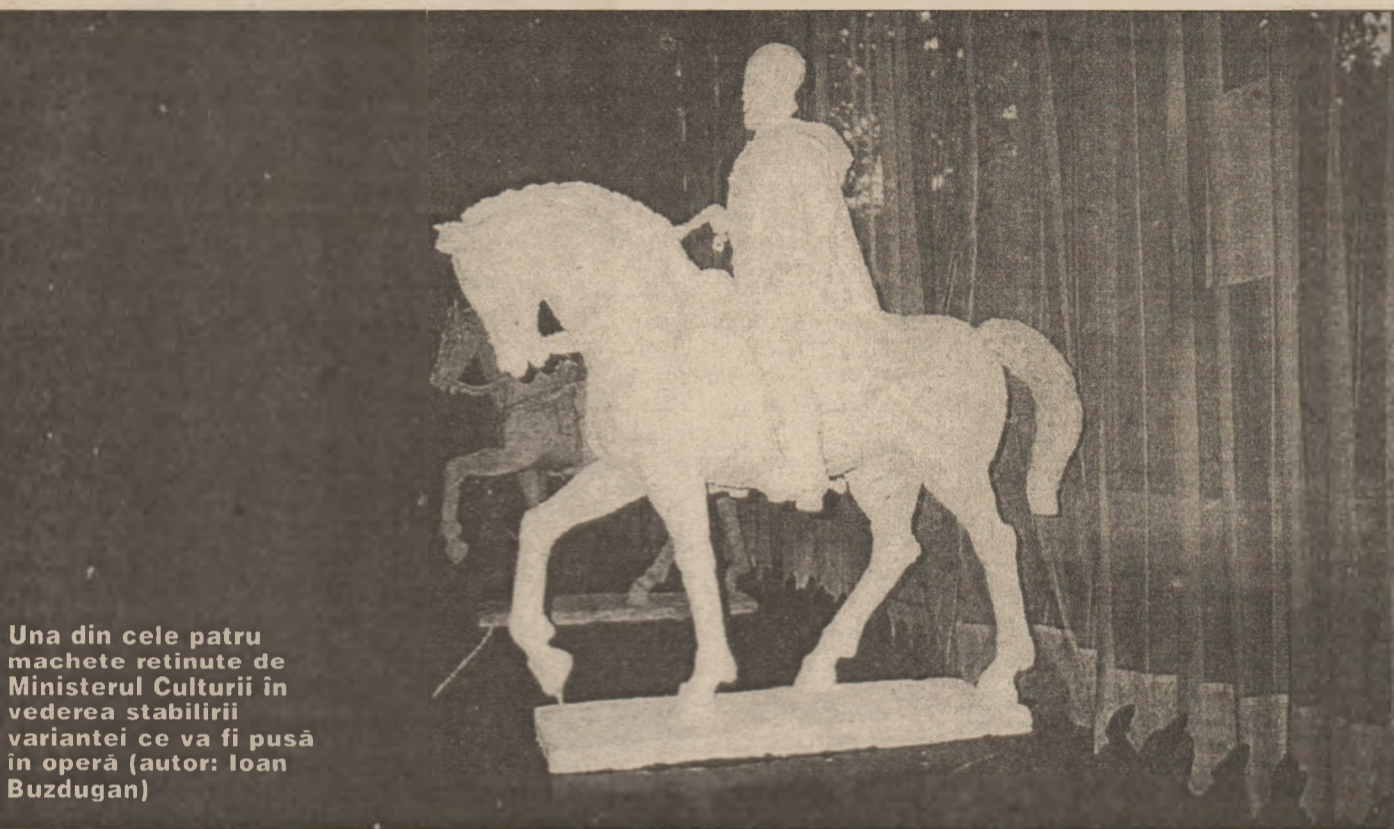
Bucovina, Bucovina,
Plai de basme și de stele,
Te-a scris dorul cu
lumină
Pe cerul inimii mele...
Buga de la Putna sună
De străbate tot norodul;
Gem-n cripta lui
străbun
Domnul Ștefan
Voevodul...
Cu penel de vis subțire
Crești în patru zări:
grădină,
Prag sfințit de
mânăstire.
Bucovina, Bucovina...
De când Rusii te prădară
N-avem soare, nici
hodină,
Fără tine n-avem țară,
Bucovina, Bucovina...
Mă adun în amintire
Și te-aud plîngînd
străină,
Pînă-n stepel sibile,
Bucovina, Bucovina...
Cînd întindem hora
mare
Să le fie de pomină,
Din hotare în hotare,
Bucovina, Bucovina...

Jale basarabeană

Romînie, Romînie,
Ce-ai lăsat Rusii să
vie,
Să ne ducă-n pribegie?
Că păgînii-s mulți ca
bozii
Și ne latră ca zăvozii...
Că vin nesfîrșită brumă
Și norocul ni-l sug-
rumă,
Sugruma-i-ar foc și
ciumă...
Tu Hotin, străbun
Hotin,
Ești azi singur și străin,
Și păgînii vin și vin...
Sternă scumpă de
domnie
E și ea în pribegie,
Țara-i jale și urgie...
Voi stejari de la
Tigheci
Dați alarma pe poteci
Că ne prăpădim pe
veci...
Lanțul glesnelor ne
strînge,
Plînge tot Românul,
plînge,
Nistrul duce numai
sînge...
Nistrule, să te ridici,
Căpitan peste voinici,
Să-i strivim pe veneti-
ci...
Pîrcălabii și hatmanii
Trec prin noapte
umbre strani
că i-au tulburat
dusmanii...
Furtunos să ieși din
maluri,
Peste sesuri, peste
dealuri
Și să-i îngropăm sub
valuri...
Și în goana lor nebună
Se înalță-n scări și
sună
Jale grea de corn de
lună...
Să le dăm pămînt sub
glie
Tuturor ce-or să mai
vie,
Românie, Românie...
Scoală-ți Țară,
voevozii,

Colind 11

Scoală, ncam din
depărtare,
Că-n forcastra dinspre
zarc-
S-a aprins steaua cea
mare,
Și-o duce Domnul prin
ger,
Cu toți îngerii din cer,
Lerui, Doamne, Ler...
Tară scumpă, miorca,
Sta-n genunchi și se ruga,
La măicuta Precista,
Cu pruncul alăturca...
Si rideau păgîni mîsci,
Că nu-i Dumnezeu cu ei,
Lerui, Doamne, Lci...
Dumnezeu cu geară arsă
Colo-n cer durerea varșă
Pentru lumca rea
și-ntoarsă.
Si-a trimis moarte și fier
Pentru cruntul tennicr.
Lerui, Mare, Ler...
Iată-n loc de blind colind,
S-aud codrii vechi
doimind
De la Nistru, pînă-n Pînd,
Că nu-i pace, nici mălai
Cît sînt satelc pe plai,
Lerui, colț de rai...
Iată steaua sus răsarc
De la Tisa pînă-n mare
Si nu-i stea, ci mîndru
soarc...
Neamu-n creste iar
s-avîntă,
Cîntă cerul, ncamul cîntă.
Lerui, Tară sfință.

Una din cele patru
machete retinute de
Ministerul Culturii în
vederea stabilirii
variantei ce va fi pusă
în operă (autor: Ioan
Buzdugan)

De ce o statuie "Mihai Viteazul" la Iași în zorii mileniului III?

Sîntem în anul aniversar LXXX al Marii Uniri, act istoric cu valoare de moment-zenit; aniversare ce însumează o cifră rotundă, ca și România adevărată de atunci. Era de așteptat ca acest an să fie marcat de manifestări care să pună în evidență momente, evocări, reușite, lacune etc. în promovarea și cultivarea sentimentului unității naționale. Dar dregătorii de astăzi, mai ales cei care pretind că sînt moștenitorii spirituali ai înfăptuirilor MARI UNIRI, se dovedesc a fi cotropiți de algoritm, de porniri vindicative, de forme de proprietate vetuste; mai mult, se lasă hărțuiți de revendicări care vizează irendentismul. Nava-amiral a României a rătăcit busola, navighează în derivă și e asaltată de talazurile tranziției. Acest an aniversar le-ar fi impus dregătorilor de toate rangurile să orienteze privirile generațiilor, cu precădere cele tinere, către orizontul României secolului XXI, cu preocupări destinate să promoveze sentimentul refacerii unității naționale prin cultură și nu să-și irosească energia și timpul în discuții de tip bizantin, balcanic.

Generațiile de astăzi au dreptul să știe că după Marea Unire numeroși oameni de aleasă cultură au elaborat lucrări pentru fundamentarea științifică a conceptului de unitate națională. Însă sub aspect practic numeroși dregători, de-a lungul vremii, au comis nu putine păcate. Spre exemplu, Basarabia a fost tratată ca o soră de pripas. Pentru infrastructura ei nu s-a făcut în anii de după Marea Unire, aproape nimic. Nu cu mult înainte de raptul sovietic, în 1940, colinele acestei provincii românești prezentau un aspect medieval: morile de vînt constituiau mijlocul principal de obținere a făinii. Partidele zise "naționale" l-au întronat pe furis pe aventurierul, venalul și pârtașul la delapidările masive, inclusiv în domeniul militar. Carol II. În război am avut pierderi umane cu mult peste procentul statistic admis. S-a manifestat patriotismul de tip "provincial". Starea euforică generată de înfăptuirea Marii Uniri n-a fost susținută prin simboluri semnificative, de durată, aflate în permanentă în văzul tuturor. Paradoxal dar adevărat: cea mai înaltă distincție militară, Ordinul "Mihai Viteazul" nu i-a sensibilizat în acești optzeci de ani pe edilii municipiului Iași ca o arteră de circulație sau o instituție să poarte numele

eroului de la Călugăreni și Selimbăr, dar și prim unificator al Țărilor Române. Nu cunosc ca vreo personalitate istorică reprezentativă a Transilvaniei să împodobească Moldova, după cum nici vreun monument al lui Ștefan cel Mare și Sfînt nu poate fi găsit în afara Moldovei; și exemplele ar fi numeroase. Aceste lacune au fost agravate și de dictatura comunistă, cînd istoria era considerată o disciplină ce putea fi amputată, dirijată astfel încît să servească regimul totalitar. Așa se explică de ce numeroși tineri de azi, cu pretenții de reprezentativitate, s-au declarat public împotriva prezenței unei statuii a lui Mihai Viteazul la Iași. De asemenea, trebuie să mai adăugăm și tristul adevăr că demnități din cele mai importante sînt încredintate unor cetățeni români care au votat împotriva Constituției țării pe motiv că aceasta proclamă calitatea de stat național unitar, suveran și indivizibil a României. Nu este greu de aflat calitatea prestațiilor lor în interesul național...

Aniversarea a 80 de ani de la înfăptuirea Marii Uniri este un prilej de meditație. Pe deasupra și dincolo de frământările zilnice și imediate cu care ne confruntăm în condiții de severă austeritate, ce preocupări avem pentru orizontul secolului XXI în privința generațiilor care vor fi chemate de istorie să refacă unitatea națională prin cultură, cunoscută și recunoscută fiind ca valoare supremă a patrimoniului spiritual al fiecărei națiuni, ca și a umanității? Toate războaiele, chiar și cele încheiate cu tratate de "pace vesnică", s-au dovedit generatoare de dezastre pe toate tărîmurile. Pe calea armelor, romanii i-au învins pe greci, dar biruitoarii de pe cîmpul de luptă au fost învinși de greci prin superioritatea culturii lor. Și acest adevăr traversează toate epocile istoriei.

De la aceste premise, sumar prezentate, firește, veteranii de război din Iași au hotărît să aducă o modestă contribuție la punerea în evidență, pentru publicul larg, a adevărului că vechea Capitală Moldavă are încă o virtute în fața istoriei naționale, dar, din păcate, puțin cunoscută mai ales generațiilor tinere: aici, în 27 mai 1600, Mihai Viteazul, venind de la Hotin (Basarabia), a semnat hrisovul primei Uniri a Țărilor Române. Astfel, în februarie 1993, an aniversar LXXXV al MARI UNIRI, la adunarea generală a veteranilor de război la care a participat și dom-

nul primar Constantin Simirad, am semnalat că municipiul Iași nu are vreun însemn, care să marcheze marele act istoric de la 1600 - spre exemplu, o statuie ecvestră a lui Mihai Viteazul. Cu toate revenirile ulterioare asupra acestei probleme, de aproape șase ani primăria Iașului n-a onorat prin nimic realizarea acestui obiectiv de interes național; nici măcar cu o sumă simbolică destinată sprijinului moral al inițiatorilor.

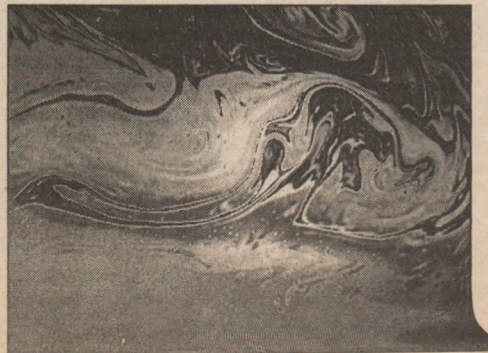
La 11 octombrie 1997 s-a constituit Comitetul "Iași 400 - Mihai Viteazul". Invitat, domnul primar nu a răspuns nici măcar printr-un mesaj.

Asociația Veteranilor de Război, filiala "Ștefan cel Mare și Sfînt" din județul Iași este moralmente îndatorată domnului academician Constantin Ciopraga, veteran de război, pentru că a reușit să polarizeze în jurul acestui obiectiv valori de primă mărime ale culturii ieșene care să sprijine această inițiativă patriotică și creștinească. Octogenarul Membru de Onoare al Academiei Române a dovedit și tineretea spirituală și că este un mentor pe măsura înaintașilor pe care ni i-a dăruit Țara de Sus a Moldovei. Cel mai călduros omagiu pe care i l-ar putea aduce generațiile tinere constă în a-i urma exemplul.

Între 16-25 septembrie 1998, în Sala Complexului Muzeistic de pe strada Arcu a avut loc expoziția publică a celor 18 machete reprezentînd statuia ecvestră a lui Mihai Viteazul în vederea concursului național pentru realizarea acesteia. Expoziția a fost vizitată de circa opt sute de persoane, printre care și cetățeni străini, ai unor state din Europa și Asia, aflați în Iași cu diferite treburi. Comisia de jurizare, formată din specialiști din București și din Iași, aprobată de Ministerul Culturii a reținut patru machete în vederea stabilirii variantei ce urmează a fi pusă în operă.

Locul de instalare a viitoarei statui este fixat pe Bulevardul Copou, pe terasa trei (ultima) între cota maximă a acesteia la intersecția cu str. Ștefan cel Mare, stradă care la ieșirea din oraș se prelungește printr-o șosea ce duce spre Chișinău. La alegerea acestui loc, Comitetul "Iași 400 - Mihai Viteazul" a vrut să sugereze că primul voievod unificator a venit spre Iași din Basarabia.

Continuare în pagina II

Oficiosul puterii de la Chișinău, "Săptămîna", vede în România un dușman

Un fost turnător k.g.b.-ist, un dușman convins al ideii de a fi român în Basarabia, un "moldovean" înrăit căruia îi miroase urât orice român și un apropiat al președintelui Petre Lucinschi, VIOREL MIHAIL, fost ziarist la oficiosul P.C. din R.S.S. Moldovenească, "Cuvîntul", care semna cu pseudonimul DAN SOACRAACRĂ rubrica "Între zvon și realitate", dar și cu numele său (rubrică în care își arăta "adevăratele" sentimente față de orice basarabean ce venea cu ideea apropierea de România), publică în nr. 38/1998 al ziarului puterii, "Săptămîna", un articol de fond cu titlul "România va consolida granița la Prut și va lichida cetățenia dublă", cu subtitlul: "REPREZENTANȚII UNEI MIȘCĂRI SOCIALE DE LA CHIȘINĂU VOR RIDICA LA CONSILIUL EUROPEI PROBLEMA AMESTECULUI ROMÂNIEI ÎN TREBURILE INTERNE ALE REPUBLICII MOLDOVA".

Fostul informator al k.g.b.-ului sovietic nu numește cine sînt reprezentanții unei mișcări sociale de la Chișinău care vor ridica "chestiunea" la C.E. dar nu este greu de ghicit: sînt acele forțe existente la Chișinău care au luptat și luptă împotriva ideii de apropiere cu România, acele forțe care au declanșat războiul de pe malurile Nistrului în anul 1992; acei care visează la o MOLDOVĂ mare cu capitala la Chișinău și cetățeni supuși Moscovei.

Viorel Mihail interpretează lupta anticorupției din România în interesul imoralității ideilor sale, spunînd: "Într-o emisiune TV premierul Radu Vasile a declarat că este necesar să se consolideze granițele la Prut", fără a aminti contextul în care a fost făcută această afirmație, în sensul că premierul s-a referit la contrabandă și că întărirea vigilenței la punctele de trecere a frontierei este pentru a stopa contrabanda și nicidecum libera trecere a românilor basarabeni în țara mamă și a românilor în Basarabia.

Traian Băsescu este și el găsit vinovat de faptul că vrea "să ridice și în aer un zid prin care să nu treacă nici o pasăre din Moldova, Prutul" (referirea se găsește în numărul 36 al revistei "Săptămîna", fiind

omisă și de această dată precizarea că este vorba de lupta împotriva contrabandei.

Viorel Mihail mai spune că "una din cele mai puternice formațiuni politice din România (PDSR, cu Ion Iliescu în frunte), care s-a aflat și are toate șansele de a reveni la putere, pune problema cetățeniei duble", fapt care îl îngrozește pentru că s-ar putea să devină adevărat: "Sîntem aproape siguri că un asemenea amendament la lege va fi aplicat".

Și în contra partidă la acțiunile PDSR-ului, de a pune problema cetățeniei duble, Viorel Mihail spune: "deținem informații sigure că în Republica Moldova există mișcări politice care, în cel mai apropiat timp, vor pune problema la Consiliul Europei despre amestecul României în treburile interne ale Republicii Moldova".

Un alt argument privind "amestecul" României în treburile interne ale Republicii Moldova ar fi înregistrarea Mitropoliei Basarabiei pe teritoriul Moldovei; fapt care în mintea lui Viorel Mihail nu constituie o problemă de cult, ci "un export de revoluție".

Afirmații în urma cărora ziaristul trece la văicări și plîns cu lacrimi de crocodil, nemaiputînd rezista la ideea că... relațiile dintre vecini ar fi foarte proaste, cu toate că șefii ambelor state se trag de cravată.

Dar Viorel Mihail nu este la prima "ispravă" de genul acesta. El a creat în Basarabia un climat de suspiciune și a polemizat cu adevăratele valori de la Chișinău atunci cînd a fost vorba de Ilie Ilașcu. Nici președintele Uniunii Scriitorilor din Basarabia, Mihai Ciopoi, nu a fost "ier-tat" de pana înveninată a gazetarului pentru simplul motiv că a scris despre Ilașcu așa cum se cuvine și nu așa cum ar trebui scris, conform politicienilor promoscoviți din Transnistria, despre acest mare erou al neamului românesc.

Dacă ne vom apleca asupra a tot ce a spus acest fost informator al k.g.b.-ului sovietic, vom vedea că nu a scris niciodată fără a lua bani de la cei care au tot interesul să nu existe relații bune între România și Basarabia.

Cu regret, amintesc aici că unele ziare românești preiau ideile corozive și antiromânești de la acest individ certat cu Dumnezeu și cu Eminescu.

Ilie Ilașcu continuă să creadă în poporul român

O nemerită și nedreaptă pedeapsă îl apasă pe Ilie Ilașcu, fără nici o atitudine fermă din partea oamenilor politici. Ipocrita lor nepăsare față de acest patriot și de cei care îi împărtășesc soarta tragică va fi pedepsită de amarnice regrete că nu au făcut nimic pentru eliberarea grupului Ilașcu. Astăzi Ilașcu și tovarășii lui de suferință sînt macerați de justiția sovieto-mancurto-moldorusă în hrubele dintr-o închisoare din Tiraspol. Pe noi, oamenii liberi, nu ne mai doare absența libertății lui. Să nu mai avem nimic în comun cu el? Noi, cu nepăsarea ce ne-a cuprins, îl împingem în uitare pe Ilașcu. El nu ne condamnă din temniță, nu ne mustră, ne acceptă, cu o ușoară resemnare, infidelitatea noastră; și mai presus de orice, crede încă în noi.

Ilașcu nu a înghenunchiat în fața nimănui. Noi l-am înghenunchiat, cu nepăsarea noastră.

Dacă sîntem vinovați? Dumnezeu ne spune că da!

Ilașcu nu ne-ar învinui niciodată pe nici unul dintre noi. Nu ne-a cerut să îi recunoaștem suferința și martirajul. Viitorul îl va așeza în conștiința poporului român, acolo unde merită să fie.

Ce facem noi pentru Ilașcu? Ni-l amintim din cînd în cînd, pentru ca apoi să îl lăsăm încătușat, fără a ne întreba cum o duce acolo în temnița de la Tiraspol? Ce face 24 de ore din 24, de aproape 7 ani? Ce conțin dialogurile cu sine însuși, în șirul orelor nedormite din temniță? Cîți dintre noi ne gîndim la ce simte el ca părinte? Are două fiice, care îl așteaptă în fiecare clipă pentru a-l strînge în brațe și a-i spune "tată". Nina Ilașcu, mama copiilor lui Ilie Ilașcu, a ajuns un calendar pe care citești numai două anotimpuri: toamnă și iarnă. Este atît de plînsă, încît lacrimile ei ar îneca în suferință pe cei care l-au condamnat.

Cine îl ține arestat pe Ilie Ilașcu? Nu este greu să răspunzi: rușii și moldovenii lui Mărăcuța și Smirnov. Ilie Ilașcu și ceilalți tovarăși de suferință au fost condamnați după Codul Penal al unui stat astăzi dispărut cu desăvîrșire de pe harta lumii - URSS și al unui stat nerecunoscut de nimeni - Transnistria. Ei stau arestați de circa șapte ani fără ca nimeni să se întrebe cum de este posibil așa ceva.

Petre Țuța, un alt mare întemnițat - însă al lagărelor comuniste din România - spunea: "E o monstruoasă să ajungi să suferi pentru un ideal în mod fizic". Și Ilașcu suferă pentru poporul român și pentru el s-a lăsat schingiuit și condamnat la moarte.

Mai mult ca sigur că el s-ar lăsa din nou torturat decît să-și facă neamul de rîs. Transnistria care-l condamnă este creatura hidoasă a serviciilor secrete rusești pentru ca armata a 14-a să-și păstreze intacte forțele și arsenalul militar în această zonă a Europei.

Noi nu vrem să credem că Ilie Ilașcu împotriva ideii de stat rusesc a luptat; tot timpul cît a fost în libertate, el s-a luptat direct cu imperiul sovietic și cu mentalitatea rușilor care se mai cred încă stăpînii lumii. Este dureros să constatăm că cei care i-au refuzat Premiul Nobel pentru pace nu cunosc nimic despre realitățile istorice și despre geografia acestei părți a Europei.

Dar vinovați de acest lucru sîntem și noi - românii care l-am abandonat în uitare.

P.S. Duminică, 18 octombrie 1998, contactînd-o pe doamna Nina Ilașcu pentru a afla unele date depre sotul ei, luăm cunoștință de faptul că despre Ilie nu cunoaște nimic, deoarece din luna august nu l-a mai văzut și pentru că autoritățile de la Tiraspol nu i-au permis în luna septembrie să aibă cu el o întîlnire la vorbitorul închisorii din Tiraspol. Doamna Nina Ilașcu speră ca în cel mai scurt timp să poată vorbi cu el, mai ales avînd în vedere că la ultima lor întîlnire Ilie i-a spus că se simte rău și că nici un medic nu vine să-l consulte. La fel se simt și ceilalți tovarăși de suferință ai săi - iar lucrurile s-au agravat în special în cazul lui Andrei Ivantoc.

Consemnări de Mihail VICOL

De ce o statuie "Mihai Viteazul" la Iași în zorii mileniului III?

urmăre din pagina I

Ne exprimăm toată gratitudinea pentru sprijinul moral și material acordat de Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, și I.P.S. Daniel, Arhiepiscop al Iașilor și Mitropolit al Moldovei și Bucovinei, care a binecuvîntat această inițiativă creștinească și patriotică, a acceptat să fie Președinte de Onoare al Comitetului "Iași 400 - Mihai Viteazul", a susținut contribuția la costul lucrărilor de publicitate prin Tipografia mitropolitană "Trinitas" și a îndemnat pe P.C. Pr. Protoierei ca prin osîrdia lor și cu sprijinul preoților parohi să apeleze la participarea credincioșilor pentru susținerea costului de ridicare a monumentului. Mai amintim, dintre cei care și-au adus contribuția la alcătuirea fondului destinat concursului: P.S. Episcopul Petru Gherghel, din partea credincioșilor romano-catolici, corpul academic al filialei Iași, corpul universitar și preuniversitar, inclusiv copiii școlari, diferite societăți comerciale, culturale, personalități și persoane particulare etc.

Cel mai ilustru dascăl al istoriei noastre, "uriașul de la Dunăre" cum îl supranumea Occidentul, N.Iorga, ne învață că de la Mihai Viteazul încoace "... nici un român n-a mai putut gîndi unirea fără uriașa lui personalitate..."

La Iași, la 27 mai 1600, Mihai Viteazul a semnat hrisovul de UNIRE a celor trei Țări Românești, a orînduit ierarhii Bisericii Ortodoxe și a numit dregători ai noii puteri. A trebuit ca în scurt timp să plece în Transilvania, unde situația creată reclama prezența sa. Astfel, Mihai Viteazul a devenit un meteor pe cerul tuturor românilor.

Demn de reținut este faptul că, după eliberarea Nordului Transilvaniei din toamna anului 1944, secuii au aflat că strămoșii lor l-au urmat pe Mihai Viteazul în acțiuni de luptă de pe linia Dunării, la Șelimbăr și în Moldova și că domnitorul le-a restituit unele drepturi luate de unguri. Ca urmare, secuii au găsit de cuviință ca la Sfîntu Gheorghe - Covasna să se ridice o statuie ecvestră a lui Mihai Viteazul.

Din păcate s-au făcut văzute și auzite și componente ciudate din partea unor edili ai municipiului Iași, care "și-au dat cu părerea" că unirea înfăptuită de Mihai Viteazul nu a fost "democratică", ci săvîrșită cu forța armelor, că principele român s-ar fi pus în serviciul unor puteri străine, că moldovenii sînt "tradiționaliști" și nu ar accepta ca o cale de comunicație rutieră sau o instituție să poarte numele primului făuritor al Unirii. Domnii respectivi, cu sau fără știința lor, aduc servicii în susținerea aberațiilor "istoricului" Roller și al istoriei amputate a României datorată acestuia, dirijată și folosită ca instrument în susținerea regimului de dictatură comunistă în țara noastră. Omeneste și părintește, înțeleg că generațiile active de astăzi, în ansamblul lor, nu au reușit să se debaraseze de aceste vestigii de tristă amintire, dar nici nu le este îngăduit să se mulțumească doar cu ce li s-a suierat la ureche zeci de ani, ci a datoriei să facă apel la documente, la lucrări autorizate. Statuia lui Mihai Viteazul la Iași, va fi un document permanent în văzul tuturor, care condesează identitatea noastră națională, dar va avea și rolul unui MEMENTO.

Cît privește "temeinicia" afirmației potrivit căreia ieșenii ar fi "tradiționaliști" pînă la a-l respinge pe primul unificator al Țărilor Românești, cum rămîne, de pildă, cu bulevardul Poitiers, despre care cei mai mulți locuitori ai municipiului nu știu ce înseamnă, cum se pronunță corect și ce semnificația are? Se vede cît de colo că insinuarea "tradiționalismului" are iz politic, strecurat cu șieretenie într-un act de cultură de interes național. Curentul de opinie în sprijinul ridicării monumentului îl constituie răspunsurile personalităților de vîrf ale Iașului, dar și copiii școlari, viitorul nostru. Numai elevii, pînă la vacanța de vară, au depus 15 milioane lei. Fără alte comentarii.

Mediocritatea ignorantă și subtil insolentă, indiferent de formele sub care se manifestă, trebuie să simtă că e vremea să-și revizuiască și să-și reconsidere bruma de cunoștințe precare și confuze cu privire la valorile fundamentale ale istoriei naționale.

Este oportun să reamintim cuvintele - cu semnificație de avertisment testamentar - aparținînd unui ctitor de școală românească națională de acum aproape două sute de ani, Gheorghe Lazăr: "... Patriei nu-i poate fi totuna măcar ce felu de creștere vor primi mădulele următoare..."

Urmăm pilda vrednicilor noștri înaintași care la chemarea "Dați un leu pentru Ateneu" au realizat un somptuos edificiu al culturii naționale în vremuri cînd România era mai mică și mai săracă, dar ctitorii ei au avut suflet mare. Așadar, se cuvine: «Dați 5... lei pentru statuia "Mihai Viteazul" la Iași în zorii mileniului III!»

Colonel (r) Iosif PETRESCU
veteran de război

P.S. Spre știința binevoitorilor sponsori: Se poate depune orice sumă de bani, fie la Banca Română de Dezvoltare. Sucursala Iași, Agenția Independenței, cont în lei: 255110996061169, fie la sediul A.N.V.R., str. Lasca Catargi 7, contra chitanță.

Viata culturală în limba română va lua o amploare și mai mare la Novi Sad

- interviu cu domnul Pavel DOMONJI, ministru pentru exercitarea drepturilor minorităților naționale din Voivodina -

17 septembrie 1998 - o zi obișnuită în viața multor oameni -, pentru românii din Banatul Sîrbesc și nu numai pentru aceștia a fost o zi de sărbătoare. Așa cum spunea și George Călinescu - "ziua când apare o bibliotecă trebuie declarată zi națională".

La Novi Sad - Republica Serbia a fost înființată o bibliotecă românească.

Relația lașului cu românii din Voivodina a început în 1992. De atunci și pînă în ziua de astăzi s-a muncit mult, au fost întâlniri culturale, simpoziioane, tabere, care apoi au culminat cu relația dintre Radio și Televiziunea din Iași și Radio și Televiziunea din Novi Sad. În 1995 a avut loc primul duplex Radio Iași - Radio Novi Sad, unde pentru prima oară s-a auzit în direct pe postul de Radio Novi Sad semnalul de început al postului de Radio Iași.

Iar acum, cînd visul s-a transformat în realitate, Biblioteca "Gh. Asachi" din Iași, cu ajutorul permanent pe care l-a avut din partea Studioului de Radio Iași, a pus temeliele unei noi bibliotecă: Fondul de carte românească "Nichita Stănescu".

Trebuie precizat că acest proiect nu s-ar fi putut realiza fără sprijinul Societății de Limbă română din Voivodina, în frunte cu președintele acesteia, domnul Lucian Marina, care a fost principalul organizator și susținător din țara vecină și prietenă. Bineînțeles că nu îl putem uita nici pe domnul Dragan Kojici, directorul Bibliotecii orașenești din Novi Sad, cel care ne-a găzduit și ne-a oferit spațiul necesar constituirii bibliotecii în frumoasele și elegante camere ale instituției pe care conduce.

La Novi Sad au fost trei zile de neuitat pentru delegația de la Iași. Aceasta a fost primită la Primăria orașului Novi Sad de domnul Predrag Filipov, vicepreședintele Adunării orașului Novi Sad, la Adunarea Provinciei Autonome Voivodina de domnul Goran Latinovici, ministru pentru învățămînt, știință și cultură, precum și de domnul Pavel Domonji, ministru pentru exercitarea drepturilor minorităților naționale din Voivodina.

Domnul Pavel Domonji, pe lângă faptul că a fost prezent la toate întrunirile pe care le-a avut delegația din Iași, a avut bunăvoința să ne răspundă și la câteva întrebări.

- **Domnule ministru Pavel Domonji, cum apreciați dumneavoastră acest act de cultură?**

- Consider că acesta este un eveniment foarte important și pentru România și pentru Serbia și pentru cele două orașe Iași și Novi Sad și pentru cele două biblioteci. Consider că de acum înainte vom colabora intens pentru că aceste cărți care ne-au fost dăruite vor uni oamenii, cititorii, specialiștii și consider că în baza acestora se va desfășura o colaborare multilaterală, fructuoasă, intensă, care va cuprinde apoi și alte domenii, incluzînd și colaborarea economică în acele sectoare în care va fi posibilă. Este foarte important că într-un astfel de mediu multietnic cum este Voivodina, fondul de carte s-a îmbogățit, ceea ce este o contribuție extraordinară pentru dezvoltarea în continuare a relațiilor culturale.

- **Știu că la Novi Sad conviețuiesc șase minorități. Vă rog să ne spuneți dacă există un precedent de acest gen cultural în cazul celorlalte minorități?**

- Există mai mult de șase minorități, sînt 24; dar cele 6 beneficiază de dreptul de a avea limbă în uz oficial, iar acum se lucrează la introducerea limbilor ucraineană și a romilor. Însă cînd este vorba de cărți, de cadouri și această "pietricică" în mozaicul cultural reprezintă un lucru important. Sîntem convinși că prin crearea de condiții adecvate pentru a aranja, a depune cărțile așa cum merită ele, vom reuși să punem la dispoziția tuturor celor interesați toată această bogăție. Prin acest fond, Biblioteca Orașenească a obținut noi valori prin cărțile lui Eminescu și ale lui Nichita Stănescu. Mulțumim tuturor editorilor care au donat cărți pentru bibliotecă, precum și bibliotecii "Gh. Asachi" din Iași.

- **Cum este organizată bibliotecă?**

tat astfel de cazuri. Au mai fost oferite cărți de țările de origine ale minorităților naționale, dar un număr atît de mare, acum 3500 și se preconizează a fi 10000, nu a mai primit orașul Novi Sad. Acest lucru îl apreciem și ca o încercare de a crea la Novi Sad un nou centru cultural al românilor. De altfel, pentru români este caracteristic faptul că fiecare localitate este un mic centru cultural cu fizionomie proprie. Nu de mult a fost înființată și trupa de teatru Thalia care a jucat piesa lui Becket *Așteptîndu-l pe Godot*, prezentîndu-se în mod excepțional. Biblioteca va fi un nou nucleu pe cerul cultural al acestui oraș. De aceea consider că viața culturală în limba română va lua o amploare și mai mare și la Novi Sad. Sînt sigur că aceste cărți vor putea fi împrumutate și de cititori din alte localități, pentru că acest lucru este posibil mai ales atunci cînd e vorba de edițiile enciclopedice; dar și în cazul celorlalte, pentru că fiecare carte este prețioasă. În acest fel biblioteca va servi cultura românească în primul rînd și va fi la dispoziția celor care sînt interesați de cartea românească, dar și a celor care învață limba română.

- **Sînteți un om de cultură cu un suflet mare, apropiat de toți românii din Voivodina. Aș vrea să-mi spuneți cum apreciați activitatea culturală a minorității românești din Voivodina, bineînțeles făcînd o comparație cu activitatea celorlalte minorități?**

- Avînd în vedere că minoritatea română din Novi Sad este cu precădere formată din intelectuali, iar Novi Sadul este un mare centru cultural și că aici trăiește un mare număr de intelectuali adunați în jurul catedrei de limbă română, precum și la TV, Radio, iar acum la noul teatru Thalia, pot spune că Novi Sad are șanse mari. Eu personal consider că această bibliotecă și teatrul Thalia prezintă două nuclee care pot anima viața culturală a românilor, ceea ce va avea ecou și în alte părți. Aici este concentrat un mare potențial intelectual, științific, în domeniul literaturii, filosofiei, jurnalisticii, dar există și un mare număr de economiști, juriști etc. Acest potențial intelectual trebuie folosit și mai mult, indiferent că mulți intelectuali sînt foarte legați de locurile lor natale, unde desfășoară activități însemnate. Cunoșc mai mulți regizori, coregrafi care colaborează cu localitățile lor natale.

Prin înființarea acestei biblioteci ce și-a primit numele după acela al marelui poet român cunoscut aici, Nichita Stănescu, foarte apreciat la noi și care a fost în câteva rînduri și la Novi Sad, sperăm ca acest fapt să fie un stimul pentru toți cei care trăiesc aici și care au cultura la suflet.

- **Iașul este considerat Capitala Culturală a României, Novi Sadul este, la rîndul său, considerat Capitala Culturală a Voivodinei. Deci am putea considera cele două orașe ca fiind gemene din acest punct de vedere și de aceea v-aș ruga să transmiteți un gînd pentru ieșeni.**

- Înainte de toate vreau să-i salut pe toți ieșenii și sînt convins că așteaptă cu nerăbdare reacția noastră la primirea acestor cărți. Aș vrea să amintesc că există forme de colaborare între Radio Novi Sad, redacția în limba română și Radio Iași, colaborare cu o anumită tradiție care trebuie diversificată în continuare; și trebuie făcut un schimb mai amplu de programe, nu doar atunci cînd au loc unele festivaluri sau întâlniri, ci în sensul unor frecvente schimburi de valori culturale pentru a ne cunoaște mai bine. Este o propunere la care putem medita. S-ar putea acorda cel puțin o oră de program pe lună, la Iași și la Novi Sad, în care să se vorbească despre evenimentele culturale din cele două orașe. Probabil că astfel am edifica în continuare modul de comunicare între noi, știut fiind că radioul este o forță puternică ce este ascultată și poate apropia cele două culturi.

- Biblioteca orașenească de la Novi Sad există de 153 de ani și are un fond de peste 360000 de titluri. Activitatea acesteia se desfășoară în 25 de locuri din oraș, avînd peste 80 de angajați. Biblioteca deservește întregul district al Bașcăi de Sud și are anual între 20-30 mii de cititori. Aceștia citesc peste 500 mii de titluri de cărți și reviste. Toate bibliotecile noastre au secții pentru adulți și secții pentru copii și toate su săli de lectură.

Avînd în vedere care este menirea bibliotecii precizăm că biblioteca noastră are mai mult un caracter de popularizare. În ultimii 10 ani, biblioteca a strîns cărți cu profil literar și cultural iar în prezent dispune și de cărți din domeniul științific.

- **Comparativ cu celelalte minorități, acum, cu această donație făcută minorității românești, pe ce loc se situează fondul de carte românească?**

- În bibliotecă, pe lângă cărțile sîrbești pot fi găsite și cărți aduse din străinătate. Dar în ultimii ani, din cauza sancțiunilor impuse Serbiei pe plan internațional, acest fond a început să fie mai puțin dotat. De asemenea, plecînd de la faptul că cele mai multe cărți le avem în limba maghiară, relativ mare fiind și fondul de carte slovacă, cu acest fond pe care ni l-ați donat dumneavoastră cărțile românești ajung pe locul trei. Probabil că literatura română are acum cele mai actuale apariții, avînd în vedere titlurile pe care le-am primit, adică sînt ultimile noutăți primite în biblioteca noastră.

Interviuri consemnate de
Liliana MANEA

Letopiseț (15)

Ion PUHA

Le vreo două săptămîni de la ocuparea părții de nord a Bucovinei de către trupele sovietice, după ce temerile noastre se mai potoliseră, tata și uncheșii din vecini luaseră legătura cu grănicerii români, instalați acum la cantonul silvic din pădure, pentru a obține aprobarea necesară în vederea reluării muncii zilnice în aceste locuri.

În acest răstimp de vreme, rușii defrișaseră deja copacii, creînd un culoar de vreo 30 de metri lățime, unde își întinseseră sîrma ghimpată și își organizaseră serviciul de patrulare, pîzînd cu strășnicie să nu se strecoare nimeni prin acel loc pe care îl numiseră *graiță*.

Îmi amintesc cum grănicerii noștri ne atenționau mereu să nu ne apropiem de sîrma ghimpată. Să avem grijă să nu scăpăm vitele dincolo, că nu le mai vedem înapoi...

În vara aceea și apoi pînă toamna tîrziu, oamenii au continuat să lucreze pămînturile, să strîngă recoltele, să aibă grijă de pascutul și adăpatul vitelor. Mie mi se păreau aceste îndeletniciri mai mult decît ciudate, iar poienile și pădurile noastre deveniseră parcă mai strîmte, mai întunecoase, degajînd din ele un aer greu, încărcat de flori de teamă, de înstrăinare.

- Cum să nu am eu voie să mîn vitele și oile peste fișia aceea, unde patrulau, în partea de nord, rușii cei fiorosi, iar în partea de miazăzi, soldatii noștri?

- Nu ai voie și gata, mi-o reteza pînă și sergentul care își făcea apariția în cărarea de la marginea pădurii și pe care îl aveam oaspete de cîteva zile la masa de prînz.

- Eu înțeleg că n-am voie să trec dincolo, dar vitele?...

- Dacă vrei să nu le mai ai, lasă-le să treacă dincolo...

De dincolo, de peste pădure, au continuat să sosească, și toamna și iarna, vești alarmante, cutremurătoare.

Aceste vești erau difuzate zilnic de postul nostru de radio, erau publicate în toată presa românească. Vestile acestea erau aduse și de oamenii care reușeau să se strecoare peste graniță... Rușii începuseră a face "ordine" în orașele și satele ocupate... Familii întregi erau ridicate de la casele lor, în puterea nopții, și duse în Siberia, în lagărele morții...

Pentru a scăpa de veștile acestea groaznice, încercam să-mi abat gîndurile în altă parte. Uneori mă afundam în desîșul pădurii, mă cătăram pe tulpina unui copac uriaș și ajuns sus la coroană, cercetam depărtările albastre ale obcinilor, lăsîndu-mă copleșit de cîntările dumnezeiești ale înaripatelor. Acolo sus aș fi fost în stare să rămîn și peste noapte, pentru a termina odată și cu numărătoarea steluțelor, trebă ce mi-o dăduse bunicul încă înainte de a merge la școală. Și, uite, ajunseseam să trec în clasa a III-a și încă nu mă puteam lăuda cu vreun progres realizat în această știință atît de exactă și, în același timp, atît de plină de taine, de ciudătenii de tot felul...

*

Cît au stat hoardele rusești aici, nu știu dacă au mai făcut și altceva decît să se ocupe de procurarea și prepararea hranei, de înfulecarea ei pe așezate, cu poftă de lăcustă. Și aveau de unde. Pădurea adăpostea tare multe sălbăticiuni. Ocrotite ani de zile de pădurari, ele se înmulțiseră în așa măsură încît nu le mai putea tine nimeni numărătoarea.

Lîngă tabăra din mijlocul pădurii, unde se cuibăriseră rușii, începuse să se adune grămadă de oase. Și au tot crescut în grosime și înălțime grămezile acelea, au tot crescut o dată cu înmulțirea animalelor. Că le doborau cu armele, înfii pe alese, apoi cum le cădeau la îndemînă. Cerbii și ciutele, tapii și căprioarele, puii lor neastîmpărați s-au rostogolit cu boturile umezite în ierburi, înșingîrînd poienile și izvoarele. Scoafele cu porci și vierii cu coamele în vînt au căzut pe brînci, mușcînd cu colții țărîna. Se pustiise pădurea, se pustiise.

Îngrozite de pocnetele armelor, păsărilor parcă le pieriseră glasurile, sfînd pitulate în ramurișul copacilor. Pînă și lupii își căutaseră ascunzătorii pe alte meleaguri...

În toamna aceea blestemată, la o anumită oră a zorilor, lîngă o grămadă din oasele acelea își făcea apariția un cerb nemaîntîlnit prin părțile noastre, de mare și frumos ce era. Adulmecîndu-le cu botul și scormonindu-le cu picioarele de dinainte, ciolanele scoteau sunete ciudate. Atunci înălță capul și, dîndu-și coamele rămuroase pe spate, cerbul trimitea dimeneții mugetul său jalnic și prelung, tulburînd liniștea depărtărilor. Apoi, înconjurînd de cîteva ori osuarul acela înalt de vreo doi sfînji, dispărea fără urmă în ascunzătorile pădurii. Și s-a strecurat pînă acolo, lîngă tabăra inamică, în nenumărate dați. Poate ar fi continuat să vină pe furis săptămîni în șir, dacă nu s-ar fi auzit într-o dimineată rafala unei arme automate, cutremurînd împrejurimile înălbite de brumă...

Cerbul căzuse fulgerat și își întinse grumazul peste oasele acelea cîntătoare. Întinzîndu-și fără vlagă picioarele, rămase ca răstignit peste grămada albă de oase... (Va urma)

Peste 500 mii de titluri de cărți și reviste citite

- interviu cu domnul DRAGAN KOJICI, directorul Bibliotecii orașenești din Novi Sad -

- **Cum apreciați dumneavoastră acest act de cultură?**

- Atunci cînd cineva primește un cadou care înseamnă carte, iar cartea este o cucerire atît de înaltă a spiritualității omenești - și cînd acest cadou vine de la prietenii noștri dragi de la Iași, trebuie să fii foarte fericit!

Novi Sadul este cel care cîștigă cel mai mult, dar nu numai orașul, ci în mod special cititorii, adică cei care sînt interesați de cultura românească. Sîrbii au avut și pînă acum relații foarte strînse cu poporul român și această "pietricică" în mozaicul cultural reprezintă un lucru important. Sîntem convinși că prin crearea de condiții adecvate pentru a aranja, a depune cărțile așa cum merită ele, vom reuși să punem la dispoziția tuturor celor interesați toată această bogăție. Prin acest fond, Biblioteca Orașenească a obținut noi valori prin cărțile lui Eminescu și ale lui Nichita Stănescu. Mulțumim tuturor editorilor care au donat cărți pentru bibliotecă, precum și bibliotecii "Gh. Asachi" din Iași.

- **Cum este organizată bibliotecă?**

Din gulagurile prizonierilor de război (VI)

Vasile IANCU

Personajul central al acestor întâmplări cumplite de reale este, pur și simplu, PRIZONIERUL. El poate purta numele oricărui ostaș român, german, finlandez, maghiar etc. ce a traversat uniunea lagărelor sovietice. În destinul său am încercat să coagulăm suferințele și speranțele, mizeriile inimaginabile și visările acestor eroi anonimi, care au supraviețuit, foarte puțini, unui infern terestru. Dacă și o singură voce poate fi auzită, peste atâtea decenii, din milioanele de voci brutale acoperite în pustiul unui sistem concentraționar, cu tendințe mondialiste, ea, vocea, merită să fie auzită. Prezentăm, în continuare, pagini din această tragică istorie.

Unica evadare

...Reintrăm în Odessa, de astă dată nu ca luptător, ci ca prizonier. Tot mai insistent ni se spune că se apropie ziua când vom fi trimiși în țările noastre. Sefii de dormitoare, aleși de politrucii sovietici dintre prizonieri, transmitem, din când în când, mesajul nostru: războiul s-a terminat de mult, când vom fi eliberați? Nu mai credeam nici o iotă din balivernele rusești. Dar aducerea noastră în acest oraș, nu prea departe de țară - față de zecile de mii de kilometri pe care îi străbătusem prin imperiul sovietic, Constanta, pentru mine, era, parcă, la câteva leghe, ne dădea o diră de speranță. Ca și cum marea era aliatul nostru într-o posibilă evadare. Mulți se și gîndeau la asta. Ne-au cazat într-un bloc ce aparținea de forțele marine din Crimeea. Blocul asta avea vreo cinci nivele și era amplasat la piciorul unui mal foarte abrupt, chiar vertical, iar ultimul etaj făcea legătura cu administrația și corpul de gardă, situate pe plautoul de sus, printr-un fel de punte-tunel, cu ferestre. De la poarta corpului de gardă se dădea direct în stradă. Parterul blocului era înconjurat cu ziduri înalte, de cazarmă, ca o cetate, dincolo de care se vedeau plaja întinsă, cu mărăcini, bolovani, nisip apoi marea. Pe latura dinspre mare, în zid, era o poartă mare din metal, păzită permanent de un pistolar. Din acest buncăr a evadat un singur prizonier al gulagurilor sovietice. A fost o singură evadare reușită, e drept atingînd zona miracolului, de care am eu știință. A mai fost o evadare, izbutită pînă la capăt, văzută cu ochii mei, dar nu despre un prizonier a fost vorba, ci de un om al sovietelor, mai exact, de o femeie-pilot. Vom vorbi ceva mai încolo despre această fugă, ca un simbol, totuși, al rezistenței interioare, încă nestinsă atunci în toată suflarea sovietizată.

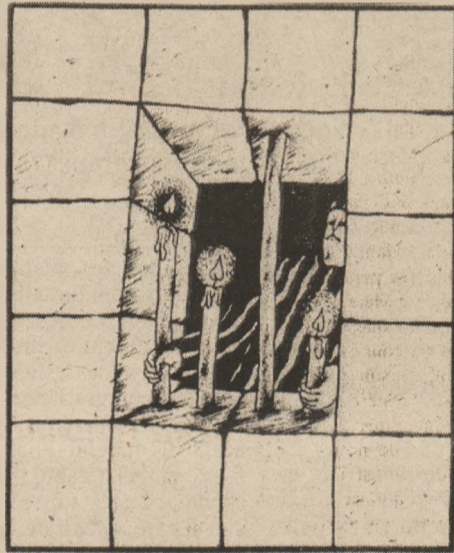
Am fost cazat la ultimul etaj, într-un dormitor imens, cu paturi suprapuse, etajul care făcea legătura, prin acel coridor lung, întunecos, cu pasajul-tunel. Nu întîmplător dau aceste amănunte privind amplasarea blocului, arhitectura sa, configurația locului. Ele au jucat un rol important în evadare: prizonierul norocos, dar de un curaj nebul, a studiat, cu siguranță, toate acestea, făcuse multe schițe în minte, știa, probabil, imobilul încă din anul în care fusese aici în postura de ocupant.

La Odessa, eram puși la tot felul de munci calificate, chiar de înaltă calificare, meseriașii aveau de lucru foarte mult, în uzine, pe șantierele de construcții, în port, în ateliere. Rușii aveau mare nevoie de meseriași pentru că ei au dus lipsă întotdeauna de buni specialiști. Mult mai tirziu, după război, și-au creat un corp de buni meseriași, de specialiști, formați, destui, pe lângă prizonierii capturați pentru toată viața. Poate că și războiul rărise numărul meseriașilor lor și rămăseseră mai mult cîrpiaci. Cîteva prizonieri, cu probleme în dosarele NKGB-ului, nu erau scoși la treabă, fiind consemnați în lagăr, sub supraveghere. Între aceștia era și un ofițer de aviație român, tînăr, să fi avut douăzeci și cinci, douăzeci și șase de ani, frumos, cu ochi albaștri, mai mult scund, dar foarte bine legat. Era un tip care își dădea cămașa de pe el ca să facă bine cuiva. Dormea în al șaptelea pat față de patul meu, pe aceeași direcție, pe același nivel, adică dedesubt, nu la cucurigu. Era singurul consemnat din acel dormitor, cu vreo sută de prizonieri. Mai schimbam, dimineața și seara, cîte o propoziție, ne salutăm, însă evita, în mod vizibil, să se întindă la vorbă dintr-un motiv foarte simplu: nu voia să fim amestecați în nici un fel în istoria lui. Bărbat de onoare. Își purta singur crucea. Era mereu chemat la interogatorii și intuia că autoritățile sovietice vor să-l lichideze, mi-a și sugerat această intuiție a lui. Nu se înșela. Căutau o acuzație, chipurile, întemeiată juridic. NKGB apela acum, vezi Doamne, la rechizitoriul procurorului militar, avea nevoie de justificări, voia să dea pilde de pedepsire a criminalilor de război, mutase Nürnbergul la Odessa și prin alte lagăre ale patriei sovietice, simțea nevoia să demonstreze că nu face procese politice, ci de înaltă trădare, de spionaj, de terorizare a popu-

lației în timpul ocupației germano-române. Și alte bazaconii, inventate de mințile lovite fatal de paranoia. Anchetatorii n-aveau de unde-l prinde pe aviator. Se apropia eliberarea și nu doreau să-l scape din gheare. Ne aflam în 1951. Voiau neapărat să-l condamne la moarte tocmai în orașul deasupra căruia, bănuiau ei, cred, aviatorul Bogdan T. făcuse multe raiduri, doborîse aparate rusești, bombardase nave, ca și cum într-un război avioanele ar trebui să arunce bomboane. N-aveau dovezi palpabile și căutau pretexte. Ofițerul nostru se ținea tare. Purtau rușii, o ură specială pentru aviatorii români, ca și pentru cei germani, desigur. Bogdan T. știa însă că, ori îl judecă rușii, ori regimul de la București, aceeași soartă îl aștepta. Se hotărîse să evadeze. Nu știa cum a chibzuit el planul, dar, după cum au evoluat lucrurile, se pare că l-a croit bine. L-a ajutat Dumnezeu, însă și el a provocat norocul, l-a stăpînit, a avut forță. În lipsă de dovezi, pînă la urmă anchetatorii au inventat că aviatorul a siluit rusoaiice. Au adus la confruntări zeci de femei, care erau întrebate dacă îl cunosc pe prizonierul din fața lor, dacă s-a dat la ele. "Ni znai, ni znai", ziceau toate. Adevărul este că și rusoaiicele... O paranteză: erau tare frumoase cele din Odessa, parcă mai mult decît cele de prin alte părți ale Rusiei; se pare că melanjul de rase și nații din acest port a dat specimene foarte reușite. Rusoaiicele, deci, chiar dacă l-ar fi cunoscut, așa, mai intim, pe chipeșul aviator, n-ar fi recunoscut în ruptul capului. Dobitocii de NKGB uitau - sau nu-i ducea mintea? - că localnicii știau bine un lucru: dacă spuneai că ai avut relații cu ocupantul ori înfundai Siberia, ori ți se astupa gura cu pămînt pentru totdeauna. N-a mers. A venit să-l ancheteze chiar procurorul șef al flotei de război din Marea Neagră. Atunci am înțeles noi, din ce se mai șoptea pe ici, pe colo, că se pusea miză mare pe capul acestui ofițer. Se mai spunea că procurorul asta "mănîncă" zilnic cîte trei-patru oameni. Îi "mîncă" prăjiți, cu pene cu tot. Nu-i rezista nimeni, nu-i scăpa nici un anchetat fără condamnare la muncă silnică pe viață sau la moarte. Avea talentul ăsta, bolșevicul, știa să facă dosare credibile în ochii poliției politice. Tipi de genul ăstuia au făcut prozeliti și la noi. Îl chema pe ofițerul Bogdan T. la orele opt seara și nu venea decît la orele opt dimineața. Cînd noi plecam la muncă, procurorul trăgea concluziile cu privire la crimele aviatorului. A durat treaba asta vreo cîteva zile. Aviatorul păstra un calm incredibil. Parcă n-ar fi fost amenințat cu moartea, parcă nu era terorizat douăsprezece ore în anchete, noapte de noapte, cu ochii în bătaia becurilor puternice, sub tirul întrebărilor. Știa foarte bine rusește și, se pare, răspunsurile sale nu puteau fi ușor răstălmăcite. Era mulțumit, mi-a spus o dată, în trecere pe lângă patul meu, că nici o rusoaică, adusă la confruntări, n-a recunoscut că l-ar fi înțîlnit vreodată și, cu atît mai puțin, că el ar fi făcut vreo porcărie unei femei. "Domnule, femeile astea din Odessa sînt formidabile, au stil, doar cele din Petersburg se mai pot compara cu ele. În rest, a mai adăugat senin, mai vedem noi."

Într-o noapte de anchetă, procurorul, scos probabil din fire, îl înjură de mamă pe aviator. Bogdan T. i-ar fi zis: "Nu mă înjură de mamă, colonelule, pentru că nimic pe lumea asta nu-i mai scump ca mama. Dacă o mai faci, eu te omor. Nu știu cum, dar te omor". Procurorul, stupefiat de reacția celui care era în labele sale, rînjește și-l mai înjură o dată. Fulgerător, aviatorul pune mîna pe călimara grea, din sticlă, de pe biroul ce-l despărțea de anchetator și i-o proiectează acestuia drept în frunte. Procurorul cade jos ca lovit de trăsnet, plin de sînge și cerneală. Năvălește garda, îl ia în pumni pe ofițerul nostru și-l bagă la carceră. A venit salvarea, l-au luat la spital pe procuror, care era în comă, stare în care a fost, se spunea, vreo două-trei zile. Lucrurile astea se aflau cu mare înțeleasă în lagăr, cu toată secretomania sovieticilor. A venit să-l ancheteze pe ofițerul Bogdan T. adjunctul procurorului șef. N-am să uit, în noaptea aceea a fost agitație mare în lagăr, toți aflaseră că un ofițer de aviație, unii ziceau că-i

neamț, alții, că-i finlandez, alții, că-i italian, îi făcuse de petrecanie procurorului, toți așteptam să se producă ceva și mai teribil. Mișunau mașinile în curte ca-n vreme de alarmă, paznicii urlau ca nebunii să ne întîndem în paturi, s-au stins luminile în dormitoare, băteau cu paturile pistoalelor automate în uși, amenințau, era ceva infernal. Din nu știu care dormitor au pornit niște zgomote metalice intense, compacte, însoțite de un continuu vuiet din gîtlejurile prizonierilor, iar în cîteva minute tot lagărul parcă era o ființă uriașă, amenințătoare, animată de o furie rece. Pe la orele două după miezul nopții l-au scos pe aviator de la carceră și l-au dus la anchetă. Era viu, ne-am potolit. "Pentru că l-ai lovit ca un bandit pe procurorul șef vei avea un dosar separat, ești aranjat pentru vecie la noi, i-ar fi spus anchetatorul. Dar, mai întîi, trebuie să ne răspunzi la întrebările astea: Ce-ai făcut pe teritoriul sovietic în perioada cutare? Cu cine ai colaborat în teritoriul ocupat? Cu cine te-ai culcat în noaptea de cutare? Pe cine ai cunoscut în regiunea Odessa?" După vreo două ore, procurorul, obosit și el, îl cheamă pe ofițerul de serviciu și-i zice să ducă prizonierul în dormitor. "N-are unde să fugă", a adăugat, probabil ca să nu mai agite lagărul. "Mîine, oricum, îi decidem soarta." Dar i-a mai zis ofițerului de serviciu să-l scoale pe criminal din jumătate în jumătate de oră. De gardă, în dormitorul nostru, era unul Mișa, n-am să-l uit, un om de vreo treizeci de ani, fost luptător olimpic, după cum el ne-a zis, schilodit rău la un picior, pe front. Cam așa era destinul invalizilor, pe timp de război, să fie paznici. L-a luat în primire Mișa pe aviator, l-a adus pînă în pragul dormitorului și l-a îndemnat: "Culcă-te, o să ai o zi foarte grea cu procurorul. Poate nu o să ne mai înțîlnim". Am mai spus-o, rușii ăștia, domnule, luați așa, separat, de la om la om, cum se zice, aveau și sentimente frumoase, numai că nu puteai să citi de durabile; erau, mai curînd, sentimentalisme.

L-am privit pe aviator, ne-am salutat înclinîndu-ne ușor capetele și, în trecere către patul său, mi-a șoptit: "Între noi este unul care ne toarnă. Nu plec de aici pînă nu îi fac felul, să știi". S-a întins în pat, eu n-am închis un ochi, stăteam la pîndă, simțeam că se va întîmpla ceva în acele două-trei ore pînă la ziua. La un moment dat i-am văzut umbra prelingîndu-se pe intervalul dintre paturi, s-a oprit undeva în fundul dormitorului, n-am observat către ce pat se îndreaptă, lumina becului de veghe de la intrare era chioară, nu bătea departe, umbra s-a aplecat, am auzit un horcâit scurt și apoi nimic. A venit către așternutul său. A intrat Mișa să-l controleze. A pipăit pătura, nu l-a mai sculat, prizonierul era acolo. Dar cum a ieșit, aviatorul s-a ridicat iute, a luat cîteva lemne din fata sobei, era în februarie, către sfîrșit, se făcea focul, le-a pus sub pătură, în dreptul capului, și s-a luat tîptil după paznic, care șonticăia către corpul de gardă să dea raportul ofițerului de serviciu. Aviatorul, tot pe urmele lui Mișa, a mers, cu siguranță și-n patru labe, pe lângă ziduri, pe sub ferestrele corpului de gardă, pînă a ajuns la poarta ce dădea în stradă. A tras zăvorul, numai el știe cum, și a tîșnit în stradă. Greșeala lui Mișa, formidabil de norocoasă pentru Bogdan T., a fost atunci cînd, la ieșirea din bloc, către puntea aceea de legătură cu administrația și corpul de gardă, a uitat să mai pună zăvorul. Noi am reconstituit totul, după ce s-au studiat mai multe variante, proiecte, și am ajuns la concluzia că numai așa a putut evada. Un om cu căciula aceea rusească, cu clapele trase peste urechi, cu rubașcă, vorbind perfect rusește, un rus, acolo... Peste ani, mi-a confirmat un prieten de-al său din Rădăuți, unde aviatorul a poposit o vreme, ca fugar prin România, că așa s-au petrecut lucrurile. Cînd a venit Mișa, după o altă jumătate de oră, a pipăit lemne. S-a dat alarma, au fost trase rachete luminoase deasupra lagărului, s-au aprins toate luminile din clădire, farurile din tunel de control, a început tropăiala infernală a pistolarilor pe coridoare, în dormitoare, ne-au scos pe toți afară. Numai un om din dormitorul nostru n-a mai putut să iasă. Era turnătorul, un ins șters, cumîntel, cam țigănos, românas de prin părțile Rîmnicului. N-am știut niciodată din ce unitate făcuse parte, ce-i cu el, nu m-a interesat pentru că nu prezentă nici un fel de interes. Se strecura, parcă,

printre noi. A început apelul, număratoarea. Ca de obicei, adunarea se făcea pe patru rînduri. S-a numărat o dată, s-a numărat de două ori. Nu ieșeau doi la socoteală. De fapt, unul, aviatorul, pentru că de turnător aflaseră. Atunci, comandantul lagărului ne anunță cu mare gravitate, avea și o voce ca din butoi, cum au mulți ruși, băutori de votcă și nărăviți fumători de mahorcă, de parcă ar fi izbucnit al treilea război mondial: "Vă dau cuvîntul meu de ofițer al armatei roșii că în cel mult douăzeci și patru de ore criminalul va fi adus aici, în fața voastră. Nimeni nu scapă. Oriunde se duce, noi îl găsim". Și au trecut douăzeci și patru de ore. Cei mai religioși, că erau ortodocși, că erau catolici ori reformați, se rugau pentru aviator. A trecut o săptămînă, au trecut două săptămîni, patru, și aviatorul nostru n-a fost adus în lagăr. După vreo trei luni, am primit veste că ajunsese în Iași, locuia clandestin la un prieten al său, fost proprietar de restaurant, acum, chelner în propriile saloane, tolerat, și ne asigura că, în scurt timp, o va șterge din țară întrucît nu mai era de trăit în România. Nici acum nu știu cu precizie cum au venit astfel de informații în lagăr, pe ce căi, chestiunea ținea parcă de zona miraculosului, dar Rusia, vorba neamțului, este țara tuturor imposibilităților. Și a mai trecut vreo jumătate de an. Primit știrea, de astă dată chiar o carte postală, din Rădăuți, de la acel prieten al său, unde se adăpostise o vreme, o carte postală cu rînduri cam cifrate, banalități în fond, dar i-am descifrat mesajul cum se cuvine. Aveam codurile noastre, limbajul nostru sibilic, fost proprietar de restaurant, acum, chelner în propriile saloane, tolerat, și ne asigura că, în scurt timp, o va șterge din țară întrucît nu mai era de trăit în România. Nici acum nu știu cu precizie cum au venit astfel de informații în lagăr, pe ce căi, chestiunea ținea parcă de zona miraculosului, dar Rusia, vorba neamțului, este țara tuturor imposibilităților. Și a mai trecut vreo jumătate de an. Primit știrea, de astă dată chiar o carte postală, din Rădăuți, de la acel prieten al său, unde se adăpostise o vreme, o carte postală cu rînduri cam cifrate, banalități în fond, dar i-am descifrat mesajul cum se cuvine. Aveam codurile noastre, limbajul nostru sibilic, fost proprietar de restaurant, acum, chelner în propriile saloane, tolerat, și ne asigura că, în scurt timp, o va șterge din țară întrucît nu mai era de trăit în România. Nici acum nu știu cu precizie cum au venit astfel de informații în lagăr, pe ce căi, chestiunea ținea parcă de zona miraculosului, dar Rusia, vorba neamțului, este țara tuturor imposibilităților. Și a mai trecut vreo jumătate de an. Primit știrea, de astă dată chiar o carte postală, din Rădăuți, de la acel prieten al său, unde se adăpostise o vreme, o carte postală cu rînduri cam cifrate, banalități în fond, dar i-am descifrat mesajul cum se cuvine. Aveam codurile noastre, limbajul nostru sibilic, fost proprietar de restaurant, acum, chelner în propriile saloane, tolerat, și ne asigura că, în scurt timp, o va șterge din țară întrucît nu mai era de trăit în România. Nici acum nu știu cu precizie cum au venit astfel de informații în lagăr, pe ce căi, chestiunea ținea parcă de zona miraculosului, dar Rusia, vorba neamțului, este țara tuturor imposibilităților. Și a mai trecut vreo jumătate de an. Primit știrea, de astă dată chiar o carte postală, din Rădăuți, de la acel prieten al său, unde se adăpostise o vreme, o carte postală cu rînduri cam cifrate, banalități în fond, dar i-am descifrat mesajul cum se cuvine. Aveam codurile noastre, limbajul nostru sibilic, fost proprietar de restaurant, acum, chelner în propriile saloane, tolerat, și ne asigura că, în scurt timp, o va șterge din țară întrucît nu mai era de trăit în România. Nici acum nu știu cu precizie cum au venit astfel de informații în lagăr, pe ce căi, chestiunea ținea parcă de zona miraculosului, dar Rusia, vorba neamțului, este țara tuturor imposibilităților. Și a mai trecut vreo jumătate de an. Primit știrea, de astă dată chiar o carte postală, din Rădăuți, de la acel prieten al său, unde se adăpostise o vreme, o carte postală cu rînduri cam cifrate, banalități în fond, dar i-am descifrat mesajul cum se cuvine. Aveam codurile noastre, limbajul nostru sibilic, fost proprietar de restaurant, acum, chelner în propriile saloane, tolerat, și ne asigura că, în scurt timp, o va șterge din țară întrucît nu mai era de trăit în România. Nici acum nu știu cu precizie cum au venit astfel de informații în lagăr, pe ce căi, chestiunea ținea parcă de zona miraculosului, dar Rusia, vorba neamțului, este țara tuturor imposibilităților. Și a mai trecut vreo jumătate de an. Primit știrea, de astă dată chiar o carte postală, din Rădăuți, de la acel prieten al său, unde se adăpostise o vreme, o carte postală cu rînduri cam cifrate, banalități în fond, dar i-am descifrat mesajul cum se cuvine. Aveam codurile noastre, limbajul nostru sibilic, fost proprietar de restaurant, acum, chelner în propriile saloane, tolerat, și ne asigura că, în scurt timp, o va șterge din țară întrucît nu mai era de trăit în România. Nici acum nu știu cu precizie cum au venit astfel de informații în lagăr, pe ce căi, chestiunea ținea parcă de zona miraculosului, dar Rusia, vorba neamțului, este țara tuturor imposibilităților. Și a mai trecut vreo jumătate de an. Primit știrea, de astă dată chiar o carte postală, din Rădăuți, de la acel prieten al său, unde se adăpostise o vreme, o carte postală cu rînduri cam cifrate, banalități în fond, dar i-am descifrat mesajul cum se cuvine. Aveam codurile noastre, limbajul nostru sibilic, fost proprietar de restaurant, acum, chelner în propriile saloane, tolerat, și ne asigura că, în scurt timp, o va șterge din țară întrucît nu mai era de trăit în România. Nici acum nu știu cu precizie cum au venit astfel de informații în lagăr, pe ce căi, chestiunea ținea parcă de zona miraculosului, dar Rusia, vorba neamțului, este țara tuturor imposibilităților. Și a mai trecut vreo jumătate de an. Primit știrea, de astă dată chiar o carte postală, din Rădăuți, de la acel prieten al său, unde se adăpostise o vreme, o carte postală cu rînduri cam cifrate, banalități în fond, dar i-am descifrat mesajul cum se cuvine. Aveam codurile noastre, limbajul nostru sibilic, fost proprietar de restaurant, acum, chelner în propriile saloane, tolerat, și ne asigura că, în scurt timp, o va șterge din țară întrucît nu mai era de trăit în România. Nici acum nu știu cu precizie cum au venit astfel de informații în lagăr, pe ce căi, chestiunea ținea parcă de zona miraculosului, dar Rusia, vorba neamțului, este țara tuturor imposibilităților. Și a mai trecut vreo jumătate de an. Primit știrea, de astă dată chiar o carte postală, din Rădăuți, de la acel prieten al său, unde se adăpostise o vreme, o carte postală cu rînduri cam cifrate, banalități în fond, dar i-am descifrat mesajul cum se cuvine. Aveam codurile noastre, limbajul nostru sibilic, fost proprietar de restaurant, acum, chelner în propriile saloane, tolerat, și ne asigura că, în scurt timp, o va șterge din țară întrucît nu mai era de trăit în România. Nici acum nu știu cu precizie cum au venit astfel de informații în lagăr, pe ce căi, chestiunea ținea parcă de zona miraculosului, dar Rusia, vorba neamțului, este țara tuturor imposibilităților. Și a mai trecut vreo jumătate de an. Primit știrea, de astă dată chiar o carte postală, din Rădăuți, de la acel prieten al său, unde se adăpostise o vreme, o carte postală cu rînduri cam cifrate, banalități în fond, dar i-am descifrat mesajul cum se cuvine. Aveam codurile noastre, limbajul nostru sibilic, fost proprietar de restaurant, acum, chelner în propriile saloane, tolerat, și ne asigura că, în scurt timp, o va șterge din țară întrucît nu mai era de trăit în România. Nici acum nu știu cu precizie cum au venit astfel de informații în lagăr, pe ce căi, chestiunea ținea parcă de zona miraculosului, dar Rusia, vorba neamțului, este țara tuturor imposibilităților. Și a mai trecut vreo jumătate de an. Primit știrea, de astă dată chiar o carte postală, din Rădăuți, de la acel prieten al său, unde se adăpostise o vreme, o carte postală cu rînduri cam cifrate, banalități în fond, dar i-am descifrat mesajul cum se cuvine. Aveam codurile noastre, limbajul nostru sibilic, fost proprietar de restaurant, acum, chelner în propriile saloane, tolerat, și ne asigura că, în scurt timp, o va șterge din țară întrucît nu mai era de trăit în România. Nici acum nu știu cu precizie cum au venit astfel de informații în lagăr, pe ce căi, chestiunea ținea parcă de zona miraculosului, dar Rusia, vorba neamțului, este țara tuturor imposibilităților. Și a mai trecut vreo jumătate de an. Primit știrea, de astă dată chiar o carte postală, din Rădăuți, de la acel prieten al său, unde se adăpostise o vreme, o carte postală cu rînduri cam cifrate, banalități în fond, dar i-am descifrat mesajul cum se cuvine. Aveam codurile noastre, limbajul nostru sibilic, fost proprietar de restaurant, acum, chelner în propriile saloane, tolerat, și ne asigura că, în scurt timp, o va șterge din țară întrucît nu mai era de trăit în România. Nici acum nu știu cu precizie cum au venit astfel de informații în lagăr, pe ce căi, chestiunea ținea parcă de zona miraculosului, dar Rusia, vorba neamțului, este țara tuturor imposibilităților. Și a mai trecut vreo jumătate de an. Primit știrea, de astă dată chiar o carte postală, din Rădăuți, de la acel prieten al său, unde se adăpostise o vreme, o carte postală cu rînduri cam cifrate, banalități în fond, dar i-am descifrat mesajul cum se cuvine. Aveam codurile noastre, limbajul nostru sibilic, fost proprietar de restaurant, acum, chelner în propriile saloane, tolerat, și ne asigura că, în scurt timp, o va șterge din țară întrucît nu mai era de trăit în România. Nici acum nu știu cu precizie cum au venit astfel de informații în lagăr, pe ce căi, chestiunea ținea parcă de zona miraculosului, dar Rusia, vorba neamțului, este țara tuturor imposibilităților. Și a mai trecut vreo jumătate de an. Primit știrea, de astă dată chiar o carte postală, din Rădăuți, de la acel prieten al său, unde se adăpostise o vreme, o carte postală cu rînduri cam cifrate, banalități în fond, dar i-am descifrat mesajul cum se cuvine. Aveam codurile noastre, limbajul nostru sibilic, fost proprietar de restaurant, acum, chelner în propriile saloane, tolerat, și ne asigura că, în scurt timp, o va șterge din țară întrucît nu mai era de trăit în România. Nici acum nu știu cu precizie cum au venit astfel de informații în lagăr, pe ce căi, chestiunea ținea parcă de zona miraculosului, dar Rusia, vorba neamțului, este țara tuturor imposibilităților. Și a mai trecut vreo jumătate de an. Primit știrea, de astă dată chiar o carte postală, din Rădăuți, de la acel prieten al său, unde se adăpostise o vreme, o carte postală cu rînduri cam cifrate, banalități în fond, dar i-am descifrat mesajul cum se cuvine. Aveam codurile noastre, limbajul nostru sibilic, fost proprietar de restaurant, acum, chelner în propriile saloane, tolerat, și ne asigura că, în scurt timp, o va șterge din țară întrucît nu mai era de trăit în România. Nici acum nu știu cu precizie cum au venit astfel de informații în lagăr, pe ce căi, chestiunea ținea parcă de zona miraculosului, dar Rusia, vorba neamțului, este țara tuturor imposibilităților. Și a mai trecut vreo jumătate de an. Primit știrea, de astă dată chiar o carte postală, din Rădăuți, de la acel prieten al său, unde se adăpostise o vreme, o carte postală cu rînduri cam cifrate, banalități în fond, dar i-am descifrat mesajul cum se cuvine. Aveam codurile noastre, limbajul nostru sibilic, fost proprietar de restaurant, acum, chelner în propriile saloane, tolerat, și ne asigura că, în scurt timp, o va șterge din țară întrucît nu mai era de trăit în România. Nici acum nu știu cu precizie cum au venit astfel de informații în lagăr, pe ce căi, chestiunea ținea parcă de zona miraculosului, dar Rusia, vorba neamțului, este țara tuturor imposibilităților. Și a mai trecut vreo jumătate de an. Primit știrea, de astă dată chiar o carte postală, din Rădăuți, de la acel prieten al său, unde se adăpostise o vreme, o carte postală cu rînduri cam cifrate, banalități în fond, dar i-am descifrat mesajul cum se cuvine. Aveam codurile noastre, limbajul nostru sibilic, fost proprietar de restaurant, acum, chelner în propriile saloane, tolerat, și ne asigura că, în scurt timp, o va șterge din țară întrucît nu mai era de trăit în România. Nici acum nu știu cu precizie cum au venit astfel de informații în lagăr, pe ce căi, chestiunea ținea parcă de zona miraculosului, dar Rusia, vorba neamțului, este țara tuturor imposibilităților. Și a mai trecut vreo jumătate de an. Primit știrea, de astă dată chiar o carte postală, din Rădăuți, de la acel prieten al său, unde se adăpostise o vreme, o carte postală cu rînduri cam cifrate, banalități în fond, dar i-am descifrat mesajul cum se cuvine. Aveam codurile noastre, limbajul nostru sibilic, fost proprietar de restaurant, acum, chelner în propriile saloane, tolerat, și ne asigura că, în scurt timp, o va șterge din țară întrucît nu mai era de trăit în România. Nici acum nu știu cu precizie cum au venit astfel de informații în lagăr, pe ce căi, chestiunea ținea parcă de zona miraculosului, dar Rusia, vorba neamțului, este țara tuturor imposibilităților. Și a mai trecut vreo jumătate de an. Primit știrea, de astă dată chiar o carte postală, din Rădăuți, de la acel prieten al său, unde se adăpostise o vreme, o carte postală cu rînduri cam cifrate, banalități în fond, dar i-am descifrat mesajul cum se cuvine. Aveam codurile noastre, limbajul nostru sibilic, fost proprietar de restaurant, acum, chelner în propriile saloane, tolerat, și ne asigura că, în scurt timp, o va șterge din țară întrucît nu mai era de trăit în România. Nici acum nu știu cu precizie cum au venit astfel de informații în lagăr, pe ce căi, chestiunea ținea parcă de zona miraculosului, dar Rusia, vorba neamțului, este țara tuturor imposibilităților. Și a mai trecut vreo jumătate de an. Primit știrea, de astă dată chiar o carte postală, din Rădăuți, de la acel prieten al său, unde se adăpostise o vreme, o carte postală cu rînduri cam cifrate, banalități în fond, dar i-am descifrat mesajul cum se cuvine. Aveam codurile noastre, limbajul nostru sibilic, fost proprietar de restaurant, acum, chelner în propriile saloane, tolerat, și ne asigura că, în scurt timp, o va șterge din țară întrucît nu mai era de trăit în România. Nici acum nu știu cu precizie cum au venit astfel de informații în lagăr, pe ce căi, chestiunea ținea parcă de zona miraculosului, dar Rusia, vorba neamțului, este țara tuturor imposibilităților. Și a mai trecut vreo jumătate de an. Primit știrea, de astă dată chiar o carte postală, din Rădăuți, de la acel prieten al său, unde se adăpostise o vreme, o carte postală cu rînduri cam cifrate, banalități în fond, dar i-am descifrat mesajul cum se cuvine. Aveam codurile noastre, limbajul nostru sibilic, fost proprietar de restaurant, acum, chelner în propriile saloane, tolerat, și ne asigura că, în scurt timp, o va șterge din țară întrucît nu mai era de trăit în România. Nici acum nu știu cu precizie cum au venit astfel de informații în lagăr, pe ce căi, chestiunea ținea parcă de zona miraculosului, dar Rusia, vorba neamțului, este țara tuturor imposibilităților. Și a mai trecut vreo jumătate de an. Primit știrea, de astă dată chiar o carte postală, din Rădăuți, de la acel prieten al său, unde se adăpostise o vreme, o carte postală cu rînduri cam cifrate, banalități în fond, dar i-am descifrat mesajul cum se cuvine. Aveam codurile noastre, limbajul nostru sibilic, fost proprietar de restaurant, acum, chelner în propriile saloane, tolerat, și ne asigura că, în scurt timp, o va șterge din țară întrucît nu mai era de trăit în România. Nici acum nu știu cu precizie cum au venit astfel de informații în lagăr, pe ce căi, chestiunea ținea parcă de zona miraculosului, dar Rusia, vorba neamțului, este țara tuturor imposibilităților. Și a mai trecut vreo jumătate de an. Primit știrea, de astă dată chiar o carte postală, din Rădăuți, de la acel prieten al său, unde se adăpostise o vreme, o carte postală cu rînduri cam cifrate, banalități în fond, dar i-am descifrat mesajul cum se cuvine. Aveam codurile noastre, limbajul nostru sibilic, fost proprietar de restaurant, acum, chelner în propriile saloane, tolerat, și ne asigura că, în scurt timp, o va șterge din țară întrucît nu mai era de trăit în România. Nici acum nu știu cu precizie cum au venit astfel de informații în lagăr, pe ce căi, chestiunea ținea parcă de zona miraculosului, dar Rusia, vorba neamțului, este țara tuturor imposibilităților. Și a mai trecut vreo jumătate de an. Primit știrea, de astă dată chiar o carte postală, din Rădăuți, de la acel prieten al său, unde se adăpostise o vreme, o carte postală cu rînduri cam cifrate, banalități în fond, dar i-am descifrat mesajul cum se cuvine. Aveam codurile noastre, limbajul nostru sibilic, fost proprietar de restaurant, acum, chelner în propriile saloane, tolerat, și ne asigura că, în scurt timp, o va șterge din țară întrucît nu mai era de trăit în România. Nici acum nu știu cu precizie cum au venit astfel de informații în lagăr, pe ce căi, chestiunea ținea parcă de zona miraculosului, dar Rusia, vorba neamțului, este țara tuturor imposibilităților. Și a mai trecut vreo jumătate de an. Primit știrea, de astă dată chiar o carte postală, din Rădăuți, de la acel prieten al său, unde se adăpostise o vreme, o carte postală cu rînduri cam cifrate, banalități în fond, dar i-am descifrat mesajul cum se cuvine. Aveam codurile noastre, limbajul nostru sibilic, fost proprietar de restaurant, acum, chelner în propriile saloane, tolerat, și ne asigura că, în scurt timp, o va șterge din țară întrucît nu mai era de trăit în România. Nici acum nu știu cu precizie cum au venit astfel de informații în lagăr, pe ce căi, chestiunea ținea parcă de zona miraculosului, dar Rusia, vorba neamțului, este țara tuturor imposibilităților. Și a mai trecut vreo jumătate de an. Primit știrea, de astă dată chiar o carte postală, din Rădăuți, de la acel prieten al său, unde se adăpostise o vreme, o carte postală cu rînduri cam cifrate, banalități în fond, dar i-am descifrat mesajul cum se cuvine. Aveam codurile noastre, limbajul nostru sibilic, fost proprietar de restaurant, acum, chelner în propriile saloane, tolerat, și ne asigura că, în scurt timp, o va șterge din țară întrucît nu mai era de trăit în România. Nici acum nu știu cu precizie cum au venit astfel de informații în lagăr, pe ce căi, chestiunea ținea parcă de zona miraculosului, dar Rusia, vorba neamțului, este țara tuturor imposibilităților. Și a mai trecut vreo jumătate de an. Primit știrea, de astă dată chiar o carte postală, din Rădăuți, de la acel prieten al său, unde se adăpostise o vreme, o carte postală cu rînduri cam cifrate, banalități în fond, dar i-am descifrat mesajul cum se cuvine. Aveam codurile noastre, limbajul nostru sibilic, fost proprietar de restaurant, acum, chelner în propriile saloane, tolerat, și ne asigura că, în scurt timp, o va șterge din țară întrucît nu mai era de trăit în România. Nici acum nu știu cu precizie cum au venit astfel de informații în lagăr, pe ce căi, chestiunea ținea parcă de zona miraculosului, dar Rusia, vorba neamțului, este țara tuturor imposibilităților. Și a mai trecut vreo jumătate de an. Primit știrea, de astă dată chiar o carte postală, din Rădăuți, de la acel prieten al său, unde se adăpostise o vreme, o carte postală cu rînduri cam cifrate, banalități în fond, dar i-am descifrat mesajul cum se cuvine. Aveam codurile noastre, limbajul nostru sibilic, fost proprietar de restaurant, acum, chelner în propriile saloane, tolerat, și ne asigura că, în scurt timp, o va șterge din țară întrucît nu mai era de trăit în România. Nici acum nu știu cu precizie cum au venit astfel de informații în lagăr, pe ce căi, chestiunea ținea parcă de zona miraculosului, dar Rusia, vorba neamțului, este țara tuturor imposibilităților. Și a mai trecut vreo jumătate de an. Primit știrea, de astă dată chiar o carte postală, din Rădăuți, de la acel prieten al său, unde se adăpostise o vreme, o carte postală cu rînduri cam cifrate, banalități în fond, dar i-am descifrat mesajul cum se cuvine. Aveam codurile noastre, limbajul nostru sibilic, fost proprietar de restaurant, acum, chelner în propriile saloane, tolerat, și ne asigura că, în scurt timp, o va șterge din țară întrucît nu mai era de trăit în România. Nici acum nu știu cu precizie cum au venit astfel de informații în lagăr, pe ce căi, chestiunea ținea parcă de zona miraculosului, dar Rusia, vorba neamțului, este țara tuturor imposibilităților. Și a mai trecut vreo jumătate de an. Primit știrea, de astă dată chiar o carte postală, din Rădăuți, de la acel prieten al său, unde se adăpostise o vreme, o carte postală cu rînduri cam cifrate, banalități în fond, dar i-am descifrat mesajul cum se cuvine. Aveam codurile noastre, limbajul nostru sibilic, fost proprietar de restaurant, acum, chelner în propriile saloane, tolerat, și ne asigura că, în scurt timp, o va șterge din țară întrucît nu mai era de trăit în România. Nici acum nu știu cu precizie cum au venit astfel de informații în lagăr, pe ce căi, chestiunea ținea parcă de zona miraculosului, dar Rusia, vorba neamțului, este țara tuturor imposibilităților. Și a mai trecut vreo jumătate de an. Primit știrea, de astă dată chiar o carte postală, din Rădăuți, de la acel prieten al său, unde se adăpostise o vreme, o carte postală cu rînduri cam cifrate, banalități în fond, dar i-am descifrat mesajul cum se cuvine. Aveam codurile noastre, limbajul nostru sibilic, fost proprietar de restaurant, acum, chelner în propriile saloane, tolerat, și ne asigura că, în scurt timp, o va șterge din țară întrucît nu mai era de trăit în România. Nici acum nu știu cu precizie cum au venit astfel de informații în lagăr, pe ce căi, chestiunea ținea parcă de zona miraculosului, dar Rusia, vorba neamțului, este țara tuturor imposibilităților. Și a mai trecut vreo jumătate de an. Primit știrea, de astă dată chiar o carte postală, din Rădăuți, de la acel prieten al său, unde se adăpostise o vreme, o carte postală cu rînduri cam cifrate, banalități în fond, dar i-am descifrat mesajul cum se cuvine. Aveam codurile noastre, limbajul nostru sibilic, fost proprietar de restaurant, acum, chelner în propriile saloane, tolerat, și ne asigura că, în scurt timp, o va șterge din țară întrucît nu mai era de trăit în România. Nici acum nu știu cu precizie cum au venit astfel de informații în lagăr, pe ce căi, chestiunea ținea parcă de zona miraculosului, dar Rusia, vorba neamțului, este țara tuturor imposibilităților. Și a mai trecut vreo jumătate de an. Primit știrea, de astă dată chiar o carte postală, din Rădăuți, de la acel prieten al său, unde se adăpostise o vreme, o carte postală cu rînduri cam cifrate, banalități în fond, dar i-am descifrat mesajul cum se cuvine. Aveam codurile noastre, limbajul nostru sibilic, fost proprietar de restaurant, acum, chelner în propriile saloane, tolerat, și ne asigura că, în scurt timp, o va șterge din țară întrucît nu mai era de trăit în România. Nici acum nu știu cu precizie cum au venit astfel de informații în lagăr, pe ce căi, chestiunea ținea parcă de zona miraculosului, dar Rusia, vorba neamțului, este țara tuturor imposibilităților. Și a mai trecut vreo jumătate de an. Primit știrea, de astă dată chiar o carte postală, din Rădăuți, de la acel prieten al său, unde se adăpostise o vreme, o carte postală cu rînduri cam cifrate, banalități în fond, dar i-am descifrat mesajul cum se cuvine. Aveam codurile noastre, limbajul nostru sibilic, fost proprietar de restaurant, acum, chelner în propriile saloane, tolerat, și ne asigura că, în scurt timp, o va șterge din țară întrucît nu mai era de trăit în România. Nici acum nu știu cu precizie cum au venit astfel de informații în lagăr, pe ce că

Opt crizanteme

Aceste gutui, patru întregi și una începută, pe care le adulmec și privesc aici, în odăna de lemn, de ce nu mi-or fi sugerând vaste grădini cu zeci de cărări pietruite sau acoperite de prunus, întinse livezi cu deschideri spre pădure, un câmp vagi teme vergiliene, ci fac să-mi revină în minte tocmai orasul acesta labărtat ca un flagel medieval, ca un *patan* în care forfotesc sute de mii de animale bolnave.

Aceste gutui, mari ca niste dovleci turcești, le surprind, iată, iluminând, scrișnind noaptea ca un ceas deșteptător, făcându-mă să tresar ca de o alarmă, să sufăr de sete și idealuri făcute praf și pulbere.

Aceste gutui, patru întregi și una mușcată pînă la os, freamătă în coșul de nuiele, se furșează printre cărți și aparate, ecouind tacticos o ieftină și fantomatică vază de cristal în care surprinzi opt crizanteme.

Din volumul O bufniță tânără... (1988)

Colina mișcătoare

Uncești dimineața prin pădure și acul scîrta sub pașii mei ca zăpada în firmament. Mă impresionează o respirație nemăsurată, o răpote de arsură, un scîrta, o năguri dăscă, era cum te-ai prăbuși înseși în afara lumii, cum te-ai scutur de petrești de gheată ai balenei albe, de umbra dovlecăului urias, răsări! miraculos dintr-un munte de nisip.

Si-atunci, deodată se făcu zădă și-o față se arătase o luncă și-n mijlocul ei un arțar și-n mijlocul arțarului o bufniță albă, iar în vârful ei, cerul albastru.

Bufnița avea urechi ascuțite și ochii roșii și plectape și vise roșii.

Dacă stătea așa, împietrită, răsplinea în jurul ei o noapte de aluat moale și lipicios și clăbuci de lumină. Dacă zbura,

Și-atunci, deodată se făcu zădă și-o față se arătase o luncă și-n mijlocul ei un arțar și-n mijlocul arțarului o bufniță albă, iar în vârful ei, cerul albastru.

Trecuse o jumătate din viața de om de-atunci și zace acum, iată, cu un straniu bulgăr de gheață (cu ghetete noi în picioare și cîrpă neagră pe cap) în lada frigorifică, așteptîndu-și fiii de prin Suedia și alte Americi, să-i presare, cu mîna lor dolofană și poate tremurîndă, câteva grăunte de griu în păr, o pînză de vid pe ochii-i oteliți și doi bănuți de aramă.

Apa noastră cea de toate zilele

Am dat să scriu, mai demult, pe cînd nu lîncezise încă mărețul Răsărit de soare, un fel de *Însemnări pentru glorioasele partide*, o poveste cu guelfi și ghibelini, cu indiferenți, radicali, bolșevici și fîhreri ai Sumerului, cu prealuminați duci din Akkad. Se vorbea acolo și de surparea spiritului în real (Partidul te-nvătă cum să lupți pentru, Partidul te-nvătă cum să plantezi prunci și materie cenușie, cum să-ți legi șireturile la pantofi, cum să-l execuți, fără menajamente, pe cel ce aruncă noaptea chiștocul aprins pe alee) de omul bestie și omul de gheață, de pescarii de oameni, de răsădul pe care nu l-am sădit noi și care va trebui smuls din rădăcină.

Iar că repovestesc poemul, o fac numai și numai de dragul motto-ului, o fascinantă perlă dintr-un șirag militant: "Ținea pe masă, lingă blid./ Cartea Marelui Partid", cu mențiunea sursei, desigur. În finalul *Însemnărilor...*, se mai spunea că Venetia-i putredă, că se scufundă secundă de secundă, că-i iremediabil pierdută și că fabuloasa omidă roșie a fost strivită de niște omizi albe sau albastre, dacă-mi amintesc bine.

Am dat să scriu, și nu reușeam să duc paharul cu apă la gură.

"Între adevărul imediat și hîmera mitologilor cotidiene, repede degradabile, perisabile, unde aglutinările fabuloase de animale (amintind bestiarii lui Cantemir) au puține șanse de supraviețuire, pașind sîngaci, absent (dar cu cîntă stelară elegantă!), lumea lui Ioan Flora e o lume dramatică. Asemeni omului tînar și plin de energie sufletească, nesupus și orgolios, poezia lui nu "degenerează în vers", ci se auto-generează miraculos".

Adrian POPESCU

"Poet furios, poet al violenței veacului în lumen arhaică a satului bănățean, el este poet al unei anume zone geografice. Migrațiile sale între trecut și prezent, migrațiile sale în estul european aparțin unui autor care își cunoaște locul său în timp și spațiu, care acționează în sensul specificității".

Cornel UNGUREANU

Poeme inedite

Lumi paralele

pentru Hélène și George Astalos

Stau răzimat, mai bine de un secol, de oglinda împietrită a soarelui împrejmuind Hôtel de ville, să-mi trag oleacă sufletul, să fumez o țigară, să răsfoiesc catalogul Atelierului lui Brîncuși.

Date concrete, comune, utile în ultimă instanță. Mai aprige sînt însă imaginile (mai abrupte) văzute pe video în însăși incinta lăcașului alb: ograda gorgjenească de prin anii șaizeci, mulsul oilor, scosul vitelor la pășune, un țaran șchiop urcînd scările morii de apă, tăiatul porcului în poartă.

Abrupte imaginile cu chipuri de oameni ai locului, acoperite de plăci tectonice verzuu, avînd privirea împăienjenită, ziua de mîine făcută praf și pulbere.

Iar dacă ținem seama și de Haulita scurmînd fiecare ungher al Atelierului, dacă avem în minte și parfumul Cînturilor de ocnă ("Că Pandlele-a tras cu geana, cînd am dat prin volte iama Să-mi înfing as la roială, scos din sfoaie de zăbală..."; "Scoate sticle de la gheață, Tațo!"; "Că și eu cîte am pătît în viață!"; "Adă, mamă, adidașii, că mă duc!"),

chiar că am putea vorbi de existența amăgitoare a unor lumi paralele, chiar că ne-am putea înnegrî la chip (de o mînie abstractă, de o durere cumplită), iar cerul s-ar prăbuși, cu pămînt cu tot, în ceașca de cafea de pe masă.

Idea unei comunități umane perfecte devine insuportabilă (1974)

nu atingea cerul și nu rumega razele roșii de lună. O priveam năuc, așteptînd să latre, să grohăie sau cel puțin să vorbească.

Mă așteptam să se tulbure oarecum, arătîndu-și limba, toiașul și mantaua de purpură;

Stele de cîmp

Cădeau bufnițele argintii ca niște stele pe cîmp, sălbatic și gîtuite de alice.

Le culegeam de prin buruieni și desisuri, potrivindu-mi-le la șolduri și brînci. Și cum nu erau atinse decît de o moarte vagă și albă, începuseră să bată aprig din aripi, din inimi și idealuri; iar eu simteam că mi se surpă țărîna sub picioare, că zbor de-a binele, că însuși miezul cerului e pe-aici, pe-aproape.

De aterizat, n-am putut ateriza decît după ce rupsesem, cum ai culege ciuperci și pere zemoase toamna, gîtul celor patruzeci de păsări de vis și omăt.

Cădeau stelele ca niște bufnițe pe cîmp, sălbatic și gîtuite de alice.

Din volumul Tălpile violete (1990)

Moartea cu efect întîrziat

Îmbrîncită pe scări, bocînd și căinîndu-se, ea țira după sine un sac rotofei de griu și chiar dacă-i tăiai o mîină, tot nu se rupea de el. Era o țărîncă mărunță și osoasă, transpirată, îmbrăcată-n ciupag și fustă largă cu opreg, iar comisarii poporului luptau pentru binele poporului, astfel încît trebuia confiscat sacul, cu femeie cu tot. Era pe la sfîrșitul unei veri dogoritoare și ei o călcau în picioare, căuțînd s-o convingă cu vorba. Și dacă văzură că nu și nu unul din ei apucă briceagul rînjînd și dădu gaură sacului, semintele risipindu-se în jos, pe scări, prin pulberea de-o palmă.

Ea se-aplecă deasupra puzderiei de mirabile seminte și sterpe, le răscolî cu degetele, le duse cu smerenie la gură, la tîmple, pornindu-se să le bocească îndelung ca pe-un tînar brad secerat de

"Ioan Flora nu ține numaidcît să fie anti-liric și știe ca puținii alții să împăce universul citadin, plin de robinete, flacoane și alte cele concrete și exacte cu metafora, indiferența enumerării de tip prozaic cu unda lirică, rețelele patos cerebral cu sentimentalitatea, livrescul cu naturalul; chiar dacă, pînă la urmă, ca text constituit, discursul său pare că marginalizează lirismul, în subtext se simte mereu o mișcare involburată, de esență lirică, față de care acumulara rece, textuală, are un sens autoironic".

Laurențiu ULICI

Din volumul Discurs asupra Struțocămilei (1995)

Cînd se îngîină ziua cu moartea

Tu strecuri printre degete cele douăzeci și șapte de mărele turcoaz dintr-un șirag circular, imaginînd o gaură neagră într-o lume ideală, întorci pe toate fețele silogismul cu pasărea necămită sau cămila nepăsărită (Ave, palatinus Moldaviei! Ave!), stîmmești volbură în Cetatea Epithimiei, înghetul.

Mi se scurg printre degete mătîinii de piatră seacă și aștept să ningă. Povîrnișuri sinucigașe se-nghesuie la geam; e clipa cînd se îngîină ziua cu moartea și limba spre închipuirea cuvîntului nu se mai ajunge.

"Prin demersul său desfășurat pe un traiect simultan cu acela al textualiștilor, Ioan Flora tatonează, manierează și adaugă ceea ce lipsește optzecismului".

Marin MINCU

Scrisoarea sau ziua a șaptea

Există zile cînd trupul meu se plimbă de unul singur prin odaie, iar privirea mi-e atinsă de febră și-mi pare că zăresc în oglindă un ciine cu craniul plat și limba violetă, urîndu-se pe un povîrniș golas. - Piei, jigodie! mă rătoiesc atunci la el, iar jilava creatură se strîmbă, rînjește la mine, se prăbușește plescăind într-o apă amestecată cu noroi și pietris.

Dar nici măcar nu m-am întregat ce-i cu nălucile acestea fără de nici o noimă, cîntă vreme zilele mele se scurg ca niște efluvii în descompunere, iar eu primejdia o caut și o isc; mai trebuie să știu că am reintrat triumfal în focarul propriei mele vieți și că am făcut, în sfîrșit, țandări oglinda, cu creatura ei cu tot, obligînd-o să se adune în magma cuvintelor încătușate, acolo unde îi este locul.

"Poet care a trecut de la retorica imaginației la cea a notației, Ioan Flora a schimbat fascinația lumii pe acuitatea ei dramatică și mirajul vizionar pe meditația existențială. În locul elanului imaginativ, el a pus briciul lucidității și a deschis poarta poemului spre tragic".

AI. CISTELECAN

Lumină de august în septembrie.

Răzimat de socul împrejmuind Hôtel de Ville. Agrade pentru capsator. Afine pentru afinată.

Ambulanțe violentînd sînta zi de miercuri, orașul furnicar, lumi paralele, o rugăciune de prisos.

Paris, 9 septembrie 1998

Argonauții

Am mai băut din pastis. Heringii se scaldă în ulei deja de două zile. George și istoria cu Teddy din Dudești care cumpărase în Marché aux puces un lighean cu pistă, pentru Titirez, un lighean albastru și o mîină stîngă. Luați Roma!

Dar argonauții? Iason? Lîna de aur? Medeea?

Heringii au stat cît au stat, macerîndu-se.

Și ceapa. Am mai băut un pastis. De data aceasta, povestea cu Winckler, matematicianul ce a găsit formula impoderabilității. Am mai băut un pastis. Heringii la macerat; și ceapa Winckler făcuse (altfel nu se explică) o greșeală de calcul.

Dar argonauții? Lîna de aur? Medeea?

Paris, 11 septembrie 1998

Leeuw V.Vlaanderen L. 9

pentru Anya și Fernand

Năclăiți, soioși, cu sufletul în pioaneze, cu privirea zdrelită, noi adăstăm în puterea nopții la picioarele Leului Flamand.

De ne-am privi în oglindă, am putea surprinde cu ușurință figuri ale unor cavaleri rătăcitori, cotonogiți de circiumărese gonflabile și roșii; dacă ne-am privi în ochi, am descoperi poate vechi și imaculate țesături de damasc lucrate în atelierile locale și expuse la muzeul orașului.

Kortrijk, Courtrai, Cortoriacum, St Eloi și capela devenind, peste secole, Biserica St Martin, taxus bacatta și fructul său de-un roșu aprins, ucigînd pe loc precum sărutul viperei cu com, riul Lys, părul cu platani, tihna, mica grădină din casa lui Fernand de unde poți zări vîrful plopilor din zare; unde te poate ploua, dacă îți neapărat să ningă.

Liège-Bruxelles, 5 septembrie 1998

Tesătură și context

Stelian DUMISTRĂCEL

Deprinderea rapidă de semantica vocabularului tehnic popular și de stilistica frazeologiei create pe această bază ne-a fost elocvent ilustrată de rezultatele unui test aplicat efectivului (reduc) al unei grupe de studenți (jumătate din ei continua o vagă grevă la domiciliul părinților sau prin alte locuri și în alte companii). Așadar, din doisprezece tineri (toți orășeni), doar patru văzuseră cândva, la bunici sau la vreun atelier de covoare de la o mânăstire din Bucovina, cum se țese (la stative sau în război). De aceea, pentru cei mai mulți dintre ei, în abordări voit "degajate", enunțurile *a țese din picioare* și *a țese vorba* apar ca niște "aiureli nostime", "ceva din desenele animate", "chestii pe gustul lui Creangă" etc.

Mai aproape de gustul și înțelegerea contemporanilor s-au dovedit însă *a țese intrigi* (ce se găsește și la Caragiale) și *a țese o conspirație* (din *Enigma Otiliei*, a lui Călinescu), ultima transpusă, ulțitor, într-o formulare cuprinzând un termen cu adevărat "tehnic": *a urzi o conspirație* (evident, ce înseamnă a urzi, nimeni nu a putut preciza în conformitate cu exigențele lexicografice!). *Dicționarul tezaur* al Academiei, prin explicațiile date, ne ajută să reconstituim crearea metaforelor originare din expresiile citate anterior: "a merge repede", respectiv "a aduce vorba despre ceva" (oarecum *pe ocolite*), "a înfiripa o discuție".

Desemantizarea și perimarea stilistică se manifestă cu efecte cu atât mai dezastruoase, cu cât referențialele se situează în zone de mic amănunt ale îndemnării vechilor "actante": *a i se încurca* cuiva *ișele* își păstrează valența evocatoare doar prin

Detaliu după o "scoartă" din zona Botoșani (Silvia și Ion H. Ciubotaru, Ornamente populare tradiționale)

semnificația verbului, iar *a nu avea nici un rost* (*a-ți pierde rostul*, *a umbla fără rost*) se păstrează ca simple "semne" din sfera nerealizării; dar cine s-ar mai referi astăzi la noțiunea de "bunăstare" prin *a lega gura pinzei* sau *a prinde cheag*?

Ne confruntăm, așadar, cu manifestări particulare ale funcționării "seriilor stilistice" sesizate cândva de Tudor Vianu: numeroase locuțiuni figurate asupra cărora, așa cum observaseră înainte Lazăr Șăineanu și Sextil Pușcariu, și-au pus amprenta forma mentală rurală (agricolă și pastorală) a poporului român, nu ne mai trimit astăzi la nimic în planul concretului (generator al imaginii primordiale). Fostele imagini "sensibile" de odinioară s-au "tocit" pentru vorbitorul (și scriitorul) contemporan, iar cei care, din perspectiva micro-cosmoviziunii numite, au exprimat noțiunea de "a se asocia"

(de obicei cu urmări dezagreabile) prin *a pune* cu cineva în *plug* sau în *jug* (din agricultură), în *cîrd* (din păstori) sau în *stative* (din țesut) vor găsi, probabil, în curînd, pentru a numi "parteneriatul" defavorabil (soldat, eventual, prin faliment), cine știe ce expresie tehnică din domeniul financiar (recent am auzit, de exemplu, formula *a duce cu garanția*, ce pare să evoce vechiul *dus cu preșul*).

Revenind la țesut, trebuie să remarcăm faptul că printr-un termen din acest domeniu limba română a desemnat noțiunea abstractă de "structură": Cantemir se referea la "țesitura Hronicului" său, iar Petru Maior ne încredința că "slovenii de țesutura limbii românești cea din lontru nice cum nu s-au atins" (după Dicționarul citat.). Noi recurgem la termenul *structură* și folosim cuvintele *text* și *context*, care pornesc de la lat. *textum*, ce înseamnă însă chiar "țesătură" (figurat "întocmire"), respectiv de la *contextus* "împletire, legătură"; or, a țese este descendentul lat. *texo* "țes".

Iată o deloc neobișnuită întoarcere, pe cale cultă, la origini, provocată de imperativele de abstractizare ale discursului contemporan; dar cum să vorbim astăzi de "țesătura financiară" sau cum să afirmăm că sensul unui cuvînt trebuie să-l deducem, uneori, din "țesătura frazei"? Ne trebuie, imperios, pentru precizie, termenul *context*. Ne-a impus-o încă Hasdeu, care susținea că "o sorginte trebuie studiată în *test și contest*", țesătura rămînînd pentru *textile*. Dar și pentru exprimarea aleasă sau figurată a omului de gust: un roman era apreciat de Ibrăileanu drept "o țesătură de copilării lirice pretențioase", după cum G.Călinescu remarcă într-o operă de același gen o "țesătură modestă".

Deci, nimic fără întoarcere, ca și în această tonică "războare", printr-un adevărat reflux în contemporaneitate, a terminologiei țesutului, ce recheamă imaginea primordială și imaginația omului naturii, care considera cîndva constructiv efectul împletirii firelor de lînă sau a fibrelor diferitelor vegetale; un teren al manifestării tenacității și îndemînării, convertite adesea în artă.

fascinația lecturii

Adevărul e incomod

Nicolae BUSUIOC

Omul modern, fără voia lui, s-a superficializat, altfel spus, el și-a instalat viața în caliculi flori și a renunțat la rădăcină. Epocile anterioare au fost mult mai atente cu omul și au avut grijă mult mai mult de sufletul lui. Ceea ce nu se poate spune de vremea noastră, mai curînd se poate afirma neputința epocii de azi de a se raporta la esențe. Pe rînd, epocile au cultivat lumea ideilor, gîndul filosofic, raționalismul și intelectul activ ca pe partea nemuritoare din om, apoi spiritul științific și matematic, încît valorile, invențiile și realizările vieții au fost fluente și eficiente. Renașterea a dat oamenilor gustul epiceismului său, l-a eliberat și justificat. Oamenii au fost reali, ai esențelor și ai spiritului, au crezut în natural și în adevăr, chiar dacă de cele mai multe ori nu l-au găsit.

Dar omul modern, în epoca noastră modernă? A înlăturat aproape complet transcendentul din viață, orizontul vital s-a micșorat, condițiile de identificare a adevărului s-au volatilizat, s-a ajuns la suprafața orașului în cultură și civilizație, școala în loc de educație a aglomerat cunoștințele, de la învățați și filosofi s-a ajuns doar la erudiți, tobă de informații. Și astfel, știința contemporană a minimalizat, fie și indirect, psihologia și sufletul, răsăritul soarelui nu a rămas pur și simplu "răsăritul soarelui", totul a căpătat tentă de sofisticare și încetșare. Solidari cu existența, oamenii altor epoci vedeau în orice întîmplare istorică un adevărat răsărit de soare. Azi, adevărul a devenit incomod și nu mai e de mirare că el s-a transformat în teorii, credințe, în simple opinii, morala, doar în maniere, religia în experiențe...

Să citim cu atenție Filosofia vîrstelor, autorul ei, filosoful Vasile Băncilă, ne uimește prin ideile de mai sus și încă prin multe altele.

Încheiem ad litteram: "Dacă e vorba de reforme și dacă reformele pot fi puse la cale în acest domeniu, ceea ce trebuie să se reformeze e sufletul".

Sufletul nostru e bolnav și are nevoie de reformă!

Criza de identitate în postmodernism

Puiu IONIȚĂ

Trăim într-un tîrziu al istoriei în care frumosul încearcă, nu să mîntuiască lumea, așa cum visa Dostoievski, ci măcar să se salveze pe sine. Dezvoltarea fără precedent a tehnologiei în era atomică are ca efect apariția societății de consum și a culturii de masă, realități ce vor produce marile teme ale postmodernismului: cultul catastrofei, gustul pentru apocaliptic și neant, dispariția efectului, lipsa evenimentului ca ultim eveniment, hazardul, epuizarea, dispersarea, anarhia, absența. Cu aerul său nostalgic și crepuscular, postmodernismul apare ca o expresie a unei multiple crize, ca un fenomen ce se insinuează deopotrivă în artă și în economie, în filosofie și în viața socială.

Dintre toate crizele pe care postmodernitatea le continuă sau însuși le generează, simptomatice pare a fi criza de identitate. Ea se dezvăluie o dată cu debutul oricărei discuții despre postmodernism, cînd conceptul se cere definit. Apologetii și adversarii ai curentului sînt de acord că, denumind un proces încă neîncheiat, vocabula își păstrează, după mai bine de două decenii de aprige dezbateri, ambiguitatea inițială.

Postmodernismul este prezentat adesea ca un termen relativ și relativizant, "contradictoriu" (Linda Hutcheon), "bon a tout faire" (Umberto Eco), "provocînd o mare inflație semantică a contextelor în care apare" (Matei Călinescu).

Oricîte noi perspective ori domenii de afirmare ar cuceri, postmodernismul nu încetează să se raporteze la trecut și, mai cu seamă la trecutul apropiat, adică la modernism. Disputa postmodernității cu modernitatea a dus, în cele din urmă, la o ceartă a postmodernilor cu ei înșiși. Dialogul s-a angajat pe terenul criticii și teoriei literare, un domeniu al interferențelor și al interdisciplinarității, antrenînd pe lîngă literați, filosofi, esteticieni, semioticieni, oameni de artă, sociologi etc. Cîteva dintre opinii, exprimînd caracteristici dominante, trebuie totuși menționate.

Dacă modernitatea înseamnă "destrucțiunea trecutului și recursul la trecut" (H.M. Enzensberger), postmodernitatea reprezintă "reformularea radicală a modernității" (Jacques Le Rider). În timp ce modernitatea e marcată de "paranoia" și stă sub semnul "metaforei", postmodernitatea suferă de "schizofrenie" și capătă expresie prin "metonimie" (Ihab Hassan). Umberto Eco face o apreciere devenită clasică "Răspunsul postmodernului dat modernului consistă în recunoașterea că trecutul, de vreme ce nu poate fi distrus, trebuie să fie revăzut: cu ironie, fără candoare". Zîmbetul lipsit de candoare al postmodernismului e o replică la strigătul disperat al modernității. Postmodernismul ar avea, după Luc Ferry, trei semnificații majore: culme a modernismului, întoarcere la tradiție, împotriva modernismului și depășirea acestuia. Către aceste trei mari aspecte converg toate opiniile, ceea ce înseamnă că postmodernismul se instituie din și prin modernism și că îl conține în măsura în care îl neagă. În orice caz, între alte conținuturi, postmodernismul preia din modernism criza de identitate pe care, în loc să rezolve, o amplifică, începînd chiar cu polisemia și labilitatea termenului care îl nominalizează. La aceeași concluzie pare să ajungă și Matei Călinescu: "Dar, dincolo de critica literară, tot mai mulți gînditori și cercetători în diferite domenii (...) cred că modernitatea a ajuns la final sau că ea traversează o profundă criză de identitate. Nu există, desigur, un consens în privința a

ceea ce reprezintă, de fapt, postmodernismul, și cu atât mai puțin în privința legitimității noțiunii înseși".

Prin arheologia complicată a unei metafizici obscure și prin relieful vag al esteticii sale, ce se sustrage unor precise determinări, ca și printr-o mistică auto devoratoare iubire față de propria imagine, postmodernitatea tinde să devină străină sieși.

Căutarea identității era un imperativ în modernism căci lipsa zeului era resimțită ca o lipsă (M.Heidegger). În postmodernism însă, faptul că omul, prin ruperea de transcendentă, s-a înstrăinat de esența sa și a pierdut sensul vieții, nu mai constituie pentru el o dramă. Absența zeului nu-l afectează. Cu toate acestea, el se întoarce spre trecut, dar altfel decît o făceau cei dinaintea lui. Recursul la trecut e o nevoie ontologică și ține de necesitatea regenerării spirituale. În artă a apărut periodic această tendință, ca o consecință a istovirii energiilor creatoare, cauzată de sărăcirea omului sub aspect ființial (Berdiaev). Romanticii recuperau trecutul cu nostalgie, expresionistii îl valorizau cu înfrigurare. Postmodernii însă și-l apropie în scop decorativ alterîndu-i, prin parodie, substanța. "Postmodernismul - e de părere Monica Spiridon - nu încearcă să întoarcă înapoi «vîrsta de aur» a începuturilor, ci și-o reamintesc, o transformă în subiect de conversație și în temă a dialogului".

Cînd dadaistii anunțau ruptura cu tradiția și abolirea oricărui sistem, negau nu arta trecutului, ci trecutul artei. După ce a expus în 1917, la New York, celebra Fîntînă, Marcel Duchamp avea să declare: "Le-am aruncat urinoir-ul în față ca pe o provocare și acum ei îl admiră ca pe o operă de artă". Întreaga artă postmodernă pare să reia la nesfîrșit gestul estetic al lui Duchamp. De atunci se experimentează frenetic noi formule de receptare - nu de expresie! - urmărindu-se efectul estetic al șocului. Toate noile orientări (happening-ul, instalația, colajul, cultura deșeurilor, graffiti) propun o artă a contextului și nu o artă a operei înseși. Lucrarea de artă este înlocuită cu un obiect, un ustensil, care trebuie perceput ca artă. Improvizatia se substituie meșteșugului, iar opera de artă devine operă despre artă.

Criza de identitate e la fel de veche ca și omul. De la Epopeea lui Ghilgameș pînă la Numele trandafirului toți marii eroi ai literaturii există prin fervoarea cu care tînjesc după sine. Omul și-a căutat în permanență identitatea, dar criza s-a acutizat prin intrarea în soluție a eului, în momentul în care artistul s-a descoperit pe sine ca alteritate (Je est un Autre), cînd în locul armoniei a apărut haosul, iar lumea și-a revelat lipsa de sens.

Dacă prin pierderea atașamentului față de vechile valori, artistul devine un altul, autorul postmodern e martor, cum spusese Hofmannsthal, "la propria-i dezagregare". Sindromul depersonalizării apare în modernism la personaj. În portmodernism însă cel vizat e autorul, care nu mai e un creator de lumi, ci o ficțiune, un produs al textului. El se lasă deconstruit de limbaj. O dată creația încheiată, autorul este exclus din dialogul dintre text și cititor. "Autorul - spune Umberto Eco - s-ar cuveni să moară după ce a terminat de scris, ca să nu tulbure drumul textului". În suveranitatea lui, textul e atît de preocupat de sine, încît devine metatext. Asupra artei

scrisului se operează cu termeni ca intertextualitate (prezența unui text în altul), metatextualitate (comentariul, relația critică cu textul), paratextualitate (semnale accesorii - titlul, subtitlul, notele), hipertextualitate (texte derivate din texte precedente), arhitextualitate (ansamblul de categorii generale sau transcendente ale textului), textualism, inginerie textuală ș.a.m.d. Discursul identitar se concentrează asupra lui însuși transformîndu-se în metadiscurs și provocînd o retorică a crizei care va duce la "dedoxificare" (L.Hutcheon) și la desemantizare. Prin reflexi excesivă asupra limbajului semnele își pierd valoarea referențială. Reduse la condiția de simple lexeme, cuvintele sînt cu abilitate mînuite de niște ființe ciudate pe care I. Hassan le numește "animale lingvistice". Prin ocultarea semnificației, limbajul devine autonom, o ființă ce "continuă să strălucască în timp ce omul e pe cale să dispară" și chiar "moare de pe urma semnelor născute în el" (Michel Foucault). Se ajunge astfel la ceea ce constituie punctul maxim al crizei de identitate în postmodernism - la moartea omului. Dacă modernitatea își fonda metafizica pe nietzscheanul "Dumnezeu a murit!", postmodernitatea va avea ca principală teză moartea omului. Cele două postulate se află într-o strînsă relație pe care însuși Foucault o relevă: "Nietzsche regăsit punctul în care omul și Dumnezeu aparțineau unul altuia, punctul în care moartea celui de-al doilea era sinonimă cu apariția celui dintîi și în care promisiunea supraomului semnifică în primul rînd și înainte de orice, iminenta morții omului (...). În zilele noastre nu se mai poate gîndi decît în vidul omului dispărut". Omul apare lipsit de consistență, "o identitate despărțită de sine", "rupt de originea care l-ar face contemporan cu propria existență" (Foucault).

Imaginea apocaliptică a morții omului a făcut multă vîlvă în Franța. Creștini și liber-cugetători, comunisti și democrați s-au întrecut în a-l face pe Foucault răspunzător de acest dezast. Un autor român contemporan care-și revendică apartenența la postmodernism spunea odată că postmodernul e copilul din povestea lui Andersen care a cutezat să spună că "împăratul e gol". Filosoful francez și-a asumat, se pare, prin postularea morții omului, același rol. Ca și Nietzsche în veacul trecut însă el n-a făcut decît să constate evidentă. Apus în fata omului e o oglindă în care acesta să-și vadă chipul și nu e vina lui, dacă cel care privea nu a mai găsit pe nimeni acolo. El ne-a spus povestea căutării de sine a omului într-o epocă numită în mod semnificativ postistorie. Tristețea și deznădejdea acestei zadarnice căutări transpar și la un poet ca Borges: "Lumea s-a rătăcit/ iar ochii morților o caută".

Absența zîmbește, fără candoare, din rama postmodernă a oglinzii. Cauza acestei absente pare a fi dezvăluită tot de Foucault: "Eul este distrus (...); dintr-un anumit punct de vedere ne reîntoarcem așadar în secolul al XVII-lea, cu o diferență însă: îl înlocuim pe Dumnezeu nu prin om, ci printr-un mod de gîndire anonim, cunoaștere fără obiect, teorie fără identitate".

În ce măsură cel ce a murit e homo dialecticus (Foucault), homo significans (Hassan), homo aestheticus (Ferry) sau homo religiosus (Eliade), nu știm. Știm însă că "postmodernismul îl experimentează pe Dumnezeu ca vid" (G. Mucci) și că în acest vid o umbră fără identitate asistă indiferentă la propria ei destrămare.

Dan Tărchilă și legenda Meșterului Manole oglindită în Zidarul

Substratul acestei atât de răspândite legende în Peninsula Balcanică își are cu siguranță rădăcinile și motivația în practica zidirii la construcțiile de case, cetăți, castele sau biserici. Cele mai crude practici de zidire au facilitat nașterea și răspândirea legendei. Dintre multe variante pe tema legendei "Meșterului Manole", care, în afara granițelor României, mai este întâlnită la greci, bulgari, albanzi, unguri, sârbo-croați, aromâni și țigani, cele 165 de versiuni românești ocupă în mod cantitativ locul al doilea. Acestea pot fi împărțite în 12 tipuri care la rândul lor se încadrează în trei categorii: 1. Transilvania de nord; 2. Transilvania de sud și Banatul și 3. Oltenia-Muntenia-Moldova, cât și cele dinafara granițelor teritoriale. Această din urmă categorie este cea mai răspândită și acestei categorii îi aparțin și cele două valoroase variante și anume cea a lui Vasile Alecsandri, transpusă într-o formă literară în anul 1853, sub titlul Negru Vodă și Manoli sau Monastirea Argesului și cea a lui G. Dem. Teodorescu din anul 1885. Alecsandri a publicat trei variante ale baladei (1853, 1854 și 1866) care se deosebesc unele de altele prin mici modificări ca transpunerea detaliată a unor pasaje sau concentrarea altora. Versiunii din 1853 îi premerge, este adevărat, poezia Meșterul Manole a lui Cesar Bolliac (1847) a cărei valoare literară, foarte discutabilă, n-o lasă să penetreze în literatura universală cedînd astfel versiunii Alecsandrii acest drept. Această transpunere a trecut în scurt timp peste granițele României ajungînd și în mina unor folcloristi de seamă care au început să cerceteze, afit răspîndirea, cât și variantele baladei. Patru ani după apariția versiunii Alecsandrii, în 1857, W.v. Kotzebue¹ realizează traducerea germană a baladei.

Ideea acestei atât de crude și totodată romantice legende pe tema jertfei în construcție² a inspirat mulți poeți și scriitori români. Astfel, există o serie de prelucrări lirice realizate de C. Bolliac, T. Argezei sau N. Labis, sau texte în proză, ca de exemplu Bietul Ioanide de G. Calinescu, Nuntă în cer de M. Eliade sau Cătoria lui Negru Vodă de V. Eftimiu. Lucrarea de față se ocupă de prelucrarea baladei în dramaturgia română. Astfel, am adunat 25 de piese de teatru³, avînd ca temă legenda Meșterului Manole. Tensiunea launtrică a baladei, cât și fluxul acțiunii predispun la creații dramatice; astfel nu este de mirare că întîlnim atîtea piese de teatru, într-o perioadă de peste 100 ani. Începutul îl găsim în piesa Meșterul Manole sau Fundarea Măstirii Argeș⁴, 1867/68, de Ioan Penescu și ajungem pînă la Zidarul⁵ lui Dan Tărchilă din anul 1979.

Dan Tărchilă (n. 1923) este în primul rînd dramaturg, dar scrie afit proză cât și eseuri. Sectorul său dramatic cuprinde peste 60 de piese de teatru din care dorim să enumerăm numai cîteva dintre cele pe care le considerăm a fi mai importante: *Albastru deschis* (1964), *Io, Mircea Voievod* (1966), *Hotul perfect* (1968), *Alibi pentru eternitate* (1971), *Legenda lui Avram Iancu* (1972), *Unchiul nostru din Jamaica* (1972), *Vodă Cantemir* (1973), *Moartea lui Vlad Tepes* (1976), *Marele soldat* (1977), *Zidarul* (1979), *Dezlăntuirea lui Prometeu* (1979), *Călătoria fantastică* (1987), *Dialog în amfiteatru* (1990), *Rămînem acasă* (1992), *Te plătesc ca să mă iubești* (1994), *Trilogia de cameră* (1995).

Piesa Zidarul, de care ne ocupăm, se compune din trei părți care la rîndul lor se împart în 11 scene. Aceste scene reprezintă cele mai mici părți compoziționale și se conturează stilistic, ca opoziție, prin apariția pe rînd a celor zece zidari, în fiecare scenă numai cîte unul, pe de o parte, iar pe de alta, apariția Ziditorului.

Tărchilă folosește noțiunea de scenă afit contrar definiției lui Shakespeare, ca acțiune între două schimbări de loc, cât și sensului tipic francez, ca schimb de personaje între două acțiuni. El folosește un termen original pentru scenă care se concentrează pe intrarea în acțiune a cîte unui Zidar și astfel scenele primesc o valență nouă și un nume specific (Scena Zidarului I, Scena Zidarului II ș.a.m.d.). Cele trei părți compoziționale sînt definite printr-o clară ruptură a continuității timpului de acțiune. Fractionarea în trei părți se bazează, la fel ca și la Meșterul lui Maniu, pe tradiții vechi. Timpul de petrecere a acțiunii (în jur de o zi), cât și unitatea locului (nu există nici o schimbare de loc) corespund cerințelor regulilor aristotelice, reguli a căror respectare e tipică dramei tectonice. Acțiunea celor trei părți corespunde în mare măsură schemei compoziționale: protasis, epitasis și catastrophe. Punctul culminant al piesei este plasat la sfîrșitul părții a doua, care conține și conflictul: aici Ruxandra, fiica domnitorului, repetă în transă, în fața slujitorilor, scena zidirii în care versurile-cheie din versiunea G. Dem. Teodorescu sînt în permanentă repetate.

Drama este situată, după cerințele dramei tectonice, la Curtea domnească unde majoritatea protagonistilor aparține așa-numitei pături de sus. De asemenea, numărul personajelor - doar opt - este restrîns.

Privind schematic constelația protagonistilor observăm o legătură încordată, distrusă prin crize, între Neagoe și Zidarul care apare pe scenă în zece ipostaze. Prin faptul că fiecare din cei zece zidari susține a fi Manole, Tărchilă scoate în mod subtil în evidență rolul colectivului artistic pus în opoziție cu reprezentantul puterii politice, Neagoe.

Dialogul dintre Doamna Despina și soțul ei Neagoe este compus în versuri alexandrine pe de o parte cu rimă albă, pe de alta, cu rime împerecheate eroic-alexandrine. De asemenea "scena" Ruxandrei cu slujitorii, care aminteste de fapta zidirii, este realizată în versuri tipice folclorului românesc cu șase sau șapte silabe, cu rimă împerecheată sau albă. Tărchilă a ales aici versuri din versiunea G. Dem. Teodorescu (Var și cărămidă, Zidul rău mă strînge) dintre care pe unele le-a modificat după același specific (Că-i lucrare iungă/Și durere multă). Restul dialogului piesei de care ne ocupăm este scris în proză.

Ca încheiere a analizei structurale, constatăm că Zidarul corespunde în mare măsură cerințelor unei piese de orientare clasică, îndeplinind forma piesei tectonice, pe cînd privind conținutul, avem de a face cu o piesă care se îndepărtează de normele convenționale. Astfel, putem spune că piesa se detașează de prelucrările cunoscute

alc legendei, sporind prin noutate varietatea ansamblului de piese pe tema "Legenda Meșterului Manole".

Tărchilă compară procesul de creație cu transpunerea unui vis în piatră. Visul este punctul de plecare și prezumția realizării unei opere de artă. El pune la dispoziție spiritul și ideea care, la fel ca varul și cărămida, constituie materiile prime consumate la înălțarea construcției. Aici Manole încearcă, prin arhitectura construcției, să treacă peste granița metafizică a cerului, s-o depășească aducîndu-l la forma inițială, liniară. Ca formă geometrică de trecere a cerului spre linie, el folosește spirala, motiv des folosit în minunata arhitectonică a Măstirii Curtea de Argeș, care primește astfel, în afara valorii estetice, și o valență metafizică.

Procesul creator este reprezentarea materializării unei idei. La fel ca și în legendă sau în celelalte prelucrări dramatice și la Tărchilă există o legătură indisolubilă între procesul creator și jertfa, această jertfă însă primește aici alte calități. Nu găsim jertfirea unui om - fie a altuia sau de sine - ci a unei idei, a unui vis. Visul, care reprezintă punctul de plecare a operei de artă, va fi în cele din urmă jertfit. Tărchilă ne prezintă în principal parabola afirmative finale a legendei: nu este important dacă pentru realizarea unei opere de artă a trebuit în realitate să moară un om. Important pentru procesul creator este suferința, această durere este la fel de intensivă ca și la pierderea fizică a unei persoane iubite. Dramaturgul se distanțează în mod clar și definitiv de acest act arhaic, barbar, al zidirii de viu a unui om, prin faptul că la el jertfa este un lucru important dar abstract. Deci importantă este jertfa în sine și nu forma ei concret materializată.

Aspectul religios joacă un rol secundar, pe cînd cel politic - privind procesul creativ - stă în centrul acțiunii. Astfel, al doilea personaj principal este Domnul peste Tara Românească, Neagoe. Resortul acțiunii dramatice îl constituie nesiguranta și căutarea adevărului, privind procesul creativ, ale lui Neagoe. El insistă cu întrebări asupra creativității, dar secretele din răspunsurile primite nu le poate tolera. În mod automat devine un tiran care acceptă existența artei numai ca formă a îndeplinirii planurilor sale politice. El nu poate accepta că există secrete pe care nici măcar el ca domnitor nu le poate pătrunde. Faptul că spectacolul a fost scos din stagiune după cîteva reprezentări - cu tot succesul avut afit la public, cât și la critică - ne îndreptățește să facem paralele între piesa lui Tărchilă și situația artei și implicit a artistului sub teroarea politică a anilor '70-'80.

Partenera lui Manole nu este prezentată scenic, rolul ei limitîndu-se numai la jertfirea așteptărilor sau iluziilor pe care el le avea în privința ei. Prezentarea fizică a partenerii este ignorată, și aici autorul pune accentul pe idee, pe faptul de a visa o femeie jertfită operei de artă.

Mediul social al lui Manole, cei nouă zidari, are la Tărchilă un rol deosebit. Cei zece zidari, și aici găsim o nouă necesitate pentru creativitate, sînt constrînși să se omogenizeze în colectiv. Fiecare trebuie să renunțe la individualitatea lui, luînd identitatea lui Manole, ceea ce-i reuseste cu ajutorul suferinței colective. Tărchilă accentuează omogenitatea colectivului artistic: pentru el sînt artiști toti cei zece zidari. El nu diferențiază, ca Blaga sau Maniu, între Manole și cei nouă zidari care provin din rîndul lucrătorilor.

Durerea artistului de a-si fi sacrificat ultimul vis, ideea unei parteneri ideale, surprinde puterea lui intelectuală și imaginativă. Această puternică sublimare și dematerializare a conflictului dramatic și prezentă și în alte piese de teatru ale lui Tărchilă, ca de exemplu în: *Dezlăntuirea lui Prometeu*, unde Prometeu nu este pedepsit fizic, ci prin puterea lui imaginativă, sau în *Hotul perfect*, unde hotul nu fură bunuri materiale, ci-i ia crăului visele, idealul.

Afit punerea în scenă, cât și piesa publicată au avut un ecou deosebit în rîndul criticii, care a scos în evidență afit simbolul întregii piese și valoarea ei de parabolă, cât și, mai ales, interpretarea ontologică a legendei.

Noi considerăm această piesă ca fiind una dintre cele mai bune - dacă nu chiar cea mai bună - prelucrări moderne ale legendei Meșterului Manole, fiindcă, în afara de forța de interpretare metafizică foarte exigentă și plină de semnificații, ea dovedeste în plus afit o tensiune scenică deosebită, cât și un înalt grad de vitalitate în dialog. Din motivele expuse, această piesă este nu numai o piesă de lectură ci și, prin deosebita ei calitate scenică, una de interpretare.

Tărchilă universalizează legătura dintre jertfa și procesul creator prin dematerializarea totală a obiectului concret de jertfa.

Recunoaștem că ideea de bază a legendei este legată de un nou concept, de un nou spirit de epocă.

Simone REICHERTS-SCHENK

1. V. Alecsandri, *Negru Vodă și Manoli sau Monastirea Argesului*, în: *Poezii populare. Balade (cîntece bătrînești)* adunate și îndreptate de V. Alecsandri, 2 vol., Iași, 1853

2. Teodorescu, G. Dem.: *Meșterul Manole*, în: *Poezii populare române*, Ed. Minerva, București, 1982

3. Kotzebue, W.v.: *Das Kloster von Argis*, în: *Rumänische Volks poesie. Gesammelt und geordnet von B. Alecsandri*, Verlag der Königlichen Geheimen Ober-Hofbuchdruckerei (R. Decker.), Berlin, 1857

4. V. Alecsandri, *Monastirea Argesului*, în: *Opere*, 3 vol., Ed. Pentru Literatură, București, 1966 (p. 212-222)

5. La piesele enumerate se adaugă și piesa Meșterul Manole de Mihai Pascaly, *Melodramă istorică cu cîntece în 4 acte*, manuscris datat 12.03.1885 afit în Biblioteca Teatrului Național din București. Datele de mai sus se bazează pe: Gh. Ciompec, *Motivul creației în literatura română*, Ed. Eminescu, București 1980. Datele citate nu au putut fi verificate de autoare.

6. Penescu, I.: *Meșterul Manole sau Fundarea mînăstirii Arges*, în: *Manuscris la Biblioteca Academiei Române*, București, 1867

7. Tărchilă, D.: *Zidarul*, *Unsprezece variațiuni dramatice pe tema legendei Meșterul Manole*, în: *Rampa*, Ed. Eminescu, București, 1985.

Dan Tărchilă la 75 de ani

Născut la 28 noiembrie 1923 în comuna Buștenari/Prahova, Dan Tărchilă dramaturgul, eseistul, a urmat liceul la "Petru și Pavel" din Ploiești urmînd Facultatea de medicină la București, specializîndu-se în microbiologie. A debutat ca dramaturg în anul 1959 cu piesa *Într-o gară mică*, pentru care a luat premiul I la Concursul național de dramaturgie al Ministerului Culturii, după care a mai scris peste 60 de piese dintre care enumăr doar cîteva cu un succes deosebit afit la public, cât și la critică: *Io, Mircea Voievod*, *Unchiul nostru din Jamaica*, *Albastru deschis*, *Alibi pentru eternitate*, *Hotul perfect*, *Prometeu* și nu în cele din urmă capodopera lui Zidarul care a fost comentată pozitiv în străinătate, mai ales la Universitățile din Mainz, Heidelberg și Zürich.

Seriozitatea, profunzimea morală și temele abordate îl caracterizează pe Tărchilă, alături de Lovinescu ca pe un reprezentant de seamă al dramaturgiei românești postbelice. Portretele "anonime" par un "sujet" ce se întind ca un fir roșu prin întreaga sa operă nu numai dramatică (l-am citat pe regretatul Valentin Silvestru). Omul de lîngă tine și mine (*Hotul perfect*), cel de pe stradă (simbolizat în monodrama *Prometeu*) sau pur și simplu anonimul (*Ecto bar* sau *Alibi pentru eternitate*) sînt temele predilecte ale autorului. Vraja folclorului și, implicit, cea a istoriei l-au impus în dramaturgia românească, a ultimelor decenii, ca pe o voce răspicată dar plină de aluzii (ca în fablele lui La Fontaine) la situația politică în care a fost constrînș a-si scrie marea parte a operei.

Alăturîndu-ne celor care-i sărbătoresc cei 75 de ani de viață, îi mulțumim pentru cele peste 60 de piese de teatru, dintre care el nu recunoaște - pentru sine - mai mult de 10.

Cînd sufletu-i doar trup

Lui Dan Tărchilă la împlinirea vîrstei de 75 de ani

Am înjurat cum nu puțini injură și am tăcut trecînd prin multe pagini, și am furat cum nu puțini furară și m-am ascuns afară după temniți, am închinat pelinul cu dușmanii și mi-a fost frică să nu-l beau pînă la fund, mi-am pus cătușă să nu par prea liber dar am rămas cu ea de-ncheieturi.

și-acum mă-ntreb cînd totul vestejește: n-am drept să-nvăț și eu cum se trăiește?!

Cristian W. SCHENK, 1998

Stimate Doamnă Dan Tărchilă,
Trupa Teatrului de Stat din Darmstadt vă dorește cu ocazia împlinirii a 75 de ani toate cele bune, sănătate și pe mai departe putere de creație. Mulțumim pentru ocazia pe care ne-ați acordat-o de a fi jucat piesa dvs. de teatru *Convorbire în amfiteatru*.

Trupa teatrului de Stat Darmstadt

La 75 de ani, uitîndu-vă înapoi, puteți privi o operă care ne-a impresionat. Mulțumiri pentru prezența dumneavoastră la premiera piesei *Diavolul și prințesa*, cât și la celelalte prezentări. La mulți ani și multă sănătate!

Teatrul "Strommer", Kastellaun

Multe dintre piesele dvs. au fost pentru mine un reper de studiu al dramaturgiei românești alături de ceilalți dramaturgi români. Vă mulțumesc și vă doresc cu ocazia împlinirii a 75 de ani mulți ani sănătoși și tot așa mai înainte!

Christoph Schlegelberger, Tübingen

Au trecut mulți ani de la primele dvs. piese citite, însă cele care m-au impresionat cel mai mult mi-au rămas în memorie. Toate cele bune, la mulți ani și fericire!

Maria Bohra Sträubinger, Göttingen

Era pe la începutul anilor '80, cînd am avut ocazia să citesc pentru prima oară piesa dvs. de teatru *Zidarul*. De atunci urmăresc cu deosebit interes noile piese pe care le scrieți. Fondul istoric și popular al pieselor dvs. mi-a dat un imbold deosebit să-mi aprofundez cunoștințele istorice și folclorice ale acestei țări și limbi în care scrieți. Acum, la 75 de ani, nu pot decît să vă doresc forță de raunch așa cum ați avut pînă acum, multă sănătate și fericire.

Reiner Bloch, Heidelberg

Dragă Dan, după aproape 30 de ani de prietenie intensă nu pot decît să-ți doresc tot ceea ce-ți doresc prietenii cei mai dragi, fără a enumera totul. 30 de ani nu sînt afit de ușor de șters din sufletul meu, fiind legați de toate "peripețiile" mele literare din această perioadă. Nu pot uita cînd ne-am întâlnit pentru prima oară la Brașov, pe cînd conduceai revista "Astra" ori Teatrul Dramatic, pe cînd erai președinte al Uniunii de acolo sau cînd mai tîrziu ai înființat împreună cu M.N. Rusu acel "Almanah Coresi" unde ai avut curajul de a mă public sub adevăratul meu nume, fapt care - știe Dumnezeu - nu ți-a fost ușor, dată fiind situația cunoscută. Pe urmă la București...

Te îmbrățișez cu toată dragostea,
Christian W. Schenk

Acum, la 75 de ani, nu pot decît, în afara de a-ți ura La mulți ani, să-ți mulțumesc pentru sprijinul pe care mi l-ai acordat afit de mulți ani, afit prin piesa ta *Zidarul*, cât și prin afită literatură secundară de care mi-ai facut rost, cînd nu era deloc ușor, pentru lucrarea mea de doctorat *Legenda Meșterului Manole în dramaturgia română*, care mulțumită perfecției documentării a fost considerată de profesorii Klaus Heitmann, Paul Miron și Bodo Müller ca fiind de publicat în prestigioasa editură Peter Lang cu filiale în Berlin, Zürich, Berna, Paris, New York.

Deci, dragă Dane, multă sănătate și să rămii mereu același care ne-ai fost!

Simone Reicherts-Schenk, Heidelberg/Kastellaun

Pri intermediul prietenului nostru comun, Christian W. Schenk, vă doresc, stimate doamnă Dan Tărchilă, la a mea vîrstă de 85 de ani, toate cele bune și să-mi ajungeți vîrsta la cea mai înaltă tensiune vitală!

Hilde Domin, Heidelberg

Toate cele bune, la această onorabilă vîrstă de 75 de ani, vă urează Asociația de Cultură Est-Europeană, secția renană!

Klaus Manderscheid, Mainz

Literatură și religie

Doru SCĂRLĂTESCU

14. O retorică a numelor în Vechiul Testament

Întreaga teologie a Vechiului Testament gravitează în jurul Logosului - Nume sau Verb. Toate componentele care tin de sacralitatea acestuia (creația prin cuvântul divin, numele teofore, constituirea textului sacru...) se regăsesc, sub o formă sau alta, în credințele popoarelor antice, la egipteni, mesopotamieni, greci, indieni sau chinezi, religia iudaică le este însă superioară, din acest punct de vedere, cantitativ și calitativ. Sensul primordial, suprem, coagulant și etern-productiv al textului biblic este centrat pe conceptul " numelui lui Dumnezeu", sub semnul căruia evoluează destine individuale și colective. Acest nume, permanent invocat, slăvit, implorat, adorat și, nu mai puțin, temut, e, în acest text, pretutindeni și, până la urmă, nicăieri. Căci, în concordanță cu practicile religioase ale egiptenilor și ale altor popoare orientale, și la evrei, Dumnezeu se "ascunde" sub titluri uneri de împrumut: El, Elohim (după unii exegeți, un plural al majestății, derivat din El), Baal, Adonai, Melech, însemnând "conducător", "stăpîn", "domn", "rege", "zeu", alteleori, apelînd la însușiri reprezentative: El' Olam, "Dumnezeu cel Vesnic", El Elion, "Dumnezeu cel Preainalt" (Geneza), El Shadai, "Cel Puternic" (Deuteronom) Attiq Yomin, "Cel vechi de zile" (Daniel), la scurte enunțuri definitive: Yahweh-iiere, "Domnul poartă de grijă" (Geneza), Yahweh-nissi, "Domnul este steagul meu" (Exod), Yahweh shalom, "Domnul este pace" (Judecători), Yahweh tikkenu, "Domnul e neprihănirea noastră" (Ieremia), ori la notarea unor indici de apartenență: El Elohe Israel, "Domnul este Dumnezeu lui Israel" (Geneza), cu varianta Yahweh Elohe Israel (Judecători și Profeti), sau Qedosh Israel, "Sfîntul lui Israel" (Isaia), în fine, Yahweh Sebaoth, "Dumnezeu oștirilor" (Samuel) și Yahweh Shamayim, "Dumnezeu cerurilor" (Ezra, Psalmi...). Dar numele propriu, adevărat, al Dumnezeului biblic, care

"...Si a pus Adam nume tuturor dobitoacelor..." (Facerea, II, 20) Frescă, Sucevița, 1595

oarele mele și carne din carnea mea! Ea se va numi femeie (ebr. issa), pentru că a fost luată din om (adică bărbat, is)." (Geneza, II, 23) După cădere, Adam va definitiva, printr-un nou nume, destinul soției sale, ca zămislitoare de vieți: "Și omul a pus soției sale numele Eva (ebr. hawwa, "viață"; în Septuaginta, zoe), căci ea a fost mama tuturor celor vii" (idem, III, 20).

După izgonirea perechii primordiale din Paradis, începe pentru omenire, sub vigilenta protecție a lui Yahweh, istoria sa zbuciumată, ce se împletește încă cu fabulosul mitic, simbolic. Onomastica, sprijinită pe jocurile lexicale atât de frecvente în cartea Genezei, e ținută să reflecte, și ea, această istorie, făcută din căderi și urcușuri, răzvrătiri și împăcări, trădări și legăminte solemne. Secondându-l pe Adam în atribuirea de nume, Eva îl va numi pe primogenitul ei Cain, în ebr. "câpătat", căci, spune ea, "Am câpătat un om cu ajutorul Domnului", iar pe al doilea fiu, Abel, apropiat fonetic de sumerianul ibila, "fiu", dar, mai plauzibil, de ebr. hebel, "boare", "abur", "lucru van, iluzoriu", sau de rădăcina siriacă ybl, "cioban", avînd în vedere ocupația și destinul eroului biblic. După moartea lui Abel, pe al treilea fiu, ea-l va numi Set, "înlocuire", "despăgubire", căci, a zis ea, "Dumnezeu mi-a dat o altă sămînță în locul lui Abel, pe care l-a ucis Cain". Din spita lui Set se trage Noe, ultimul din cei zece patriarhi antedeluviens, supraviețuitor al potopului. Numele său, în ebr. Noah, pare legat de rădăcinile verbale nwh, "a se odihni" și nhm, "a aduce mîngiere", după cum reiese din cuvintele tatălui său, Lameh, în Geneza, XXIX: "El i-a pus numele Noe zicînd: Acesta ne va mîngîia pentru munca și oboseala mîinilor noastre, care vin din acest pămînt pe care Domnul l-a blestemat". După potop, unul din strănepoții lui Noe, Avram, din cetatea Ur, a Caldeei, va intra și el în grațiile lui Yahweh, care-i promite o "țară" și un "nume": "Te voi face să devii un neam mare și te voi binecuvînta; îți voi face un nume mare și vei fi o binecuvîntare". Această spectaculoasă metamorfoză a nomadului caldeean, dintr-un umil credincios, cum îl definește și numele, Avram, adică "Tatăl (Dumnezeu) este mare", într-un întemeietor de neamuri și matcă de mari religii monoteiste: iudaică, islamică, creștină, începe cu statornicirea unui nume nou, Avraam, însemnînd, după o etimologie populară, "părinte al unei mulțimi". Este primul articol din legămîntul lui Dumnezeu: "Nu te vei mai numi Avram, ci numele tău va fi Avraam, căci te fac tatăl multor popoare" - Geneza, XVII, 5). Pînă la urmă, Avram va fi receptat de instinctul patern (v. sacrificiul lui Isaac), Avram va fi receptat de urmași drept "tatăl tuturor celor ce cred" (Romani, IV, 11). "Numele mare" promis de Yahweh capătă dimensiunea unui simbol universal. "Avraam simbolizează omul ales de Dumnezeu ca să păzească moștenirea sacră a credinței; omul binecuvîntat de Dumnezeu, care i-a făgăduit mulți urmași și imense bogății; omul predestinat unui rol universal, ca un nou Adam și ca strămoș al Mesiei..." J. Chevalier, Dicționar de simboluri, I, p. 163)

După Avraam, Dumnezeu va reînnoi promisiunea ocrotirii divine, pe care o va face lui Iacob, de data asta nu direct, ci prin mijlocirea unor reprezentări onirice, a "scării" care urcă de la pămînt la cer, a "porții cerurilor" și a "casei Domnului", de unde acesta îi vorbește: "...Pămîntul pe care este culcat îți-l voi da ție și seminției tale./ Sămînța ta va fi ca pulberea pămîntului; te vei întinde la apus și la răsărit, la miazănoapte și la miazăzi, și toate familiile pămîntului vor fi binecuvîntate în tine și în sămînța ta." (Geneza, XXVIII, 13-14). O aură de basm învaluaie aici personaje, întîmplări și cuvinte. De altfel, a existat tentativa (v. Robert Couffignal, Jacob, în Dict. dr. myt. litt., Paris, 1988) lecturii ciclului de episoade referitoare la Iacob, din Geneza, în cheia oferită de schema narativă construită de Propp în Morfologia basmului. Potrivit acestei scheme, episodul "visului" ar corespunde primei funcții a Donatorului, definită astfel de Propp: "Eroul este pus la încercare, iscodit, atacat etc., pregătindu-se astfel înarmarea lui cu unealta năzdrăvană (în cazul textului biblic, scara, casa, poarta, n.n.) sau cu ajutorul năzdrăvan (aici, al lui Dumnezeu însuși, n.n.)" (VI. Propp, op. cit., "Univers", 1970, p. 45). Momentul următor, esențial, al întîlnirii cu "Donatorul" este însă acela, celebru, al "luptei cu îngerul", de pe malul rîului Iaboc (aici, din nou, un joc de cuvinte, atât de drag vechilor evrei, bazat pe apropierea fonetică dintre numele rîului, Yabboq, și forma verbală "s-a luptat", ye; abeq), în urma căreia eroul, învingător, își schimbă definitiv statutul, printr-o marcă, însemnare, în termenii lui Propp, la nivel fizic: schiopătatură, în urma rănii de la sold, și, mai ales, la nivel spiritual, prin schimbarea numelui: "Apoi El a zis: Numele tău nu va mai fi Iacob, ci Israel (Biruatorul lui Dumnezeu); căci ai luptat cu Dumnezeu și cu oamenii și ai fost biruitor" (Geneza, XXXII, 28). Așupra identității necunoscutului (în text el apare ca "un Om", "Omul Acela") cu care Iacob s-a luptat o noapte, "pînă la revărsatul zorilor" au existat, din vechime și pînă la exegeții moderni, numeroase discuții. El nu este altul decît "îngerul Domnului", Malac Yahweh, cum va spune clar prorocul Osea: "S-a luptat cu îngerul și a fost biruitor", pe care mulți îl vor interpreta drept o ipostază a lui Dumnezeu însuși, "o ființă prin care Yahweh se revela în Vechiul Testament". De acest lucru Iacob nu se îndoiește: "Iacob a pus locului aceluia numele Peniel ("Fața lui Dumnezeu"), căci, a zis el, am văzut pe Dumnezeu față în față și am scăpat cu viață" (Geneza, XXXII, 30). Mai tîrziu, Isaia îl va numi, semnificativ, Malac Panaim, adică "îngerul fetei Sale", ceea ce trimite la identitatea deplină cu Yahweh, iar în cartea lui Maleahi (nume pe care Septuaginta îl tratează ca pe un substantiv comun: "Mesagerul meu"), apare Malac haberit, "îngerul Legămîntului", identificat cu Mesia. Iar în această nouă ipostază, atât pentru autorii Noului Testament, cât și pentru Sfinții Părinți, comentatorii ai acestuia, el nu e altul decît Logosul divin. "Malac Yahweh - scrie Ath. Negoită - este identificat în lumea creștină cu Logos, deci cu a doua persoană a Sfîntei Treimi, care ca Mîntuitorul va lua cîndva natura omenescă și va răscumpăra atît poporul lui Israel, cît și popoarele păgîne" (Teologia biblică a Vechiului Testament, p. 60)

În ceea ce privește această minunată Saga a Patriarhilor biblici, episodul esențial, al lui Iacob și al urmașilor săi, al întemeierii lui Israel, cu cele douăsprezece seminții ale sale, ne oferă modelul unei veritabile "retorici" a numelor, perfect manipulate de autorul Genezei. Prin intermediul acestora, avem mai întîi o poveste de dragoste, profund umană, cu trei protagoniști, un bărbat, Iacob, și două femei, soțiile sale, una nedorită și impusă printr-un șiretlic, Leea, alta, dorită și dobîndită cu greu, sora ei, Rahela. E o poveste, deloc banală, dramatică, de "întrîg și iubire", concentrînd toată complexitatea de fațete și implicații ale acestui sentiment; pasiune mistuitoare și rutină casnică; suferință a respingerii, gelozier, disperare, speranță, bucurie; fericele egoiste și capacitate de dăruire, pînă la sacrificiul suprem... În câștigarea afecțiunii prolificului sot, cele două femei apelează la arma redutabilă a maternității, iar

"Cel care a creat totul a dat cuvîntul deosebitul privilegiu de a fi mijlocitor între creator și creat, dar și de a face distincția între unul și celălalt".

Philon din Alexandria

numele acordate copiilor lor jalonează traseul sinuos al competiției, la care arbitrajul divin e permanent invocat. Prima secvență aparține soției cam urșele și disprețuite, Leea, căreia Dumnezeu, în compensație, "i-a deschis pîntecele". Primii patru fii ai acesteia sînt Ruben (masoretic reuben - "iață, un fiu"), "căci, a zis ea, Domnul a văzut mîhnirea mea și de aceea soțul meu mă va iubi", Simeon (de la ebr. sama, "a asculta"): "Domnul a auzit că nu sînt iubită și de aceea mi l-a dat și pe acesta", Levi (legat de rădăcina verbului Iawa, "a uni"): "De data aceasta, sotul mei se va alipi de mine, căci i-am născut trei fii", și Iuda (de la rădăcina verbului ydh, "a lăuda"): "De data asta voi lăuda pe Domnul". După această secvență, intră în scenă Rahela, cea frumoasă și îndrăgită, dar steapă. Ea-i dă lui Iacob pe roaba sa, Bilha, care va naște, pentru ea (e un fel de procură) pe Dan (de la din, "a judeca") al cărui nume e motivat astfel de Rahela: "Dumnezeu mi-a făcut dreptate, mi-a auzit glasul și mi-a dăruit un fiu", și pe Neftali (ebr. naptali, "luptător"): "Am purtat luptele lui Dumnezeu cu sora mea și am biruit". În a treia secvență, Leea nu se lasă nici ea mai prejos, și i-o dă lui Iacob, după același obicei al pămîntului, pe roaba sa, Zilpa, care naște doi băieți, al căror nume reflectă dispoziția sufletească a stăpînei: "Cu noroc! a zis Leea. De aceea i-a pus numele Gad" (în ebr. "noroc"; la canaaniti apare un zeu al norocului, cu acest nume, pomenit de Isaia)... "Ce fericită sînt! a zis Leea... De aceea i-a pus numele Asher" (ebr. "fericit", "binecuvîntat"). Povestea numelor continuă cu cei trei copii ai Leei, doi băieți, Isohar ("Răsplătire"): "Dumnezeu m-a răsplătit, căci am dat sotului meu pe roaba mea", și Zabulan (o dublă derivare, de la sabal, "a onora" și de la sabad, "a înzestra"; în traducere românească apare "locuință"): "Frumos dar mi-a dat Dumnezeu! De data aceasta soțul meu va locui cu mine, căci i-am născut șase fii", urmați de o fată, Dina ("Judecată"). Următoarea secvență o aduce, simetric, pe Rahela, care, fie cu ajutorul magic al mandragorelor, cumpărate de la Leea prin cedarea, pentru o noapte, a lui Iacob, fie, mai degrabă, prin intervenție divină, scapă de sterilitate și-i naște pe fiul preferat al patriarhului, Iosif (de la verbul yasap, "a adăuga"): "Domnul să-mi mai adauge un fiu!" Povestea are și un epilog, la mare distanță în text, constînd din moartea tragică a Rahelei, la nașterea grea a ultimului fiu: "Și, pe cînd își dădea ea sufletul, căci trăgea să moară, i-a pus numele Ben-Oni ("Fiul durerii mele"); dar tatăl său l-a numit Benjamin ("fiul dreptei", "norocos"). Povestea atît de omenesc dramatică a copiilor patriarhului biblic va mai fi reluată, încărcată de noi semnificații acum, în două mari poeme, Profetația lui Iacob, din finalul Genezei, și Binecuvîntarea lui Moise, înainte de moarte, din Deuteronom. Dar asta e o altă poveste.

Muzica sacră în spațiile românești (XX)

Gheorghe Cucu - clasic al muzicii românești

Victor BĂCĂRAN

Numele lui Gheorghe Cucu se leagă, pe de o parte, de perioada în care s-au manifestat majoritatea compozitorilor noștri înaintași, iar pe de altă parte, atît prin formația profesională, mult mai completă, cît și prin aportul său pe planul creației, mai substanțial, înscrisuindu-se în orbita muzicii noastre corale clasice.

Născut în Puiestii Vasluiului de pe Valea Tutovei, Gheorghe Cucu studiază mai întîi la Școala de cîntăreți bisericești din Bîrlad, apoi urmează Conservatorul din București. După absolvirea conservatorului se specializează, la fel ca și alți compozitori ai vremii, la vestita Schola Cantorum din Paris, cu Vincente d'Indy, fiind în această perioadă și dirijorul corului Capelei române din capitala Franței.

Revenit în țară, ocupă diferite funcții: cîntăreț de strună și dirijor la unele coruri bisericești din Brăila și București, dirijor secund al Societății corale "Carmen", profesor la Seminarul "Nifon" și Academia de muzică religioasă din capitală.

Ca și ceilalți mari artiști români, precum Enescu, Luchian, Grigorescu, Andreescu sau Brăncuși, valorosul nostru compozitor era perfect conștient că adevărata artă are rădăcini în solul natal. Rolul compozitorului este de a-și însuși folclorul, ca și poetul limba maternă, spunea Gheorghe Cucu. El trebuie să tină seama de toate cuceririle tehnice ale artei contemporane și să le întrebunțeze printr-o judicioasă selecție doar pe acelea care convin temperamentului său. Numai în acest fel se vor obține mult doritele compoziții care să reflecte ceea ce este înaintat și caracteristic epocii artistului.

Creația corală semnată de Gheorghe Cucu cuprinde un număr apreciabil de lucrări, muzica sa rămînd un cîntec luminos închinat vieții.

Melodicitatea generoasă și optimistă a lui Gheorghe Cucu are adesea nuanțe modale. Marele merit al compozitorului moldovean constă în introducerea amplelor forme ale muzicii de cameră sau simfonice în cea corală, precum rondoul sau sonata.

Gheorghe Cucu a fost unul dintre primii compozitori români care și-au dat seama de rolul imens pe care-l joacă polifonia în prelucrarea cîntecului popular, el putînd fi considerat ca un deschizător de noi drumuri.

Precizez că muzica religioasă semnată de Gheorghe Cucu a jucat un rol important, prin elementele melodice noi pe care le conține, uneori cu aspecte modale atrăgătoare și sugestive, preluate din cîntecul popular românesc. Calitatea acestei muzici este superioară, mai ales atunci cînd autorul întrebunțează polifonia și din acest punct de vedere lucrări ca Liturgia Sfîntului Vasile, Crucii tale, Axion. Răspunsuri mari sînt deosebit de valoroase.

Impresionantă rămîne piesa La rîul Vavilonului, de un puternic dramatism și cu o autentică forță de expresie. Cele mai inspirate creații scrise în genul muzicii corale religioase sînt Liturgia nr. 1 și ciclul de Coruri religioase cu care autorul a obținut premiul "George Enescu". El a continuat în acest gen muzical tezaurul melodic al cîntecului de strună, creînd un stil muzical autohton. Datorită lui Gheorghe Cucu, firul unei evoluții firești a muzicii noastre bisericești, întrerupt prin invazia lucrărilor occidentale, preluate de altfel epigonice, a fost reluat cu succes. În deceniile următoare asistăm la un adevărat triumf al adepților stilului muzical religios autohton, care prin lucrările lor asigură o strălucită continuitate.

Să nu uităm caracterul național al creației lui Gheorghe Cucu. Redăm o confesiune a marelui compozitor moldovean făcută cu puțin timp înainte de a trece în eternitate: "Muzica populară, valoroasă prin naivitatea, curățenia, frăgezimea și delicata ei simțire, nescrisă, dar transmisă din gură în gură ca și basmele, poeziile și cimiliturile noastre, împreună cu mestesugul țesăturilor, a sculpturii lemnului, a jocurilor, formează o artă a unei civilizații ce a moccit de sute de ani în casele tupilate ale acestor buni și blajini țărani români".

Configurarea unor noi spații ale sensului

Bogdan Mihai MANDACHE

Cînd se discută despre principalele fenomene socio-politice și economice ale lumii contemporane, termenii cei mai folosiți sînt mondializare sau globalizare; există un amplu curent de opinie care caută să arate că mondializarea este altceva decît o vastă mișcare de ancantizare a diversității umane, apreciindu-se că în măsura în care aceasta uniformizează stilurile de viață, eliberează pluralismul cultural, social și identitar. Accelerarea mondializării și căutarea identitară conduc societățile la identificarea unor noi medieri politice, sociale și culturale capabile să răspundă cerințelor acestora. În viziunea unui grup de cercetători francezi (v. *Géopolitique du sens*, Desclée de Brouwer, Paris, 1998), între un cadru național prea strîmt și un cadru mondial prea vast, este firesc să se constituie noi spații ale sensului văzute ca "spații cu frontiere neprecizate dar doritoare de a exprima o identitate colectivă singulară, cu scopuri de diferențiere identitară, cîntărire politică, de raționalizare economică, chiar de legitimare politică internă". Aceste spații ale sensului sînt spații vagi care prin tatonare degajă un "noi" construit în jurul unor semnificații regionale comune, conținutul filosofic al semnificațiilor comune făcînd obiectul unor studii semnate de Charles Taylor și Vincent Descombes.

Reflectia asupra emergentei potențiale a spațiilor sensului în lume trebuie să fie precedată de analiza tendințelor profunde ce susțin emergența lor, ele ținînd de ordinul pluralității: modernitatea nu mai este numai occidentală; autoritatea nu mai e exclusiv statală; adevărurile nu se mai structurează după moda universalist-occidentală; organizarea geopolitică a lumii nu mai este bipolară. Din această perspectivă, Zaki Laidi definește spațiile sensului ca "tentative de organizare a pluralității lumii pe baze care nu invalidează nici formele de organizare precedente - cum sînt Statele-națiuni - nici cele care apar acum, cum ar fi mondializarea". Ele definesc un "noi" între naționalul funcțional insuficient, doar identitar de nefinlocuit, și o mondializare funcțional de nedepășit, dar identitar nesatisfăcătoare, pe fondul unei accelerate descentralizări a modernității în acest sfîrșit de secol. Respectivul fenomen este însoțit de descentralizarea autorității, fiind tot mai dificil a gîndi un fapt politic, social sau cultural pornind de la un singur actor; două temple sînt edificatoare pentru evoluțiile în domeniul religios: recentul sinod asiatic a arătat că există o tensiune crescîndă între centralismul Vaticanului și aspirațiile plurale; Islamul se afirmă tot mai viguros în afara spațiului arab unde-și are originea. Un alt aspect major este accentuarea relativismului într-o lume tot mai complexă și plurală, tot mai puțin dispusă să accepte universalismul abstract. În sfîrșit, a patra coordonată a ultimului deceniu al secolului nostru este sfîrșitul războiului rece care a divizat regiunile pe baze politice și ideologice: Europa democratică și Europa comunistă, Asia pro-americană și Asia pro-sovietică, punctul culminant fiind împărțirea Germaniei și a Coreei. Pornind de la analiza celor patru factori, Zaki Laidi revine cu câteva precizări asupra spațiului sensului care își atinge menirea numai dacă răspunde simultan unor condiții de deliberare, de enunțare și de performanță.

Pentru noi, prima întrebare legitimă este în ce măsură Europa reprezintă un spațiu al sensului, cu atît mai mult cu cît europenii s-au vrut totdeauna purtători ai unui mesaj universal avînd ca principii libertatea, egalitatea, toleranța; deși "mesajul Europei constă într-o structură de gîndire, într-o morală universală fondată pe adevăruri considerate a fi obiective" (Chantal Delsol), trebuie recunoscut că nici toate popoarele Europei - aflată de altfel într-o continuă extindere - nu au atins standardele cerute, și cu atît mai puțin cele aflate în afara Europei. În același timp, poliologii europeni arată că universalismul reprezintă o formă sofisticată de dominație, că viața politică internațională este marcată de dominația particularului sau de dominația universalului. Căuțînd să evite ambele tendințe, Chantal Delsol propune ca prim pas "descoperirea finalităților colective care ne angajează în apărarea referințelor legitime fără a suprima alteri-

tatea celui alt". Multă vreme s-a crezut că umanismul este o creație exclusiv europeană, dar umanismul ca respect al omului există pretutindeni; specific umanismului european este că a respecta omul nu înseamnă numai a-l proteja, ci și a-l lăsa să-și aperse intimitatea, autonomia și opiniile. Universalismul european se înrădăcează în trei fundamente: egalitatea ontologică în demnitate; conștiința individuală și independența spiritului; valorizarea cunoașterii. Dar în vreme ce fundamentele rămîn inviolabile, expresiile sale concrete sînt relative și circumstanțiale. În plan politic, lucrurile sînt mult mai complicate, întrucît construcția europeană este condusă de State-națiuni, Franța, Marea Britanie și Germania reevalund permanent avantajele și costurile unui transfer de responsabilități către Europa unită, ale cărei șanse depind de legătura între interdependențele economice și armonia politică.

"Războiul rece. Îți dă un motiv să te trezești dimineată", afirmă un personaj al lui John Updike; întrebările asupra rolului SUA după războiul rece rezultă dintr-o dublă criză identitară și statutară. În mai '89, James Baker sintetiza rolul Statelor Unite în lume astfel: "O tribună pentru democrație, un catalizator al cooperării internaționale și apărătorul interesului național american". Statele Unite se definesc ca o comunitate de valori cu vocație universală, dar în măsura în care valorile liberale au o mai mare aderență internațională se diminuează percepția că SUA ar reprezenta singurul model. Pe de altă parte, mondializarea - SUA fiind un fervent promotor - nu ar duce numai la propagarea idealurilor democratice, la amplificarea comunicațiilor, ci și la concentrarea responsabilității asupra efectelor negative. Articulația unei noi viziuni asupra rolului Statelor Unite în lume se face pornind de la sensul puterii sale, de stabilirea cu claritate a rolului național și de traducerea unei comunități de valori într-o comunitate de interese pe plan internațional.

Un spațiu în care se fac numeroase încercări pentru construirea unui sens regional este America Latină, dovadă multitudinea de tratate și acorduri inter-statale. "Sensul regional - sustine Oliver Dabène - va păstra fără îndoială o ireductibilă componentă latino-americană, dar va avea de asemenea, la acest sfîrșit de secol, o reductibilă componentă nord-americană. America Latină va rămîne produsul unui metisaj." Una dintre ideologiile care și dispută interpretarea și voința de transformare a lumii este islamismul, fenomen vizibil o dată cu revoluția din Iran, cu asasinarea lui Sadat, invazia din Afganistan, criza ostacilor din Liban, condamnarea *Versetelor satanice*, succesul Frontului Islamic al Salvării din Algeria, războiul din Bosnia. Deși unii analiști politici urmăresc posibilitatea convertirii comunității de sens în factor de putere și influență, nu puțini sînt cei ce cred că lumea musulmană există mai mult în opiniile occidentalilor, decît în capacitatea societăților musulmane de a construi un spațiu politic comun.

Rusia este unul dintre principalii actori ai scenei internaționale din ultimele decenii: după prăbușirea comunismului a fost victima procesului de mondializare, situația ei tristă generînd o anumită nostalgie după gloria trecută, ceea ce o face impermeabilă la modele importate; analiștii lucizi sînt siguri că Rusia se va redefini ca o civilizație politică pe măsură forței subiacente și a atributelor unice, compatibilă cu dinamica schimbărilor în politica mondială.

Epocile de bulversări politice își caută deschidere spre noi regimuri de cooperare, spre crearea de noi instituții. "Societatea internațională - afirmă Pierre de Senarclaus - va trebui să conserve un forum unde se rezolvă la nivel simbolic conflictele dintre state, dintre spațiile de civilizație și cultură. Ea va trebui să mențină un ansamblu de instituții puse în slujba promovării principiilor, normelor și regimurilor de cooperare universale." Schimbările în structurile politice internaționale impun inventarea unor noi forme de reprezentare a statelor, regiunilor și organizațiilor non-guvernamentale în măsură să interzică hegemonia oricărei puteri, să regleze funcționarea instituțiilor internaționale.

Enigmaticele surse inițiatice

Vasile CONSTANTINESCU

Dansul lui Shiva (II)

Spuncam că astrul pe care locuim este de fapt un electromagnet cosmic și drept urmare, ca în cazul fiecărui mecanism de acest fel, trebuie să asistăm periodic la fenomenul de inversare a poliilor planetei. E vorba de fenomene care se întîmplă după scurgerea unor mari cicluri temporale, astfel că generațiile dintr-un viitor îndepărtat nu pot să le aibă vii în amintire. Acestea se păstrează însă în memoria documentelor scrise, fie ele și fragmentare și uneori chiar incerte.

Să trecem la identificarea unor asemenea informații începînd cu Biblia. Iată un text interesant în cazul relatării lui Iosua cu privire la una din luptele fiilor lui Israel pentru cucerirea Palestinei: "Atunci a strigat Iosua către Domnul și a zis înaintea Israelitilor: «Stai, soare, deasupra Ghibeonului, și tu, lună, oprește-te deasupra văii Aialon».

Și s-a oprit soarele și luna a stat (s.n.) pînă ce Dumnezeu a făcut izbîndă asupra vrăjmașilor lor. Oare nu de aceea se scrie în Cartea dreptului: «Soarele a stat în mijlocul cerului și nu s-a grăbit către asfințit aproape toată ziua» (s.n.).

Și n-a mai fost nici înainte, nici după aceea, o astfel de zi (s.n.) în care Domnul să asculte așa glasul omului..." (Iosua, 10: 12-14).

Fără îndoială că aici nu poate fi vorba că Divinitatea ar fi dat curs cererii unui om de a opri mișcarea astrilor cerești. În primul rînd, nu soarele se rotește în jurul pămîntului, ci invers. Aprecierea fenomenului în cauză - indiferent de natura lui - trebuie să țină cont de ceea ce se numește mișcarea aparentă a soarelui în jurul pămîntului. Dacă ar trebui să admitem, desigur doar la modul ipotetic, faptul că ceva s-a oprit în ziua aceea, în nici un caz corpul ceresc respectiv nu putea fi soarele. Să ne amintim că cercul cosmic pe care se rotește acest astru este unul imens - care pentru a fi parcurs necesită un timp de circa 200 milioane de ani (după alte calcule numărul anilor ridicîndu-se la 250 milioane). Încît, chiar dacă s-ar întîmpla în cazul lui o oprire, practic un astfel de eveniment ar fi imposibil de sesizat de cineva aflat pe pămînt. În orice caz, un lucru e cert: nu a avut loc nici o oprire a soarelui. Și nici a lunii, bineînțeles. Fapt valabil și în cazul pămîntului, după cum vom arăta mai tîrziu.

Nu putem ști dacă Iosua era un inițiat, un cunoscător al enigmelor și s-a raportat la acel fenomen în cunoștință de cauză, ori a fost luat prin surprindere de apariția lui. Sigur e însă faptul că s-a priceput să se folosească de el: și l-a asumat ca un merit personal. Și încă ce merit - dacă avem în vedere tresărirea de orgoliu pe care o are în acest sens: "n-a mai fost nici înainte, nici după aceea, o astfel de zi în care Domnul să asculte așa glasul omului". Adică era singurul om de pe pămînt care a avut puterea de a opri soarele în loc! Singurul om căruia Dumnezeu îi satisfăcuse o asemenea uluitoare pretenție... (De fapt, în paranteză fie spus, într-un alt caz există o așa-zisă ispravă omenescă și mai teribilă, depășind orice închipuire: un oarecare Iacov pretinde că luptîndu-se cu un înger, care nu a putut să se desprindă din strînsoarea bratelor sale și a fost nevoit să-l roage pentru a îi da drumul să plece, a ajuns la performanța mai mult decît fantastică de a-l fi învins pe Dumnezeu însuși! Or, fără îndoială că în cazul acelei întîmplări ciudate a fost vorba de cu totul altceva, fapt asupra căruia însă ne vom opri într-un alt context).

Oricum, indiferent de ceea ce a crezut Iosua despre sine în legătură cu acel fenomen, precizarea că așa ceva n-ar mai fi existat niciodată trebuie evăzută ca avînd o altă semnificație: astfel de fenomene au loc la intervale de timp foarte mari, care durează cîteva mii de ani, încît abia după zeci de mii de generații ajung să fie trăite de una sau cîteva din ele.

Cît privește fenomenul în sine, atunci oamenii au asistat la o intersecție între două poziții ale planetei noastre din cauza schimbării poliilor acesteia. Trecerea de la vechea poziție, la poziția cea nouă - pînă la echilibrarea poliilor inversați - a cerut ceva timp și a durat aproape o zi; timp în care

Shiva dansînd

soarele apărea ca și cînd ar fi rămas încrămășat în acel punct de intersecție. Esențial rămîne deci faptul că n-a fost vorba de nimic magic în acea împrejurare, ci de ceva strict fizic: inversarea poliilor planetei. Și care fapt nici n-a avut nimic dramatic în el, de genul unor consecințe dezastruoase, determinînd doar unele perturbări locale în privința climatei și care au avut efecte distructive parțiale: "Domnul a aruncat din cer asupra lor (oastea amoreilor - n.n.) grindină mare pînă la Azaca", după cum spune Iosua în același context. O ploaie cu grindină, deci. Însă desigur una mai deosebită, deoarece a produs în tabăra inamică pierderi mai mari decît au putut să facă israeliții înșiși, după cum recunoaște același Iosua: "Și cei ce au murit de grindină au fost mai mulți decît cei uciși de fiii lui Israel în luptă". Cu alte cuvinte, un fapt întru totul explicabil: cele două oștiri fiind situate, înainte de începerea bătăliei, la o anumită distanță între ele, s-a întîmplat ca ploaia de grindină să cadă doar asupra amoreilor, iar israeliții să asiste ca simpli spectatori la acest fenomen. Ei nu au avut altceva de făcut decît să aștepte trecerea ploii și apoi să năvălească asupra unei tabere în care mai rămăseseră doar puțini ostași în viață și cu o stare de spirit foarte proastă. În fapt, o pradă ușoară pentru israeliți. Cu atît mai mult cu cît aceștia din urmă se aflau și sub efectul teribil al spuselor lui Iosua, că oprirea soarelui și a lunii pe cer, la ordinul dat de el, fusese un dar primit de la Domnul, deci un miracol divin.

Poate am extins prea mult acest comentariu, dar l-am considerat necesar pentru a vedea că în cazul textelor în care întîlnim consemnarea unor astfel de fenomene neobișnuite avem de-a face cu suprapunerea unor lucruri diferite și cu înțelesuri diferite în privința lor, de ordin fizic și psihologic, științific și religios.

O altă sursă de informații scrise referitoare la fenomenul de intervertire a poliilor pămîntului este și Coranul, în care întîlnim precizarea că Alah este "Domn peste amîndouă răsăriturile și domn peste amîndouă asfințiturile" (s.n.) (Sura 50: 16-17). Și aici este avută în vedere, cum se poate deduce, aceeași imagine pe care o oferă bolta cerească pe timpul intersecției dintre două poziții ale pămîntului datorită schimbării polarității în ipostaza acestuia de electromagnet cosmic în mișcare de rotație: soarele răsărînd de unde trebuia să apună - și invers. Situație în care, urmare a inversării poliilor și a schimbării sensului de rotație în jurul propriei axe, planeta prezintă pentru locuitorii ei o imagine cerească neobișnuită prezenta - în cursul aceleiași zile - a două răsărituri și a două asfințituri.

Referiri la astfel de evenimente terestre cu caracter extraordinar putem întîlni și pe filiera textelor filosofice. Astfel, în *Omni politic* al lui Platon aflăm un pasaj în care Străinul aflat în dialog cu Tînărul Socrate (nu Socrate-filosoful) pune în discuție chestiunea privind "schimbarea apusului și răsăritului soarelui și a altor astre, astfel că, exact de unde răsare acum, în același loc apuneau atunci, și răsăreau din partea opusă" (269, a). Asadar, datorită unei astfel de intervertiri a poliilor s-a ajuns la actuala configurație a cerului (actuală pentru epoca în care și-a scris Platon dialogul, probabil prin anii 370-360 î.e.n. - și care este aceeași și pentru noi, pentru că între timp nu s-a mai produs un atare fenomen; însă urmează să aibă loc - și încă într-un viitor nu prea îndepărtat).

Continuare în pag. 26

Crăciunul - un dar pentru lume

"Harul și adevărul au venit prin Cristos" (In 1, 17)

Crăciunul aparține misterului credinței, dar în același timp știm că este un eveniment istoric datat, consemnat în acte, înscris într-un recensământ orînduit de împăratul roman.

Este însă curios că atunci cînd pregătim ieslea în casa noastră și împodobim bradul care o străjuiește, descoperim că de fapt o construim chiar în inima noastră și că în peștera tradițională așezăm chiar inima noastră. Făcînd acest lucru, simțim și experimentăm alături de noi respirația lui Isus.

Ca prin farmec întindem mîna către cer printre miile de stele care parcă vor să ne vorbească și simțim cum este întîmpinată de o alta care coboară de sus. Este mîna cea mai veche din lume, de o delicatete și finețe inimaginabilă care emană o afecțiune fără egal. Da, simțim că aceasta este o mîna divină. Ea se pleacă spre noi ca să ne caute și ne ajută să ne înălțăm spre cer, să ieșim din nenorocirea păcatului nostru, să părăsim labirintul mizeriilor noastre și manifestările orgolioase ale puterilor noastre.

Este o mîna diferită de a noastră care e meru obosită, slabă și plină de mizerie. Simțim că e o mîna curată, sigură, caldă, plină de dragoste și de delicatete și mai ales de un așa de mare respect. Este o mîna ce ne introduce în taina unui Dumnezeu care este Tată. Din ea simțim că se transmite spre noi ceva pătrunde în tot sufletul nostru, în toată ființa noastră. La început facem o opoziție și uneori simțim chiar rezistență internă, dar mai apoi ne lăsăm captivați și cîștigați de farmecul și solicitările care se îndreaptă spre sufletul nostru.

Ochii noștri încep să vadă lucrurile și persoanele care sînt în preajma noastră într-o altă lumină, nu ca pe niște obiecte de rîvnit sau ca niște persoane de a fi posedate, dar ca și daruri de primit și de îmbrățișat.

Nu s-ar fi întîmplat acest lucru dacă acea mîna nu ar fi coborît să o prindă pe a noastră. De aștepta ori am voit să ne naștem din nou, dar acest lucru nu s-a întîmplat.

Cu puterile noastre nu am reușit să ne înălțăm pînă la cer. Puntea dintre tărîmul lui Dumnezeu și loquînța omului a fost ruptă de păcat.

Acum știm că Dumnezeu, din inițiativa sa, a venit să reconstruiască ceea ce păcatul distrusese pentru a ne oferi posibilitatea de a ajunge pînă la el, și că acest Isus, care ne-a fost dăruit, nu este un copil ca oricare altul; este Fiul lui Dumnezeu și este trimis de Tatăl ca să ne caute, ca să ne salveze.

Acum înțelegem că nașterea Domnului, Crăciunul este darul cel mai mare al lui Dumnezeu, tot ceea ce Dumnezeu a avut mai bun. Este de fapt un act gratuit al Tatălui ceresc, care prin Isus îi cheamă pe toți să se întorcă acolo, de unde se îndepărtaseră prin păcat.

Nu este omul care îl cucerește pe Dumnezeu, ci este Dumnezeu care îl cucerește pe om. Și acest lucru a fost posibil pentru că Dumnezeu și-a ascuns atotputernicia sa dumnezeiască sub vălul trupului omenesc, pentru că a intrat în micimea și puținătatea noastră și luîndu-le asupra sa le-a transformat într-o bogăție nesfîrșită.

Michelangelo l-a iubit așa de mult pe Moise pe care l-a sculptat, încît ar fi voit să-l transforme într-un om asemenea sieși; dar n-a reușit nici atunci cînd l-a lovit cu ciocanul peste genunchi spunîndu-i: "Vorbește!" Dumnezeu însă, fericit pentru omul pe care l-a făcut "după chipul și asemănarea sa", a reușit și l-a transformat în imaginea sa pe pămînt.

După cum agricultorul sau viticultorul altoiește o plantă sau un pom pentru a-i da o nouă valoare, pentru a-i da un rod mai bogat, pentru a fi mai frumos și înobilat, așa Dumnezeu cu darul harului său - Nașterea lui Isus, Crăciunul - ne altoiește introducînd în viața noastră viața sa, făcîndu-ne astfel să devenim "fiii săi".

Și acum cînd această "mîna a lui Dumnezeu" ne-a atins și noi ne-am lăsat cuceriți și prinși de iubirea lui, nu avem altceva de făcut decît să spunem "da" la acel glas care ne răsună în ureche: "Vino și urmează-mă, vino să călătorim împreună mîna în mîna și să făurim o nouă imagine a vieții, o nouă

lume, să oferim pămîntului o nouă față, să fim împreună un nou dar pentru lume".

Cît de mare și nepătrunsă iubirea lui Dumnezeu pentru oameni, pentru noi!

La Crăciun, mai mult decît oricînd și decît orice alt lucru, simțim că trebuie să ne aruncăm în genunchi și să adorăm în tăcere acest Dumnezeu care s-a făcut așa de mic pentru a ne face mari pe noi cei așa de mici și neînsemnați.

Cît de frumoase și drepte sînt salutul și dorința pe care apostolii o scriu primilor creștini și primelor Biserici: "Harul Domnului nostru Isus Cristos să fie cu voi toți" (1 Tes 5, 28).

Întreaga istorie a mîntuirii este istoria unui legămînt, a unei alianțe, a unei comuniuni de viață între Dumnezeu și om. În această istorie, toată inițiativa îi aparține lui Dumnezeu.

Este meru Dumnezeu cel care face primul pas către om; își întinde mîna sa spre om și totul din iubire gratuită. Nu sîntem noi cei care l-am iubit mai întîi pe Dumnezeu, dar este el care ne-a iubit și l-a dat pe Fiul său pentru noi. (cf. 1 In 4, 10)

"Tatăl care este în ceruri l-a dat pe Fiul său pentru noi toți" ne spune sfîntul Apostol Paul în Epistola către Romani pentru a ne uni ontologic cu sine însuși, făcînd să abunde harul acolo unde s-a multiplicat păcatul (cf. Rom 5, 20).

Această comunicare a vieții divine nu realizează în om doar o transformare psihologică: este o naștere reală din Dumnezeu, sîntem "născuți din Dumnezeu" (In 1, 13). Nu este un fel de a spune, de a se exprima, ci este o realitate: deveniți membri ai trupului mistic al lui Cristos, participăm la natura sa divină. (cf. 1 Pt 1, 3-4)

În acest fel, Dumnezeu pătrunde în întreaga umanitate, Cristos ne-a încorporat în sine, ne-a făcut membrele sale. Iată-ne în el devenit Cristos. Sînt cu adevărat Trupul său. Nu sîntem numai ai lui Cristos, dar sîntem chiar Cristos (Sf. Augustin). El este în Tatăl prin natura divină: "Noi sîntem în el prin nașterea sa în trup omenesc". (Sf. Ilariu)

Pe baza acestui adevăr, primii creștini au fost numiți sfîinți, iar apostolii nu încetau, în orice împrejurare, să-i definească cu acest apelativ.

Crăciunul să reînnoiască în noi această convingere, că avem o astfel de demnitate și să facă să trăim în Cristos, prin Cristos și cu Cristos ceea ce sîntem spre lauda și mărirea lui Dumnezeu.

Crăciun fericit!

Petru GHERGHEL
Episcop de Iași

Un gînd de Crăciun

Pr. Eduard FERENT

În creștinism punctul central al credinței este *Verbum caro*. Cuvîntul care se face carne. Sfîinții Părinți spuneau: *caro cardo salutis*, carnea asumată de Cuvînt este polul sau punctul central al mîntuirii. Cu alte cuvinte, omenitatea enipostaziată în Cuvînt este nucleul cristologiei primare a Bisericii. Ea trebuie să rămînă și astăzi expresia centrală a oricărei doctrine în Duhul Sfînt pentru restaurarea chipului desfigurat al omului.

Cine este Cel născut la Betleem din Fecioara Maria? Cel născut din Fecioara Maria la Betleem este Chipul preafumos al gloriei Tatălui, Chipul preabun al dumnezeirii sale, Chipul adevărat al ființei Sale.

Cristos este Figura arhetipală care conține și exprimă chipul nostru, dar și ființa Tatălui ceresc. El este splendoarea ființei lui Dumnezeu și strălucirea în care se oglindesc splendorile creației. Dumnezeu cel nevăzut devine vizibil în Chipul divin-uman al lui Cristos.

În Cuvîntul carne - *Verbum caro* - apar deja trăsăturile gloriei, ale iubirii și ale crucii. Întruparea motivată de iubire comunică iubirea, iar în iubire strălucește măreția sa, deoarece dintru început îl conduce pe Fiul lui Dumnezeu făcut om la chenoza crucii, la răstignire. În creștinism, gloria însăși asumă forma crucii de la bun început.

Întruparea Cuvîntului din Fecioara Maria prin puterea Duhului Sfînt este actul sublim al iubirii Tatălui față de om. Ea are de la început însușirea chenoatică a ascultării iubitoare față de voința Tatălui de restaurare a omului. Tînta vieții Cuvîntului întrupat de la Duhul Sfînt din Fecioara Maria este misiunea pe care i-a încredințat-o Tatăl. De aceea se arată deschis, ascultător și săvîrșitor al voinței Tatălui. Iubirea acestuia îl face om în vederea restaurării chipului dumnezeiesc din el.

Crăciunul, așadar, este motiv de mare bucurie pentru noi, deoarece prin misterul Cuvîntului întrupat, o nouă lumină a gloriei Sale luminează ochii minții noastre, așa încît, în timp ce-l cunoaștem pe Dumnezeu în chip văzut, prin intermediul Cuvîntului

sîntem înălțați spre realitățile nevăzute.

Cel născut la Betleem pentru mîntuirea noastră ne răscumpără mai ales mintea din neputința ei totală de a se înălța singură la cunoașterea Tainei Crăciunului. Iluminarea ochilor spirituali ai inteligenței noastre de lumina credinței și Chipul sacramental al Cuvîntului Întrupat sînt darurile sublimite pe care ni le face Dumnezeu la Crăciun. În Chipul preafumos al lui *Verbum caro* se concentrează darul eminent al lui Dumnezeu și răspunsul omului. Crăciunul, așadar, este începutul revelației lui Dumnezeu în Cristos, revelația Frumuseții și a Iubirii. Cine se înfîlnește cu Frumosul este atras în splendoarea lui.

Ce mesaj ne adresează Cuvîntul Întrupat? Logosul etern al Dumnezeuului nevăzut s-a făcut carne, istorie și mesaj de mîntuire pentru orice om. El este și modelul concret al răspunsului pe care omul trebuie să-l dea celui care-l interpelează. Recapitulînd Revelația, Cuvîntul Întrupat ne manifestă în limbaj uman iubirea lui Dumnezeu, refăcînd chipul său desfigurat din noi.

"De fapt, numai în misterul Cuvîntului Întrupat se luminează cu adevărat misterul omului. Cristos, noul Adam, prin însăși revelația misterului Tatălui și iubirii Acestuia, îl dezvăluie pe deplin omului pe om și îi descoperă măreția chemării proprii" (*Gaudium et spes*, n. 22), aceea de a participa la viața sa dumnezeiască. De aceea omul va fi cu atît mai mult om, cu cît își va deschide mai mult viața lui Cristos, conformîndu-se Evangheliei sale.

Pe scurt, Crăciunul ne arată cine este Dumnezeu pentru noi și ce este omul pentru El. Pruncul născut la Betleem adresează fiecărui om acest mesaj: "Dă-ți seama, omule, că, oricine ai fi, ești iubit de Dumnezeu. Aminteste-ți că Evanghelia este o invitație la bucurie! Nu uita că ai un Tată și că orice viață, chiar și cea mai neînsemnată pentru oameni, are o valoare eternă și infinită în ochii săi". (Ioan Paul PP. II, *Să trecem pragul speranței*).

Nașterea Domnului în reprezentări plastice

Bogdan Mihai MANDACHE

"Nu vă temeți, căci, iată, vă binevestesc vouă bucurie mare, care va fi pentru tot poporul. Căci vi s-a născut azi Mîntuitor, Care este Cristos Domnul, în cetatea lui David" (Luca 2, 10-11)

Cînd prorocirea lui Valaam s-a împlinit ("O stea răsare din Iacov, un toiag se ridică din Israel", Numeri 24, 17), Dumnezeu s-a făcut om pentru a ne împărtăși divinitatea sa. În timp, Nașterea Domnului celebrată în comunitățile creștine, a devenit și un subiect predilect pentru pictori care au propus interpretări variate, a căror expresivitate nu a fost influențată doar de creativitatea fiecăruia, ci și de epocă și mentalitățile sale. De la fresca din catacomba Priscila din Roma, datată în prima jumătate a secolului al III-lea, cînd creștinii erau încă în clandestinitate, pînă la picturi contemporane nouă, Nașterea Domnului a generat numeroase capodopere artistice; ele au determinat-o pe Eliane Gondinet-Wallstein să urmărească evoluția temei într-o lucrare de pionierat: *Noel sous le regard des peintres, éditions Mame, collection "Un certain regard"*.

Dacă prima reprezentare plastică - știută de noi, cea din catacomba romană - a Nașterii Domnului nu avea pretenția originalității artistice, urmînd să nu arate, ci să evoce, una din cele mai vechi icoane (sec. al VI-lea) pictată pe capacul unei casete cu relieve îmbină mesajul spiritual cu cel estetic, prezentînd Nașterea Domnului, Botezul, Crucificarea, Înălțarea; în ciuda facturii aparent naive a desenului, icoana, păstrată astăzi în Muzeul Sacru de la Vatican, are o încărcătură profund teologică.

În opinia autoarei volumului amintit, creștinii orientali au reprezentat plastic misterul divin în manieră aproape atemporală. Puternice personalități cum ar fi: Vasile cel Mare, Gregorie de Nazianz și Grigorie cel Mare au marcat cu pecetea lor spirituală nu numai veacul al IV-lea, ci și multe din cele ce au urmat. Frescele de la Eski Gümüş, icoanele de la Mănăstirea Sf. Ecaterina de pe Muntele Sinai sau cele aflate la Institutul elenistic din Venetia, au printre alte elemente comune axa de lumină care străpunge noaptea păcatului pentru a uni cerul și pămîntul.

În Occident, după cîteva secole de căutări, cu Nașterea Domnului a lui Giotto se produce prima mare schimbare: albastrul cerului Veneției pătrunde în interiorul zidurilor capelei Scrovegni din Padova, printr-o invenție prodigioasă ce plasează personajele

într-o atmosferă spiritualizată; prin această revărsare a luminii, opacitatea suportului picturii este anulată, pictura devenind o fereastră deschisă spre lume. Se remarcă sobrietatea reprezentării la Giotto, nici un detaliu pitoresc nu deturneză atenția de la aspectele esențiale. Lumea spre care ne îndreaptă privirea pictorului italian este cea a muntelui, deopotrivă pășune și loc al prezenței divine (pe Muntele Sinai, Moise a primit revelația; într-o groț de pe muntele Horeb, Ilie descoperă prezența divină ca pe o "adiere de vînt lin").

Robert Campin, unul din marii inițiatori ai picturii în ulei, continuă revoluția declanșată de Giotto: sîntem în plină modernitate picturală, scena este plasată în Burgundia secolului al XV-lea, în contextul vieții cotidiane, sub un soare deopotrivă fizic și metaforic. Prin *Nașterea mistică*, Botticelli coboară cerul pe pămînt într-o viziune plastică dominată de freamătul intens al vieții, de exaltare, de bucurie și speranță, totul proclamînd "Gloria in excelsis Deo et in terra pax hominibus bonae voluntatis".

În timp ce tablourile lui Caravaggio se remarcă prin sobrietate și naturalism, El Greco își surprinde contemporanii prin extravaganta unei picturi ce deformează volutar proporțiile; în *Adorarea păstorilor* lumina pe care o iradiază Isus cu o claritate supranaturală contrastează violent cu întunericul în care sînt cufundate celelalte personaje. El Greco pune accent pe recunoașterea ca Fiul al lui Dumnezeu de primii adoratori; "acestor corpuri care se lungesc precum flăcările către Fiul lui Dumnezeu le răspund în cer siluetele alungite ale îngerilor care iau parte la extazul lor". Culoarele contrastante, explozia formelor, estomparea desenului în folosul contrastului între întuneric și lumină, arată că, pentru El Greco, Creta rămăsese în urmă, el respirînd la Toledo același aer ca și Tereza de Avila sau Ioan al Crucii.

Fresce și icoane au prezentat de-a lungul veacurilor Nașterea Domnului, în diferite maniere, în încercări de a face operă spirituală dar și artistică, de a-i lăsa pe credincioși să pătrundă în misterul evocat. Participarea la misterul divin este una din constantele icoanelor bizantine, care evită naturalismului și descrierea lumii terestre; pictorii occidentali au interpretat aceeași temă într-o manieră mai puțin atemporală și mai mult înrădăcinată în "mranita umană". Dincolo de inerențele diferite în modul în care a fost exprimată plastic *Vestea cea Bună*, fiecare a căutat să mărturisească divina umanitate a lui Isus.

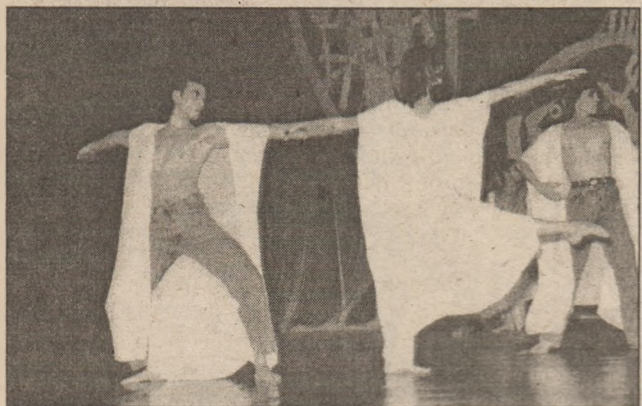

Un festival cu deschidere europeană

Monica BROOS

Referindu-ne la "Incursiune 2", în coregrafia lui Cosmin Manolescu, distins cu premiul Televiziunii; la spectacolul lui Mihai Mihalcea, "Memoria corpului «secret»", distins cu Marele Premiu al juriului sau la "Inaripat" în coregrafia lui Florin Fieroiu și distins cu premiul I la Eurodans, nu putem să nu ne amintim povestea pasionantă și încurajatoare a grupului "Marginalii".

După absolvirea în 1988 a Secției de Coregrafie a Liceului de Artă "George Enescu" din București, Irina Costea, Cosmin Manolescu, Mihai Mihalcea și Florin Fieroiu au fost angajați sau colaboratori ai companiilor "Orion Ballet", "Contemp" sau Opera Comică din Berlin. În primăvara anului 1992, cei patru dansatori au decis să se desprindă de structurile din care făceau parte pen-

tru a înființa un grup independent; "așa, pur și simplu, întorcându-ne dintr-o vacanță, am hotărât să fim împreună", după cum ne-a mărturisit Mihai Mihalcea, pentru că marile hotărâri se iau cu simplitate. Marginalii ca stare de spirit și nu numai, patru dansatori și un nume și-au început călătoria în cadrul proiectului franco-român "La danse en voyage". Au participat la cursurile și șererele coregrafilor Dominique Bagonet, Josef Nadj, Christine Poin, Georges Appaix, Mathilde Monnier, Christian Trouillas, celebrități în lumea dansului.

Cosmin Manolescu, Mihai Mihalcea și Florin Fieroiu au devenit cunoscuți și publicului ieșean în 1992 când i-am putut vedea pe scena Naționalului cu spectacolul coregrafului francez Christian Trouillas "Le grand jeu", spectacol prezentat și la Teatrul Național din București, la Opera din Timișoara, la Atheneum - Dijon, Le Quartz din Brest, Maison de la Danse din Lyon, la Centrul Georges Pompidou și la Théâtre International de la Cité din Paris.

În anii următori, cei patru membri fondatori ai grupului "Marginalii" au obținut burse de studii la Théâtre Contemporain de la Danse, Pépinières Européennes pour Jeunes Artistes - Paris și Summer University - Amsterdam.

În 1994, grupul "Marginalii" a colaborat cu Theatrum Mundi care a produs alături de Centrul Cultural Ungar primul spectacol al grupului, prezentat la Teatrul "Lucia Sturdza Bulandra" și intitulat "...despre fluturi fără aripi", structurat în două părți: "Simplu balans" - în coregrafia lui Mihai Mihalcea, și "Fragmente din interior" - în coregrafia lui Cosmin Manolescu. În luna iunie a aceluiași an, grupul a fost invitat să prezinte sase reprezentări cu fragmente din acest spectacol la studioul "Le regard du cygne" din Paris.

Cei patru "marginalii" au primit burse de studii în cadrul programului "Six Week School" la American Dance Festival și au fost invitați să prezinte primul lor spectacol, "...despre fluturi fără aripi" la Durham, Carolina de Nord. Urmând cursuri ca: Voice Performing Art, Body-Mind Centering, Contact Improvisation și studiind diferite tehnici de dans cu Steve Paxton, Irene Hultman, Jeff Slayton, Paul Taylor și Ron Brown, cei patru au obținut diploma de absolvire. Florin Fieroiu a creat al doilea spectacol al grupului intitulat "Arbori-cercuri de lemn rătăcite", spectacol prezentat în premieră la Institutul Francez din București, în septembrie 1995.

În 1996, grupul a înființat o asociație culturală ce poartă același nume: "Grupul Marginalii", organizație non-guvernamentală și non-profit ce încearcă să devină un sprijin pentru toți cei implicați în domeniul dansului, susținând cursuri de dans, work-shop-uri, concepiind proiecte culturale și ducând o campanie de sensibilizare a publicului față de formele dansului contemporan, fiind și o structură mobilă care poate coopera în proiectele sale și alți artiști.

"Marginalii" au mai prezentat pe scena Operei Naționale din București creația "Suspinul" pe muzica lui F. Chopin au luat parte la manifestarea "Experiment" organizată de Fundația Soros, dansând în "Zidul din turn" (proiect multi-media) în coregrafia lui Florin Fieroiu. Ultima creație a grupului, "Călător prin labirint", este semnată de Florin Fieroiu și a avut premiera la Institutul Francez din București în aprilie 1997, "Marginalii" fiind apoi invitați la Ludwig Forum für Internationale Kunst din Aachen. Acest mic istoric al parcursului unui grup mi se pare revelatoriu pentru evoluția vieții artistice românești și de aceea l-am urmărit în detaliu, constituind un exemplu de îndrăzneală, deschidere, flexibilitate și curaj, o cale și o sugesție pentru o nouă generație aflată poate într-un moment de derută. O cale a comunicării și a dorinței de descoperire susținută de energia unei convingeri profunde, cale a evoluției întotdeauna încununată de succes așa cum ne-a demonstrat-o și Festivalul Internațional de Creație Coregrafică "Eurodans" de la Iași.

Spectacolul lui Mihai Mihalcea, "Memoria corpului secret" impune nu numai un limbaj destul de nou în coregrafia românească, cel al dansului contemporan, ci și o personalitate, o viziune și o memorie. După cum remarcasem în legătură cu toate spectacolele prezentate în festival, limbajul dansului contemporan a fost perfect asimilat și a devenit organic, instrument stăpinit cu virtuozitate de cea mai tânără generație de coregrafi români, iar acest limbaj este sincronic, complex, lipsit de tabu-uri sau frontiere, un limbaj al comunicării generoase între diversele mijloace de expresie. Dansul contemporan tinde să devină cea mai cuprinzătoare și deschisă formă de manifestare artistică, apelând la limbajul teatral, verbal și non-verbal, la cel cinematografic, de imagine fotografică sau sonoră, orice libertate fiind, în fond, permisă, cu condiția adecvării: "Memoria corpului secret" are calitate

poetică a ambiguității și senzației pure, propune imagini ce par transcrise dintr-un univers subconștient, oniric, nefalsificat de discursul intelectului, oferindu-ne acea emoție privilegiată de atingere a substanței sensibile, intime, a artistului. Fiecărei imagini îi răspunde, cu siguranță, o altă asociere în memoria emoțională a privitorului, spectacolul devenind o sursă de noi imagini pentru fiecare dintre noi. Eliberat de epic, spectacolul lasă publicului senzația de a fi vizionat înregistrarea filmică a unui vis, cu toate simbolurile sale personale, deci criptice, cu accentele de coșmar sau de halucinație, cu acea trecere de la o realitate onirică la un alt strat de realitate onirică. E o trecere de la crochiuri expresioniste de siluete umane strivite și depersonalizate, într-o mișcare obsesivă, mecanică, de angrenaj sau de organism primar, la o imagine felliniană a unui rai grotesc în care îngerul cu aripi de carton împarte beatitudine, hrănindu-și noii veniți cu petalele crizantemei de înmormântare, de la frisonul de repulsie pe care coșmarul îl strecoară, întocmai ca în visele noastre ale tuturor, printr-o imagine decalată, bruscă și enigmatică, - cea a unei enorme omizi roșii în visul lui Mihai, - și pînă la ultima violentă, în cheie de grotesc negru, cea a imaginii miresei-bărbat în rochie de bilci care naște, într-o atmosferă de orgie animalică oarbă, un "pui" de fluture sau de înger.

Mihai Mihalcea a transformat în spectacol aceste flash-uri subconștiente, oferindu-ne frumusețea imaginii violente, necenzurate, ce își păstrează, în pofida elaborării estetice, aparenta spontană de erupție a sufletului necunoscut, abisal.

Un astfel de spectacol nu se poate povesti sau explica și asta e o mare calitate. Desigur, specialiștii pot spune că în dansul contemporan nu se mai dansează, ci se face film. Sigur, se face și film și teatru, iar Mihai - îngerul e un personaj interpretat cu o mare finete ironică, între candoare și cruzime, la limita dintre oroare și miraculos, de către un coregraf-dansator-actor. Iată o nouă... "specie".

Mutația cea mai semnificativă, produsă surprinzător de repede în dansul românesc contemporan, mi se pare a fi trecerea de la epic la poetic (în sensul larg), de la expunere la sugesție, de la coerență la dicteu, de la simbol conventional, unanim descifrat și adesea golit, la imagine intimă, personală, deci producătoare de sens și de emoție autentică, fiind dezvăluire și reală comunicare.

"Memoria corpului secret" înscrie imagini extrem de puternice în memoria emoțională: scena beției și acea înduioșătoare stingăcie a omului imbecilizat de povară, făcînd corp comun cu sacul pe care îl cară, moartea sau delirul asemenea unei ieșiri din haine, din trup și din lipsa de identitate, raiul infantil, iluzoriu și ridicol, pentru a sfîrși cu hohotul sîngeros de rîs, cu mireasa patetică, în roșu, și cu sugestia, aflată tot între candoare și sarcasm, a creației înaripate. Vorbindu-mi despre nașterea spectacolului, Mihai spunea: "Mi s-a părut întotdeauna incredibil să descopăr cit de mult putem coborî în întuneric și în animalitate și cit de mult ne putem ridica, cit poate fi sufletul unui om de surprinzător". Sufletul oferit nouă cu atîta sinceritate și forță mi se pare nu numai surprinzător, ci și bogat, artistic generos prin contradicție. Dansatorii Ana Maria Pavel, Emiliană Ciobanu, Florin Fieroiu, Eduard Gabra, Manuel Pelmuș și Mihai Mihalcea au construit acest univers, dînd trup imaginii.

Dacă spectacolul lui Mihai Mihalcea propune un univers psihic articulat prin numeroase imagini și deschizînd căi asociative nelimitate, cel al lui Florin Fieroiu, "Inaripat", ne confruntă cu o singură imagine, preferînd declanșarea unei stări prin insistență și concentrare. Spectacolul provoacă mai curînd reflecția, interpretarea, gîndul și mai puțin emoția inefabilă, fără nume, vie și pură, emoția aceea uneori brutală. Previzibil, dînd și o oarecare impresie de "performance", fără a fi însă inedit sau șocant, spectacolul uzează imaginea (dar acesta pare să fie un parti pris). Dezbrăcarea lentă, reflexivă, a dansatorului (Mircea Ghinea), ieșirea dintr-o realitate a coordonatelor sociale, recognoscibile și intrarea în fantasmă are și un oarecare umor amar, o distanțare (necesară pentru a nu cădea în grațiozitate și hieratism). Tocmai această ironie mi s-a părut interesantă: omul se acoperă de pene și puf (imaginea îmi aminteste dansul macabru al celor șapte "urangutani înălțuți" ai lui Edgar Allan Poe) și încearcă, stîngaci, derizoriu, să fie pasăre. Întregul spectacol construiește această căutare a gestului, din fericire fără vreun accent patetic, chiar cu un fel de detașare în fața evidentei. E o privire ce devine reflectie și mai puțin stare, probabil și pentru că imaginea omului-pasăre corespunde unui simbol exploatat cu prisosință, iar starea nevoii de zbor e greu de transmis ca emoție brută pentru că a fost adesea subiect de speculații intelectuale și de tot felul. Mișcarea discretă, impunînd un timp interior, o respirație proprie, crearea prin repetiție a senzației de neputință și mai ales acea așezare în imagine, fără ruptură emfatică, mi s-au părut propuneri interesante dar aceasta nu e decît o părere de spectator. Florin Fieroiu a preferat în loc de orice comentariu, o frază a lui Baudelaire: "Tot dansul e macabru, divertisment derizoriu al unui corp ce-ar vrea să fugă de el însuși, ce izbuteste să-și coregrafieze doar propria-i piere".

Un ultim spectacol, "Di Passagio", ne-a amintit, mai mult decît oricare altul, plăcerea fizică a exprimării prin mișcare, frumusețea trupului în gest. Idee simplă, pretext aproape, idee spusă (în românește), dar nu îmbrăcată în mișcare, ci umplută de ea. Un spectacol de plăcere pură, fizică, pentru spectator: curgerea suitelor de mișcare, muzicală ca armonie, sunetul pașilor, ritmul atingerilor de sol și al desprinderilor, funcționarea în acord perfect a celor două trupuri generatoare de gest, precizia și acuratețea au dat impresia că limbajul acesta începe să se apropie de acela nemeditat al muzicii simfonice. "Mesajul" devine suport necesar, lipsit însă de pretenția marii originalități, reflecția e simplă, gravă și limpede, forma plastică rămîne însă adevărata propunere. "Mereu în căutare, mereu pe drum".

Spectatorul de dans contemporan va trebui să aștepte pînă la următoarea ediție, dar acesta e deja un pas. Putem fi convinși acum că dansul contemporan românesc există, are limbajul său propriu, nu e o copie, nici o impostură, iar cei cîțiva coregrafi și dansatori pe care publicul ieșean începe să-i cunoască, nu numai că vor rafina și nuanța acest limbaj, dar vor face cu siguranță școală. O fac, de altfel, deja; Vava Ștefănescu, Mihai Mihalcea și Florin Fieroiu fiind profesori de dans contemporan, animînd stagii și formînd o generație încă și mai tînără decît ei înșiși. Nu putem decît să-i așteptăm cu bucurie și nerăbdare.

Ochiul care nu plînge

Guy CAMBRELENG

L-ați cunoscut deja pe Guy Cambreleng, ca interpret, actor și realizator de spectacol (Maureaumachie și Une entrée dans l'histoire par l'escalier de service), actor în Crises de nerfs à Prague. În reînțîlnim acum ca regizor al spectacolului "Oeil de gendarme n' as pas de larme".

- Cum priviți d-voastră sursa recentei premiere de pe scena "Benjamin Fondane"?

Guy Cambreleng: Spectacolul "Oeil de gendarme n' as pas de larme" (Ochiul jandarmului nu plînge), pomit din opera lui Benjamin Fondane, născut chiar la Iași în urmă cu un secol, este în primul rînd un spectacol poetic, pentru că această amprentă poetică este prezentă în tot ce a scris: teatru, memorialistică, reflecții filosofice. De fapt, în spectacolul acesta se regăsesc toate aspectele creației sale, parcursul propus de punerea în scenă urmînd chiar cronologia scrierilor.

- Cum a decurs realizarea spectacolului la Iași?

- În primul rînd este chiar un spectacol, nu un recital de poezie, în care evoluează trei actori: doi români și un francez, în limba franceză, în care am păstrat un scurt pasaj de legătură cu limba română. Acest parcurs teatral l-am reușit împreună cu Adrian Păduraru, de la Teatrul Național din Iași, Monica Broos și francezul David Choquet, de la Teatrul "Samuel Rosenstock" și ne-am propus de la început să evităm pateticul în evocarea acestui autor care a scris destul de mult și în Franța.

- Totuși, care a fost intenția regizorală în demersul "Oeil de gendarme n' as pas de larme"?

- Mi-am propus să prezint opera lui Fondane ca pe cea a unui om al zilelor noastre, privitor ardent către un viitor, un om care poate veni de oriunde și de nicăieri, pentru că nu aparține nici unui pămînt, nici unei țări - este omul universal. Nu mă interesează o viziune muzeografică a unui Fondane tipic moldovean și evreu pe deasupra. Am preferat o scenografie simplă, doar cu două elemente: o scară dublă și o funie cu simboluri ale verticalității și orizontalității din spațiul fondanien - respectiv spiritualitatea și absența frontierelor.

- Cît de confortabilă este ipostaza de regizor pur și simplu?

- Sincer, ca actor, chiar în spectacolele la care fac și regia, nu mai am trac. Ca regizor pur și simplu, încă mai am trac. Pentru că în timpul spectacolului, nimic nu mai depinde direct de mine, nu mai pot interveni în nici un fel. Atunci cînd sînt pur și simplu actor, mă simt mai bine cînd regizorul spectacolului a avut ocazia să fie la un moment dat și actor. Am sentimentul că înțelege mult mai bine cum și ce poate face un actor pe scenă, iar spectacolul are mai mult firesc.

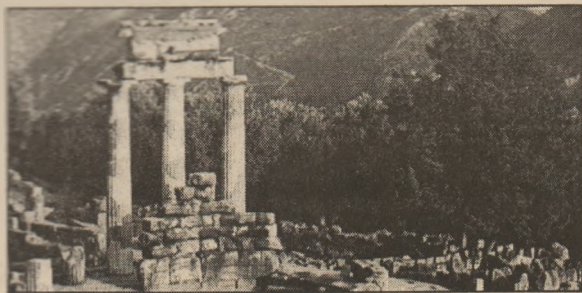
Fiind un iubitor al jazz-ului, Guy a urmărit cu atenție și plăcere nedisimulată concertul grupului Jazz Unit din 7 octombrie, din sala Studioului TVR Iași, și ne-a lăsat impresiile sale:

O muzică minunată, ieri, după-amiază, la sala TVR Iași. Grupul Jazz Unit, invitat de Centrul Cultural Francez din Iași, a captivat publicul numeros care, în ciuda unei lungi așteptări nejustificate (oare există motive atât de grave ca un concert să nu înceapă la timp?), a fost răsplătit prin calitatea prestațiilor și a reacționat în consecință, prin aplauze prelungite.

Muzica grupului Jazz Unit se înscrie în tradiția micilor combos a anilor '70, favorabile efuziunii directe, imaginii creatoare (mă gîndesc la magistrala interpretare a lui Eddie Neumann la saxofon tenor a piesei "In a sentimental Mood", temă ellingtoniană, reluată de Coltrane, de care Eddie s-a apropiat aici printr-o sonoritate pătrunsă de accente "free", muzică aspră și totuși atît de lirică! ("A Love Supreme"). Această muzică de "combos" se diversifică atunci cînd răsună compozițiile acestui remarcabil pianist care este Lucian Ban, ca de pildă în piesa "Changes".

Dar Jazz Unit face de asemenea unele incursiuni în muzica ethno, aici africană, cu ajutorul percutiilor (excelenți Aristides Alegria Panaitescu și Maurille Amousou, care vin să accentueze drumming-ul lui Eugen Nichiteanu) și a "riff"-urilor eficiente, dar mai puțin subtile ca în alte piese, mai degrabă o muzică de dansat decît de ascultat.

E încurajator să știi că aici, în România, unii muzicieni se inspiră din marea tradiție, cea a lui Miles Davis (un magnific "Jean-Pierre", ieri după-amiază), cea a lui Eric Dolphy, a lui Mingus (sonoritatea rotundă și caldă a lui Vlaicu Golcea) și, în fine, a marelui Ornette Coleman, dar, dacă doriți să ascultați interpretarea temei tragice care este "Lonely Woman", piesă absentă ieri seară, va trebui să vă procurați CD-ul numit "Changes" pe care l-au scos pe piață.

Templul lui Apollo din Delphi

Din poezia cipriotă contemporană

Georgios MOLESKIS

Nicosia în primăvară

Nicosia în primăvară
inundată în flori...

Pășesc pe strada poetului antic

și salut pe frații mei pierduți
- Doros la încrucișarea drumului,
Xanthos ascuns printre copaci.
Au plecat amândoi
cu o strângere de mână
în anii de restriște.

Pășesc ușor și salut
pe oamenii întâlnirilor neașteptate
care se-ntorc nebănuitor în același loc
plecând mereu
cu ciclul spiralic al timpului
pe drumuri fără ieșire.

Pășesc lângă zidurile Nicosiei,
acelea care au văzut atâtea generații,
de băstinași și străini
trezind și plecând,
care au văzut atâtea sînge curgînd,
atîtea drame jucate în fața lor
fără rușine și fără milă!...

Si-acum mă războiesc mereu cu primăvara
care atît de crud le-a acoperit pe toate,
pietre însingurate în alte vremuri,
vechi asedieri și cuceriri,
posturi de pază și amenințări
și serbează
privind cu indiferență
lumea.

Notă: Doros, poet și Xanthos sînt tineri ciprioti căzuți în luptele pentru libertatea și independența patriei lor.

Soarele

Soarele este un drum de lumină
care înaintînd scufundă înlăuntru-i veacurile,
topindu-se ca mingile de plumb stelele.
Cu un du-te-vino neobosit pe pămînt,
aduce viață, distruge viață, iubire, vise,
incită la revoluții,
devine simbol, voce de aur
care declară și insistă
că există speranță.

Dragoste matinală

Vin în urma unei iubiri matinale
care mi-a epuizat trupul
și mi-a lărgit sufletul
Vin ca pelerin pe locuri străvechi,
unde înfloresc calcîmul aurit
și macul roșu.

Copaci, ierburi și flori
înmuguresc printre pietrele antice
înlocuind duritatea vremurilor
prin frumusețea acestei zile,
triumful clipei.

Deja aceste pietre
cu distilarea sufletului și a cunoașterii

au trecut în nemurire,

Cronica traducerilor

Iulian Apostatul sau “Fiul-Soarelui”

Figura unui împărat roman, a cărui evoluție ocupă partea centrală a secolului al IV-lea și al cărui nume este strîns legat de destinele Imperiului Roman de Răsărit din acea epocă, a reprezentat punctul de plecare pentru fondul narativ al volumului *Fiul Soarelui. Viața Împăratului Iulian Apostatul* de Tasos Athanasiadis. Autorul realizează în această carte o formă originală de prezentare a unei biografii, îmbinînd eseistica cu aspectul romantic, cu scopul de a acorda o importanță egală, afit adevărului istoric, cît și fanteziei.

După părerea criticilor care s-au aplecat asupra operelor sale, Tasos Athanasiadis este, prin romanele sale, prin eseurile și biografiile sale, un scriitor al timpurilor noastre - din punctul de

dar macii roșii,
florile aurite
și dragostea mea matinală
sînt însuși timpul
care moare și renaște în fiecare zi.

Petros STYLIANOU

Noile încătușate

(Învățătoarelor întemnițate:
Eleni Foka și Maria Tausiani)

Cu ochii sufletului
vă urmărim drumul însîngerat
alinînd rănile
Eului vostru zbuciumat

Privim de departe traiectoria plină de sînge
la urcușul vostru de pe Golgota
ca pe o sclipire
care va anunța
eliberarea

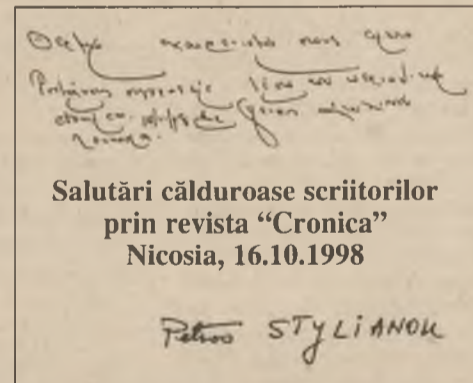
Încătușate
legate
pe vîrfurile noului Caucaz
sfîdînd
uraganele
ce fluietă-n jurul vostru,
grindina ce vă rănește obrazul,
vulturul care roade piepturile voastre,
salvînd ideea libertății
slăvind nația;
voi care-asteptați
pașii unui nou Hercule,
cîl care va săgeta vulturul
zdrobind pe cei
care vă țin țintuite
pe acea stîncă a Caucazului.

Constatări

I
Am purtat pe umeri vîntul
și mergem cu crivățu-nainte
cu pînza cea mai de sus desfăcută
cu pînzele rupte pe catarg
singura armă - visul
și barca - o speranță

II
Am rămas singuri
fără ajutor
naufrațiați în durere
pustnici și tragici
prinși în feluca deznădejdiei.

În românește de Andreas RADOS

Salutări călduroase scriitorilor
prin revista “Cronica”
Nicosia, 16.10.1998

Petros STYLIANOU

Un pianist grec de excepție la Filarmonica din Iași

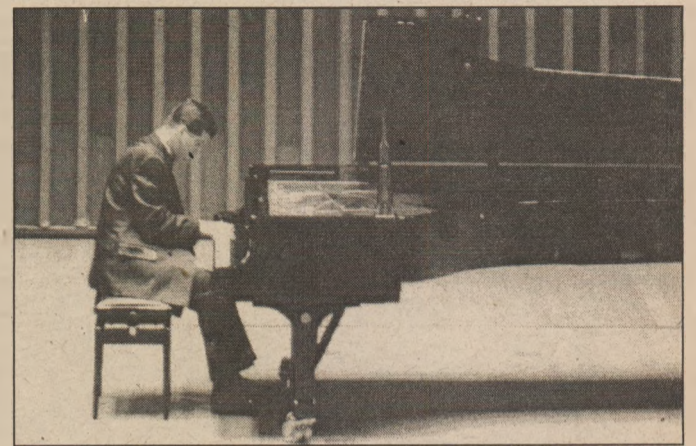
Carmen CHELARU

Sfîrșitul lunii octombrie a marcat la Filarmonica “Moldova”, între alte evenimente, prezența pentru prima dată la Iași a tînarului pianist grec DIMITRIS SGOUROS.

Născut la Atena, în august 1969, Dimitris Sgouros a început studiul pianului la vîrsta de 6 ani. În scurt timp a devenit un adevărat fenomen artistic, cucerind aplauze în țară și pe mai multe continente: “Sgouros este un miracol...” (M. Rostropovici); “Un Sgouros se naște o dată la o sută de ani” (Cl. Abbade); “Orice dirijor din lume l-ar dori pe Sgouros solist” (I. Svetlanov) ș.a.m.d.

În pofida tuturor strădaniilor domnului Mircea Badea - specialist în întreținerea pianelor - care de mai mulți ani “tratează” instrumentele Filarmonicii și datorită căruia mai sîntem încă vizitați de pianisti remarcabili precum Maestrul Valentin Gheorghiu, bătrînul pian Bösendorfer de pe scena Filarmonicii ieșene căuta mereu să-i pună în dificultate pe toți cei ce îndrăznesc să-l facă să cînte!!! Puțini sînt aceia care au mai reușit, în ultimul timp, să-l domine, să-l “convingă” să sune cît mai apropiat de ceea ce ar trebui să fie un adevărat pian de concert!

Unul dintre aceștia a fost Dimitris Sgouros, în concertul de vineri, 30 octombrie, cu Numărul 4 de Beethoven. Pe cît de dificil tehnic, pe afit de expresiv, opusul beethovenian este - tocmai din aceste motive -

Dimitrios SGOUROS interpretînd din creația lui Beethoven

mai rar abordat de solisti. Prezența tînarului artist Dimitris Sgouros a îndreptățit strălucitoarea sa carte de vizită: o agilitate și o degajare tehnică fără cusur, dublate de un lirism și o sensibilitate deosebite.

Prezența la Iași a artistului grec a fost posibilă datorită bunăvoinței și sprijinului acordat de Ambasada Republicii Elene la București, precum și de Fundația Culturală “Panellinion”.

Entuziasmul debordant al numerosului public tînar, de asemenea impresia excelentă creată solistului de dirijorul Camil Marinescu și de Orchestra Simfonică ieșeană ne fac să sperăm într-o viitoare revenire a sa pe scena Filarmonicii “Moldova”.

Prezențe românești în Republica Cipru

La simpozionul internațional “Traduceri din literatura cipriotă”, organizat de Serviciile Culturale ale Ministerului Învățămîntului și Culturii din Republica Cipru, desfășurat în zilele de 13, 14 și 15 noiembrie 1998, în Nicosia, la care au fost prezenți peste 25 de participanți din 15 țări, traducători, comentatori, popularizatori ai fenomenului literar, s-au discutat, în cadrul unui dialog academic deschis, probleme esențiale cu privire la teoria și practica traducerii, la rolul

traducerii lucrărilor literare în epoca noastră, și desigur, la cunoașterea literaturii cipriote în lume.

La acest prim simpozion internațional, România a fost reprezentată de doamna Elena LAZĂR, distinsă traducătoare și comentatoare a literaturii cipriote și nu numai, și prof. Andreas RADOS de la Lectoratul de Neogrecă al Facultății de Litere de la Universitatea “Al.I. Cuza” din Iași, cunoscut traducător și comentator al acestei literaturi. Ambii participanți au publicat, în ultimul timp, antologii de poezie și proză cipriotă, primite foarte bine de publicul român, iar comunicările și interviurile lor la simpozion au stîmuit un viu interes.

În ultima zi a întrunirii științifice au fost vizitate monumente istorice și culturale ale Ciprului, țară profund marcată de drama și tragedia sa de azi, dar și cu o speranță pentru viitor.

Doamna Elena Lazăr și Andreas Rados au avut și un dialog privind dezvoltarea raporturilor spirituale româno-cipriote cu Excelența Sa, domnul Ambasador al României în Republica Cipru, Florian UNCHIAȘU.

A.F.

Participanți la primul Simpozion internațional “Traduceri din literatura cipriotă”, 13-15 noiembrie 1998, Nicosia - Cipru

Confluente româno-elene: triplu moment aniversar

(“Spiritul elen - sinteze europene” - 50; Seminarul - Lectoratul - de Neogrecă - 25; Andreas Rados - 60)

Puține clipe ne sînt date să ne bucurăm cu (de) prietenii pe care îi avem. Cu atît mai puține acum, cînd vremurile par să fi întors de la inimile oamenilor bucuria și iubirea.

M-am numărat printre cei veniți, într-o joi, în 5 noiembrie a.c., să-l omagiez pe profesorul și scriitorul Andreas Rados la Clubul “Junimea”.

Trebuie să recunosc faptul că atunci m-am speriat de cît de repede poate să zboare timpul cînd pașii îți sînt călăuziți de un prieten.

Îl cunosc pe profesor de peste 10 ani, iar eu am cu puțin peste 30.

Ca printr-o minune, acolo s-au adunat doar prietenii ai profesorului, ai literelor grecești și ai spiritului elen. Bineînțeles, cu excepția, care întărește regula. Reverie de cuvinte și simțire elenă ne-au adus celor prezenți poeziile recitate de studenții Lectoratului de Neogrecă, ce împlinesc 25 de ani de activitate, coordonați de un real talent al Nationalului ieșean, actorul Liviu Manoliu. Chiar și sponsorii aveau în numele lor rezonanțe elene, firmele Fasma (Alexander Vodka),

Kavala și Graphix.

Prefer însă să-l știu pe profesorul Andreas Rados de aceeași vîrstă cu Seminarul al cărui părinte îl știu. M-au copleșit performanțele literare, culturale și didactice ale sale, iar înaintarea în vîrstă a cuiva apropiat mă sensibilizează și mai profund.

De aceea îi chem pe cei care-i sînt prieteni, dar mai ales pe neprieteni, să-l privească în ochi pe profesor, să-i pătrundă în adîncul sufletului, să-i asculte vocea, să-i întindă mîna și să-l înbrățișeze.

Hronia Polla Agapite Kathighia!

Ovidiu MARDARE

Pagină îngrijită de Andreas RADOS și Vasile CONSTANTINESCU

Florin COSOSCHI

Bulboana țigăncii de la Cotul lingurarilor

Cap. I - Cotul lingurarilor

*Rîul luciu se-ncovoie sub copaci ca un balaur
Ce în raza dimineții mișcă solzii lui de aur.*
V. Alecsandri

Moș Luca, înalt, bine legat, cu barba nerasă de când și-a ascuțit ultima dată coasa, scormonește focul cu o crăcană de corn, adunînd cenușa. Prinde dintr-un hîrdău între furcile crăcanei, o mreană, apoi o știucă și-n urmă un țipar. Le învelește bine în cenușa fierbinte, trage jăratecul peste cenușă, se uită întrebător la noi cu singurul ochi pe care-l avea - căci a plecat în război cu amîndoi, dar s-a întors numai cu unul - și ne zice: "ați mîncă tot ce va place și asculta ce-ți dovedi; eu povestea asta o știu de la tata, care o știa de la bunicu, iar la urechile bunicului a ajuns cine știe prin cîte guri înapoi, de la bunicii bunicilor... așa că am să încep cu începutul și-am s-o povestesc așa cum am aflat-o, cu harul ce m-a-nzestrat Dumnezeu și mi l-a dezlegat învățătorul meu în cei cinci ani de școală cît m-a învățat."

Si iată-mă dimpreună cu prietenii mei condus în acea lume, departe, departe... în spatele timpului, atunci... ca și acum... unde pe lîngă poalele verde-închis ale zeiței pădurilor adîncate, ocolind casele hînsarilor, întîmpinat de dumbrăvence cu flori de siminoc și siminichie. Siretul, rîu molcom dar viclean ca un fecior de țaran cu armata făcută, bogat - căci nu-i altul care să adune argintul apelor de la atît amar de dealuri - curge într-una, zi și noapte. Nimic și nimeni nu l-a putut opri vreodată din drumul său; se va întîlni mai în jos cu mîndra Suceavă, ce vine involburată, cu pletele desfăcute ca o cadîină din muntii Bucovinei, împodobită cu mărgelile de cristale și cu cercei în ochiuri de argint, călărind o iapă huțană, de-a șezutelea și nu de-a'ncălecatelea, anume pregătită să-i predea locul de lîngă grumaz și frîiele feminității sale din coama capului cîrliontat. Se vor îmbrățișa ca doi nebuni de dragoste, pînă se vor topi și iar vor curge. Împreună se vor duce la capătul apelor unde-i așteaptă nuntașii. Cine-l poate opri pe acest flăcău voinic din drumul său?... Cînd găsește împotrivire se transformă într-un balaur; șerpuieste, se-ncovoie, rupe malurile și se tot duce! Dacă împotrivirea este prea mare își umflă piepturile peste măsură și trimite apele și pe dreapta și pe stînga, pînă sub casele hînsarilor și al celor de dincoace de apă, de sub dealurile călinetului, pînă la focul ferarilor ce mesteresc bucea cea nouă; inundă cîmpiile de grîu, de păpușoi și răsărită, scoate copacii din rădăcină; înecă oi și vite și nimic nu mai rămîne cum a fost: plîns și durere sub ape, plîns și durere deasupra apelor!

Furia îi trece greu și numai după ce-i trece își cheamă înapoi apele, respiră iar normal, se subțiază la talia lui de flăcău voinic, continuîndu-și drumul la sîrbătoarea cea mare.

În urma lui, din prăpăd și sărăcie, lumea adună în coșurile carelor și căruțelor, pești, scoici și raci și mai uită pentru cîteva ceasuri sau pentru cîteva zile, de îngrozitoare suferință. Păsările de apă sînt mai numeroase ca oricînd: cristei, cufundari, găinuși de baltă, rate de toate mărimile - colorate sau pestrice, lișite, și peste toate, călcînd ca un împărat, mutul cocostîrc. Gaita dă lecții de polifonie codobaturii, dar aceasta îi face semne miscîndu-și disperată coada, căci deasupra planează amenințătoare gaia.

În astfel de vremuri, lumea mîncă pe săturate pește. Uneori, cîte un somn cît coșul carului, pribegit din apele de la capătul rîului, stîmeste mirarea și admirația și toți se adună să-l vadă.

Este mult de-atunci, se pierde în negura timpului, cînd aici la marginea luncii, s-a aciuat o familie de țigani lingurari: mai întii încorturi, apoi și-au făcut case din lut și nuiele după mestesugul cuiburilor de păsări. Ciopleau și vindeau linguri de lemn hînsarilor de peste apă și mai ales sătenilor și ferarilor ce mesteresc bucea cea nouă, de dincolo de apă; dar nu numai linguri: și hîrdaie, și donițe, și coveti pentru piine sau pentru legănatul pruncilor, și ciu-

turi pentru fintîni... și multe alte obiecte de lemn, necesare în gospodărie.

Cu timpul, numele lor dintii s-au pierdut: lumea spunea: "... la hîrdău... la Cotul lingurarilor!"

Mult timp o fi trecut pînă atunci... poate și mai mult o fi trecut de atunci... dar acest renume a rămas pînă astăzi.

Cap. II - Bulboana țigăncii

Domnul a zis șarpelui: "vrăsmășie voi pune între tine și femeie, între sîmînta ta și sîmînta ei. Aceasta îți va zdrobi capul, și tu îi vei zdrobi calcîiul!"
GENEZA, Cap.3.15

Și iată că-ntr-o sfîntă zi creștinească, s-a dus țiganca lingurarilor cu banii adunați de pe lingurile și vasele de lemn, în tîrg la bucea cea nouă și a cumpărat o vitică. Și-au crescut vitica cu iarbă proaspătă din luncă, cu flori de cacadîr, cu fragi și cu mure, pînă s-a făcut junincă mare și frumoasă, de nu-și mai puteau lua ochii de la dînsa.

Dar viața își are treptele ei - de Dumnezeu lăsate - și nimeni nu le poate înlocui și nici modifica. Ia nici o vietate de pe acest pămînt; de la o vreme "iarba nu-i mai plăcea și gura nu-i mai tăcea"! Văzînd aceasta, țiganca a luat-o de funie zicîndu-i:

- hai fată mare, hai la sărit! te-n-teleg... numai taci odată!

Și-au ajuns unde trebuia: țiganca băgă juninca în strună, iar ea trecu în fața ei țînînd-o de funie. Gospodarul aduce taurul: juninca simți și începu să se zbată în strună. Țiganca înfășură funia în jurul stîlpului de lemn din capătul îngrăditurii, ogoind-o și scărpinînd-o mîngîietor între cornițe. Îngrăditura strunei nu-i permitea juninței să fugă cum voia ea și nici să se deplaseze în stînga ori în dreapta; numai cu spatele putea să dea, cît îi permitea funia, dar acolo se găsea deja taurul. Țiganca simți o zvîcnitură în piept, ceea ce o înfurie; o enerva totul, dar mai ales îngrăditura. Cînd taurul zări juninca, sub impuls s-a arcut. Prin șira spinării parcă-i intrase un șarpe!

Soarele s-a înfipt în vîrfurile clopotniței. Dinspre biserică veni o adiere de vînt îmbălsămat cu tîmîie. Ușa grajdului scîrțîi prelung aducînd arome de fîn răscolit. Țiganca își netezi rochia de sus pînă jos, urmărind întărită - și apăsînd cu amîndouă palmele - formele ei de femeie tînră încă nestăpînită. Se răsuci cu fața la voinicul gospodar. Privirea ei tulburată îl măsură de jos în sus pînă întîlni ochii pironiți ai stăpînului; după cîteva clipe de înfruntare îi spuse:

- Să-ți trăiască taurul, boier gospodar!... să vii om bun, să-ți alegi drept răsplată, din lemnele meșteșugite de bărbatu-meu, ce-i avea nevoie... Și apucînd funia juninții, a plecat.

Liniștea a venit iară la Cotul lingurarilor; junica nu mai mugea. Zilele curgeau obișnuit, pînă cînd a venit și ziua cea mult așteptată: vitica de mai deunăzi, a făt și ea o vitică tîntată în frunte ca și taurul. Si-au trecut zilele coraslei, au trecut și zilele împărțirii titelor: două pentru vitică, două pentru casă, apoi numa una pentru vitică și trei pentru casă, pînă au întărcat-o. Țiganca era în culmea fericirii; de acum va avea lapte să le dea celor cinci copii pe săturate.

Îi dădea drumul vacii în luncă, slobodă, să pască ce-i place. Seara cînd țiganca o mulgea, donița se umplea. Bunăstarea și mulțumirea se instalaseră în casa lingurarilor. Zilele treceau pline și senine.

Dar de la o vreme, la mulșul de seară, vaca nu mai dădea lapte! Țiganca ducea donița la copii aproape goală. De flămîndă?... nici vorbă!... seara cînd venea din luncă, abia mai mergea de ce burță plină avea! Bărbatul țigăncii cioplea toată ziua lemne, după meșteșugul său și nu prea știa de necaz, iar de mîncare... se sătura cu ce primea de la cumpărători, dar femeia... care trebuia să hrănească cinci guri de copii hămesiți de foame, simțea că înnebunește. Așa îi venea cîteodată să ia cutitoaia de la bărbatu-său și să-i taie vacii țîtele; poate în loc de sînge ar curge lapte! Dar cum putea să facă așa ceva, cînd ea a crescut-o, cu mîinile ei măsurînd-o în fiecare zi, cîți coți are în lungime și cîte palme în înălțime?... Noptile nu mai putea dormi, și de grijă, dar și de scîncetele copiilor flămînzi.

Într-o zi, după o noapte de nesomn, buimacă și zbuciumată de durere și de necaz, își zise: "ia să mă duc eu în luncă să văd ce face vaca mea?... poate nu paște, poate o fi umflată și eu cred că-i sătulă...; da' - de unde atîta prostie în capul meu?... ce nu eu îi curăț baleza în fiecare dimineață?... O fi sîmîntă proastă de sterpătură... da' de ce atîta vreme am mulș de la ea, seară de seară, cîte o doniță plină? Să fie de vină întărcatul viticii?..."

Cu aceste gînduri chinuitoare intră țiganca în luncă pe la ceasurile amiezii. Și iată, văzu de la distanță vaca; nu păștea, stătea în picioare. Țiganca, mamă și femeie, privind-o, simți cum o sfredelește același fior ce a îmboldit-o atunci, la săritul taurului; prin golul ce se prelungea pînă în stomac, pătrundeau, un fel de căldură și nădușală, ce-i cuprindeau tot trupul de la glezne în sus, apoi forțînd cataracta sînilor contractați, se aglomeră amîndouă în cap, transformîndu-se în ameteală și furie în același timp. Era furioasă pe vacă, pe bărbatu-său, dar mai ales pe ea însăși.

Își făcea drum pe de-a dreptul prin luncă, ca o sălbatecă! Nu mai simțea nici urzicile, nici țepii cacadîrilor ce-i intrau adînc în carne; cu amîndouă mîinile

dădea huciul și-n stînga și-n dreapta și-l călca apoi cu picioarele goale făcîndu-și cărare. Mai avea puțin pînă la luminisul unde era vaca, chiar pe malul apei înalt cît o biserică. Înainta cu înverșunare. Ajunse la marginea poienii. Lăstunii speriați țîșneau din cuiburile lor scobite în peretele nisipos al malului, ca niște săgeți, ciripind ascuțit și des, în semn de mare primejdie: și de spaimă, dar și ca o amenințare că-și vor apăra puii cu orice pret, unii lăstuni treceau în zbor așa de aproape și cu atîta iuteală, gata, gata să se izbească în ea, dar țiganca nici nu-i vedea, nici nu-i auzea! Înainta în neștire. Cîțiva pași o mai despărțea de vacă. Simți miros de lapte proaspăt și cald. Privirea i se atînti drept pe pulpa vacii. Gîndul ei și tot spiritul ei o părăsiseră; s-au întors acasă la cei cinci copii flămînzi, din care pe ultimul, astăzi nu l-a mai alăptat. A rămas numai cu trupul; o adunătură de mușchi încordați la maxim, impulsionați de fiorul acela blestemat. Cît ar ține lumina unui trăsnet, prin fața ochilor, ca o nălucă, îi apărură iar scena de la săritul taurului. De fapt nici nu mai era ea; se repezi ca o fantomă la pulpa vacii și cu amîndouă mîinile, strînse cu toți mușchii adunați și contractați la un loc! Simți însă că-i scapă și-atunci apucă cu gura, înfîngîndu-și dintii ei frumoși de femeie tînră, pînă la încheștare. Șarpele slobozi țîța vacii; țîtele erau netede și curate, de culoare roz-lăptos, ca niște cozi de porumbițe. Simțînd că nu mai are cale de apărare, șarpele încolăci gîtul țigăncii cu toată lungimea lui și o strîngea cum strînge cercul, doagele. Instinctiv, femeia își protejă sîinii, apăsîndu-i puternic cu amîndouă mîinile; degetele erau sferțecate. De la gîtul țigăncii siroia sîngele. Încolăcit, șarpele cobora de la gît la sîni; femeia simți din nou fiorul acela blestemat. Nu s-a mai opus; slobozi brațul. Simți în sîn o durere înabusită de ispită. Ademenită, ridică din nou brațele însingerate, își căută pătimașă sîinii, sfîșie rochia, îi saltă și-i împinse unul în altul. Vaca se trezi din starea de voluptate. Întoarse capul cu ochii ei bulbucați și incetosati, apoi furioasă își lovi stăpîna cu copita. Femeia simți pentru prima dată plăcerea, durerea și fiorul morții, în același timp. Doar atît se mai auzi:

Curvaaa!... mi-ai lăsat copiii flămînzi!..."

Cu șarpele ce o strîngea încolăcit în jurul sînilor ei mari, țiganca se prăbuși de pe malul înalt, în apele adînci ale Siretului. Spirala bulboanei marcată cu cercuri concentrice de sînge, a înghițit amîndouă trupurile. În aval de bulboană, bustul și capul țigăncii au mai apărut de trei ori pe oglinda apei: prima oară, amenințînd cu amîndouă mîinile, a strigat de s-a cutremurat toată lunca: "N-am să mă despart de copii niciodată! Așa să știți! Mereu am să vin, și-am să iau copiii cu mine!..." A doua sară a apărut numai capul și s-a auzit mai încet și mai puțin înțele: "Așa... să știți!... Să nu uitați!..." A treia oară, distanțată mult de cotul apei, a apărut o undă străvezie și s-a mai auzit niște bolboroseli, după care țiganca a dispărut pentru todeauna în apele ce se duceau la vale, fără întoarcere, dincolo de frontiera zării, unde cerul și apa sînt totuna. Apoi totul și-a revenit la normal. Lăstunii s-au liniștit și ei. Doar Cotul lingurarilor s-a însoțit cu încă un renume, răspîditor de frică și de groază: Bulboana țigăncii!

De-a lungul timpului, multe mame, mulți tați, multe surori, mulți frați și mulți prieteni, au sporit apele cu lacrimile lor amare de plîns, după copiii înghițiți de Bulboana țigăncii!

- Neenece!... Neene!...

Ușa de la sufragerie se deschise și se izbi puternic de perete, bruscată cu puterea disperării dar și din cauza furtunii ce se iscase afară!

- Ce s-a-ntimplat. Olguta?... M-ai speriat rău de tot!...

- Neene!... Nene!... Nu mai pot!... Am venit numai într-o goană! Sint terminată! Terminaaaataaa!... M-auzi Nene?... Unde-i Gelu?

- Eu vorbeam aici cu Bogdan... amintiri din școală... și-am adormit pe canapea; nu știu nimic, nici unde-i Bogdan, nici unde-i tatică-s'!

Bogdan s-a înecat Nene la Bulboana țigăncii, împreună cu colegul și prietenul acela bun al său... îl stii matale!... S-au înecat amîndoi! Caută-l pe bărbatu-meu și spune-i. Eu alerg la Siret să rog oamenii să-i caute... să-i scoatem... dacă i-or mai găsi?... cine știe unde or fi ajuns?... Să vorbească și cu preotul, să-l cheme!...

Mi-am înfipt penita stiloului adînc în palmă; nu visam! Era cea mai crudă realitate! Vizita mea la cei atît de dragi mie s-a sfîrșit cu o mare tragedie, pe care niciodată n-am s-o pot uita!

Cuget recitînd în gînd niste versuri... nu știu ale cui... "Timpul este ecoul/ Chemărilor din infinit/ Iar infinit..." "Infinit e omul!..." Parcă așa sună ultimul vers...

Trenul urcă gîfîind dealul bărbălațenilor. În gară văd și trenul sosit din partea opusă, dinspre lunca dumbrăvenicilor cu arome de siminoc și siminichie. Nu-mi mai dau seama dacă am coborît sau trebuie să mă urc în unul din ele?!

În cimitir, două morminte ca o singură prună prea verde, cu doi sîmburi necopți! Din cer, din senin, doi lăstuni într-un singur fulger albastru ca un simbol al fericirii, strecurîndu-se pe sub cruci, scotînd sunete ascuțite ce se desfăceau în silabe ca niște cristale pure din roca tristetii, mi-au deslușit secretul:

"Sîntem liberi! Nu avem altă casă decît cerul și nu avem alt stăpîn decît pe DUMNEZEU!"

Fiscopatii și impozitul pe vînt

ALIBABA

Containărul dă iarnă

Tocmai mă liniștiseam în ceea ce privește viitorul meu comercial (vezi numărul precedent al "Cronicății") cînd o întîlnesc, mergînd să-mi încasez drepturile de pe statul de plată ale cercetărilor din Școala de Sus, cu mult iubita și stimată vecină de bazar, V. Crasneșina, specialistă în cîntărea pînilor de vorbire și în compararea limbilor. De cîte ori mă vede, pe față îi apar toate culorile drapelului național, ai crede că a trecut pe la atelierul de pictat bănci" P. Nunar & Ghita", ceea ce se explică în parte prin arborele geneologic, după cum zicea un elev metalurg: sotelul mamei domniei sale era patriot de profesie, adică funcționar în Biroul de Stimulare a Dragostei de Tară, de Neam, de Partid și de Conducător din cel mai sărac județ al Moldovei.

Mai greu de înțeles este de ce i se tricolorează tenul cînd mă zărește. Probabil doar pentru faptul că există, dacă am în vedere că acum vreo cinci ani își pusese în gînd să-mi anuleze autorizația de funcționare în perimetrul Înaltei Școale și numai Seitan (adică încornoratul arăbesc) știe cum de n-a reușit. Acum era însă doar îngîndurată, ceea ce pe mine mă nedumerește pur și simplu, întrucît nu văzusem niciodată pe senina-i frunte umbra norului vreunei cugetări care să nu fie extrasă dintr-un tratat. Stau și cuget, cogitez îngrijorat, oare ce s-o fi întîmplat, barca i s-a scufundat?

Mi-a trebuit o săptămîină ca să pricep cufundarea ei în gînduri se afla în legătură cu așa-zisa afacerea Containăr 1, în care se aflau secretele competenței sale și ale deplasărilor de pe urma cărora s-a îmbolnăvit de dragoste de tară. Sînt sigur că se va vindeca rapid și își va lua cu și mai mare spor operațiunea de culturalizare a poporului de la noi și de aiurea. Cu veniturile ei, nu riscă să fie contaminată de boala care face ravagii la noi, fiscopatia.

(V) Remeș trece, vreme vine, cu accize noi la tine

Cînd am aflat de bietul containăraș ce zăcea pe docurile de la Constanța, m-am temut ca nu cumva să contină o colecție de viruși (plural medical: virusuri) menită să extermină populația în prag de iarnă. Nici n-am apucat să-mi fac publică teama că Ministrul Sănătății Pungutei Naționale cu Doi Bani a anunțat că trebuie scumpit carburantul, mai precis ceea ce statul ia sub formă de bacșiză pentru ca benzina să facă în mod legal drumul de la rafinărie la rezervorul automobilelor. Cu cîteva săptămîni înainte se anunțase că salariile dascălimii vor fi mărite pe măsură ce vor fi fost colectate impozitele pe meditații.

Cum cel mai mare mediator cunoscut (unul pre nume Descartes) refuză să plătească dări, Vremeș s-a gîndit că poate pune taxă pe vînt la cadrele didactice. Pentru a funcționa în mod legal, acestea vor trebui să-și monteze contor de emanații. Pînă la o sută de unități convenționale de vînt (UCV), dascălimea va putea răsufli fără taxă. Dincolo de o sută UCV însă intervin taxe din ce în ce mai mari, ceea ce este argumentat ca un impozit indirect pe consum alimentar (că nu iese vînt fără potol, zice un vechi proverb al locurilor).

Astea auzind, Ministrul Roatelor, Drumurilor și al Hopurilor Terestre, Fluviale și Maritime a sărit în sus: cum de nu i-a trecut lui prin gînd să lărgască taxa bășescu la tot ceea ce are teavă de eșapament ba chiar și la tracțiunea hipomobilă? a făcut urgent o declarație de presă, spunînd că aștia vreme cît circulația vînturilor pe toate căile nu va fi supusă unor impozite serioase nici nu se poate vorbi de reformă. Că dacă taxă nu e, nimic nu e, iar parcul nostru auto, hipo și bovinomobil nu corespunde normelor europene și nici măcar celor înscrise în certificatele tehnice.

Mă miră doar că-i trebui aștia vrme, că doar e dregător al tuturor drumurilor și căilor de mai multă vreme, fu chiar în astă demnitate și pe vremea lui Papură Ilici Vodă și ar fi avut timp să adune bani să refacă toate șoselele. Răuvoitorii spun că, în ciuda accentului lui dă șmecher dă Capitală, e moldovan, adică ideile sclipitoare îi vin mai la urmă. Un colaborator apropiat al domniei sale mi-a arătat ultima creație inginerescă a marelui dregător fost marinar: un automobil care să meargă și pe apă și pe uscat fără să consume nici un litru de benzină (vezi în ilustrație). Pentru a-și duce la capăt ideea trebuie însă să obțină o autorizație de import bambus, drept care a apelat la mine, prin intermediari, sperînd să-i pot rezolva problema.

Automobilul miriapod Dacia Nova Lux, vehicul amfibiu abenzinoid, deplasîndu-se vertiginos spre dreapta

Neghiobii (II)

Vasile POPA-HOMICEANU

O, venerabile Erasm, știm doar că creatorii sînt cei mai mari neghiobi, concentrarea lor e vecină cu nebunia, iar felul lor de a fi de cîte ori nu se identifică cu purtarea silenului, a măscăriciului, smintitului sau a celui iubitor întru Bachus! Ceea ce se vede e cum vorbim, cum mergem, cum petrecem, cum ne îmbrăcăm, ceea ce nu se vede la acel care dă lumii lucruri noi e "facerea" acelui lucru, relația nepusă dintre Eu și lume. Îmi calc pe inimă și spun că ar fi o impietate, un diabolism să încercăm să pătrundem Dincolo... Cu toată credința vă spun: n-am reușit să pătrundem în arealul cîmpurilor vagi, al analogiilor ciudate și al stranieții acelor asociații care induc ideea că i-raționalul e mai teribil decît fragila cunoaștere, acolo unde jocul fanteziei deschide calea incredibilului și paradoxalului. Presupunem doar că "dincolo" existența este contestată mereu, evidența negată, și că se dă credit neverosimilului, fabulosului și acelei excentrice lumini care lărgeste cîmpul vizionar la maximum. Se pare că aici logica nu-și are locul și că semnele sînt supuse riscului și unei dezinteresate excentricități. Cîte încercări, cîte demente în această lucrare, aici unde totul este permis și totul interzis, legile "încălcate" (nu cu brutalitate, ci cu îngenuă neștiință), legile spațiului și ale timpului, aici unde constientul și inconștientul intră într-o stranie combinație (după care legi, cine știe!), dar unde toate sînt topite sub puterea unei concentrări ne-umane, sub tutela emoției și a sentimentelor, într-un joc teribil și fericit care constituie plămuirea, iar el, hirsutul, se află în acest joc, la intersecție cu memoria, inteligența, fantezia și capacitatea sa combinatorie...

Dar destul cu abstractiile, venerabile, destul, amicul meu reflexivul, ar spune, destul, nebunule, e mult mai plăcută carnea lucrurilor, mișcarea lor în aiurare, iar eu neghiobul gîndesc, cîtă inconstanță în păreriile acestui om, mai ieri îl disprețuia pe limbă, azi își neagă credința în puterea conceptelor. Unde să cauți dreptate, adevărul!... Poartă barbă, și-a schimbat fizionomia, și, vai!, îmi spune că lucrează la o carte de versuri! Ce să mai crezi, venera-

bile? neghiobii creatori poartă o mie de chipuri, deși de cîte ori ciudatele lor comportări vin să arate concetățenilor, nu doar zburdălnicia minții, ci și acel teatralism al firii care invocă meschinăria insului mărunț. Pe mulți am cunoscut. Puțin ne-ar păsa de modul cum se îmbracă, cum rostesc cuvintele, cum beau, cum mănîncă, de arțagul lor histeropat la petreceri și de grandilocvența posturii în felurite situații, știu, îmi spui, sînt frumoși prin ceea ce fac, iar neghiobia firii lor exterioarea dă culoare vieții, o îmbogățește, ce importanță are ici-colo o stridentă în noianul viforos al lumii; părul vopsit, dinții falși, straietele tipătoare, puțin ne-ar păsa de toate acestea, dacă neghiobia lor, pe care o slujesc fără măsură, n-ar lua chipul iubirii de sine. O, această trăsătură a firii îi face să fie trufasi, neciopliți, grobieni, mincinoși, farseuri, pungăși ai celor mai divine emoții, de cîte ori furioși, intoleranți cu nemăsurată agresivitate asupra convivilor, iar alții, pe care i-am cunoscut, s-au dat la fel de fel de mișelii, delațiuni producînd răul!... Și toate acestea, din iubire de sine? Întrebi. În cea mai mare măsură, cred, iubirea de sine orbeste firea și-l aruncă pe ins într-un zenit vanitos, precum și într-un stufăriș al credinței că este unic, și că lumea îi datorează totul... Cumplită deșertăciune, deșantată morală, fantezie bolnavă, și cîtă neghiobie în inima acestei creaturi de mijloc care trezește mila trecătorului de rînd.

Dar cîtă ordine impune creația, și cîtă nesocotință, ai spune că aici marele viciu senilizat își face mendrele, viciul care-ți oferă beatitudinea clipei, dar și suferința mizeriei.

Cu ceva timp în urmă, în spațiul meu de existență a intrat un prieten artist, venit de pe neștiute coclauri, scrie un roman serios, versuri, pictează icoane și pute îngrozitor. Mă privește rătăcit, abia deschide gura și-mi spune: domnule, mi-e foame, de-o veșnicie n-am mîncat, abia-mi duc zilele...

Sînt rătăcit în sufletul meu, citesc pe prima pagină a unui ziar cum un romancier cunoscut a căzut pe stradă din motiv de inanție...Iar un amic critic, rețin, îmi relatează cu tristețe că sumedenie de nepoștii și "pofțiți" artiști se îngheșuie la "întruniri culturale", gen "Zielele... nu știu căru..." pentru a înghiți o halcă de carne și a bea un pahar cu... Mă simt rătăcit și-l invit pe nepoștitul artist să-și spele mîinile și fața...

crima artistică

Decalogul povestirii detective de Ronald A.Knox (I)

Liviu PAPUC

Monseniorul Ronald A.Knox (1888-1957) a fost un binecunoscut teolog, eseist, traducător al Bibliei, fondator al studiilor moderne referitoare la Sherlock Holmes. Cele 6 producții detective ale sale (printre care *The Viaduct Murder* - 1925 și *Footsteps at the Lock* - 1927) sînt un "exercitiu intelectual, mai degrabă decît ficțiune", consideră Howard Haycraft în *Murder for Pleasure*, 1984, p. 156. Julian Symons îl include printre farsori - "scriitori pentru care afacerea crimei ficționale era de un amuzament fără sfîșit" - aproape în totalitate britanici, apreciînd că: "Knox este super-tipicul farsor al decadelor" (*Bloody Murder*, 1992, p. 129, 130). Acesta era fascinat de aparatul holmesian de indici și deducții și nu s-a străduit să ascundă identitatea criminalului, care era ușor de ghicit.

Cele Ten Commandments of Detection, însoțite de comentariile autorului, au apărut în *Introducere la The Best/ English/ Detective Stories of 1928*. (Traducerea îi aparține subsemnatului.)

1. Criminalul trebuie să fie cineva menționat în prima parte a povestirii, dar nu unul ale cărui gînduri i s-a permis cititorului să le urmărească.

Străinul misterios care se ivește dintr-un loc neprecizat, foarte adesea dintr-o corabie, despre a cărui existență cititorul n-are nici un mijloc de a afla de la bun început, distruge cu totul acțiunea. Cea de-a doua parte a regulii este mai greu de statuat cu precizie, mai ales avînd în vedere cîteva performanțe remarcabile de-ale doamnei Christie. Ar fi mai exact să se spună că autorul nu trebuie să insinueze o atitudine de mistificare în personajul care se dovedește a fi criminalul.

2. Toți agenții supranaturali sau nefirești sînt excluși în chip natural.

A rezolva o problemă detectivistică prin astfel de mijloace ar fi ca și cum ai cîștiga o cursă de canotaj folosind un motor ascuns. Și aici îndrăznesc să mă gîndesc că este o scădere a povestirilor D-lui Chesterton/ Gilbert Keith Chesterton (1874-1936) - n.L.P./, care-l au drept erou pe părintele Brown. Autorul încearcă aproape întotdeauna să ne smulgă de pe urmele vînatului, sugerînd că actul criminal trebuie să fi fost făcut prin intermediul magiei; iar noi știm că el este un sportiv prea bun pentru a recurge la o astfel de soluție. În consecință, deși rareori

ghicim răspunsul la ghicitoarele sale, scăpăm de obicei fiorul suspectării persoanei greșite.

3. Nu este permisă existența a mai mult de o încăpere sau o trecere secretă.

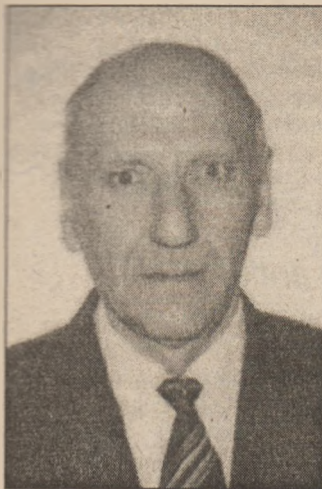
Aș adăuga faptul că un coridor secret n-ar trebui să-și facă apariția deloc, excepțînd cazul cînd acțiunea are loc în genul de casă în care te-ai aștepta să găsești astfel de trucuri. Atunci cînd am introdus eu însumi așa ceva într-o carte, am avut grijă să scot în evidență de la bun început că respectiva casă aparține catolicilor pe vremea nedepșelor. Coridorul secret al d-lui Milne din *The Red House Mystery*/ unicul volum detectiv al lui A.A.Milne (1882-1956), publicat în 1922 - n.L.P./ este departe de a fi corect; dacă o casă modernă ar fi dotată în felul acesta - și ar fi groaznic de scumpă - toată împrejurimea ar fi sigur că...

4. Nu pot fi folosite otrăvuri nedescoperite pînă la acel moment, nici vreo aplicație care ar necesita în final o lungă explicație științifică.

Pot exista otrăvuri nedescoperite, cu reacții absolut neașteptate asupra sistemului omenesc, dar ele n-au fost încă descoperite, iar pînă cînd nu vor fi, nu trebuie să fie folosite în ficțiune; aici nu este vorba de cricket. Aproape toate cazurile Dr. Thorndyke, așa cum sînt relatate de Dl. Austin Freeman/ R.Austin Freeman (1862-1943), scriitor foarte prolific, autor și el, în 1924, al unei *The Art of the Detective Story* - n.L.P./, au cusurul amănuntului medical; trebuie să parcurgi o lungă prelegere științifică la sfîrșitul povestirii pentru a înțelege cît de inteligent a fost misterul.

În anul 1998, revista "Cronica" a apărut cu sprijinul Ministerului Culturii și al Fundației pentru o Societate Deschisă și datorită unor preteni apropiați și generoși, cărora le mulțumim și pe această cale:

- Prefectura Județului Iași
 - Primăria municipiului Iași
 - Inspectoratul pentru Cultură al Județului Iași
 - Asociația Scriitorilor din Iași
 - Biblioteca Județeană "Gh. Asachi"
 - Centrul Cultural Francez Iași
 - Centrul Diecezan "Caritas" Iași
 - Seminarul de Neogreacă al Universității "Al.I.Cuza" Iași
 - S.C. "Irsido" S.R.L.
 - Multiprint
 - S.C. "Sedcom Libris" S.A. Iași
- De asemenea, echipa redacțională își exprimă speranța că și în anul 1999 va colabora la fel de fructuos cu colegii de la zărele "Monitorul", "Independentul", "Evenimentul", de la posturile de radio și t.v. "Nord-Est", Studiourile Teritoriale Iași, Electron M-Bit, TVR București, Pro TV.

Vasile Constantinescu

înveliș

Încerc să visez o altă lumină,
pe care o presimt dar nu o pot vedea
și totuși știu că locuiesc în ea,
ca un hoț într-o casă străină

sau miez de noapte într-o pentagramă -
fereastră din mirajul unui zbor
de fracții care vin din viitor
ca ou pestrît pe un afiș-reclama

prin sîngele meu filtrîndu-și culorile
de crezii spațiale, ce-adoarme erorile
trecutului retras în atomi, pe furîș;

și totuși în triunghiul singurătății mele,
pe puntea dintre-al cărții foc și stele,
presimt că acest cosmos e doar un înveliș.

nod gordian

Se revărsau în unde diafane,
într-un triunghi aproape isoscel,
nedefinite zări glisînd ecrane
incerte, mărginite de-un inel

oranj, - ca labirinturi suprapuse
la orizontul spațiului abstract
în care neuronii au contact
cu zeii clipei, niște țite mulse

de laptele galactic și de eul lor,
- rîni ale fracțiilor care mor
spre a renaste-n sori de pantonimă

ce au veșmint a razelor curbura
- cod al divinității prin Natură:
iar nodul gordian - fetiș uman și crimă.

ca un vis în el răsfrînt

Fiecare zi - cu semnul ei:
verbe din pierdute paradize,
cifre-n cuști metalice închise
și porți de mit prin neuronii mei.

Tot mai relativ e adevărul
umbrei de cer din peștera ce sînt
- triunghi din noosfera morilor de vînt
și-n duh, icoană: șarpele și mărul.

Iar timpul pare-un vis în el răsfrînt
- șir lung de aripi ce-n zadar se-nclină
la infinit spre-o magică lumină
cu cerul seurs în bulgări de pămînt.

Fiecare zi - cu semnul ei:
păianjen, caracatiță, hienă;
creația divină - o arenă
în Miezul Noptii Alb al Cifrei 3.

punte

Astăzi, sub metalică ninsoare,
e amurgul ca un zeu rînit
între deznădejde și iertare
- lacrimă din ochiul unui mit.

Spațiul, divizat, acum e-o turmă
fără timp, păstor transcendentă,
ca într-un tablou din cel din urmă
joc al spiritului, - abisal.

Prin noi trece ultima secundă
fără mască, duh de zeu străin
din imaginea cîndva rotundă
a lutului cu zîmbet asasin.

Deși-n sine pare-a fi intactă
puntea dintre logos și cuvînt,
care-i magnitudinea abstractă
unde cosmosul în noi s-a frînt?

la pragul trinitar al luminii

Si noaptea mă zidește pe dinăuntru,
atom cu atom, simbol cu simbol -
plinul cel obișnuit al materiei,
dar care-n nucleul ființei e Gol;

ca piatra de moară mi-i greutatea,
numai că ea nu înseamnă nimic
la pragul cel trinitar al luminii
infașibile; dans din buric

e natura, în juru-mi: cînd templu sacral
în care se iartă pulsiunea luminii,
cînd zări de infern în care se zbat
îngeri căzuți în luciferice linii

... și-n delir e țărîna, și doare lumina
- fragment din a Firii mare Iluzie;
substanță și gînd, păcat și iertare
într-o veșnic nedivizată confuzie...

Sînt plinul obișnuit al materie,
dar care-n nucleul ființei e Gol:
și noaptea mă zidește pe dinăuntru
atom cu atom, simbol cu simbol.

fruct rîvnit și teamă

Totuși Noaptea e purificarea
lumii noastre; piatră, aer, iarbă
ce-n cazanul Zilei stau să fiarbă,
doar spre zori își capătă iertarea

spre-a renaste iarăși ca natură
pentru-un nou pîrjol de radiații -
luciferic sens prin timp și spații
pe-a luminii zodice-n curbura.

E Lumina-n univers izvorul
vieții, cu enigma ei divină,
dar cuprinde-o grilă, cînd străină
își devine, care-i frînge zborul.

Zeul Întuneric, cu teroarea
din adîncu-i, ni-i a morții vamă;
... totuși Noaptea e purificarea
lumii noastre; fruct rîvnit și teamă.

în verbul Cifrei 3 rostit încet

Cu Soarele pe frunte și Luna sub picioare,
Femeia de Lumină a Cosmosului, iată
- de-un Călăreț cu Arc întîmpinată,
cître pămînt începe să coboare

și-n fața ei Balaur se arată,
cu șapte capte și zece coarne,
pornit ca patru Noduri să răstoarne
în patru Unghiuri care stau să bată

Ora cea de mit, predestinată,
Apus în dublă stare, ca-n oglindă,
din sens opus pe drum să-l prindă

un Răsărit, la fel, cu Cheie incifrată:
fior ocult, misterios, secret -
în verbul Cifrei 3 rostit încet...

sfera și zborul

Atom albastru într-o zi am fost
pe-un pod de aer ce s-a prăbușit
sub nodul hașurat al unui mit
ce-n univers își căuta un rost.

Venind din zarea timpului absent
în mii și mii de măști nedefinite
- ci unde merg? de unde am venit?
substanță? paradigă? sentiment?

Albastră zare din celest cuvînt
cerșește-n timp o palmă de pămînt
spre zări de-aripe de șarpe arse-n zbor;

Și le întrebă - cine? Le ghicește - cine?
Ceva... cîndva... a dispărut din minc...
Să fii atom albastru, ce trist e uneori...

(Din volumul *Starea de atom albastru* sau
În Miezul Noptii Alb al Cifrei 3, în curs de pregătire)

amintire din amintire

Ca un atom albastru, și singur, și trist -
prin orologiul serii căutîndu-și umbra...

În frunzele de foc magnetic al toamnei,
stelele foșnesc cuvinte de taină și spaimă
și sîngele meu parcă-i lumina altui timp.

Ci nu mai țin minte ecoul acela divin
al intrării în spațiu - ca un cutremur...
o explozie... o moarte... o înviere...
amintire - din amintire - a cărei ființe?

Și veșnic mereu mai departe de minc,
tot mai departe, la ultima planetă a cărții,
la ultimul zid în fața căruia cuvîntul
se contemplă pe sine pînă ajunge orb -

de mine mereu mai departe și tot mai aproape -
ca un atom albastru, și singur, și trist.

o lacrimă în orice floare

Veniți și cumpărați zambile -
sînt proaspete de două zile;

marfă de soi - cerească - am adus
dintr-un loc unde cuvinte nu-s,
ci doar abstracte semne de lumină,
ca o sîrmă ghimpată, cu rugină,
ce leagă sufletele lumii între ele
în împărăția lor din stele;

un înger palid le-a adus, un biet
trăsnit și inocent poet
ce în frîntă ochi încă mai are
spre-a pune-o lacrimă în orice floare;
veniți, veniți, veniți, sînt de vînzare.

Ah, suflete - ce cauți pe pămînt?
Pămînt și Cer - o marfă sînt.

trans-figurare

Mască Roșie ntr-o altă
Mască Roșie era -
ceal se cutremura
lumină sa înaltă

și în mîna dreaptă-avea
un Steag Alb, iar în cealaltă
coasă Roșie, uncaltă
pentru suflet; taina Sa

a pătruns întrecaga fire
vălurind-o în neștire
spre suprema Utopie

cu Supra-divinitate; -
prin a timpului libertate
claxonează o Stafie.

În raftul nostru de bibliotecă

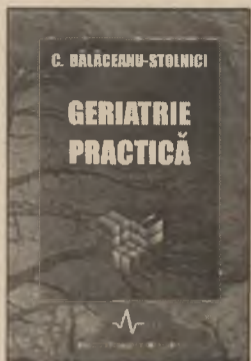

Cartea medicală

C. BĂLĂCEANU-STOLNICI: Geriatrică practică

(Editura Medicală AMALTEA, 1998, București)

Prof. dr. Jan Hurjui

Personalitatea autorului acestui volum este una complexă și realizează un impact de la început emoțional și profesional atunci când pe piața românească apar cărți semnate C. Bălăceanu-Stolnici.

De data aceasta bucuria noastră este cu atât mai mare, cu cât eram în așteptarea evenimentului, în prezent existând în România și rezidenți de gerontologie-geriatrică, dormici să se instruiască din cărțile maestrului. Am scris altădată despre meritul exclusiv al academicianului profesor dr. C. Bălăceanu-Stolnici în cuprinderea, din 1993, a specialității gerontologie-geriatrică între specialitățile medicale oficiale din România. Este un câștig important care trebuie reamintit.

În spațiul tipografic acordat volumului, autorul și colaboratorii au optat pentru "un punct de vedere pragmatic". Există o diferențiere importantă privind atitudinea medicală față de vîrstele 65-80 ani și față de persoanele de peste 80 de ani. Precizări precum: "contrar unor luări de poziție mai vechi, intervențiile chirurgicale se pot executa la orice vîrstă", sau: "oncologia vîrstei a treia și a patra nu diferă simțitor de cea a adultului" sînt de subliniat. Desigur, sînt multe, foarte multe alte astfel de precizări care îndeamnă la a citi cartea... Cum se vede, specialiști din diverse compartimente ale medicinei sînt beneficiarii datelor de geriatrică necesar a fi cunoscute. În ceea ce privește partea pragmatică, nu putem trece cu vederea capitolele dedicate "metodei Aslan" și nici faptul că n-au fost omise aspecte care nu sînt medicale proprio-sensu, cum spune autorul, care crede că "trebuie cunoscute de orice geriatric": cosmetica geriatrică și aspectele sociale ale vîrstei înaintate.

Din experiența îndelungată a autorului (53 de ani de practică medicală, din care 23 de ani de geriatrică) rezultă și recomandările privind medicația la vîrstnici. Se optează pentru existența unei rețele de geriatrici care să asigure asistența vîrstnicilor în teritoriu și pentru asistența spitalicească specifică, astfel încît terapia prespitalicească să fie completată și adaptată în spital, în funcție de gravitatea patologiei individuale. Capitolele din această carte dau o imagine completă a ceea ce cuprinde patologia geriatrică astăzi. Problemele sînt discutate pe aparate și sisteme sau pe simptome și sindroame, adecvat fiecărui caz în parte, imaginea de mozaic didactic și științific fiind benefică pentru geriatrici care, cum se știe, trebuie să asiste vîrstnici cu polipatologie, de cele mai multe ori. Unele capitole, desi abordează o patologie mai rar întîlnită, își au importanța lor, tocmai pentru că medicul geriatric trebuie să rezolve toate cazurile de îmbolnăvire la persoanele de vîrstă a treia sau a patra.

Am menționat aceste date de medicină practică tocmai pentru a respecta aspectul dominant al cărții. Să nu se creadă însă că partea "teoretică" a îmbătrînirii omului a fost neglijată. Autorul a cuprins între paginile avute la dispoziție cele mai relevante achiziții privind sistemul imunologic și îmbătrînirea sa, sistemul endocrin la bătrîni și chiar o "anexă" intitulată "Radicali liberi" (p. 399-405), după cum a avut în vedere "demersul paleativ" și nu mai puțin "aspecte de geriatrică socială". Mai găsim în acest volum "STRATEGII GERIATRICE" - pentru înfrînarea procesului de îmbătrînire - și, nu în ultimul rînd, date la zi despre mecanismele procesului de îmbătrînire și despre moartea celulară. Preluind și cu modalitatea "mozaicată" de prezentare, am să închei această recenzie, care recomandă o carte de excepție și de utilitate maximă, subliniind că veți găsi la p. 27 Scara Institutului Național de Gerontologie și Geriatrică "Ana Aslan" de evaluare a vîrstei biologice. Ea poate să ne arate cît de bătrîni sau cît de tineri sîntem. În 1969 am publicat, împreună cu Carmen Velișcu și Maria Olcescu, în "Revista medico-chirurgicală", Iași (nr. 73, 3, 719-721), Palmograma - criteriu de vîrstă. De atunci s-au mai adăugat multe alte criterii pe care le veți găsi în acest volum, carte de cîpătîi pentru geriatrici din România.

"Dincolo" de ocultism

Enigmaticile surse inițiatice

(urmare din pag. 19)

Din cîte putem înțelege însă din dialogul lui Platon, care prezintă multe incifrări la interfața dintre mit și filosofie, Străinul pare să se refere nu doar la o simplă intervertire a polilor planetei, fapt ce nu determină efecte devastatoare de proporții, ci doar unele fenomene meteorologice cu caracter local; el are în vedere ceva mult mai complex din punct de vedere cosmic, mergînd pînă la o presupusă intervertire a polilor la nivelul Universului însuși, respectiv între Polul Nord și Polul Sud în cadrul a ceea ce numim astăzi Metagalaxia noastră. Sub forma metaforei, Străinul îi spune Tinărului Socrate ceva enigmatic despre o anume "ceartă" dintre Atreus și Thyestes, nume de regi legendari din mitologia greacă, dar de fapt niște nume generice pentru două tipuri de civilizații terestre ce au existat în funcție de două cicluri cosmice - cel al lui Zeus și cel al lui Uranus. Un Timp Vechi (înînd de o presupusă rasă inteligentă reptiliană - a Balaurlui? a Sarpelui? - la care fac aluzie nu puține texte biblice - dispărută în urmă cu 65 milioane de ani) înlocuit de un Timp Nou (vizînd rasa inteligentă a mamiferelor, cea actuală, în ipostaza omului) ca urmare a unei asemenea intervertiri a polilor la nivel galactic sau cel puțin la nivelul sistemului solar, determinînd două cicluri temporale la nivel planetar? Iar precizarea că Zeus a făcut "această schimbare în sensul poziției de acum" - în care se situează și civilizația noastră - pe motiv că ar fi "depus mărturie în favoarea lui Atreus" (Omul politic 269, a) se vrea un fel de justificare a prelucrării domniei de către Zeus în defavoarea lui Cronos. Ceea ce contează aici este însă nu aspectul așa-zis moral al problemei, în sensul punerii sale sub motivația unui act justițiar divin, ci cauza concretă - de ordin fizic - ce a determinat încheierea unui ciclu planetar și începutul altui ciclu: *inversarea polilor la nivel galactic*. Asemenea fenomene sînt însă mult prea complexe și deocamdată se află dincolo de puterea de înțelegere a minții omenești.

Dar atunci cînd e vorba de inversarea polilor doar la nivelul planetei, așa după cum am văzut din contextul biblic amintit și cum vom vedea și din alte texte semnificative, nimic catastrofal - de genul unui Potop universal - nu se întîmplă. Aici nu avem de-a face cu cicluri temporale de genul Cronos și Zeus, ci de secvențe temporale în cadrul aceluiași ciclu general, în cuprinsul aceluiași Timp (vechiul Cronos, actualul Zeus - și viitorul Nu Știu Cum Se Va Numi, pentru că numele generic pe care îl va avea îi va fi dat nu de noi, urmașii lui Noe, și el un nume generic al unei civilizații, ci de reprezentanții viitoarei civilizații ce va purta și ea un nume generic oarecare, X sau Y). Dar mai bine să ne întoarcem în timpul nostru și la sursele de informații ce au ajuns pînă la noi. (va urma)

Știința în pragul mileniului III

Spre intimitatea antilumii

Ciprian CHISEGA

Premieră la CERN, Geneva: fizicienii sînt pe cale să asambleze antielectroni și antiprotoni pentru a forma pentru prima dată antiatomii de hidrogen (atomul de hidrogen conține în nucleu un proton și un neutron iar în învelișul electronic un singur electron). E începutul unei lungi campanii și, concomitent, impulsul salvator pentru un răspuns la o întrebare-cheie: **antilumea respectă aceleași legi ca și lumea noastră? Știm că la declanșarea Big Bang-ului existau în univers atît materie cît și antimaterie. Dar natura a ales-o, fără să ezite, pe prima.**

Pionieri, fruntea sus

Noii antiatomi au existat pe parcursul unei miliarde de secundă în interiorul unui accelerator de la CERN; antiatomii de hidrogen, primii creați de om, sînt oare singurii din Univers? Mai mult decît atît, au ei altundeva "frați" naturali pe care nu-i știm, în interiorul unei antilumi simetrice față de lumea noastră? Mister, căci această presupusă antilume n-a dat nici cel mai mic semn de viață. Este interesant însă că am reușit să fabricăm antimaterie și nu știm ce să facem cu ea!

Legile fizicii sînt simetrice și le înțelegem cu greu, pentru că ele descriu o lume unilateral compusă din materie. Antimateria a fost o teorie cu mult înainte de a fi materializată în laborator, făcîndu-și apariția într-o ecuație descoperită în 1931. În anii '20 și '30, ani de aur ai fizicii contemporane, un tînăr matematician britanic, Paul Dirac (1902-1984), căuta să descrie în mod matematic comportamentul electronilor, combinînd cele două principii ale fizicii moderne, teoria cuantică și relativitatea restrînsă a lui Einstein (aplicată

Uriașul cordon de stele numit *The Pearly Gates* cu lungimea de 300 de mii ani lumină. Pentru apariția unui asemenea corp este necesară explozia *simultană* a 100 de mii de supernove. Sau este rezultatul unei creații artificiale?

obiectelor a căror viteză este inferioară celei a luminii). Dirac voia să generalizeze ecuația cuantică a electronului, în așa fel, încît ea să se poată aplica și unui electron foarte rapid, "relativist", cum îi spun fizicienii. El a găsit efectiv o magnifică ecuație, în același timp cuantică și relativistă, care făcea să apară spontan, ca prin miracol, proprietățile electronului ce fuseseră măsurate în laborator, prin experiențe. Și totuși această ecuație suferea de o incoerență aparentă: admitea două soluții, una descriînd un "electron normal", cealaltă pîrînd să corespundă unei particule de energie negativă. Ceea ce, riguros gîndind, este imposibil: dacă energia este negativă, materia, care tinde să aibă o stare de energie cît mai joasă posibilă, intră în colaps. Mai mult, un electron de energie negativă va corespunde unei frecvențe negative (în fizica cuantică, fiecărei particule îi corespunde o undă a cărei frecvență este proporțională cu energia particulei). Ceea ce înseamnă a da înapoi timpul! Iar relativitatea se bazează pe un principiu intangibil: cauza precede totdeauna efectul. În acest cadru, derularea inversă a timpului este inacceptabilă.

În ciuda acestei divergențe, Dirac nu voia să-și abandoneze ecuația; el propune, însă, o altă interpretare, care răstoarnă situația. O particulă de energie negativă ce parcurge în sens invers axa timpului este matematic echivalentă cu una de energie ce parcurge timpul în sens normal, care are aceeași masă, dar sarcină electrică opusă: un electron de sarcină pozitivă și nu negativă, altfel spus un antielectron.

Peste nu mai mult de un an, studiînd radiația cosmică, americanul Carl Anderson - ce ignorase bulversanta ipoteză a lui Dirac - a observat pe un clișeu al

detectorului urma unei particule pozitive, dar de masă egală cu a electronului: era antielectronul (denumit și pozitron sau positron) prezis de Dirac! Intrînd în contact cu atomii din atmosfera terestră, radiația cosmică și-a "materializat" o parte din energie într-o pereche electron-pozitron. Așa că rarele antiparticule naturale pe care le observăm pe Pămînt sînt produsele secundare ale radiațiilor cosmice.

Creatorii antiatomului

Mai tîrziu, generalizîndu-și ecuația, Dirac a demonstrat că în cazul unei teorii atît cuantice, cît și relativiste, materia trebuie să posedă neapărat o imagine simetrică. Altfel spus, fiecare particulă admite o antiparticulă, deci toate sarcinile au și sarcini opuse. "Sarcinile", și nu doar sarcina electrică! Dacă aceasta din urmă este bine cunoscută, celelalte sarcini sînt proprietăți pur cuantice (acționînd la nivel microscopic), ce determină identitatea fiecărei particule, dar care nu au corespondent în lumea care ne este familiară (macroscopică). Așa cum sarcina electrică definește felul în care particula reacționează față de forța electromagnetică, celelalte sarcini (denumite izospin, sarcină de culoare, hipersarcină etc.) caracterizează particula în raport cu alte interacțiuni existente la nivel microscopic. Bunăoară, chiar dacă neutronul este electric neutru, există un antineutron la care momentul magnetic este inversat în raport cu cel al neutronului. În schimb, fotonul nu are antiparticulă - toate sarcinile sale sînt nule. Pînă în prezent, regula s-a verificat întotdeauna: fiecare particulă are antiparticulă.

După descoperirea antiprotonului, în 1955, antimateria a devenit un produs banal - fizicienii au învățat s-o fabrică (prin ciocniri între particule), s-o recupereze și s-o utilizeze pentru a provoca noi coliziuni. Foarte multe colizionatoare au fost construite atunci pe glob, cel mai puternic fiind "LEP" de la CERN. De altfel, antiparticulele au un mare avantaj practic: ele permit reducerea sistemelor de accelerare și de ghidaj magnetic al colizionatoarelor. Însă electronii și pozitronii ce au sarcini electrice opuse, un singur cîmp electric și un unic cîmp magnetic impun celor două fascicule traiectorii rigurose inversate.

Urmărind un obiectiv analog, fizicianul olandez Van der Meer a găsit în 1975 mijlocul de a realiza fascicule dense de antiprotoni, ceea ce a permis transformarea unui ciclotron de la CERN în colizionator protoni-antiprotoni. Este același colizionator în care o echipă internațională dirijată de Carlo Rubbia a descoperit în 1983 W și Z (particule ce vehiculează forța slabă); în anul următor, descoperirea i-a adus fizicianului italian un premiu Nobel împărțit cu Vand der Meer.

Producția acestor antiparticule "libere" fiind stăpînită, rămînea de descoperit sau de fabricat antiatomii, mai bine zis antimaterie în adevăratul sens al cuvîntului. Reuniți sub conducerea lui Walter Oelert, 23 de fizicieni germani și italieni, folosindu-se de acceleratorul LEAR (Low Energy Antiproton Ring) de la CERN, s-au lansat în experiment: antiprotonii au întîlnit antielectroni, pentru a da naștere noilor antiatomi de hidrogen.

Un antimăr căzînd din antipom

Principiul este foarte simplu, însă experimentul, foarte delicat.

În ciclotronul LEAR (un pătrat cu latura de 20 m, avînd colțurile rotunjite) un miliard de antiprotoni efectuează trei miliarde de ture pe secundă. Pe traiectoria lor se injectează un jet foarte fin de xenon și se întîmplă - foarte rar - ca o parte din energia de ciocnire să se transforme în perechi electron-pozitron.

Cînd, la un moment dat, diferența dintre viteza pozitronului și cea a antiprotonului este suficient de apropiată, cele două particule se pot uni pentru a forma, în sfîrșit, un antiatom de hidrogen. Acesta din urmă își continuă drumul în linie dreaptă fără a fi deviat de magneti, fiind un atom neutru. El se izbește la 10 m și 40 de miliarde de secundă mai încolo de o placă de siliciu, dar întîlnirea cu materia îi este fatală: se dezintegrează instantaneu. Prin intermediul a două detectoare se observă această dublă dezintegrare a unui antiproton și a unui antielectron care dovedește crearea unui antiatom. Miliarde de coliziuni înregistrate în trei săptămîni de experiențe au dat naștere noilor antiatomi de hidrogen. Asta afirmă Oelert și echipa sa după ce au verificat minutios, timp de trei luni, calculele și înregistrările. Chiar dacă, gîndindu-se la importanța zgomotului de fond, cîțiva dintre colegii lor se îndoiesc de valoarea rezultatului.

Dar n-au creat antiatomi pentru a-și satisface o dorință. Obiectivul primordial este verificarea dacă simetria fundamentală a fizicii, denumită CPT, este întotdeauna respectată. Oare antiatomii se comportă față de forța gravitațională la fel ca atomii? Antimărul va cădea din antipom în anticapul lui Antinewton? Greu de anticipat. Pentru a verifica afirmația, noii antiatomi efemeri de hidrogen nu sînt suficienți, este nevoie de miliarde de atomi stabili. De fapt, speranțele se îndreaptă spre o altă direcție, explorată în particular de Gerard Gabrielse de la Universitatea Harvard: crearea antimateriei "reci". Fizicianul american a reușit să conserve antiprotoni la -269°C pentru cîteva săptămîni într-o "colivie" magnetică. Iată o "sticlă" cu pozitroni, dar greu de-abia acum începe: cum o vom vărsa într-alta?

Psalmii lui David și literatura poloneză

"Lăudați pe Domnul cu arfa, Lăudați-l cu alăuta cu zece coarde" (Psalmii, 33, 2)

Preotul-poet n-a fost niciodată în literatura poloneză un fenomen de excepție, începînd din sec. al XVI-lea. Cardinalul Andrzej Krzycki (1482-1537) a scris versuri în limba latină la curtea lui Zygmunt I, devenit Stary (cel bătrîn) pe necunoscutele căi ale Domnului, cînd doi frați mai mari (fără copii) au fost luați pe neașteptate de Doamna cu coasa. "Domnul întărește pașii omului, cînd îi place calea lui" (Psalmii, 37,23), regele Zygmunt Stary fusese educat de Callimach (1437-1496), nume sub care a fost cunoscut scriitorul Filip Buonaccorsi, gonit din Italia de poliția papală și găsind un refugiu în îndepărtata Polonia, unde a făcut o carieră strălucită. I-a instruit pe prinții Coroanei poloneze, fiii lui Kazimierz Jagiellonczyk, înoculîndu-le cultura umanistă, îndeplinind totodată și alte misiuni diplomatice (ceea ce i-a adus în posteritate opinia șlahtei de "duh rău" al Jagiellonilor; șlahticii erau nemulțumiți de întărirea absolutismului regal, care le limita privilegiile și pînă la urmă vor determina prefacerea statului într-o *Res-publica* monarhică).

Andrzej Krzycki a elogiat în versuri latine căsătoria lui Zygmunt cu Bona Sforza și victoriile hatmanilor regali în bătăliile cu turcii și cu ucrainenii, sugerînd posterității literare multe teme panegirice. Copleșit de daruri de regina Bona (fi datora și episcopatul din Plock), plăcîndu-i fastul și petrecerile, a strălucit la curtea mai ales prin epigramele sale, care n-au crutat-o nici pe înalta sa protectoare (legînd o veche legendă a castelului Wawel de sarpele de pe blazonul familiei Sforza, episcopul scria că balaurul a ieșit din peștera subterană și s-a înălțat în văzduh deasupra Wawelului).

Toate acestea le stia și bunica mea, învățătoarea Katarzyna Glizynski (de acasă Lewicki), care trăise pe pămîntul Basarabiei situația de struțo-cămilă a "triplei loialități": conștiința poloneză educată secret în orice familie, respectarea administrației oficiale a omniprezentului "najijsneișii" rus și datoria de suflet de conștiința națională a copiilor de țărani români care erau în băncile școlilor din Tighina. "Munca organică" înmănată de intelectualii polonezi refugiați (după dezastrul insurectiei din 1863) consta tocmai în "sădirea la bază" a ideii că intenționată "reeducare rusească" nu se va împlini, de aceea bunicii mei au suportat și surghiunul din Chirghizia, dar au și fost răsplătiți de Regele românilor, cînd s-a realizat visul României Mari... Iar despre episcopul poet, din opera căruia îmi recita multe versuri învățate de ea la școală, bunica spunea că Domnul nu și-a adus aminte de greselile din tinerețea prelatului, pentru că "Ochiul lui Dumnezeu privește la cei ce se tem de El, la cei care nădăjduiesc în bunătatea Lui" (Psalmii, 33,18).

De la profesoara Margareta Gorduz, care ne preda istoria și mă luase conducătoare unui cerc de studiu al Liceului Teoretic de Fete din Piatra Neamț, am aflat că numele Callimachi este și al unei familii de boieri fanarioți din Moldova, care a dat țării mai mulți domni: Ioan Teodor (între 1758-1761), fost mare dragoman al Imperiului otoman, fiul său Grigore (între 1761-66 și 1767-69), mazilul și omorît la Constantinopol, în urma războiului ruso-turc de la 1768; Scarlat (la 1806 și între 1812-1819), numit la 1821 și Domn al Țării Românești, dar împiedicat de răscoala lui Tudor Vladimirescu de a-și prelua prerogativele. Codul de legi al Moldovei îi purta numele.

Pe cînd aveam vreo 10 ani, ne-a vizitat inopinat la locuința din Piatra Neamț un preot catolic. M-a lăudat pentru că merg la biserică și pentru cunoștințele din Biblie. Venind vorba de Psalmii lui David, ne-a recitat poezii proprii, de profundă vibrație, încît a trebuit să strîng bine pleoapele. Apariția aceluia preot-poet, într-o sutană cu croi impecabil, bine ras și mirosind a săpun englezesc nu s-a mai repetat, numele lui l-am uitat de mult, dar tocmai acea sensibilizare la fenomenul poezilor din rîndul clerului aveam s-o retrăiesc la Lublin, peste 30 de ani. O prietenă și colegă la romanistica Universității "Marie Curie-Skłodowska", pe care o chema tot Katarzyna, îmi recita versuri ale Cardinalului Cracoviei Karol Wojtyła (avea și fotografii dintr-o excursie în grup în munții Tatra, cînd s-a anunțat pontificatul lui Jan Pawl II a leșinat de fericire, ceea ce nu era un unicat în starea euforică a națiunii). Erau versuri profetice, în care spiritul stabilea, printr-o necunoscută mie simțire (pe atunci puteam să o asemăn doar cu modul arghezian de a pune urechea pe sol ca să asculte inima pămîntului) legături cu universul și trăia în undele lui.

Lublinul acelor ani își avea însă propriul cleric poet, Waclaw Oszaica, al cărui volum de versuri *Zamysl* (1979) l-am citit la biblioteca Universității catolice; un al doilea volum *Z glebi cienia* (Din adîncurile umbrelor, 1981) aveam să-l citesc în 1987-88 la Cracovia, în paralel cu scrierile consacrate ale prelatului Jan Twardowski, pe care le urmăream în influentul săptămînal catolic "Tygodnik Powszechny" și le discutam, cînd se ivea prilejul, în familia unui redactor al acestui ziar (polonezul se căsătorise la Paris cu descendenta catolică a unor demnitari din Vietnam, pe care răsturnările revoluționare și atrocitățile războiului civil o despărțiseră de țara sa; fiicele lor erau botezate de Papa).

Psalmii lui David aveau pe atunci pentru mine cel mai profund ecou: "Școală-Te, Doamne, cu minia Ta! Școală-Te împotriva urgiei potrivnicilor mei. Trezește-Te ca să-mi ajuți și rînduiește o judecată!" (Psalmii, 49,15). Iar Waclaw Oszaica aspira spre Lumina transcendentă din adîncurile umbrelor, neștiinței, răului, cenușiului existenței cotidiene, definind credința drept "bucurie de a ști neștiind". Au fost acele versuri și un semnal al problematicei poezilor clerici. Sentimentul de oscilare materială între două lumi diferite - cerul și pămîntul - intersecția chemării ecleziastice cu imaginația despre rolul profetic al poetului, configurat de biblicul rege David era înrădăcinată în tradiția literară poloneză.

Să amintesc că în secolul al XVII, cînd reformele politice ale epocii Jagiellonilor au început să-și arate reversul negativ (treptat în timpul domniei lui Zygmunt III, sumbru sub Jan

Natalia CANTEMIR

Kazimierz și catastrofal după moartea lui Jan Sobieski, cînd pe tron a fost chemat electorul saxon) cultura barocă a înregistrat timp de un secol și jumătate multe nume de clerici. Organistul și dirijorul corului de la Catedrala din Gniezno (a avut în istoria Poloniei un rol similar cu al Catedralei din Reims pentru francezi), Mikolaj Zielenski a reprezentat muzica bisericească la nivel european prin cantatele *Offertoria totius anni* și *Communiones totius anni* (1611), apărute în ediții de lux în Italia. Teoreticianul poeziei baroce, iezuitul Maciej Skarbiewski (devenit la sfîrșitul vieții capelanul de curte al lui Wladyslaw IV) a uimit prin opera sa poetică întreaga Europă, fiind considerat un "Horatîu al creștinătății" iar Papa Urban VIII i-a pus cu mîna lui cununa de lauri pe cap. Poemele lui latine, editate la 1625, aveau coperta desenată de Peter Paul Rubens (1577-1640); celebrul flamand, înainte de a se stabili la Anvers își făcuse pregătirea, după cum se știe, copiind și colecționînd pînzele venețienilor Tizian, Tintoretto, Veronese sau frescele Capelei Sixtine, decorînd serbările de la curtea ducelui de Mantua.

Preotul Augustyn Kordecki (1603-1673) a scris latinește despre respingerea asaltului suedez asupra mănăstirii Czestochowa. Figura preotului Kochowski care a însușit cu sabia în mîna apărătorii sanctuarului național polonez ca un "înger al Domnului care tăbărăște împrejurul celor care se tem de El și-i scapă de primejdie" (Psalmii, 34,7) a însușit la rîndul ei din sec. al XIX-lea drama *Przeor Paulinow de Elzbieta Tuszowa* (1837-1904), legînd accentele patriotice și religioase și fiind ani îndelungați cel mai important repertoriu teatral (autoarea trăia în Italia). Reprezentanți de calibrul ai romantismului istoric, Jozef Ignacy Kraszewski (1812-1887) și Henryk Sienkiewicz (1846-

1916) i-au dedicat deopotrivă momentul Czestochowa un loc de seamă în operele lor.

În fine, cei mai importanți poeți polonezi ai sec. al XVIII-lea au fost prelații Ignacy Krasicki, print episcop de Warmia și Adam Naruszewicz, episcop de Smolensk (1783-1795). Pentru amîndoi "Domnul a fost stîncă mea, cetățuia mea, izbăvitorul meu!" (Psalmii, 18,2). Krasicki a adăugat la clasicismul culturii europene virtuțile teologice ale credinței, speranței și iubirii, laicizate în Renaștere iar scutul și țăria credinței au conferit poeziei lui o prospețime de expresie, o suavitate de simțire, o putință de a capta seve autohtone printr-un val de lirism molcom, în scurgere mătăsoasă, expunînd idei și atitudini civice, percepute ca adevăr și înțelepciune. A scris în latină și poloneză Epigrame, Satire, Scrisori, poeme eroi-comice, piese de teatru, romane utopice; tratatul Pan Podstoli (1778) este considerat o adevărată enciclopedie a vieții poloneze din sec. al XVIII-lea, abordînd probleme educaționale ale copiilor și tinerilor, obligații publice ale țăranilor și orașenilor, gospodărirea, amenajarea casei și grădini etc. Prințul episcop era un adept al solidarității dintre individ și societate, credea, că și Marc Aureliu, că ce nu-i bun pentru stup, nu-i bun nici pentru albină și peste toate a reușit să fie și prieten cu Frederic cel Mare!

Episcopul de Smolensk Adam Naruszewicz a fost istoric și arheolog, profesor de poetică în școlile iezuite, traducător al lui Horatîu și Anacreon. A comentat în versuri toate evenimentele oficiale de la curtea lui Stanislaw August iar volumul său *Liryka* (1778), amintind de sfera problematicei lui Jan Kochanowski, într-o limbă curtenescă și țărănească, care nu ocolește truculența exprima durerea și mînia față de decăderea moravurilor compatrioților săi.

În Emil ou de l'éducation, Rousseau scria: "Pour plaindre le mal d'autrui il faut le connaître, mais il ne faut pas le sentir", francezul de la Geneva credea că cel care suferă nu se deplînge decît pe sine. Tocmai acest principiu l-au respins Krasicki și Naruszewicz, în numele unei solidarități sociale, al unui act de rezistență națională și al unui accentuat discernămint psihologic. Și-au asumat programatic intenția educativă, postulînd o cunoaștere utilă, tratată funcțional, ca o îndeplinire a îndatoririlor. "Întrucît numai naturile îndrumate își dezvăluie părțile frumoase, de aceea luați aminte că numai cel mai înalt adevăr vă poate aduce foleose" (Krasicki, Nipuania). Așa cum cînta și regele David: "Da, Tu îmi aprinzi lumina mea, Domnul Dumnezeu meu, îmi luminezi întunericul meu" (Psalmii, 18,28).

Chestiunea poetului cleric este mai curînd a receptorilor decît a creatorilor înșiși; unii receptori de poezie sînt înclinați să identifice prea mecanic aceste două genuri de chemare, vocație, menire. Pentru Waclaw Oszaica "chemarea" nu era decisă o dată pentru totdeauna, ci o continuă provocare, reînnoită în diverse împrejurări de viață, chiar și credința care întregeste și salvează omul este a celor ce "privesc în pămînt cu chipul negru al unui Dumnezeu trudnic" (Poezia *Nedreapta Judecată de Apoi într-un lan de floarea-soarelui*). Poezia lui descoperea că natura este permeabilă prin spirit, dar spiritual arată o tendință de degradare și atunci nu orice om trebuie să intereseze poetul, ci cel scos la lumină prin credință în Dumnezeu și care astfel luminat poate deveni obiect principal al interesului poetic. I: poeme ca *Fiul risipitor*, *Rembrandt*, *Maria Magdalena-Antonio Canova* și altele nu există o filosofie a departajărilor facile, lumea morală și

umbrele nefiind dispuse în contraste alb-negru, iar viziunea poetului nu presupune o cunoaștere mai mare a Bibliei decît cea care constituie obligativitatea oricărei culturi contemporane. Iată, de pildă, un răspuns lucid, de maximă simplitate, la psalmul lui David (42, 11): "Pentru ce te mîhnești suflete și gemi în lăuntru meu? Nădăjduiește în Dumnezeu, căci iarăși îl voi lăuda; El este mîntuirea mea și Dumnezeu meu":

"N-a vrut mama să confund zilele săptămîinii și m-a născut într-o duminică. N-am vrut nici eu să vînd pe vecie unui singur om corpul și sufletul și am ales celibatul. Nedorindu-mă vîsc agățat de-o singură ramură n-am ridicat casă. Acum îmi gîndesc greșeala că nu există casa și în ea femeia pentru care aș fi fost primul și ultimul pe lume și nu există copilul cel mai frumos și mai înțelept dintre toți copiii lumii. Așadar, rău făcut-am căci păcat este să lipsești minunea de cea mai palidă rază. Mi-a rămas să mă ascund de fața marelui soare în umbra unde viața-i mai deasă.

Comună pentru preoți și poeți este marea lor credință în puterea cuvîntului de a întrema, vindeca, alina, în pofida presimțirii că toate cuvintele ne fac să vedem doar pe jumătate. Cum scrie Oszaica: "Păcat a fost să consim la împărțirea pîine-cuvînt". Dar tocmai tensiunea dintre conceptele și funcțiile cuvîntului lui Dumnezeu și ale cuvîntului poetic este axa care organizează creația poezilor clerici, iar psalmii contemporani au fată de alte genuri de poezie o sansă în plus: angajarea întregii sensibilități, întregii capacități de a privi lumea înconjurătoare cu ochi înprospătați. Oszaica găsea "în umbra cea deasă" căile cărării, precum și ridicarea din porțile morții", ca și bătrînul rege David:

"Toate carările Domnului sînt îndurare și credință pentru cei ce păzesc legămintul și poruncile Lui" (Psalmii 25,10)

Fulgurații Cuvîntul ca rădăcină

Victor STEROM

"La început era Cuvîntul." Dar Cuvîntul era Dumnezeu, ceea ce ar însemna că, la noi, poezia a fost mai întîi și-ntîi. De atunci și pînă astăzi duhul ei - poeziei - nu și-a slăbit aproape deloc actualitatea. În puterea magică a cuvîntului, rezidă firea și înțelepciunea celui care-l rostește. Despre cuvîntul ca rădăcină, Nichita Stănescu spunea: "O serie de fapte ale existenței - fapte care fie că m-au stîmțit, fie că le-am stîmțit eu însumi, încercîndu-mă cu ele, cu tensiunea lor - nu am putut să le elimin sau să le justific sau să le înțeleg decît, într-o oarecare măsură, prin ceea ce numim în genere poezie sau sentimentul poeziei. Anumite tensiuni de natură intelectuală sau de natură sentimentală nu au putut să mă elibereze de ele, sau eu nu am putut să mă eliberez de ele sau să le eliberez decît încercînd pînă la obsesie să-mi lămuresc misterul exprimării lor mai înainte de a-mi exprima misterul lor semantic propriu-zis. Această rădăcină evident este CUVÎNTUL. Cred că în apropierea timidă, atentă și perseverentă față de cuvînt, în această apropiere și în această perseverență am constatat cele câteva texte din cîte am scris pînă acum, care au valoare literară. Este foarte exact cînd spunem că, CUVÎNTUL văzut mă intimidă cu atît mai mult cu cît în adolescența mea a fost din punctul de vedere al poeziei cronat îndrumată și eu însumi am avut o înțelegere strict formală a poeziei, identificînd arta poetică, poezia, cu forma".

A gîndi în și prin poezie nu este o circumstanță, ci reflectă discreția, taina atît de naturală spiritualității noastre. În acest context, implicarea maximă a zonei afective, declanșarea trăirii intense, talmăcite în acțiuni de suflet, presupune utilizarea reflexivă a Cuvîntului.

Voința de perfecționare morală pe care ți-o înlesnește Poezia este incompatibilă cu înțezeala, cu meditația sterilă, cu singurătatea turnului de fildes, cu rugăciunea formală, cu individualismul, cu orgoliul luciferic.

Să nu ostenim citind și recitînd Poezie ca pe un dat integrat organic în acțiunile noastre de fiice zi.

Fără renunțare, fără spirit de sacrificiu lucid și dezinteresat, nu se poate înfăptui nici o operă valoroasă și durabilă pentru semenii noștri. Deci crezul întru poezie să ne locuiască pururi pentru a deveni cu toții mai buni, mai iubitori, mai cinstiți, mai drepecți.

Poezia nu învrăjbește pe nimeni.

Să ne întoarcem la Poezie. În ordine spirituală, se cere acum reasezată credința în meritul ei sublim. Pentru că, oriunde trăiește un suflet curat, acolo este un altar al dumnezeirii.

Poezia este și va fi cea mai pură esență de lumină, de virtute... De pregătirea și cultivarea acestei esențe am căutat și noi a ne îngriji din toată simțirea și din tot eugețul neașteptînd nimic în plus, decît dragostea și înțelegerea semenilor pentru care scriem și facem ca Poezia să nu moară.

Înapoi la Poezie, Ea este toată averea noastră.

Voces creează primul mit al Iașului în materie de cvartet

Daniela VLAD

Membrii cvartetului Voces reușesc, la 25 de ani de la înființare, să atragă preoarea oficialităților Iașului: ei au primit titlul de cetățeni de onoare ai orașului cu prilejul prezentării la Iași a integralei Cvartetelor de Ludwig van Beethoven.

Cvartetul Voces a strâns superlativele muzicienilor și muzicologilor care au fost alături de ei în acest maraton și în concertul final extraordinar în care li s-a alăturat violoncelistul Martin Lovett, membru al Cvartetului Amadeus.

Voces este rezultatul unor ani în care Iașul a beneficiat de forte muzicale proaspete, dar nu putem spune că dacă n-ar fi fost ei, ar fi fost alții. Ca dovadă, alții nu mai sînt. Și numai forța lor, rezistența, talentul, multe alte calități și nu în ultimul rînd carisma i-au adus pînă aici și îi vor duce mai departe.

Secretul că Voces rezistă timpului stă în personalitățile lor tenace, în unitatea lor, în prietenia, frăția dintre ei, în umorul, în dragostea pentru cvartet. În cvartetul Voces, extremele sînt - cum se putea altfel - complementare. Violina I este mai degrabă o explozie de extravertire. Bujor Prelipceanu susține partitura cea mai strălucitoare, el are rolul solistului de concert și este în același timp - în termeni folosiți de lumea modernă - un perfect "entertainer"; care provoacă, spune povestea, joacă scenele, le "interpretează" pentru public. Tot în termeni moderni (raportati la lumea academică a cvartetului), Bujor Prelipceanu este cel care "vinde" cel mai bine cvartetul, răspunde cel mai bine la cerințele unui public însetat de spectacol.

Nu așa spune că violoncelul este la extremă față de violina întâi. El este complementar. Dan Prelipceanu este Titanul introvertit, care își domină propria forță și o dezvăluie cu măsura și cu subtilitatea unui magician. Magicienii sînt toți cei patru Voces, dar la fiecare inteligență, umorul și delicatetea se simt în alt fel, marcați fiind și de caracterul instrumentelor la care cîntă. Cînd violoncelul este prima voce, el este mai ales glasul care se tînguie, scrișnește sau se revoltă și nu știi de ce, dar nu pot înțelege altfel toate acestea decît ca pe o nevoie proprie de absolut în cel mai pur stil camilpetrescian, a însuși interpretului. Și iar mă întorc și spun că, de fapt, nevoia de absolut o caracteristică a tuturor celor patru Voces.

Dar ce ar fi făcut Bujor și Dan fără Toni și Ticu? Violina a doua și viola sînt în Voces nu numai vocile interioare, mediene, ci și vocile mediatore și - uimitor ca structură - cele care dau Voces-ului imaginea statometrică și stabilă a unor coloane clasice, dar nu din marmură pură și rece, ci dintr-una vie și fierbîntă, care arde la temperatura spiritelor nobile.

Poate mai bine decît să spunem că Voces are 25 de ani ar fi să spunem că experiența Voces are un sfert de centenar. Pentru ei, unitatea de măsură nu sînt pur și simplu anii, oricît ar fi ei, de binecuvîntați de un Dumnezeu al muzicii, în fiecare clipă a lor.

În zilele dedicate Cvartetului Voces m-am gîndit mereu că toți ar trebui să lupțăm ca și ei pentru mai lungile sau mai scurtele noastre clipe de glorie. De cîte ori putem spune: "azi a fost o zi glorioasă din viața mea"? Cvartetul Voces ne-a arătat pe parcursul a nouă zile în șapte concerte cum își construiește cu migală și pasiune clipele și zilele lui lungi glorioase.

Sărbătoarea Voces 25 s-a încheiat cu un concert extraordinar pus sub semnul întîlnirii dintre discipoli și maestrul lor, membru al cvartetului Amadeus, Martin Lovett. Alături de Cvintetele op.34 (versiunea cu două violoncele) de Brahms și op. 163 de Franz Schubert, cvartetul Voces a prezentat prima audiere absolută a Cvartetului nr. 4, "Ludus Modalis", de Sabin Păuța, lucrare compusă special pentru Voces. Deși concepută ca o replică a lucrării "Ludus Tonalis" de Hindemith, această muzică a adus încă o dovadă că un autor apartine meștegurilor natale indiferent unde își trăiește viața. Strămutat pe "plaiurile" din New Jersey, Sabin Păuța își păstrează acest "patent" românesc al scriiturii, care a fost cu siguranță un argument dintre cele mai serioase atît pentru înscrierea sa în Who's Who In Music, volumul 2000 Notable Men, cît și în Societatea Americană a Compozitorilor, Autorilor și Editorilor (ASCAP). Prezența compozitorului la sărbătoarea Voces-ului ne-a redat dulcea iluzie că lumea muzicală își păstrează unitatea dincolo de grănie, Sabin Păuța este, după cum mărturiseste, unul dintre fericiții talmăciți de Voces cu hăr, dăruire și inspirație, experiențe dintre cele mai fericite marcînd un trecut muzical comun.

Martin Lovett a studiat violoncelul cu tatăl său, fost membru în orchestrele Geraldo, Mantovani și în orchestra Hallé, devenită mai tîrziu London Philharmonic. La 19 ani, Martin i-a sfîrșit entuziasmul lui Ernst Ansermet iar la 20, în 1947, alături de Norbert Brainin, Siegmund Nissel și Peter Schidlöf, formează cvartetul care va deveni, în următorii 38 de ani, legendarul Amadeus Quartet.

În 1948, la o școală de vară în Anglia, foarte tinerii membri - pe atunci - ai cvartetului Amadeus l-au înfîlțit pe George Enescu

Martin Lovett: - Îmi amintesc perfect fiecare amănunt. Ne-a cerut să cîntăm cvartetul de Mozart în Sol Major KV 387 și ne-a dat cîteva indicații. Noi eram foarte tineri - eu aveam 21 de ani - el s-a așezat la pian și ne-a vorbit în timp ce cînta și apoi l-am ascultat lucrînd - soția mea e violonistă și a lucrat cu el sonata de Debussy. Îmi amintesc. Era foarte impresionant cu memoria lui și cu capacitatea de a cînta orice piesă de muzică clasică. Orice din Wagner, orice din Bach, totul, păta tot pe dinafară. Apoi a cîntat el Ciaconă.

Cred că nu mai cîntase de multă vreme la vioară dar a fost cea mai emoționată ciacconă pe care am scultat-o în viața mea.

Daniela Vlad: Cvartetul exista pe atunci doar de un an de zile.

- Da, am început în 1947 să repetăm și primul concert oficial l-am dat la începutul lui '48. Avusesem cîteva concerte înainte, cînd cvartetul purta alte nume.

- Care a fost momentul cel mai semnificativ pentru dvs. din toți cei 38 de ani ai cvartetului?

- E imposibil să spun. Unul din cele mai emoționante pentru mine a fost cînd am cîntat la Viena integrala Beethoven, în sala Mozart din Musikverein. Am avut cinci seri și în seara a șasea, cînd am intrat pe scenă, s-a început cu îndelungi ovații. Aceea a fost singura dată cînd s-a întîmplat așa ceva. M-a emoționat. Asta s-a întîmplat chiar la Viena, oraș pe care toți cei trei colegi ai mei fuseseră nevoiți să îl părăsească în 1938, cînd s-au instalat nazii.

- Obișnuiți să sărbătoriți aniversările cvartetului? În ianuarie s-au împlinit 50 de ani de la înființare.

- Au fost 50 de ani de cînd a apărut cvartetul, dar cînd a murit Peter Schidlöf, în 1987, noi am vrut să facem ceva în memoria lui și am fondat Cursul Amadeus. Au venit cvartetele din toată lumea și am avut mare succes. De fapt, este și a zecea aniversare a cursului Amadeus. Am ales Wigmor Hall, cea mai bună sală de muzică de cameră din Londra și au cîntat trei din cvartetele de la cursul nostru. A urmat o recepție...

- A fost activitatea pedagogică o parte importantă din activitatea dvs.?

- Da, făceam parte din Conservatorul din Köln și din cel londonez. Cred că poate fi de ajutor pentru tinerile cvartete. Avem o mare experiență în toate lucrările clasice. Cred că poate ajuta. Și a ajutat!

- Sînteți modest. Am văzut o listă: peste o sută de cvartete la un singur curs.

- Vedeți, am sentimente amestecate despre acest lucru. Cvartetul Amadeus n-a avut un profesor, deși cei trei colegi ai mei au fost studenții profesorului Max Rostal, un pedagog desăvîrșit. Cred că el le-a spus multe despre cum se lucrează. Așa că ei aveau o bază. Cred că unul din cele mai importante lucruri e articulația. Cu pian poți face repede un ansamblu, dar numai coarde e cu totul altceva. Integrala Beethoven am cîntat-o timp de 30 de ani. De fiecare dată am învățat ceva, am studiat fiecare notă. Nu a fost repetiție la cvartetele de Beethoven fără să găsim ceva nou despre care să vorbim pentru prima oară.

- Ați spus "sentimente amestecate". Credeți că studenții nu reușesc să ia totul din învățatura dvs.?

- Se vreau să spun este că noi n-am avut profesori și ne-am format un stil al nostru de interpretare. Problema e dacă iese din studenți și le spui exact ce să facă, dacă ei se dezvoltă în cel mai bun fel posibil. Cred că e de ajutor dacă e necesar să-și dezvolte și propria individualitate. Să privească totul din punctul lor de vedere. Sînt anumite lucruri pe care fiecare trebuie să le învețe singur.

- Ați studiat numai cu tatăl dvs.?

- Am studiat cu el și apoi am mers la Colegiul Regal de Muzică în timpul războiului. Pe la 14-15 ani am simțit că vreau să cînt în cvartet. Cînd i-am înfîlțit pe colegii mei și am format cvartetul, aveam 19 ani. Aveam cu 4-5 ani mai puțin ca ei. Educația lor era deja completă. Am avut de recuperat și asta s-a întîmplat direct în concerte.

- Trebuie să fi fost un fel de... fenomen. Am cîntat cu ați înlocuit un violoncelist în orchestra lui Ernst Ansermet și ați cîntat la prima vedere o operă de Britten.

- E adevărat, eram destul de rapid. Eram surprinși. Ce s-a întîmplat: lui Ansermet nu-i plăcea celistul. Era în "Răpirea Lucreției" de Opernei Glyndebourne, după război. Ansermet mi-a cerut să vin să dau o audiere. Britten m-a acompaniat în concertul de Lalo, Ansermet nu știa lucrarea, i-a plăcut și m-a angajat. Am mers direct în spectacol și ei au fost surprinși că am cîntat la prima vedere. Dar ei șiau cu toții lucrarea, așa că nu mi-a fost chiar greu. Eram rapid, azi nu mai sînt la fel...

- Au existat lucrări dedicate cvartetului Amadeus?

- Cea mai importantă și mai semnificativă dedicație a fost a lui Britten, cînd a compus ultima sa lucrare, practic pe patul de moarte. A compus al treilea său cvartet pentru noi și am fost privilegiați, ne-a cerut să mergem să-l cîntăm. Locuia în Aldeburgh - unde avea și festivalul - ne-a spus cîteva lucruri importante pentru interpretare și după aceea a murit la cîteva zile. Noi am cîntat lucrarea la două săptămîni după aceea, a fost foarte emoționant. Toți îl cunoscuseră și aveau impresia că ascultă vocea lui din mormînt... În rest, au fost puține lucrări dedicate nouă. Compozitori buni, dar nu foarte cunoscuți. Mathus Seibe, un ungar care locuia la Londra, un compozitor distins, a scris un cvartet foarte bun, l-am cîntat de multe ori și l-am înregistrat. Alt compozitor, englez, a fost Peter-Racine Fricke. Alții... nu-mi amintesc. Noi ne-am concentrat mai ales pe Haydn, Mozart, Beethoven, Schubert, Brahms, Dvorak, nu pentru că nu am fi cîntat și muzică modernă, dar am lăsat celor care ne angajau libertatea de a alege... și ei alegeau întotdeauna clasicii. Așa am ajuns să cîntăm din ce în ce mai puțină muzică contemporană.

- Cum au evoluat relațiile dintre membrii cvartetului Amadeus?

- Este interesant, noi eram foarte diferiți. A fost un miracol că ne-am putut armoniza și am format un grup cu un stil atît de ușor de recunoscut. Unii spun că, dacă deschizi radioul și se transmite Amadeus, poți recunoaște cvartetul în cîteva secunde. Era neobisnuit. Dar caracterul fiecăruia era foarte diferit. Violina întâi - un muzician extraordinar de talentat, cu un temperament incredibil, cu fler s.a.m.d., foarte schimbător, se înfură repede și tot atît de repede își revenea și era cel mai dragut om și mai prietenos și iar se enerva și iar era calm, violina a doua era calm, puternic, inteligent, un om foarte diferit. Violistul era ca un aristocrat, avea un fler fantastic pentru instrument, se spunea că poate să facă și o cutie de țigarete să sune... Era cel mai sportiv, athletic, cu o sănătate de fier, dar ironia a făcut ca el să moară primind cînd era încă foarte tînar, avea doar 65 de ani. Am cîntat timp de 45 de ani împreună. Se întîmpla să fiu întrebare ce vom face dacă unul dintre noi se îmbolnăvește sau moare și obișnuiam să spun: "astept, o să răspund cînd se întîmplă"... Ceilalți doi au spus de la început: "dacă i se întîmplă ceva unuia dintre noi, ne vom opri. Și cînd s-a întîmplat, după 40 de ani, am zis: "într-adevăr, e momentul să ne oprim" și nici unul din noi n-am reușit să ne gîndim că am putea repeta cu alt violist... A fost o decizie înțeleaptă. 40 de ani e mult. După aceea, am fost chiar îngrijorat, nu mai aveam nimic de făcut, dar de fapt în ultimii 10-11 ani am fost chiar foarte ocupat. Am cîntat în toată lumea, mai cînt încă, am cîntat cvintetele de Schubert, sextetel de Brahms, lucrări diverse, în ansambluri diferite. Am avut și studenți, iar foarte adesea fac parte din juriul Concursului Internațional de Cvartet din Londra.

- Ați auzit multe cvartete tinere în ultima vreme. Ați remarcat vreunul în mod deosebit?

- Da, unora le uit numele, dar cînd îi văd, mi-l amintesc.

- Bujor mi-a spus că ideea de a cînta cvintetul op. 34 Brahms în versiunea cu două violoncele a prins excelent la publicul londonez. Cum se face că nu a fost cîntată această versiune înainte de Londra?

- A fost cîntată, în 1946. Eu am descoperit-o cînd eram în America, la un festival în Texas și mi-a plăcut foarte mult, e interesant. Mi-am spus că e mare păcat că Brahms n-a lăsat intențiile sale originale. Joachim i-a spus să n-o păstreze. Opiniile sînt împărțite. Unii spun că le-a plăcut, alții că nu... fiecare trebuie să-și formeze propria opinie.

- Bujor Prelipceanu spune că nu toată critica s-a entuziasmat de lucrare și că unii v-au dat bine pe răzătoare... Cum a fost, de fapt, concertul de la Londra?

- Am cîntat înții la Eaton, cea mai bună școală din Londra, apoi am cîntat la Wigmor Hall, cu sala arhiplumă, e atît de grozav să știi că nu mai sînt bilete, am fost foarte mulțumii...

- Ați venit aici pentru Voces, e o onoare pentru ei, ca și pentru noi. Cum vi-l amintiți, cum erau în 1981?

- Ei au studiat foarte mult cu noi și au făcut progrese imense... s-au dezvoltat foarte frumos.

- E important pentru muzică să existe o bună relație interpersonală între muzicieni?

- Erau foarte prietenosi, generosi și calzi. E cu siguranță important să existe o legătură. Cînd intri în scenă, e bine să existe o reacție simpatetică. Altfel vibrațiile sufleteste nu sînt pozitive... și se simte.

Revista se editează
cu sprijinul
Ministerului Culturii

I.S.S.N.: 1220-4560

Poziția în Catalogul Presei
Interne: 3031.

Cont în lei 45.10.09.72 deschis la B.C. Iași.

Casa de Presă și Editură CRONICA

Redactor-șef: Valeriu STANCU

Redacția: ● Vasile CONSTANTINESCU ● Bogdan Mihai MANDACHE ● Mariana STANCU ●

Redactori pentru străinătate: ● Pierre-Yves SOUCY, Francis TESSA (Belgia); Hélène DORION (Canada); Jean-Pierre VALLOTTON (Elvetia); Yves BROUSSARD, Jean PONCET (Franța); Emil CIRA, Christian W. SCHENK (Germania); Shaul CARMEL (Israel)

Secretariat tehnic: ● Adela GACEA ● Angela MAFTEI ●

Număr tipărit cu sprijinul
Fundatiei pentru
o Societate Deschisă.

Tiparul: MULTIPRINT,
str. Sf. Lazăr, nr. 49, Iași - 6600.
Tel. 230060

Redacția și administrația: str. V.
Alecsandri nr. 6, Iași - 6600.

Telefon redactor-șef: 032/146433.